

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE

8-9 noiembrie 2018

Rezumate ale comunicărilor

Științe juridice

Chișinău – 2018

Universitatea de Stat din Moldova

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ**

**INTEGRARE
PRIN CERCETARE ȘI INOVARE**

8-9 noiembrie 2018

Rezumate ale comunicărilor

Științe juridice

**CEP USM
Chișinău – 2018**

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”**

Comitetul de organizare:

Gheorghe Ciocanu	Rector USM, dr. hab., prof.univ.
Florentin Paladi	Prorector pentru activitatea științifică, dr. hab., prof.univ.
Constantin Marin	Președinte al Consiliului științific al USM, dr. hab., prof. univ.
Leonid Gorceac	Secretar științific, Institutul de Cercetare și Inovare, dr., conf. univ.
Valentina Nicorici	Decan al Facultății de Fizică și Inginerie, dr., conf.univ.
Galina Rusu	Decan al Facultății de Matematică și Informatică, dr., conf.univ.
Mihai Leșanu	Decan al Facultății de Biologie și Pedologie, dr., conf. univ.
Viorica Gladchi	Decan al Facultății de Chimie și Tehnologie Chimică, dr., conf. univ.
Sergiu Brînză	Decan al Facultății de Drept, dr.hab., prof. univ.
Sergiu Matveev	Decan al Facultății de Istorie și Filosofie, dr., conf. univ.
Georgeta Stepanov	Decan al Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, dr. hab., conf. univ.
Viorica Lifari	Decan al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, dr., conf. univ.
Adriana Cazacu- Țigaie	Decan al Facultății de Litere, dr., conf.univ.
Vladimir Guțu	Decan al Facultății de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, dr.hab., prof.univ.
Alexandru Solcan	Decan al Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, dr., conf. univ.
Galina Ulian	Decan al Facultății de Științe Economice, dr. hab., prof. univ.
Tatiana Bulimaga	Șef secție, responsabil de ediție, responsabil Secțiunea științe ale naturii și exacte
Marianna Savva	Inginer coordonator, responsabil Secțiunea științe sociale și Secțiunea științe juridice și economice
Cristina Cebanu	Inginer coordonator, responsabil Secțiunea științe umanistice
Sergiu Vatavu	Școala doctorală de științe fizice și inginerești, dr., conf.cercet.
Vasile Guțanu	Școala doctorală de științe chimice, dr. hab., prof.univ.
Victor Șalaru	Școala doctorală de științe biologice și geonomice, dr. hab., prof. univ.
Aurel Zanoci	Școala doctorală de istorie, arheologie și filosofie, dr., conf.univ.
Iraida Condrea	Școala doctorală de studii lingvistice și literare, dr. hab., prof.univ.
Cornelia Cincilei	Școala doctorală studii de lingvistică romano-germanică și literatură universală și comparată, dr., conf.univ.
Mariana Doga- Mîrzac	Școala doctorală de științe economice, dr., conf.univ.
Lilia Gârla	Școala doctorală de științe juridice, dr., conf. univ.
Victor Sacă	Școala doctorală de științe sociale, dr. hab., prof. univ.
Svetlana Tolstaia	Școala doctorală de psihologie și științe ale educației, dr., conf. univ.

**Responsabilitatea asupra conținutului rezumatelor
revine în exclusivitate autorilor**

© Universitatea de Stat din Moldova, 2018

DREPT

ACTELE UNIRII DIN 27 MARTIE 1918 ȘI 1 DECEMBRIE 1918 – ASPECTE DE DREPT INTERNAȚIONAL (Teze)

Nicolae OSMOCHESCU

Secolul al XX-lea a fost marcat de o dezvoltare fără precedent a dreptului și relațiilor internaționale. Istoria frământată a popoarelor „demonstrează că nu există țel mai luminos, cauză mai nobilă decât apărarea, menținerea și consolidarea păcii” [1].

Națiunile lumii au inițiat mecanisme și organizații menite să le apere interesele și să garanteze „pacea și securitatea în toate regiunile lumii”, principala din perioada interbelică fiind Societatea Națiunilor, creată după Primul Război Mondial. Pactul Societății Națiunilor, adoptat la Conferința de Pace de la Versailles (1918), a fost inclus ca primă parte în Tratatul de Pace. Conform Pactului, printre scopurile fundamentale ale Societății Națiunilor au fost stabilite menținerea păcii, dezvoltarea colaborării dintre popoare, respectarea dreptului internațional și a obligațiilor decurgând din tratatele internaționale la care statul este parte etc. [2].

În timpul Primului Război Mondial, România a întreprins un șir de acțiuni diplomatice care urmăreau reîntregirea țării.

În toamna anului 1914, a fost încheiată „Convenția Româno-Rusă de neutralitate”/01.10.1914/, prin care Rusia „se obliga să se opună la orice atingere a *statu-quo*-ului teritorial al României”, recunoscând României „dreptul de a-și reuni părțile din monarhia Austro-Ungară locuite de români”. În privința Bucovinei, principiul naționalităților „urma să servească drept bază la delimitarea teritoriilor atribuite de Rusia și România”. În nota diplomatică a Guvernului Rus se preciza că „România putea să ocupe teritoriile amintite mai sus, când consideră necesar” [3].

În anul 1916 în 4-17 august a fost încheiat „Tratatul de alianță cu Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia” prin care cele patru Puteri europene „garantau integritatea teritorială a României în toată întinderea frontierelor sale” [4].

A urmat negocierea și semnarea altor acte internaționale, care urmăreau consolidarea Statului Român, și recunoașterea unității ținuturilor românești.

Anul 1918 pentru România, din punct de vedere politico-diplomatic, poate fi definit, în opinia noastră, ca anul mării bătălii a unității naționale a statului și poporului român pentru recunoașterea internațională.

După încetarea ostilităților, Tache Ionescu, cât și Ion I.C. Brătianu au adresat o serie de mesaje liderilor Marilor Puteri prin care era amplu prezentată „cauza dreaptă a românilor din toate ținuturile vechii României” [5].

Răspunsurile la demersurile acestor ilustre personalități ale diplomației românești nu s-au lăsat așteptate. Așa, la 6 noiembrie 1918, Robert Lansing, secretarul Departamentului de Stat al SUA, în mesajul adresat lui Tache Ionescu, preciza: „Președintele dorește să vă informeze că Guvernul Statelor Unite nu este dezinteresat de aspirațiile poporului român. El a fost martor al luptelor românilor, al suferințelor lor și al sacrificiilor lor în lupta pentru eliberarea de sub jugul inamicilor și opresorilor lor...Guvernul Statelor Unite simpatizează adânc cu voi și nu va neglija – îndată ce va veni momentul – să se folosească de influența sa pentru ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român să fie obținute” [6].

Clemenceau, Președintele Consiliului de Miniștri francez – în mesajul adresat lui Ion I.C. Brătianu – arăta că „Guvernul francez, pe care o veche și încrezătoare prietenie îl unește cu România... se feliicită că o vede intrată în alianță, lucrând pentru a realiza unitatea ținuturilor românești” [7].

A fost primit și mesajul ministrului de Externe al Marii Britanii, A.J. Balfour, în care acesta își exprima încrederea în „triumful final al justelor aspirații ale poporului român”, asigurând Consiliul Național al Unității Românești de colaborarea și sprijinul său [8].

În contextul istoric și politico-diplomatic analizat, idealul unității naționale al românilor s-a împlinit printr-o acțiune concertată a populației din toate ținuturile românești.

În perioada 1918-1920, Statul Român a avut ca principală preocupare, pe plan extern, recunoașterea prin tratate internaționale a făuririi statului român unitar.

La 28 iulie 1918 a fost semnat Tratatul de la Versailles cu Germania.

La 28 octombrie 1920 România, pe de o parte, și Anglia, Franța, Italia, Japonia, pe de altă parte, au semnat Tratatul prin care a fost recunoscută unirea Basarabiei cu România.

Sistemul tratatelor de la Versailles a consfințit astfel unirea întregii națiuni române într-un singur stat unitar și independent, a dat recunoștință internațională *de iure* și nu numai *de facto* operei împlinite de către poporul nostru de pe ambele maluri ale Prutului.

A rămas însă nereglementat, din punctul de vedere al dreptului internațional, statutul juridico-politic al Basarabiei și al frontierei de Est a României.

Menționăm, Guvernul Rusiei Sovietice, Republica Sovietică Federativă Rusă, iar din decembrie 1922 a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste au refuzat categoric să recunoască Actul de Unire din 27 martie 1918, adoptat de Sfatul Țării, a rupt relațiile diplomatice cu România, a confiscat Tezaurul național al statului depus pentru depozitare la Moscova, de autoritățile române, în toial primului război mondial, în decembrie 1916.

În acele condiții Guvernul Român s-a adresat Marilor Puteri Aliate și Asociate în vederea confirmării și recunoașterii graniței de răsărit a României.

La 28 octombrie 1920, patru din cele cinci Mari Puteri – Anglia, Franța, Italia, Japonia – au recunoscut Unirea Basarabiei cu România implicit legalitatea Actului în conformitate cu principiile generale de drept recunoscute de națiunile civilizate, în primul rând cu principiul „*dreptul popoarelor la autodeterminare*”. Prin Tratatul de la Paris din 1920 a fost recunoscut oficial, juridic, prin normă de drept internațional, *de iure* – Unirea Basarabiei cu România. Japonia nu a ratificat acest tratat. De aceea, URSS-ul declara „...că Basarabia, nefiind recunoscută, cu toate și prin toate formele juridice împlinite, ca un teritoriu românesc, rămâne din punct de vedere juridic un teritoriu al URSS, anexat samavolnic de România, fără nici o bază de drept internațional, iar granița de pe Nistru impusă de România, este considerată ca nulă pentru URSS, nefiind o graniță legală” [9].

Reținem că, în această perioadă, însăși Federația Sovietică Rusă, mai târziu Uniunea Sovietică, nu erau oficial recunoscute ca state independente și subiecți de drept internațional de celelalte state participante la Primul Război Mondial și nu participase la Conferința de Pace de la Paris ținută din 18.01.1919 până la 21.06.1920.

Din analiza prezentată, precum și din analiza minuțioasă a principiilor fundamentale și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional din perioada interbelică și cel contemporan, Actul Unirii din 27 martie 1918 și Actul Marii Uniri din 1 decembrie 1918 sunt acte adoptate legal și în strictă conformitate cu spiritul principiului Dreptul popoarelor de a dispune de ele înseși, consfințit în cele mai importante instrumente juridice internaționale – Carta ONU (art. 1; 2), Actul final din Helsinki din 01 august 1975, Carta pentru o Nouă Europă, 1990 și Declarația Mileniului din 1 septembrie 2000.

Referințe:

1. MAZILU, D. *Dreptul Păcii*. București: All Beck, 199. 544 p.
2. *Dicționar de Drept internațional public*. Coord. CLOȘCA, I. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982. P.272-273.
3. *Ibidem*, 497.
4. *Ibidem*, 501.
5. *Ibidem* 501.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. www.rador.ro/2017/02/01titulescumia-te

REDOMICILIEREA PERSOANEI JURIDICE

Violeta COJOCARU, Dumitru MELNIC

Prin procesul de redomiciliere o companie își poate schimba domiciliul de la o jurisdicție la alta, prin schimbarea țării în a cărei legi a fost înregistrată, fără a-și pierde identitatea sa corporativă [1]. Înregistrarea într-o jurisdicție are loc prin primirea certificatului de înregistrare a companiei în țara gazdă fiind radiată în țara de emigrare.

În literatura de specialitate de drept internațional privat, este pe larg răspândită opinia potrivit căreia „statutul” persoanei juridice determină, de asemenea, naționalitatea și apartenența la un stat. L.A.Luntz a opinat: „Termenul «naționalitatea» aplicat persoanelor juridice va desemna atât legea națională (statutul) a organizației, cât și naționalitatea acesteia” [2, p.47]. Y.M. Yumashev se alătură acestei opinii: „Problema «naționalității», persoanei juridice în primul rând,

este problema statutului său juridic ...«Naționalitatea» organizației, astfel, arată legea statului la care se atribuie «legea națională» sau «statutul personal»...[3, p.16]. Cu alte cuvinte, problema „naționalității” se reduce la stabilirea „statutului personal” al persoanei juridice, care reglementează statutul juridic al acesteia. „Țara a cărei lege este legea națională a companiei determină naționalitatea și apartenența la statul respectiv”.

Determinarea naționalității persoanei juridice nou-formate se efectuează potrivit anumitor criterii, cum ar fi: (i) Criteriul voinței fondatorilor persoanei juridice (ii) Criteriul teritorialității conducerii (sediul social); (iii) Criteriul locului de înregistrare a statutului persoanei juridice (engl. incorporation) (iv) Criteriul locului centrului activității economice (v); Criteriul controlului efectiv (vi); Criterii mixte. Criteriul determinării naționalității persoanei juridice se stabilește după *lex fori*. Cu alte cuvinte, în stabilirea naționalității (domiciliului) persoanei juridice, *lex causae* este legea forului.

În țări ca Republica Moldova, Irlanda, Danemarca, Olanda, Italia sau SUA, criteriul determinării naționalității persoanei juridice este criteriul incorporării, prin urmare, criteriul locului efectiv de administrare a persoanei juridice va fi irelevant. În aceste jurisdicții, legea aplicabilă pe tot ciclul vieții unei companii va fi legea statului în care este incorporată persoana juridică, fără să fie luat în considerare locul de administrare efectivă. Acest criteriu este cel mai solicitat de unii, deoarece țara de înregistrare și legea aplicabilă este ușor de determinat, însă există și critici ale acestei teorii, în special, din partea celor care sunt împotriva „jonglării jurisdicțiilor” cu scopul eludării dreptului național (*a vedea în acest sens Hotărârea ECJ dated 9 mars 1999, Centros Ltd, aff. C- 212/97*).

Redomicilierea este o instituție destul de tânără, practic nu este dezvoltată în doctrina dreptului internațional privat nu numai pe plan intern, ci și în străinătate. În legislația țărilor cu posibilitatea redomicilierii terminologia „continuation”, „re-domiciliation” și „migration” se folosește în sens de „redomiciliere”, deoarece au același înțeles de schimbare a legii personale a persoanei juridice.

Lista țărilor care permite redomicilierea persoanei juridice este vastă inclusiv în Asia, America de Nord și de Sud, Europa, Peninsula Arabică etc. În pofida diversității acestor state, legislația lor privind modificarea *lex societatis* este destul de uniformă și nu există conflicte

între jurisdicții. Pentru a confirma această teză, vom examina reglementarea schimbării *lex societatis* prin exemplul unor jurisdicții.

Majoritatea țărilor care au sistemul anglo-saxon de drept (*Common law*) permit redomicilierea în comparație cu țările din sistemul romano-german (*Civil Law*), totuși există și excepții ca Ungaria, Luxemburg, Letonia, Austria etc.

Conform legii Gibraltarului, conceptul de „domiciliu al persoanei juridice” nu se descrie în statutul acesteia, ci provine din jurisprudență și este analog cu modul în care se decide domiciliul unui individ. În cazul *De Beers Consolidated Mines Limited vs Howe [1906] AC455*, Lord Lorebon a invocat: „O firmă își are domiciliul ... unde își desfășoară activitatea reală ..., iar afacerea reală se desfășoară acolo unde controlul și conducerea se află în realitate”. Locul de înregistrare și de domiciliu, de obicei coincid, dar nu întotdeauna, așa cum se arată în cazurile menționate mai sus, a se vedea de asemenea *Daimler Co. Limited vs Continental Tire and Rubber Co. (Marea Britanie) Limited [1916] 2 AC 307*. [4]

Normele procedurale ale Gibraltarului în privința redomicilierii se regăsesc în partea I și II a Regulamentului și, în mare parte, transpun normele analogice ale legislatorului cipriot, în afară de procedura certificatului provizoriu – registratorul din Gibraltar în cazul corespunderii tuturor condițiilor emite instantaneu certificat de înregistrare și după 6 luni, dacă compania nu prezintă certificat de radieră a persoanei juridice din registrul fostei jurisdicții, anulează certificatul emis și radiază compania din registrul său [5].

Redomicilierea persoanei juridice în afara Ciprului are loc în baza cap. 113 al Legii companiilor și prevede un mecanism relativ simplu de urmat [6]. Primirea acordului registratorului cipriot și registratorului țării gazdă, corespunderea legii în care compania își va continua existența, existența legislației țării gazde care ar permite redomicilierea. Există și o serie de formalități care se diferențiază de la caz la caz (ex. publicarea rezoluției de redomiciliere în ziare naționale, informarea creditorilor etc.).

În comparație cu jurisdicții bazate pe criteriul incorporării, Luxemburgul pentru determinarea naționalității persoanei juridice folosește criteriul sediului companiei [7].

Redomicilierea persoanei juridice în Luxemburg nu este reglementată de lege expres, dar este reglementată de practică [8].

Legea privind întreprinderile din anul 1915 prevede un capitol separat privind redomicilierea însă acesta se referă la companiile europene.

Statul Delaware din Statele Unite ale Americii, unde redomicilierea este reglementată de Legea privind companiile (engl. *General Corporation Law*) și legea privind companiile cu răspundere limitată (engl. *Limited Liability Company Act*), este un model clasic de offshore. Cerințele pentru companii care „emigrează” sau „imigrează” sunt comparativ simetrice, dar având și specificul său. O prevedere neobișnuită poate fi menționată reieșind din textul art. 390 *General Corporation Law*, art. 18-213 *Limited Liability Company Act*, care prevăd că orice organizație poate fi redomiciliată (engl. *transfere to or domesticate or continue*) într-o jurisdicție străină cu menținerea, dacă este posibil, a legii Statului Delaware ca *lex societatis*.

Specificul redomicilierii este existența unui mecanism de schimbare a legii personale a persoanei juridice (*lex societatis*) caracteristic pentru zonele clasice offshore: Cipru, Insulele Virgine Britanice, Jersey etc., fiind de exemplu, pentru businessul rus un avantaj, reieșind din faptul că aceste jurisdicții sunt pe larg răspândite în structura corporativă a holdingurilor și posibilitatea „mutării” companiilor între aceste jurisdicții poate fi favorabilă în condițiile unor sancțiuni internaționale și/sau înăsprirea legislației fiscale. Redomicilierea în Irlanda sau Singapore poate fi o alternativă pentru companiile din jurisdicțiile „listei negre” a UE [9]. Avantajele redomicilierii în comparație cu înregistrarea unei noi companii sunt evidente atât pe plan economic (lipsa necesității transferării proprietăților etc.), cât și juridic (lipsa necesității renegocierii contractelor, pierderea experienței (competențelor) etc.).

Referințe:

1. Oxford Management Ltd <http://oxfordglobalservices.ro/redomicilierea-companiei-in-cipru> [Accesat 26.04.18].
2. ЛУНИЦ, Л.А. *Курс международного частного права. Особенная часть*. Москва, 1975. С. 47.
3. ЮМАШЕВ, Ю.М. *Правовое регулирование прямых иностранных капиталовложений в ЕЭС*. Москва, 1988. С. 16.
4. Companies House Gibraltar [Accesat 26.04.18] Disponibil: <https://www.companieshouse.gi/publications/C0020.pdf>.
5. Companies (Re-Domiciliation) Regulations 1996 [Accesat 04.05.18] Disponibil: <http://www.gibraltarlaws.gov.gi/articles/1996s024.pdf>.

6. The Cyprus Companies Law Cap. 113 [Accesat 04.05.18] Disponibil:[http://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/all/E1EAEB38A6DB4505C2257A70002A0BB9/\\$file/The%20Companies%20Law,%20Cap%20113.pdf?openelement](http://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/all/E1EAEB38A6DB4505C2257A70002A0BB9/$file/The%20Companies%20Law,%20Cap%20113.pdf?openelement).
7. "Any company whose central administration (head office) is in the Grand-Duchy shall be subject to Luxembourg law, even though the constitutive instruments may have been executed in a foreign jurisdiction" (*traducere din engl. Orice societate a cărei administrație centrală se află în Marele Ducat se supune dreptului luxemburghez, chiar dacă instrumentele constitutive ar fi putut fi executate într-o jurisdicție străină*) art. 159 „Legea întreprinderilor”, 1915 Luxemburg.
8. MYNERS, S., ARNAUX, L. *Migrating Companies to and from Luxembourg*. The Essentials. S. MYNERS, L. ARNOUX. [Accesat 26.04.18]Disponibil:<http://www.mnks.com/wp-content/uploads/downloads/2015/07/Migrating-companies-to-and-from-Luxembourg-The-essentials-.pdf>
9. MARTIN, A., din McKenzie BAKER [Accesat 04.05.18] Disponibil:<https://www.bakermckenzie.com/en/insight/publications/2017/10/new-companies-act-rd-provisions>
10. Compania WilliamFry [Accesat 04.05.18] Disponibil: https://www.williamfry.com/newsandinsights/newsarticle/2009/11/30/corporate_redomiciliation

**CONTROVERSE JURIDICE ÎN CAZUL APARIȚIEI
ULTERIOARE A PĂRINȚILOR DECLARAȚI DISPĂRUȚI
FĂRĂ DE VESTE SAU DECEDAȚI DE CĂTRE INSTANȚA DE
JUDECATĂ ÎN CAZUL UNEI HOTĂRĂRI IREVOCABILE
PENTRU ÎNCUVIINȚAREA ADOPTIEI**

Oxana MIRON

Adopția este o cale prin care statul oferă copilului, ai cărui părinți nu doresc sau nu pot să-l îngrijească, posibilitatea de a trăi într-un mediu familial, care generează sentimente și dezbateri, fiind influențată continuu de schimbările sociale. Ca mod de a crea legături de rudenie civilă, ce substituie legăturile de filiație biologică, adopția a cunoscut în perioada contemporană o expansiune deosebită, devenind un fenomen internațional. Adopția ca procedură legislativă implică obligativitatea respectării anumitor condiții impuse de legea națională și internațională.

Una din condițiile de fond obligatorie pentru încuviințarea unei adopții este stabilirea la copil „statutului de copil adoptabil”. Legea privind regimul juridic al adopției a Republicii Moldova în art. 20 prevede că: „Copilului rămas fără ocrotire părintească din cauza abandonului, *dispariției fără urmă a părinților* sau, stării de sănătate mintală a părinților, eschivării de la educația copilului, de la apărarea drepturilor și a intereselor lui legitime i se stabilește statutul de copil adoptabil după devenirea irevocabilă a hotărârii judecătorești” [1].

Pentru majoritatea țărilor din Uniunea Europeană, o condiție obligatorie pentru adopție este ca copilul să fie într-o situație declarată de abandon sau părintele/reprezentantul legal să își dea consimțământul liber și neconstrâns. Abandonul unui copil este declarat când părinții naturali nu sunt cunoscuți, sunt declarați dispăruți sau decedați (inclusiv părinții adoptivi), sau când copilul a fost supus abuzului sau neglijării de către propria familie și părinții naturali sunt decăzuți din drepturile părintești. Statutul de copil adoptabil este declarat de către serviciile specializate publice sau private, cu decizia finală a instanței de judecată.

În schimb, legislația românească prevede expres că pentru deschiderea procedurii adopției este necesar consimțământul părinților firești sau, după caz, al tutorelui care se dă în fața instanței judecătorești (art. 14, Legea nr. 273/2004 din 2004 republicată, privind procedura adopției, *Monitorul Oficial*, nr. 739 din 23.09.2016).

În ceea ce privește declararea persoanei fără de veste sau decedată, Codul civil al Republicii Moldova, art. 49 prevede că: „Persoana fizică poate fi declarată dispărută fără veste dacă lipsește de la domiciliu și a trecut cel puțin un an din ziua primirii ultimelor știri despre locul aflării ei. Dispariția se declară de instanța de judecată la cererea persoanei interesate” [2].

Scopul principal al declarării dispariției fără veste a persoanei fizice constă în apărarea drepturilor acesteia, pentru că lipsa îndelungată și necunoașterea locului aflării ei pot constitui un pericol pentru acestea.

Totodată, hotărârea Plenului CSJ „privind practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată” menționează că: „Scopurile solicitării declarării persoanei dispărută fără urmă sau decedată sunt următoarele:

- desfacerea căsătoriei; întocmirea actelor; privatizarea imobilului; primirea indemnizației pentru întreținerea copiilor minori; ridicarea vizei de reședință; darea în exploatare a imobilului” [3].

De altfel, doctrina și practica, la rândul lor, stipulează că în caz că persoana declarată dispărută fără urmă sau decedată apare sau sunt știri despre locul aflării ei, instanța judecătorească, la cererea persoanei interesate, anulează hotărârea privind declararea dispariției fără urmă sau decesului ei. Anulând hotărârea privind declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată, instanța judecătorească desființează, după caz, administrarea fiduciară a patrimoniului acesteia. Concomitent, anularea hotărârii naște următoarele consecințe de drept: se restabilește căsătoria încetată, cu condiția că al doilea soț nu a înregistrat o altă căsătorie; se încetează plata pensiei, indemnizației, etc. Depistăm faptul că în cazul anulării hotărârii persoanei declarată dispărută fără de veste sau decedată nu este stipulată legislativ care este situația juridică a copiilor adoptați printr-o hotărâre irevocabilă a instanței de judecată.

Fiind o formă de protecție a copilului cu consecințe de ordin juridic, social și emoțional, adopția are un caracter irevocabil, fiind odată încuviințată ea dobândește „*statutul de fapt judecat*”. Aceasta reprezintă un principiu de interes general, potrivit căruia, ceea ce s-a hotărât printr-un act de jurisdicție nu poate fi preluat pentru reexaminare de către instanța de judecată. Autoritatea lucrului judecat este o garanție a stabilității rezultatelor înfăptuirii justiției. În sens clasic, semnificația puterii lucrului judecat reprezintă o regulă, potrivit căreia ceea ce s-a decis printr-o hotărâre judecătorească exprimă adevărul și de aceea judecata nu poate fi reluată. În acest sens, o cerere nu poate fi examinată și soluționată decât o singură dată, iar constatările făcute de către instanța de judecată nu pot fi contrazise printr-o altă hotărâre. Esența hotărârii judecătorești pe cauze de încuviințare a adopției este concluzia de drept, și nu de fapt a judecății, și anume – concluzia recunoașterii dreptului la adopție. De altfel, din momentul încuviințării adopției, se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între copil și rudele adoptatorului. Rudenia din adopție se substituie rudeniei firești, iar rudenia firească, bazată pe legătură de sânge încetează ca efect al încuviințării adopției.

În cazurile de excepție, legislația națională prevede expres că adopția poate fi desfăcută sau declarată nulă (art. 49 din Legea privind regimul juridic al adopției), care nu sunt altceva decât nerespectarea condițiilor de fond și de formă la încheierea adopției. Apariția ulterioară a persoanei decedate sau declarată dispărută fără de veste nu este niciun motiv de desfacere a adopției sau de declarare a nulității acesteia. Efectele juridice ale încuviințării unei adopții de primă categorie constau în apariția noilor relații familiale cu participarea adoptatului, iar efectele celei de-a doua constau în încetarea parțială sau completă a relațiilor familiale existente anterior.

În Belgia și Franța, revocarea adopției este menționată și permisă, referire făcând-se doar la adopția simplă. Legislația portugheză, precizează ca adopția parțială nu poate fi revocată. Pentru restul țărilor (Finlanda, Grecia și Spania), întrucât este vorba doar de adopția totală, revocarea nu este permisă.

Sunt foarte rare cazurile în care se desface adopția din punct de vedere legal în Belgia, în situația în care au loc dificultăți de adaptare, în general datorate perioadei de adolescență, are loc o separare temporară. În Franța, revocarea adopției poate fi determinată doar de cauze foarte grave. Revocarea poate fi făcută la cererea adoptatului, în situația în care are peste 15 ani sau a persoanei, sau familiei adoptive. Dacă copilul adoptat este mai mic de 15 ani, cererea de revocare poate fi făcută fie de către familia biologică, sau în lipsa lor, sau de un alt membru al familiei lărgite, atunci când sunt motive întemeiate.

Stabilirea statutului de „copil adoptabil” este o procedură de lungă durată, unde sunt implicați nu numai părinții biologici, ci și toate rudele până la gradul IV al copilului, care își vor exprima consimțământul privind reintegrarea lui în familia extinsă sau posibilitatea lui de a fi adoptat de către alți părinți. De altfel, procedura adopției este o procedură cu conotație și implicații nu numai juridice ci și emoționale, psihologice, de aceea autoritățile tutelare de obicei își asumă decizia de stabilire a statutului de copil adoptabil, având ca bază principiul interesului superior al copilului.

Obligativitatea unei hotărâri judecătorești irevocabile, pentru declararea părintelui dispărut fără de veste sau decedat în Republica Moldova, pare a fi ca garanții suplimentare că autoritatea tutelară a folosit toate pârghiile posibile pentru a menține copilul în familia

biologică, inclusiv prin implicarea unei autorități cu dreptul de decizie.

În schimb, imposibilitatea deschiderii procedurii interne a unei adopții în România, fără acordul părinților, duce la tergiversarea unei adopții și creșterea numărului de copii fără statut determinat în serviciile rezidențiale și de plasament.

Totuși, o posibilitate de a soluționa cazurile de apariție ulterioară a părinților declarați dispăruți fără de veste sau decedați ar fi promovarea dialogului direct și deschis între părțile implicate în procedura de adopție (copilul adoptat, părinți adoptatori, părinți biologici) pentru a păstra un echilibru social și pentru a nu perturba dezvoltarea emoțională a copilului.

Referințe:

1. Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010
În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 131-134, publicat la 30.07.2010, art.20.

2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002, art.59.

3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată, nr. 4 din 07.07.2008. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2009, nr. 4-5, p. 22, pct. 29.

**ÎNALTUL COMISARIAT AL NAȚIUNILOR UNITE
PENTRU REFUGIAȚI (ICNUR)
ȘI NOILE PROVOCĂRI ÎN ERA SCHIMBĂRILOR
CLIMATICE**

Valentin ROȘCA

Convenția din 1951 reprezintă fundamentul sistemului internațional de protecție a refugiaților care este viabil până în prezent. Comunitatea internațională prin acest instrument a reușit să facă o interacțiune prolifică și eficientă a protecției internaționale a refugiaților în caz de pericol iminent cu instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului și a libertăților de bază. Convenția din 1951 a stabilit criteriile de bază pentru determinarea statutului de

refugiat, printre care temerea bine întemeiată de a fi persecutată din motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență, un anumit grup social sau opinie politică [1].

Definiția refugiatului din art.1A al Convenției din 1951 oferă motivele de persecuție care servesc în calitate de temeri pentru a părăsi țara de origine. Anume în jurul acestor motive de persecuție în permanență au fost duse negocieri aprinse, care în final au fost acceptate de către statele părți și, ulterior, aplicate la nivel național. Dreptul internațional contemporan nu oferă o definiție universal-acceptată a *persecuției* și nici Convenția din 1951 nu oferă nici o definiție în acest sens. Din art. 33 al Convenției din 1951, se poate deduce că o amenințare a vieții sau a libertății pe motive de rasă, religie, naționalitate, opinie politică sau apartenență la un anumit grup social constituie întotdeauna persecuție [1]. De asemenea, alte violări grave ale drepturilor omului – din aceleași motive – vor constitui persecuție.

În prezent, dificultatea apare atunci când persoanele caută un refugiu din cauza schimbărilor climatice globale. Acești oameni nu au un nume general acceptat – refugiații climatici, refugiații din mediul înconjurător sau refugiații ecologici, migranți ecologici și deplasările ecologice [2].

Cu siguranță că nimeni în ziua de astăzi nu poate privi știrile sau consulta ziarele, fără a conștientiza tragismul persoanelor deplasate/persoanelor deposedate de bunurile sale din cauza unor condiții climaterice de pe întreg globul pământesc [3, p. XV].

Această nouă categorie de persoane nu face obiectul unor criterii ale Convenției din 1951. Din nefericire, există cazuri în care acești oameni sunt în mod deliberat excluși din mecanismele care asigură o protecție internațională eficientă. Schimbările climatice nu afectează numai mediul, ci afectează în mod direct milioane de oameni și blochează activitățile guvernelor, economiilor din țări și amenință securitatea regională și chiar globală [2].

Aceste persoane sunt cele mai vulnerabile, cele mai sărace și sunt cel mai mult expuse măsurilor discriminatorii și de persecuție din partea diversilor actori statali și nonstatali.

Nu poate fi contestat faptul că problema protecției mediului este pe agenda statelor membre ale ONU de mai bine de jumătate de secol.

Comasarea necesității acordării unei protecții internaționale în cazul unor pericole iminente cu domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este un succes remarcabil pe acest segment. Prin realizarea acestor acțiuni s-a reușit includerea solicitanților de azil/refugiaților sau altor categorii de persoane care cad sub mandatul Înalțului Comisariat ONU pentru Refugiați (ICNUR) să se bucure de protecția mecanismelor generale de protecție a drepturilor omului adițional celor create sub egida ONU în raport cu problema refugiaților. Aceste motive de persecuție sunt: rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social, opinie politică.

Prin Convenția din 1951, noul Birou al ICNUR a fost împuternicit cu atribuții relevante privind protecția refugiaților. Astfel, ICNUR a fost însărcinat, în mod tradițional, cu asistarea celor care caută refugiu de la război și represiune [4].

Potrivit Statutului său, adoptat de către Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 428 (V) din 14 decembrie 1950, ICNUR își extinde mandatul asupra oricăror persoane care erau considerate refugiat potrivit Acordurilor relevante semnate în cadrul Ligii Națiunilor, Statutului Organizației Internaționale a Refugiaților și Convenției din 1951 privind statutul refugiaților [5].

Luând în considerație temeiul legal prestabilit în acest sens prin prevederile deja existente ICNUR oferă ajutor doar persoanelor care au temere bine întemeiată de a fi persecutate pe unul din motivele inserate în art. 1A din Convenția din 1951. Standarde acceptate și aplicate la nivel naționale de către statele membre urmare a ratificării/aderării Convenției din 1951. De asemenea, aceste temeri sunt consacrate și prin alte acte internaționale cu caracter obligatoriu sau de recomandare (Convenția OUA privind aspectele specifice ale problemelor refugiaților din Africa din 1969 [6] și Declarația cu privire la refugiații de la Cartagena din 1984 [7]), care, în linii generale, reiterează aceste motive de persecuție menționate anterior.

Cu toate că prin crearea în 1945 a Organizației Națiunilor Unite au fost puse bazele mecanismului de protecție a drepturilor omului, soluționarea problemei refugiaților în dreptul internațional, chiar și astăzi milioane de oameni sunt obligați să fugă din țările lor din cauza temerilor bine întemeiate. Principala problemă în acest sens constă în faptul că ICNUR este deja copleșit de probleme care se încadrează în

definiția Convenției din 1951. Între timp, așa cum sa menționat deja, ICNUR trebuie să facă față provocărilor pe care nu le-a întâmpinat încă și una dintre aceste provocări constă în acordarea și protejarea efectivă a unei noi categorii de persoane care ar putea fi sub incidența mandatului UNHCR – refugiați ecologici/de mediu.

O caracteristică specifică a activității ICNUR a constat în necesitatea de a acționa strict în conformitate cu definiția „refugiatului” codificată la art. 1A din Convenția din 1951, găsită în Statutul UNCHR. În ciuda limitării geografice a „definiției refugiaților” din Convenția din 1951, ridicată în Protocolul din 1967, UNHCR a ajutat zeci de milioane de oameni să-și reînceapă viața [8].

Mai mult de 50 de ani, aplicabilitatea corespunzătoare din 1951 a fost asigurată cu ajutorul instrumentelor de bază privind drepturile omului. Problema refugiaților a fost una sensibilă, care a marcat întotdeauna întregul sistem de protecție internațională a drepturilor omului după 1945. Dezvoltarea protecției internaționale a drepturilor omului a completat în general și a mărit protecția oferită de Convenția din 1951, refugiații având dreptul la o gamă largă de protecție generală a drepturilor omului, acordată tuturor persoanelor în cadrul instrumentelor internaționale și interne privind drepturile omului [8].

Dilema apare în cazul în care, potrivit statutului său, ICNUR „... își asumă funcția de a oferi protecție internațională ... refugiaților care intră în domeniul de aplicare al prezentului statut ...” [5, cap. I, paragr. 1].

Condițiile precare din lume din a doua jumătate a secolului XX au forțat ICNUR să-și extindă mandatul la alte categorii de persoane. Având în vedere noile provocări cu care se confruntă omenirea în contextul schimbărilor climatice, ICNUR are o sarcină dificilă de a-și menține ritmul și standardele în aplicarea Convenției din 1951 pentru o nouă categorie de persoane - refugiați ecologici / ecologici.

Referințe:

1. Convention and Protocol relating to the Status of Refugees (1951). [On-line]: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>. (accesat la 28 iunie 2018).
2. TRIMARCHI, M. *What are climate refugees?*. [On-line]: <http://science.howstuffworks.com/environmental/green-science/climate-refugee1.htm>. (accesat la 28 iunie 2018).
3. Westra, L. *Environmental Justice and the Rights of Ecological Refugees*. Earthscan, London, 2009. 302 p.

4. Environment a Growing Driver in Displacement of People. [On-line]: <http://www.worldwatch.org/node/5888>. (accesat la 28 iunie 2018).
5. Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (GA Resolution 428 (V) of 14 December 1950). [On-line]: <http://www.unhcr.org/3b66c39e1.html>. (vizitat la 16 decembrie 2014).
6. Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa (10 September 1969). [On-line]: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36018.html>. (vizitat la 17 decembrie 2014).
7. Cartagena Declaration on Refugees (22 November 1984). [On-line]: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html>. (vizitat la 17 decembrie 2014).
8. Ninette Kelley, Jean-Francois Durieux. UNHCR and Current Challenges in International Refugee Protection. [On-line]: <http://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21312>. (accesat la 28 iunie 2018).

REGIMUL JURIDIC AL CONTRACTULUI DE CREDIT PENTRU CONSUMATORI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Lilia GRIBINCEA

În conformitate cu dispozițiile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene [1, art. 26 alin.(2)], piața internă cuprinde un spațiu fără frontiere interne, în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată în conformitate cu dispozițiile tratatelor.

Politica Uniunii Europene în materie de protecție a consumatorilor apără drepturile acestora prin intermediul legislației și permite soluționarea rapidă și eficientă a litigiilor cu comercianții prin mijloace alternative de soluționare a litigiilor și prin intermediul Centrelor europene pentru consumatori. În scopul promovării dezvoltării activității transfrontaliere și pentru facilitarea apariției unei piețe interne eficiente în domeniul creditelor de consum, a fost necesară elaborarea unui cadru juridic armonizat în acest domeniu. Instituirea unui cadru de reglementare unitar, transparent și complet în materie de acces la credit în Uniunea Europeană este de o importanță strategică.

Prima directivă care a reglementat creditul de consum a fost Directiva 87/02/CEE din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu

putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum. Premisa adoptării acestei directive a constituit-o existența diferențelor considerabile între legislațiile statelor membre în domeniul creditului de consum, care aveau drept consecință denaturarea concurenței între persoanele ce acordă credite pe piața comună. Diferențele legislative limitau posibilitățile consumatorilor de a obține credite în alte state membre și afectau volumul și natura creditelor angajate, precum și cumpărarea de bunuri și servicii. Și, nu în ultimul rând, diferențele legislative afectau în mod direct funcționarea pieței comune, deoarece influențau libera circulație a bunurilor și serviciilor care puteau fi obținute pe credit de către consumatori.

Datorită evoluției sectorului creditelor de consum și în scopul facilitării apariției unei piețe interne în domeniul creditelor de consum, a apărut necesitatea unei armonizări complete, care să asigure tuturor consumatorilor din Uniunea Europeană un nivel ridicat de protecție a intereselor lor. Astfel, Directiva 87/02/CEE a fost abrogată prin Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului (în continuare – Directiva 2008/48/CE) [2].

Directiva 2008/48/CE este o reglementare care oferă o armonizare maximă, statele membre nefiind în drept să mențină sau să introducă reglementări naționale contrarii, chiar dacă acestea ar asigura o protecție sporită consumatorilor lor. Directiva 2008/48/CE instituie cadrul general al dreptului consumatorilor în domeniul creditului de consum, dar nu se aplică și creditului ipotecar. Astfel, pentru a asigura un nivel ridicat de protecție consumatorilor care încheie contracte de credit pentru bunuri imobile, la 4 februarie 2014, a fost adoptată Directiva 2014/17/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind contractele de credit oferite consumatorilor pentru bunuri imobile rezidențiale și de modificare a Directivelor 2008/48/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010 (în continuare – Directiva 2014/17/UE) [3]. Spre deosebire de Directiva 2008/48/CE, Directiva 2014/17/UE permite statelor membre să mențină și să introducă dispoziții mai stricte în scopul de a proteja consumatorii, cu condiția ca dispozițiile respective să fie coerente cu obligațiile

acestora în temeiul dreptului Uniunii. După cum rezultă din art.3, domeniul de aplicare al Directivei 2014/17/UE îl constituie contractele de credit garantate prin ipotecă sau prin alte garanții comparabile utilizate, în mod curent, într-un stat membru asupra unui bun imobil rezidențial sau printr-un drept legat de un bun imobil rezidențial și contractelor de credit al căror scop este dobândirea sau păstrarea drepturilor de proprietate asupra unui teren sau asupra unei clădiri existente sau ipotocate.

Cadrul general al drepturilor consumatorilor în domeniul creditelor de consum este completat cu prevederile Directivei 2002/65/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 septembrie 2002 privind comercializarea la distanță a serviciilor financiare de consum și de modificare a Directivei 90/619/CEE a Consiliului și a Directivelor 97/7/CE și 98/27/CE (în continuare – Directiva 2002/65/CE) [4]. O altă directivă care protejează interesele economice ale consumatorilor împotriva practicilor comerciale neloiale ale întreprinderilor față de consumatori este Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului (Directiva privind practicile comerciale neloiale) (în continuare – Directiva 2005/29/CE) [5].

Referitor la reglementările specifice protecției consumatorului, s-a menționat [6, p.295] că instituțiile de credit și clientela proprie reprezintă doar un segment în ansamblul domeniului protecției consumatorului.

În Republica Moldova este creat cadrul legal necesar pentru aplicarea prevederilor Directivei 2008/48/CE și Directivei 2005/29/CE, prin adoptarea Legii nr. 202 din 12.07.2013 privind contractele de credit pentru consumatori [7] și Legii nr. 157 din 18.07.2014 despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum [8]. De asemenea, a fost adoptată Legea despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum nr. 157 din 18.07.2014, care creează cadrul legal

pentru aplicarea prevederilor Directivei 2002/65/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 septembrie 2002 privind comercializarea la distanță a serviciilor financiare de consum și de modificare a Directivei 90/619/CEE a Consiliului și a Directivelor 97/7/CE și 98/27/CE.

Orice formă de publicitate referitoare la contractele de credit pentru consumatori, care indică o rată a dobânzii sau orice alte cifre referitoare la costul creditului pentru consumator, trebuie să conțină informații referitoare la [9]: rata dobânzii aferente creditului, valoarea totală a creditului, dobânda anuală efectivă, după caz, durata contractului de credit etc. Dacă pentru obținerea creditului este necesar să fie încheiat un contract de asigurare, iar costul serviciului nu poate fi determinat în prealabil, obligația de a încheia un asemenea contract este, de asemenea, menționată în mod clar, concis și vizibil, împreună cu dobânda anuală efectivă.

Referințe:

1. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, JO C 202, 7.6.2016, p. 1-388. [Accesat 2.06.2018]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0001.01.RO&toc=OJ:C:2016:202:FULL#C_2016202RO.01004701,
2. Publicată în JO L 133 22.5.2008, p.66. [Accesat 2.06.2018]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1525610896227&uri=CELEX:02008L0048-20180101.>
3. Publicată în JO L 060 28.2.2014, p. 34. [Accesat 2.06.2018]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1525612394103&uri=CELEX:02014L0017-20180101.>
4. Publicată în JO L 271 9.10.2002, p.16. [Accesat 4.06.2018]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1525618698664&uri=CELEX:02002L0065-20180113.>
5. Publicată în JO L 149, 11.6.2005, p.22. [Accesat 4.06.2018]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1525616992180&uri=CELEX:02005L0029-20050612.>
6. SMARANDACHE L.E. Regimul juridic al instituțiilor de credit, persoane juridice române, în context european. București: Hamangiu, 2013, p.488.
7. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr.191-197 art.619 din 06.09.2013.
8. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr.249-255 art.572 din 22.08.2014.
9. Directiva 2014/17/UE, art.11 și urm.; Directiva 2008/48/CE art.4 și urm. A se vedea și ȘĂULEANU, L. ș.a. *Drept bancar*. București, Universul Juridic, 2011, p.407 și urm., p. 551.

REGIMUL CONFLICTUAL AL CONTRACTELOR DE TRANSPORT DE MĂRFURI ÎN CONCEPȚIA REGULAMENTULUI ROMA I

Valeriu BABĂRĂ

Regimul conflictual al contractelor de transport este reglementat de dispozițiile art.5 din Regulamentul (CE) nr.593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17.06.2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale [1]. Din punctul de vedere al legii aplicabile, această reglementare face o distincție între contractele de transport de mărfuri – alin.(1) și contractele de transport de pasageri – alin.(2).

Pentru ambele categorii de contracte, Regulamentul stabilește două soluții conflictuale aplicabile în cascadă. Astfel, potrivit art.3 se acordă prioritate legii alese de părți (*lex voluntatis*). O limitare a libertății părților de alegere a legii aplicabile este stabilită de art.5 alin.(2) teza a II-a în ceea ce privește doar contractul de transport de pasageri. În lipsa lui *lex voluntatis*, Regulamentul determină criteriile de localizare obiectivă a contractelor de transport, care, la rândul lor, conțin două reglementări conflictuale incidente succesiv [2]. În acest sens, pentru contractul de transport de mărfuri, în art.5 alin.(1), și pentru cel de transport de pasageri, în art.5 alin.(2) teza I, sunt stabilite criterii de localizare obiectivă specifice. Pentru cazul când contractul prezintă legături mai strânse cu legea altei țări, va deveni aplicabilă legea proprie, în condițiile prevăzute de art.5 alin.(3), care sunt identice cu cele din art.4 alin.(3) (clauza de salvare).

Privitor la interpretarea contractelor de transport de mărfuri, preambulul Regulamentului, la pct.22, precizează că nu se are în vedere efectuarea nici unei modificări substanțiale față de prevederile art.4 alin.(4) teza a III-a din Convenția de la Roma din 19.06.1980 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, convenție care a fost înlocuită cu Regulamentul Roma I.

Chiar dacă, prin natura lor, contractele de transport sunt contracte încheiate cu consumatorii, dispozițiile art.6 („Contractele încheiate cu consumatorii”) , de regulă, nu sunt aplicabile acestui tip de contracte speciale. Acesta rezultă din prevederile art.6 alin.(1) care stabilește că art.6 se aplică „fără a aduce atingere”, precum și din cele ale art.5 și 6

alin.(4) lit.b), conform căruia normele conflictuale privind consumatorii nu se aplică contractului de transport. De altfel, rațiunea acestei excepții se regăsește la pct.32 din preambul, potrivit căruia contractele de transport au o natură juridică specifică, care impune introducerea unor dispoziții specifice pentru asigurarea unui nivel de protecție corespunzător pentru pasageri. Cu toate acestea, art.6 alin.(4) lit.b) instituie o excepție la excepție prin care se determină revenirea la regulă, precizând că rămân totuși supuse normelor privind consumatorii din art.6 alin.(1) și (2) contractele de transport care sunt incluse în pachetele de servicii turistice la care se referă Directiva 90/314/CEE a Consiliului din 13.06.1990 privind pachetele de servicii pentru călători, vacanțe și circuite [3].

În conformitate cu prevederile art.5 alin.(1) din Regulament, în măsura în care legea aplicabilă contractului de transport de mărfuri nu a fost aleasă de părți potrivit art.3, legea aplicabilă este legea țării în care își are reședința obișnuită transportatorul, cu condiția ca locul de încărcare sau cel de livrare sau reședința obișnuită a expeditorului să fie, de asemenea, situate în țara respectivă. Dacă nu sunt întrunite aceste condiții, devine aplicabilă legea țării în care se află locul de livrare stabilit de părți. Dispoziția art.5 alin.(3) continuă cu prevederea potrivit căreia, în situația când, în lipsa unei alegeri a legii aplicabile, rezultă fără echivoc din ansamblul circumstanțelor cauzei că respectivul contract are în mod vădit o legătură mai strânsă cu o altă țară decât cea menționată la art.5 alin.(1), se aplică legea din acea altă țară.

Așadar, observăm că ambele alineate acordă prioritate legii autonomiei de voință a părților (*lex voluntatis*).

În situația când părțile nu și-au determinat legea aplicabilă contractului, reglementarea europeană stabilește, pentru localizarea obiectivă a contractului, două soluții conflictuale aplicabile în cascadă.

Astfel, în lipsa lui *lex voluntatis*, devine incidentă, fie legea țării în care își are reședința obișnuită transportatorul, dacă locul de încărcare sau cel de livrare sau reședința obișnuită a expeditorului se află de asemenea în țara respectivă, fie în cazul în care niciuna din aceste cerințe alternative nu este întrunită, legea țării în care se află locul de livrare stabilit de către părți.

În ipoteza ultimei soluții conflictuale la care ne referim, prin interpretarea dispozițiilor art.5 alin.(1) teza a II-a potrivit căruia „se

aplică legea țării în care este situat locul de livrare convenit de către părți”, ar rezulta că această soluție devine aplicabilă doar în situația când părțile au determinat în mod expres locul de livrare, indiferent dacă această determinare a fost efectuată prin contractul de transport propriu-zis sau printr-o convenție separată. În cazul în care părțile nu au convenit asupra locului de livrare, va deveni aplicabilă soluția de drept comun prevăzută în art.4 alin.(2), adică legea țării în care își are reședința obișnuită partea contractantă care efectuează prestația caracteristică. De regulă, această lege va fi cea a transportatorului. Această soluție poate fi justificată printr-un argument de analogie cu art.5 alin.(2) teza a II-a, prin care contractul de transport de pasageri pentru o situație similară face trimitere la legea transportatorului.

Observăm că Regulamentul Roma I a ales locul de livrare convenit de către părți ca punct de legătură pentru norma conflictuală prevăzută a fi de ultimă aplicare în materie datorită avantajului predictibilității pe care îl prezintă, precum și datorită unor rațiuni de ordin practic, constând în aceea că, de regulă, în acest loc se desfășoară procedurile de reclamare a daunelor provocate mărfii care face obiectul transportului. Totodată, acest punct de legătură poate provoca unele dificultăți în aplicare în situația când unul și același contract de transport stabilește că marfa care face obiectul său urmează a fi împărțită în partide care vor fi livrate la destinații diferite și care poate conduce din punct de vedere juridic la un *splitting-up* forțat, având în vedere că fiecare partidă de marfă va urma o lege proprie.

Dispoziția pct.22 din preambul precizează că, în sensul Regulamentului, termenul „expeditor” se referă la orice persoană care încheie un contract de transport cu transportatorul, iar termenul „transportator” se referă la partea contractantă care își asumă răspunderea de a transporta mărfurile, indiferent dacă prestează ea însăși sau nu servicii de transport.

Calificarea noțiunii de „reședință obișnuită” este efectuată prin art.19 din Regulament, potrivit căruia „Reședința obișnuită a societăților și a altor organisme, constituite sau nu ca persoane juridice, este situată la sediul administrației lor centrale. Reședința obișnuită a unei persoane fizice acționând în exercitarea activității sale profesionale este locul unde această persoană își are sediul principal de activitate. În cazul în care contractul este încheiat în cadrul activității unei sucursale, a unei agenții sau a oricărei alte unități, sau

în cazul în care, conform contractului, executarea acestuia incumbă unei astfel de sucursale, agenții sau unități, locul unde se află sucursala, agenția sau oricare altă unitate este considerat reședința obișnuită. În scopul determinării locului unde se află reședința obișnuită, momentul relevant îl constituie data încheierii contractului”.

Ultima soluție, prevăzută de art.5 alin.(3) din Regulament, este aplicarea legii proprii contractului (*the proper law of the contract*), dacă din ansamblul circumstanțelor cauzei rezultă fără echivoc că respectivul contract are în mod vădit o legătură mai strânsă cu o altă țară.

Referințe:

1. Publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, nr.L177 din 4.07.2008.
2. NELSEN, P.A. *The Rome I Regulation and Contracts of Carriage: Culegere de studii*. Sellier, 2009, p.99.
3. Publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, nr.L158/59 din 23.06.1990.

ANALIZA JURIDICĂ A IMPACTULUI PROIECTULUI DE EXTINDERE HIDROENERGETICĂ ASUPRA ECOSISTEMULUI TRANSFRONTALIER NISTREAN

Natalia ZAMFIR

În ultimele decenii, lupta pentru protejarea mediului înconjurător, de la nivel local și regional, s-a transformat într-o sarcină globală care, în contextul aprofundării crizei ecologice, poate fi rezolvată numai prin consolidarea eforturilor comune ale întregii comunități mondiale, în mod cuprinzător și în ordinea prioritară, deoarece poluarea mediului și degradarea afectează în mod direct condițiile de supraviețuire și sănătatea umană, interesele economice ale societății și perspectivele dezvoltării sale durabile.

Susținem poziția că cel mai important aspect al dezvoltării durabile este faptul că managementul de stat al propriului său mediu înconjurător a devenit o chestiune de interes internațional într-un mod sistematic. În plus, în măsura în care dezvoltarea durabilă poate fi privită ca un principiu care implică un anumit grad de supraveghere internațională – se poate spune că acest aspect al protecției mediului înconjurător poate fi privit, implicit, ca o problemă de „preocupare

comună”, deși Declarația de la Rio, în mod direct, nu afirmă acest lucru [1, p.129].

Organizațiile neguvernamentale și oamenii de știință din Republica Moldova și Ucraina și-au exprimat, în repetate rânduri, îngrijorarea față de efectele activității hidrocentralelor electrice, existente la Novodnestrovsk, care deja au schimbat regimul hidrologic și temperatura apei râului Nistru, care amenință serios biodiversitatea bazinului. Mai mult, normele tehnice depășite de funcționare a centralelor hidroelectrice, care nu corespund noilor riscuri ale schimbărilor climatice și care provoacă un deficit de apă în Bazinul Nistrean, de asemenea, nu prevăd un nivel minim de apă garantat, ceea ce duce, în consecință, la disfuncția capacității de autosalubritate a râului și distrugerea ecosistemului său unic.

Această situație este agravată de următorii factori: voința politică slabă a celor două guverne și ignorarea obligațiilor internaționale; indisponibilitatea să-și îndeplinească angajamentul de a implementa standardele europene de mediu. Toate aceste realități, care împovărează calea dezvoltării durabile, sugerează ideea incapacității de a găsi o soluție echilibrată în problema construcției de șase noi centrale hidroelectrice pe Nistru (cinci pe albia râului și una derivată). Cabinetul de Miniștri al Ucrainei a adoptat, la 13 iulie 2016, Programul de dezvoltare a hidrocentralei ucrainene până în 2026, care prevede construcția cascadei Nistrene de Sus.

Având în vedere că râul Nistru este un bazin hidrografic transfrontalier între Moldova și Ucraina, artera principală în țara noastră și al doilea după mărime fluviu al statului vecin, prevenirea, evaluarea strategică a impactului asupra mediului, managementul apelor cu suprafață transfrontalieră și subterană, precum și protecția acestora, eliminarea riscurilor provocate de activitatea umană, îmbunătățirea protecției biodiversității și a ecosistemelor, adaptarea la schimbările climatice ar trebui să constituie o prioritate, la nivel politic, în procesul de îndeplinire a prevederilor convențiilor internaționale, care sunt ratificate de ambele state [2], iar implementarea lor este posibilă numai în cazul luării în considerație a priorităților cooperării internaționale și regionale pentru asigurarea dezvoltării durabile a regiunii.

Proiectul edificării unei cascade de centrale hidroelectrice pe Nistru amenință cu o scădere semnificativă a nivelului apei, inundarea

terenurilor agricole, dispariția animalelor enumerate în *Cartea Roșie*, deteriorarea calității apei potabile și provocarea de alte consecințe nefaste, care ar putea avea și un efect negativ asupra sănătății publice. Potrivit oamenilor de știință, continuarea dezvoltării rețelei hidroenergetice a râului va duce la o catastrofă ecologică și în regiunea Mării Negre.

Nistrul se revarsă în Marea Neagră, care primește deja mai puțin cu 40% din debitul de apă potabilă din afluenții râului, motiv pentru care nivelul de hidrogen sulfurat a crescut semnificativ. Potrivit opiniei expertului Elena Zubkov, în cazul în care acest strat se va ridica în sus, într-o rază de 300 km nu vor mai exista ființe vii. Adâncimea maximă a Mării Negre constituie doar doi kilometri. Totodată, grosimea stratului de așa-numita apă pură, în care este centrată viața, constituie doar 100 de metri. Stratul de suprafață al Mării Negre este predominant de apă de originea râului, adică nivelul său este menținut de cantitatea apei revărsate din râu [3].

Relațiile interstatale privind cooperarea în domeniul conservării și dezvoltării durabile a fl. Nistru este reglementată de un Acord bilateral, care a fost semnat la 29 noiembrie 2012 la Roma, la cea de-a 6-a sesiune a Reuniunii părților la Convenția privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale [4]. Ucraina a ratificat tratatul în iunie 2017, care, în opinia noastră, este o mare realizare, însă perioada îndelungată de punere în aplicare a Acordului a avut un impact negativ asupra conținutului real al acestuia și semnificației lui prin prisma situației actuale și noului plan ucrainean de dezvoltare hidroenergetică. Textul Acordului este necesar a fi revizuit, astfel încât să se propună modificări corespunzătoare realităților, pornind de la necesitatea căutării de soluții juridice a unui număr de probleme: un nivel minim garantat de apă în râu, captarea și evacuarea apei, asigurarea securității ecologice mediului, creșterea gradului de conștientizare publică și participarea la procesul de luare a deciziilor și, nu în ultimul rând, garantarea respectării prevederilor acestuia și instituirea sistemului de compensare a daunelor cauzate.

Printre cele mai presante probleme juridice de asigurare a securității ecologice în această regiune se numără lipsa reglementării statutului juridic internațional al fluviului Nistru, care nu este definit

in Acordul menționat supra. Prin urmare, statutul juridic al fl. Nistru urmează a fi edificat în baza acordurilor interstatale, elaborate de statele de coastă din regiune, având în vedere potențialul natural și socioeconomic al acestora, fapt ce va permite introducerea elementelor noi ale regimului juridic, în conformitate cu standardele internaționale.

Analiza conținutului Acordului semnat de Republica Moldova și Ucraina ne permite a concluziona că documentul nu oferă o delimitare clară a zonei teritoriale a bazinului fluviului Nistru, care, în opinia noastră, face imposibilă reglementarea regimului juridic de utilizare și de protecție completă a apelor, în zonele care diferă unele de altele. Mai mult, zonarea bazinului fluviului Nistru va contribui la elaborarea metodologiei pentru îmbunătățirea sistemului de aplicare a taxelor existente și metodelor de calcul al mărimii prejudiciului, în scopul de a pune în aplicare principiul „poluatorul plătește“, care actualmente se confruntă cu anumite dificultăți aplicative.

O atenție deosebită trebuie acordată procesului de formare a normelor acordurilor interstatale, care presupune atragerea statelor din regiunea Mării Negre, având în vedere interacțiunea impactului asupra Nistrului și Mării Negre. Ținând cont de situația din regiune, apare necesitatea evidentă de a crea un organism interstatal, acordându-i competențe vaste cu referire la râu și de gestionare a ecosistemului maritim, necesare pentru a asigura un regim ecologic garantat în regiune. Aproape toate activitățile semnificative, din punct de vedere ecologic, din cadrul gestionării bazinului Nistru și a bazinului Mării Negre, ar trebui să fie realizate de către statele costiere prin intermediul acestui organism și să fie monitorizate de acesta din urmă. Având ca punct de reper practica internațională de gestionare comună a corpurilor de apă transfrontaliere, a ecosistemelor acvatice, urmează a fi determinată forma optimă a activității comune în zona bazinului râului și structura organizatorică funcțională a acestui organ. În același timp, sistemul de management ar trebui să aibă nivele teritoriale diferite, în raport cu: Marea Neagră ca tot întreg, bazinul fl. Nistru, unitățile administrativ-teritoriale (republică, oraș, raion).

Referințe:

1. BIRNIE, P., BOYLE, A., REDGWELL, C. *International Law and the environment*. Oxford University Press 2009, p.129.

2. Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului în context transfrontier (Convenția Espoo) la 25 februarie 1991. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, vol.7; Convenția de la Helsinki, din 17.03.1992, privind protecția și utilizarea ceasurilor de apă transfrontiere și a lacurilor internaționale. În: Ediția oficială *Tratate internaționale*, 1999, vol.7; Convenția de la Aarhus, din 25 iunie 1998, privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu. Hotărârea Parlamentului nr.346-XIV din 7 aprilie 1999.
3. ЗУБКОВА, Е. *Молдова может оказаться в зоне поражения Катастрофического взрыва* [Accesat 17.06.2018] Disponibil: <https://ru.sputnik.md/incidents/20170211/11196945/vzriv-serovodorod-cernoe-mo-re.html>.
4. Acordul Guvernului Republicii Moldova și Cabinetului de Miniștri al Ucrainei privind colaborarea în domeniul protecției și dezvoltării durabile a bazinului râului Nistru, semnat la Roma la 29 noiembrie 2012. *Monitorul Oficial*, nr. 15-17 din 22.01.2013.

SĂNĂTATEA PUBLICĂ ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ ÎN CONTEXTUL ACORDULUI DE ASOCIERE ALE UE ȘI REPUBLICII MOLDOVA

Violeta COJOCARU

Elena CIOCHINA

Academia de Studii Economice din Moldova

Grija pentru sănătatea omului este unul din principalele imperative ale statului. Acest fapt este consfințit în Constituția țării, care stabilește, că „fiecărui cetățean i se garantează dreptul la un mediu sănătos pentru viață, pentru muncă și familie, protejat împotriva riscurilor și constrângerilor de ordin social, economic, ecologic și tehnologic.

Sănătatea publică, potrivit *Legii nr.10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice definește sănătate publică*, este un ansamblu de măsuri științifico-practice, legislative, organizatorice, administrative și de altă natură a căror semnificație a evoluat de-a lungul timpului de la preocuparea strictă asupra controlului bolilor infecțioase, sănătății mediului, ocrotirii sănătății și

educației pentru sănătate la o abordare comprehensivă a stării de sănătate a populației [2].

Conceptul de „sănătate publică” a evoluat în timp, de la o preocupare, inițial, de control strict al bolilor, până la o abordare mai largă, ce include prevenția, dar și promovarea modului sănătos de viață al populației.

Potrivit art.113 din Acordul de Asociere al UE și Republicii Moldova, sănătatea este parte integrantă a conceptului de dezvoltare durabilă, avându-se în vedere importanța dezvoltării cooperării în domeniul sănătății publice pentru a ridica nivelul siguranței și protecției sănătății umane [3].

Termenul de *dezvoltare durabilă* a început să devină foarte cunoscut abia după Conferința privind mediul și dezvoltarea, organizată de Națiunile Unite la Rio de Janeiro în vara anului 1992, cunoscută și sub numele de „Summit-ul Pământului”. Tot atunci a fost elaborată și Agenda 21 – Planul de susținere a dezvoltării durabile.

Cea mai cunoscută definiție a dezvoltării durabile este cu siguranță cea dată de Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (WCED) în raportul „*Viitorul nostru comun*”, cunoscut și sub numele de Raportul Brundtland: „dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi” [1].

Pentru țara noastră, integrarea Europeană rămâne obiectivul principal și ireversibil al agendei interne și externe, în special în contextul în care relațiile dintre RM și UE au fost formal lansate odată cu semnarea la 28 noiembrie 1994 a Acordului de Cooperare și Parteneriat, care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998 și semnarea ulterioară a Planului de acțiuni RM-UE2 (ENPI EU-RM) semnat în 2005. Ambele tratate fiind precursorii Acordului de Asociere (AA) dintre UE și RM semnat la 27 iunie 2014 (ratificat 02.07.2014).

Instituția cheie responsabilă de realizarea sarcinilor stabilite în AA privind domeniul sănătății publice, dar și de implementării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) în domeniul sănătății este Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. Printre documentele relevante de politică națională în vederea implementării ODD-urilor se regăsesc următoarele acte: Strategia de dezvoltare a sistemului de sănătate în perioada 2007-2017; Programul național strategic în

domeniul securității demografice a Republicii Moldova 2011-2025; Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020; Politica Națională de Sănătate a Republicii Moldova 2007-2021; Programului național pentru implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016-2025; Programul Național de Prevenire și Control al bolilor netransmisibile pe anii 2012-2020; Programul Național privind Sănătatea Mintală pentru anii 2012-2016; etc.

În scopul dezvoltării unui sistem de sănătate modern și performant sub aspectul practicilor medicale bazate pe tehnologii eficiente din punctul de vedere al costului și conforme cu standardele europene Strategia de dezvoltare a sistemului de sănătate în perioada 2008-2017, fiind aprobată a jucat un rol semnificativ în implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. În ultimii ani Moldova a realizat progrese semnificative în reformarea sectorului sănătății. Prima etapă a reformelor a fost orientată spre stoparea declinului sistemului de sănătate, condiționat de criza financiară din ultimul deceniu al secolului trecut [4].

În perioada 2008-2017 a avansat procesul de reformare a sectorului sănătății care include trei componente:

– *Reforma sectorului spitalicesc*: a fost elaborat Conceptul reformei spitalelor, fiind elaborat și „Master Planul Spitalelor”. În cadrul discuțiilor pe marginea documentului au fost înaintate recomandări de actualizare a Conceptului reformei spitalelor și elaborarea unui Plan de Acțiuni pe un termen de zece ani, întru implementarea acestuia.

– *Reforma asistenței medicale primare*, al cărei obiectiv principal constă în sporirea autonomiei medicului de familie și asigurarea accesului universal și echitabil la servicii medicale primare calitative și integrate la nivel de comunitate, conform necesităților populației.

– *Reforma în domeniul sănătății publice*, în vederea creșterii performanțelor și a calității serviciilor de sănătate publică.

În urma unei solicitări venite din partea Guvernului, Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova va oferi susținere și pentru revizuirea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” cu scopul de a asigura alinierea la aspirațiile naționale, AA cu UE și Agenda 2030, pe care Moldova s-a angajat să o pună în aplicare, împreună cu alte 192 de state membre ale ONU, prin adoptarea

Declarației Summit-ului privind Dezvoltarea Durabilă, care a avut loc la New York în septembrie 2015.

Republica Moldova și-a asumat să atingă 106 ținte pentru o viață mai bună până în anul 2030, respectivele ținte reprezentând rezultatul adaptării Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030. Această Agendă și-a propus să continue într-o formă mai accelerată realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului, având scopul principal de a eradica sărăcia până în anul 2030 și de a asigura o dezvoltare durabilă în întreaga lume. Pentru ca agenda să fie una semnificativă, fezabilă și eficientă, ea a fost adaptată contextului local.

Cooperarea în domeniul sănătății este doar sumar inclusă în AA, astfel încât și țintele Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 din domeniul sănătății corelează doar marginal cu prevederile acordului. AA corelează cu țintele 3.3 și 3.4 referitor la bolile transmisibile și netransmisibile în Capitolul 21 (Sănătate publică) din Titlul IV. În același capitol sunt incluse prevederi referitor la accesul la servicii de sănătate și privind finanțarea sistemului de sănătate (ținta 3.8 și 3.c). Prevederi referitor la consumul de droguri și substanțe narcotice (ținta 3.5) se regăsesc atât în Capitolul 21 (Sănătate publică) din Titlul IV, cât și în Titlul III (Libertate, Securitate și Justiție) [5].

În cazul Republicii Moldova, adaptarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD2030), în special ODD 3 ce ține de domeniul sănătății publice, la contextul național și transformarea Agendei 2030 într-o realitate a populației țării este o provocare pe măsură, dar una căreia țara noastră îi va face față, având în vedere vastele instrumente și activități utilizate în acest scop.

Sănătatea este unul dintre obiectivele primordiale ale procesului de dezvoltare umană în ansamblu. Populația sănătoasă este indispensabilă pentru dezvoltarea durabilă și va contribui la realizarea mai multor Obiective de Dezvoltare Durabilă: ODD 3. (Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă). Fortificarea sănătății prin intermediul serviciilor de sănătate calitative și inclusive va contribui direct la atingerea ODD 8 (Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți). Sănătatea angajaților este o precondiție esențială pentru producerea bunurilor materiale și livrarea serviciilor de calitate. ODD 5

(Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și fetelor) și ODD 10 (Reducerea inegalităților în interiorul țărilor și de la o țară la alta) vor fi susținute într-o formă implicită în urma îmbunătățirii sănătății populației, precum și drept urmare a adresării inechităților din domeniul sănătății. În același timp, prin prisma disparităților de gen, trebuie acordată mai multă atenție persoanelor de gen masculin, care au parametri net inferiori în comparație cu femeile pentru marea majoritate a indicatorilor de sănătate.

Agenda globală de Dezvoltare Durabilă 2030 reprezintă o posibilitate pentru guverne și alți parteneri de a atrage atenția la prioritățile naționale de dezvoltare. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD) au ca scop transformarea lumii noastre și fiecare obiectiv are ținte specifice care trebuie atinse până în 2030. Pentru atingerea țintelor, fiecare trebuie să-și joace rolul: guvernul, mediul academic, sectorul privat și populația, în special. Alinierea Republicii Moldova la politicile și activitățile UE urmărește atingerea unui nivel înalt de protecție a sănătății prin prevenirea de boli și amenințări la adresa sănătății, precum și prin promovarea unui stil de viață sănătos urmare a abordării aspectelor legate de consumul de alcool, fumat și consumul de droguri, riscuri legate de mediu și leziuni.

Revizuirea strategiei în domeniul sănătății este evident necesară, cea ce va oferi și o posibilitate de a aborda provocările de pe urma procesului de naționalizare a ODD-urilor, cum ar fi asigurarea coerenței cadrului de planificare a politicilor naționale și a resurselor financiare proporționale ale acestuia, precum și îmbunătățirea includerii în politicile naționale a drepturilor și a necesităților grupurilor vulnerabile, în conformitate cu principiul *a nu lăsa pe nimeni în urmă*. În plus, pentru noua Strategie Națională de Dezvoltare va fi necesară îmbunătățirea cadrului național de monitorizare și evaluare. Acest lucru va crea noi oportunități pentru asistența ONU în elaborarea unui sistem durabil de monitorizare a implementării ODD-urilor și pentru a permite Guvernului și altor părți interesate principale să ia, în acest context, decizii care să fie bazate pe dovezi și care să țină cont de riscuri.

Referințe:

1. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future [Accesat 22.04.2018] Disponibil: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

2. Legea nr.10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice. Publicat : 03.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 67, art Nr: 183. Data intrării în vigoare: 03.05.2009 [Accesat 22.04.2018] Disponibil: (<http://lex.justice.md/md/331169/>)
3. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, din 27.06.2014 Monitorul Oficial nr.185-199/442 din 18.07.2014 [Accesat 22.04.2018] Disponibil: <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=gXkOTU94I6Q%3D&tabid=203&language=ro-RO>
4. Al treilea Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. Republica Moldova [Accesat 22.04.2018] Disponibil: http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/mdg/3rdMDGREport_Rom.pdf
5. Cadrul de Asistență ONU pentru Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova pentru perioada 2018-2022 [Accesat 22.04.2018] Disponibil: <http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Legal%20Framework/UNDAF%20Moldova%20RO.pdf>

RES INTER ALIOS ACTA

Augustina ȘIMAN

Potrivit Convenției de la Viena, art.34: Un tratat nu creează nici obligații, nici drepturi pentru un stat terț, fără consimțământul acestuia. Este principiul *Efectului Relativ al Tratatelor*, care decurge din suveranitatea statelor și din autonomia de voință, în ceea ce privește încheierea tratatelor (*Res Inter Alios Acta*). Detaliind acest principiu, Convenția de la Viena prevede că o dispoziție a unui tratat nu poate crea obligații pentru un stat terț decât dacă părțile la tratat înțeleg să creeze asemenea obligații și dacă statul terț acceptă aceste obligații în mod expres, în scris [1].

În ceea ce privește crearea de drepturi pentru terți, condițiile sunt mai puțin stricte: un drept poate fi creat pentru un stat terț, printr-un tratat, dacă părțile la tratat au înțeles să confere acest drept statului terț, unui grup de state din care el face parte sau tuturor statelor, și dacă statul terț în cauză consimte. Consimțământul este prezumat în lipsa vreunei indicații contrare, afară numai dacă tratatul nu dispune

altfel [2]. Un drept conferit unui stat terț se exercită cu respectarea condițiilor prevăzute în tratat.

Având în vedere că în toate cazurile se cere consimțământul statului terț, unii autori susțin că în realitate este vorba de un acord colateral între statele părți la tratat și statul terț, care nu înseamnă o aderare la acest tratat, ci numai acceptarea obligației sau dreptului respectiv; argumentul de bază este că obligația sau dreptul respectiv se nasc numai după exprimarea consimțământului, expres sau tacit, al statului terț, chiar dacă acordul a intrat deja în vigoare între părți. Această concepție pare să corespundă prevederilor respective ale Convenției de la Viena [3, p. 134].

Obligațiile astfel născute pentru un stat terț nu pot fi modificate sau revocate decât cu consimțământul părților la tratat și al statului terț, în afară de cazul în care se stabilește că părțile și terțul au convenit altfel [4].

Desigur, o normă enunțată într-un tratat poate deveni obligatorie pentru statele terțe ca normă cutumiară de drept internațional, recunoscută ca atare. Aceasta nu este o excepție de la norma privind efectele relative ale tratatelor, căci normele respective devin obligatorii ca norme cutumiare, conform altui mod de formare a normelor de drept.

Nu constituie o excepție de la această normă nici clauza națiunii celei mai favorizate. Această clauză stabilește o relație între regimul stabilit printr-un tratat și cel mai bun regim care ar fi stabilit într-un tratat ulterior, din acel domeniu, încheiat de unul din statele părți la primul tratat cu un alt stat. Conform clauzei, statele părți la primul tratat beneficiază automat de orice regim mai favorabil acordat de oricare din ele altor state, prin tratate ulterioare. În esență, se include în tratat un element evolutiv, decurgând din acordurile ulterioare. Acesta este un efect al tratatului părților, fiecare din ele fiind beneficiar al acordurilor ulterioare ale celuilalt, și nu un efect al tratatului la care un stat nu este parte.

Un alt caz îl reprezintă tratatele referitoare la delimitarea spațiilor teritoriale, maritime sau aeriene, ori la statutul anumitor spații (denumite în literatură și „situații obiective”). De regulă, acestea sunt opozabile și statelor care nu sunt părți la tratatele în cauză. În același sens, Convenția din 1978 privind succesiunea statelor în materia de tratate spune că prevederile sale nu aduc atingere nici frontierelor

stabilite prin tratate, nici altor regimuri teritoriale referitoare la folosirea oricărui teritoriu [5]. Este adevărat că frontierele și statutele teritoriale stabilite prin tratate sunt, de regulă, respectate de statele terțe; aceasta nu este însă un efect al statelor față de terți; respectarea acestor regimuri nu este o obligație decurgând din tratatele respective, ci din principii generale ale dreptului internațional, din recunoașterea drepturilor statelor decurgând din suveranitatea lor teritorială de a determina prin acord între ele limitele teritoriilor respective sau un statut special al acestora. În alte cazuri este vorba despre asentimentul statelor terțe față de un regim teritorial stabilit printr-un tratat (cazul Antarcticii). Cele de mai sus sunt confirmate de faptul că ori de câte ori unele state terțe nu au acceptat asemenea tratate, ele au contestat opozabilitatea lor față de ele.

Rămâne cazul limită, al tratatelor încheiate între state învingătoare, prin care se impun obligații statelor învinse; de regulă însă acestea sunt înscrise în tratatele de pace, acceptate și de statul învins; este mai curând problema libertății consimțământului statului în cauză; Convenția de la Viena din 1969 recurge în acest caz la concepția de sancțiuni aplicate statului agresor, prin măsuri luate conform Cartei ONU (art.75) [6].

În concluzie, principiul efectelor relative ale tratatelor (*res inter alios acta*) nu cunoaște practic excepții. Puținele cazuri în care regimuri juridice stabilite de unele tratate sunt opozabile statelor terțe, au un alt fundamnte juridic decât tratatul însuși.

Referințe:

1. *Convenția de la Viena cu privire la Dr. tratatelor*. Încheiată la Viena la 23 mai 1969. Partea III, Secțiunea IV, art. 35.
2. *Convenția de la Viena*, Ibidem, art. 36 Tratate prevăzând drepturi pentru statele terțe.
3. DIACONU, I. *Tratat de drept Internațional public*. București: Lumina Lex, 2005. p. 134.
4. *Convenția de la Viena cu privire la Dr. tratatelor*. Încheiată la Viena la 23 mai 1969. Partea III, Secțiunea IV, art. 37. Revocarea sau Modificarea obligațiilor sau drepturilor statelor terțe.
5. *Convenția privind succesiunea statelor la tratate*. Adoptată la Viena la 23 august 1978, art. 11. Regimuri de frontieră și art.12 Alte regimuri teritoriale.
6. *Convenția de la Viena cu privire la Dr. tratatelor*. Încheiată la Viena la 23 mai 1969, art. 75. Cazul unui stat agresor: Dispozițiile prezentei Convenții sînt fără efect asupra obligațiilor care pot rezulta cu privire la

un tratat, pentru un stat agresor, din măsuri luate conform Cartei Națiunilor Unite în legătură cu agresiunea săvârșită de acest stat.

INTERPRETAREA DREPTULUI DE STABILIRE PRIMAR AL PERSOANELOR JURIDICE ÎN JURISPRUDENȚA CURȚII DE JUSTIȚIE EUROPENE

Dumitru MELNIC

Libertatea de stabilire și libertatea de a presta servicii fac parte din principiile fundamentale ale dreptului Uniunii Europene.

Conceptul de „drept de stabilire”, așa cum este abordat în Tratatul UE, are o amplă sferă de acțiune, permițând persoanelor care au cetățenia sau naționalitatea UE să participe, în mod stabil și continuu, la viața economică din toate statele membre. Dreptul de stabilire este recunoscut și persoanelor juridice, care au fost înființate în conformitate cu prevederile legale ale unui stat membru și care s-au înregistrat, au sediul central de administrație sau principalul sediu de afaceri într-unul dintre statele membre ale Comunității. Astfel, ele pot să își exercite dreptul de stabilire conferit de către art. 48 al Tratatului prin înființarea unei agenții sau sucursale într-un alt stat membru. Cazurile *Commission vs France* 270/83 [1986], *Commerzbank* C-330/91 [1993], *Commission vs Greece* Cazul C-62/96 [1997] [1, 8].

Problema dreptului de stabilire primar al persoanelor juridice a fost discutată pentru prima dată în fond de către Curtea de Justiție Europeană în cauza *Daily Mail* din 1988. Compania *Daily Mail* a dorit să-și mute – din considerente fiscale – administrația centrală din Regatul Unit în Olanda. Trebuie să menționăm că reglementarea Regatului Unit a permis în momentul respectiv un asemenea transfer al administrației centrale, dar numai după obținerea în prealabil a unui aviz din partea organelor fiscale. Din moment ce *Daily Mail* nu și-a îndeplinit obligațiile fiscale, autoritățile britanice nu i-au acordat avizul necesar pentru transferul sediului. Ca urmare, compania a făcut trimitere la principiul libertății de stabilire, cuprinsă în art. 43 (52) și 48 (58) ale Tratatului de la Roma, argumentându-și cauza prin faptul că neacordarea avizului necesar transferului de sediu este în contradicție cu dreptul comunitar [2, p.29].

Ulterior, instanța juridică a demarat procedura acțiunii preliminare și a solicitat Curții de Justiție Europene interpretarea normelor juridice la care s-a făcut referire. Curtea de Justiție Europeană a trebuit să dea răspuns la întrebarea dacă prevederile privind libertatea de stabilire ale Tratatului sunt compatibile cu interdicția – din considerente fiscale – transferului sediului social al unei persoane juridice dintr-un stat membru în altul, dacă prin acest transfer societatea în cauză ar eluda plata impozitului pentru profitul și venitul strâns. Elementul-cheie al deciziei în cauza *Daily Mail* este afirmația cum că, spre deosebire de persoanele fizice, persoanele juridice (incluzând aici și societățile comerciale) sunt entități înființate în temeiul unei ordini juridice și astfel ele există exclusiv în baza acelor norme juridice ale sistemului de drept național care reglementează înființarea și funcționarea lor. Prevederile Tratatului de la Roma privind libertatea de circulație nu sunt în măsură să dizolve diferențele dintre sistemele de drept ale statelor membre și, ca urmare, aceste prevederi nu conferă dreptul unei societăți constituite și înregistrate în conformitate cu legislația unui stat membru să-și transfere administrația centrală în alt stat membru păstrându-și, în același timp, calitatea de persoană juridică în cazul în care autoritatea competentă nu-i acordă avizul. În opinia Curții, pentru soluționarea problematicii privind transferul sediului și păstrarea, în același timp, a calității de persoană juridică, ar fi nevoie de măsuri pentru armonizarea legislativă, și anume, de încheierea unei convenții între statele membre [3]. În cazul *Daily Mail* din 1988, Curtea Europeană de Justiție a reținut o poziție prudentă. Ea a afirmat atunci că societățile sunt entități a căror constituire și funcționare depinde, în mod necesar, de o lege statală, iar disparitățile existente între legislațiile statelor-membre cu privire la elementele de legătură utilizate în dreptul internațional privat societar nu au fost considerate ca un obstacol în calea libertății de stabilire.

Problema dreptului de stabilire primar a ajuns în fața Curții de Justiție Europene pentru a doua oară prin cazul *Überseering*. În esență, această cauză a vizat clarificarea dacă este compatibilă cu dreptul comunitar legislația germană – adeptă a principiului sediului – care determină calitatea juridică și procesuală a unei societăți după legislația statului unde se află sediul societății comerciale. *Überseering*, societatea în cauză a fost înregistrată în Olanda, însă și-a

desfășurat activitatea în Germania. Între timp, întregul capital social a ajuns în proprietatea unor cetățeni germani, însă firma a rămas o societate constituită după drept olandez. Aflată deja în totalitate în proprietate germană, societate Überseering a dorit să acționeze în justiție o altă societate, însă instanța competentă din Germania i-a respins cererea formulată. Nici în decizia Überseering din 2002, Curtea nu s-a pronunțat expres asupra problemei compatibilității teoriei sediului social real cu dreptul Uniunii Europene, a devenit clar că atunci când această teorie încalcă, în mod nejustificat, dreptul de libera stabilire, statul în cauză trebuie să renunțe la folosirea sa; pentru că promovarea indirectă a teoriei incorporării a avut legătură, numai cu capacitatea juridică, iar nu și cu determinarea generală a legii aplicabile.

În argumentarea oferită, Curtea de Justiție Europeană a reinterpretat parțial cele cuprinse în decizia dată în cauza Daily Mail, și a declarat că în spiritul art. 43 și 48 ale Tratatului, statele membre nu pot refuza recunoașterea calității de subiect de drept al unei societăți constituite în conformitate cu legislația unui stat membru și ca urmare nu-i pot refuza nici recunoașterea calității sale procesuale.

Cel mai recent, Curtea de Justiție Europeană a avut ocazia să-și exprime părerea cu privire la dreptul la stabilire primar cu prilejul cauzei *Cartesio*. În luna noiembrie 2005, societatea Cartesio Oktató és Szolgáltató Bt. a depus o cerere la instanța competentă, Bács-Kiskun Megyei Bíróság (Tribunalul Districtual Bács-Kiskun), în care a solicitat să se opereze modificarea privind noul sediu, cu adresa Italia, Gallarate, Via Roma Cartesio și-a dorit mutarea administrației centrale în Italia, dorind în același timp să fie supusă legii maghiare în calitate de lege personală. Tribunalul a respins însă cererea înaintată de Cartesio, motivând decizia sa că legislația maghiară nu permite transferul sediului dintr-un stat membru în altul, păstrându-se, totodată, legea maghiară ca legea personală aplicabilă societății. Pentru a-și transfera sediul, Cartesio ar fi trebuit să se lichideze în Ungaria și să se reînființeze în Italia în conformitate cu legislația italiană. Respingerea solicitării a avut la bază principiul sediului, tribunalul declarând că atât în Ungaria, cât și în Italia se aplică principiul sediului pentru stabilirea legii personale aplicabile persoanelor juridice. Apelul împotriva deciziei a fost înaintată de către Cartesio Bt. la Curtea de Apel din Szeged, care a demarat procedura

preliminară, solicitând Curții de Justiție Europene în primul rând, răspuns la întrebarea dacă o societate are dreptul de a se referi direct la normele dreptului Uniunii Europene în vederea transferului sediului dintr-un stat membru în altul, respectiv la întrebarea dacă este sau nu incompatibilă cu legislația Uniunii Europene acea reglementare a jurisprudenței interne care îi împiedică pe societăți să-și transfere sediul dintr-un stat membru într-un alt stat membru. Decizia avocatului general Poiares Maduro a apărut la data de 22 mai 2008, în argumentarea sa, avocatul general susținând că este incompatibilă cu legislația comunitară acea reglementare națională, care împiedică o societate să își transfere sediul social dintr-un stat membru în altul – declarându-se vizibil pentru libertatea stabilirii societăților După decizia avocatului general în favoarea transferului de sediu cu păstrarea calității de societate înregistrată în țara de origine, mulți au fost surprinși în mod neplăcut de decizia Curții de Justiție Europene din data de 15 decembrie 2008 [5].

În motivarea hotărârii, Curtea s-a folosit în cea mai mare parte de argumentarea invocată în cauza *Daily Mail*, repetând că în lipsa unei legislații comunitare unitare, statele membre pot determina ce condiții trebuie să îndeplinească o societate pentru a o considera legalmente constituită în baza sistemului de drept național. Prin decizia ei, Curtea a statuat că în starea prezentă a dreptului Uniunii Europene, libertatea de stabilire nu este incompatibilă cu practica unui stat membru de a restricționa o societate constituită în temeiul dreptului național în transferarea sediului într-alt stat membru, păstrându-și în același timp calitatea de societate înregistrată în țara de origine.

Putem concluda că de la decizia dată în cauza *Daily Mail* până la decizia în cauza *Cartesio* este vorba de o evoluție indiscutabilă în ceea ce privește jurisprudența Curții de Justiție Europene în materie de dreptul de stabilire primar al societăților. Decizia în cauza *Daily Mail* a statuat că statele membre au dreptul de a restricționa sau interzice societăților să-și transfere sediul cu păstrarea calității de persoană juridică a țării de origine.

Evoluția jurisprudenței Curții de Justiție Europene cu privire la libertatea de stabilire a societăților comerciale în interiorul pieței comune constituie o dovadă despre necesitatea armonizării și uniformizării legislative la nivel european și internațional, deoarece majoritatea statelor continuă să promoveze, prin diverse norme legale,

protejarea propriului sistem de drept față de societățile comerciale înființate în alte state.

Analizând efectul jurisprudenței Curții de Justiție Europene asupra reglementării naționale, conchidem că principul sediului social este aplicat în legislația Republicii Moldova, și este în conformitate cu interpretarea oferită de Curte în cauzele Daily Mail și Cartesio.

Menționăm că în timp ce dreptul la stabilire secundar este garantat în mod explicit în legislația Uniunii Europene, dreptul la stabilire primar reprezintă una dintre cele mai controversate și dezbătute teme ale dreptului european al afacerilor, atât din punctul de vedere al doctrinei, cât și din punctul de vedere al jurisprudenței.

Referințe:

1. Curtea Europeană de Justiție și Dreptul de Stabilire, p. 8. [Accesat 27.05.2018] Disponibil: http://www.aippimm.ro/files/articles_files/55/-1065/ghid-drept-stabilire.pdf
2. ȘANDRU, D. *Libertatea de stabilire a societăților în Uniunea Europeană. Culegere de jurisprudență și legislație*. Ediție Universitară, 2014. p. 29.
3. ZSOLT, K. *Libertatea de stabilire a societăților comerciale în Uniunea Europeană și dreptul român. Reglementarea de drept internațional privat a noului Cod civil cu privire la naționalitatea persoanelor juridice în perspectiva dreptului european*, p. 9. [Accesat 20.06.2018] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/316170392_Libertatea_de_stabilire_a_societatilor_comerciale_in_Uniunea_Europeana_si_in_dreptul_roman.
4. OPRE, A. *A Observații privind regimul persoanelor juridice în dreptul internațional privat român din perspectiva reglementărilor din noul Cod civil*, [Accesat 15.06.2018] Disponibil <https://studia.law.ubbcluj.ro/articol/459>.

CONCEPTE RELIGIOASE CULTURALE ȘI ETICE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

Andrei PETRE

Dreptul internațional umanitar actual este rezultatul evoluției societății omenești în ansamblu. În asemenea context, diferitele culturi și civilizații și-au pus amprenta asupra acestui proces, care a cunoscut, în ultima perioadă, o dezvoltare și o dinamică deosebite. Prezentul material își propune să evidențieze rolul specific pe care cultura și civilizația creștină le-au avut asupra formării acestei ramuri a dreptului internațional. Vom observa că influențele de natură

religioasă mai pronunțate la începuturi vor lăsa locul unor codificări internaționale, în care fenomenul religios va fi practic abandonat. Astfel, reglementările internaționale actuale, cunoscute sub numele de „dreptul de la Geneva”, au căpătat un caracter de universalitate prin acceptarea lor de toate statele indiferent de religia căreia îi aparțin.

Deși există unele puncte de vedere potrivit cărora dreptul conflictelor armate ar reprezenta o creație de dată recentă, unele reguli specifice domeniului au aceeași vechime ca și războiul. În acest sens Jakob Kellenberger, fost președinte al CICR, arată că „Dreptul războiului s-a născut în confruntarea dintre forțele armate pe câmpul de bătălie”. Susținătorii primei categorii pornesc de la faptul că, în forma sa actuală, dreptul internațional umanitar s-a născut sub impulsul sentimentului de umanitate, pe care bătălia de la Solferino l-a avut în conștiința și modul practic de acțiune al statelor.

Paradoxal, deși practica internațională a înregistrat adevărate capodopere juridice, încă din antichitate, încercările de sistematizare și teoretizare sunt relativ târzii. Nu există practic o perioadă istorică sau o dată exactă care să marcheze începutul dreptului internațional umanitar în general.

Relațiile internaționale veritabile au apărut în decursul Evului Mediu, mai exact în secolului al XI-lea. Occidentul reia practicile diplomatice ale antichității pe care le îmbogățește și le perfecționează. Cu toate că *summa divisio* este cea a dreptului păcii și a dreptului războiului, războiul ca atare era just sau injust conform criteriilor specifice doctrinei creștine. Exercițarea efectivă a dreptului represaliilor devine un mijloc de prevenire a războaielor, arbitrajul adesea pontifical este folosit frecvent în dreptul internațional al mării, atât public cât și privat, care s-a format în Mediterana și s-a extins apoi în mările occidentale.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un puternic curent ideologic începe să fundamenteze pacea pe drept, altfel spus să protejeze pacea prin drept punând războiul „în afara legii”, dar și de a face justiție pe baza unei păci durabile. Astfel, recurgerea la război este interzisă pentru anumite tipuri de diferende, în mod special în materie de drepturi contractuale, în timp ce războiul însuși este limitat în ceea ce privește mijloacele și efectele odată cu dezvoltarea dreptului umanitar („dreptul de la Geneva”) și dreptul războiului („dreptul de la Haga”).

Până la jumătatea secolului al XIX-lea se acționa exclusiv după reguli cutumiare care se respectau, deoarece existau din vremuri imemorabile și pentru că răspundeau unor exigențe ale lumii civilizate. Toate civilizațiile au formulat reguli care vizau limitarea violențelor, chiar și în cazul unei forme de violență instituționalizată, cum este războiul, deoarece limitarea violenței este esența însăși a civilizației.

Asemenea lui Grotius în dreptul internațional, Henry Dunant este considerat un veritabil pionier al dreptului internațional umanitar modern. Invocând formula că „orice principiu internațional convențional este sacru” în scopul protejării răniților și a tuturor celor care au nevoie de ajutor, Dunant a determinat ca dreptul umanitar să facă un pas înainte. Prin adoptarea în 1864 a Convenției de la Geneva pentru ameliorarea soartei militarilor răniți în forțele armate în campanie, Dunant și fondatorii Comitetului Internațional al Crucii Roșii au creat piatra unghiulară a dreptului umanitar convențional. Această convenție va fi revizuită în 1906, apoi în 1929 și 1949. Noile convenții adoptate protejau navele-spital, prizonierii și victimele de război. Cele patru Convenții de la Geneva din 1949 formează sediul principal al domeniului dreptului internațional umanitar în vigoare astăzi. Adoptarea acestor texte de aproape toate statele lumii demonstrează posibilitatea adoptării din timp de pace a unor reguli care să limiteze consecințele nefaste ale războiului și să protejeze victimele.

Între factorii care au influențat dezvoltarea dreptului internațional umanitar, cu certitudine, creștinismul ocupă un loc important.

Religia iudeo-creștină proclamase crearea omului ca imagine a lui Dumnezeu, toți copiii având același Tată și șansă la viața eternă. Consecințele acestei noi doctrine sunt multiple și incalculabile, pentru că statutul persoanei derogă din structura cosmică. Ființa umană conține o demnitate încă necunoscută, oamenii sunt frați, uciderea este o crimă, nu și sclavia. Această concepție era revoluționară, dar oscilantă pe bazele societății antice. Isus predicase iubirea aproapelui și a ridicat-o la nivel universal. Iubirea umană trebuie să fie imaginea divină, absolută și fără motiv. Ea se referă la toți, inclusiv la inamic. Trebuie să iubim aproapele așa cum e, fără a măsura meritele sale și fără a aștepta ceva în schimb.

Sfântul Augustin – o mare personalitate a creștinismului – urmat mai târziu de Thomas d’Anguino, la începutul sec. al V-lea au

promovat o formulă care să atenueze consecințele, folosită și de romani: faimoasa și funesta doctrină a „războiului just”. Era o cale care propunea un compromis între idealul moral și necesitatea politică.

În epoca modernă se readuce în atenție o regulă fundamentală a dreptului modern al războiului – protecția persoanei. În acest fel, Rousseau combate tezele lui Hobbes potrivit cărora războiul este în natura omului și se justifică prin rațiunea suveranității de stat pentru care indivizii sunt obiecte. El reglementează și conținutul vechiului sofism al „războiului just” propunând o regulă mai corectă care se referea la ceea ce trebuie făcut între combatanți și necombatanți. Un conflict are ca scop nimicirea statului inamic, dar nu trebuie să se meargă până acolo. Soldații în afara luptei, civilii pacifiști nu poartă culpabilitatea unei crime pe care nu au comis-o, ei trebuie „să fie protejați și nu vor fi supuși la tratamente crude și inumane”. Aceste idei au fost reluate de Revoluția franceză care proclama solemn în Constituția sa drepturile naturale, inviolabile și sacre ale omului și adopta celebra *Declarație a drepturilor omului*. Între altele, legislația prevedea „tratament obligatoriu și egal soldaților inamici și soldaților proprii” și sublinia că „prizonierii de război sunt sub ocrotirea națiunii și protecția legilor”.

Omenirea a inventat de timpuriu norme și reguli de purtare a războaielor, astfel încât violența să fie întrucâtva limitată, așa s-a dezvoltat o etică a războiului.

Etica cu care venea creștinismul a șlefuit mult din aceste moravuri militare. Dar nu numai în spațiul european se poate vorbi de un cod al războiului. Dacă ar fi să mergem către Extremul Orient, am vedea că samurarii construiseră foarte severe legi ale onoarei militare și ale purtării luptei. Bushido cum se numește acest cod, poate părea în mai multe puncte de neînțeles pentru mentalitatea europeană, dar trebuie văzut că el s-a structurat în conformitate cu specificul psihologiei și moralei japoneze, iar scopul său era, în esență, tot acela de a reglementa violența.

Menținerea unui standard ridicat al educației militare s-a răsfrânt în rezultate pe măsură în instruirea personalului pentru operații *combat*, de menținerea și implementarea păcii, de acțiune la criză, de respectarea valorilor culturale ale altor popoare. Dar mai ales a creat acel *background* adecvat care permite astăzi ca, în armatele NATO, „etica militară” să fie percepută ca un domeniu vast în care sunt

abordate tematici de la cele de subordonare și executare a ordinului până la comportamentul militarilor într-un teritoriu străin, atitudinea față de refugiați, acțiunea pentru salvarea civililor aflați în pericol sau respectarea regulilor de drept umanitar. A sosit așadar vremea ca educația militară să fie repusă în drepturi și la noi. Fără teama de capcanele trecutului. Fără frica de îndoctrinările prezentului și viitorului. Pentru că etica militară și valorile morale se află în fața unor noi provocări.

În concluzie, cultura și religia a influențat de-a lungul timpului dreptul internațional umanitar șlefuiindu-l în diversele etape istorice ale sale, culminând în cele din urma cu o etica a războiului.

Tot acest parcurs s-a reflectat finalmente, în primul rând, în dreptul de la Geneva și dreptul de la Haga – tratate fundamentale privind dreptul internațional umanitar și dreptul războiului.

INFLUENȚA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE DE JUSTIȚIE ÎN DEZVOLTAREA DREPTULUI EUROPEAN AL MEDIULUI

Aurel Octavian PASAT

Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” Cahul

Interesul manifestat față de apărarea mediului dobândește dimensiuni din ce în ce mai mari. Această preocupare este generată de realitatea obiectivă, precum și de prejudiciile aduse mediului ca urmare a creșterii activității umane, cum ar fi: dezvoltarea industrială ori expansiunea demografică. Natura trage numeroase semnale de alarmă, iar respectarea legislației în vigoare privitoare la mediu poate reprezenta un pas important în protejarea acestuia, în atare sens Curtea Europeană de Justiție a Uniunii Europene, aduce un aport important la dezvoltarea dreptului european al mediului prin hotărârile pe care le adoptă.

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii constituie izvor de drept atât în ordinea juridică europeană, precum și în ordinea juridică internă a statelor membre UE, întrucât aceasta deține puteri depline de a anula, în urma unei cereri formulate de către un stat ori o persoană

interesată direct, orice acte ale Comisiei, ale Consiliului ori ale guvernelor statelor membre, care sunt în dezacord cu Tratatul Uniunii. O parte importantă a jurisprudenței Curții, referitoare la protecția mediului, tratează măsurile prin care se transpun directivele, întrucât statele membre au libertatea de a alege formele ori procedeele de transpunere, așa că încălcarea obligațiilor la declanșarea acțiunii cuprinse în art. 258-260 a Tratatului de la Lisabona [1], pe când alte cazuri sunt generate de faptul că statele membre încearcă să restrângă costurile implementării măsurilor de protecție a mediului, ori de faptul că acestea nu adoptă programe de îmbunătățirii ale mediului, de asemenea, litigii privind repararea pagubelor contractuale sau necontractuale.

În conformitate cu art. 267 TFUE, CJUE are competența de a se pronunța, în cadrul procedurii întrebării preliminare, în privința interpretării tratatelor; validitatea și interpretarea actelor adoptate de orice instituție, organ, oficiu sau agenție a Uniunii. Această procedură a întrebării preliminare se utilizează în vederea asigurării uniforme a interpretării dreptului unional, dacă dispoziția în cauză lasă locul unei îndoieli rezonabile. Judecătorul național având obligația să verifice dacă CJUE nu s-a pronunțat deja în acea privință. Pentru a evidenția cele menționate anterior exemplificăm cauzele conexe C-196/16 și C-197/16[2], din jurisprudența Curții Europene de Justiție. Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare a fost formulată în vederea interpretării Directivei 2011/92/UE care a fost modificată prin Directiva 2014/52/UE din 16 aprilie 2014, privind „*evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului*” [3], *evaluarea efectelor asupra mediului înconjurător ale unor proiecte publice și private – Instalații de biogaz – Verificarea efectelor asupra mediului ulterior construirii instalațiilor*”[4].

La baza litigiului stau următoarele fapte: în urma aprobării deciziei de dezvoltare a regiunii Marche-Italia, provincia Macerata, în două comune au fost construite două instalații, de către VBio1 și VBio2, în vederea producerii de energie electrică din biogaz. Pentru că legislația regiunii Marche nu prevedea o reglementare în privința evaluării efectelor asupra mediului pentru instalații de biogaz de mărimea pentru care au fost proiectate cele două, nu s-a luat nicio decizie în privința acestui aspect, astfel că după ce VBio1 și VBio2 finalizează

cele două instalații, Curtea Constituțională Italiană admite recursurile celor două comune și a unor reclamanți împotriva aprobărilor de dezvoltare. În urma anulării deciziilor de dezvoltare, autoritățile din provincia Macerata au hotărât că mai întâi trebuie evaluate efectele pe care și le aduc cele două instalații asupra mediului, emițându-se în acest sens câte o decizie pentru fiecare comună, împotriva căreia a fost îndreptată acțiunea în instanță, drept pentru care Tribunalul Administrativ Regional Marche formulează Curții de Justiție întrebarea dacă, luând în considerare dispozițiile art. 191 TFUE și ale art. 2 din Directiva 2014/52/UE, se poate desfășura o evaluare a efectelor pe care le-ar putea aduce mediului cele două instalații după construirea lor, dacă decizia de dezvoltare a fost anulată de către o instanță națională pentru că cele două instalații au fost construite fără a fi efectuată mai întâi o astfel de evaluare, întrucât dreptul intern nu prevedea o astfel de reglementare, contrar dreptului comunitar.

Art. 2 alin. (1) din Directiva 2011/92/UE, stabilește relația dintre aprobarea de dezvoltare și evaluarea efectelor asupra mediului: *„Statele membre adoptă toate măsurile necesare, pentru a se asigura că, înaintea acordării autorizației, proiectele care ar putea avea efecte semnificative asupra mediului, în temeiul, între altele, al naturii, al dimensiunii și al localizării lor, fac obiectul unei cereri de aprobare de dezvoltare și al unei evaluări a efectelor lor asupra mediului* [5]. De asemenea, din art.3 al Directivei 2011/92/UE, rezultă cerințele fundamentale de care se ține cont în momentul evaluării, cum ar fi efectele semnificative directe și indirecte asupra populației și sănătății umane; biodiversității, în mod deosebit, asupra speciilor și habitatelor protejate în conformitate cu Directiva 2009/147/CE[6]; terenurilor, solurilor, apei, aerului și climei; a bunurilor materiale, a patrimoniului și peisajului; precum și interacțiunea dintre factorii specificați anterior; ori a prevederilor art. 5 al Directivei 2011/92/UE, care impune ca inițiatorul proiectului trebuie să pună la dispoziție toate informațiile indispensabile în vederea evaluării și ale art. 6 și 7 care stabilesc implicarea statului și a publicului și, nu în ultimul rând, art. 8 al Directivei 2011/92/UE, în dispozițiile căruia se solicită să se țină seama de rezultatele consultărilor și informațiilor strânse potrivit art. 5-7, atunci când se aprobă procedura privind dezvoltarea.

Potrivit legislației italiene, nicio dispoziție nu stabilea evaluarea ulterioară a efectelor pe care le-ar putea avea o instalație după

construirea acesteia. Art. 29 alin. (1) din Decretul legislativ 152/2006, impune că dacă nu există o evaluare prealabilă a efectelor asupra mediului, decizia prin care a fost emisă aprobarea de dezvoltare poate fi anulată ca nelegală. În conformitate cu art. 29 alin. (4) din Decretul legislativ 152/2006, dacă o instalație a fost edificată fără a parcurge toate etapele prealabile prin care se verifică efectele pe care le-ar putea genera aceasta asupra mediului, atunci, autoritatea competentă, în urma evaluării mărimii daunelor, după aplicarea sancțiunilor, hotărăște ca persoana responsabilă să sisteze lucrările, să demoleze instalația, precum și să aducă la starea inițială terenul și situația ecologică, suportând toate cheltuielile, ori, dacă persoana responsabilă refuză, aceste operațiuni să se realizeze din oficiu. Art. 29 alin. (5) din Decretul legislativ 152/2006 prevede că *„în cazul anulării în justiție sau în temeiul dreptului de a retrage, de a suspenda și de a modifica propriile acte, a unor autorizații sau concesiuni acordate în urma evaluării efectelor asupra mediului sau în cazul anulării aprecierii privind compatibilitatea cu normele de mediu, atribuțiile prevăzute la alineatul 4 se exercită după o nouă evaluare a efectelor asupra mediului”*[7].

În urma studierii dosarului, Curtea a considerat că trimiterea la Directiva 2011/92/UE este justificată, chiar dacă cererile inițiale au fost depuse în 4 octombrie 2011 și 16 decembrie 2011, iar Directiva a intrat în vigoare în luna februarie 2012, aplicându-se, în mod special, pentru procedurile în desfășurare și dispozițiile pot fi încălcate, cu titlu excepțional, numai dacă ar produce o sarcină disproporționată, însă reglementările anterioare Directivei prevedeau dispozițiile asemănătoare, tocmai pentru care deciziile de dezvoltare emise pentru cele două instalații trebuiau emise după evaluarea efectelor asupra mediului, drept pentru care se impune adoptarea unor măsuri pragmatice pentru ca proiectul să nu reprezinte un precedent. Totodată, statele membre UE au obligația în baza art. 4 alin. (3) TUE (principiul cooperării loiale) să îndrepte eventualele încălcări ale reglementărilor europene, în consecință dacă se reia sau se suspendă decizia de dezvoltare, mai întâi se impune oprirea funcționării instalațiilor, însă dacă nu se aplică această operațiune, atunci statul membru va trebui să răspundă întrucât a încălcat Directiva, prin omisiunea evaluarea efectelor asupra mediului. În ceea ce privește

constructorii VBio1 și VBio2, care au inițiat proiectul în baza reglementărilor interne ale statului membru, aceștia pot solicita despăgubiri de la autoritățile aceluși stat. Din dispozițiile Directivei 2011/92/UE reiese că un proiect public ori privat nu poate obține un aviz favorabil dacă nu s-au evaluat mai întâi efectele asupra mediului. Atunci când obligația nu este respectată, autoritățile responsabile au sarcina de a relua procedura și să suporte consecințele care rezultă în urma alinierii la legislația europeană. Chiar dacă procedura privind evaluarea efectelor asupra mediului se efectuează ulterior, proiectul nu poate fi considerat că a fost aprobat cu respectarea Directivei 2011/92.

Transpunerea textelor directivelor Uniunii în legislația națională a statelor membre întâmpină dificultăți în adoptarea soluțiilor celor mai pertinente, pentru aplicarea celor mai bune măsuri în vederea protejării mediului sau a înlăturării cauzelor care au determinat poluarea acestuia. Armonizarea în toate statele membre ale Uniunii a dreptului european al mediului este fundamentală pentru a căuta în comun procedee de rezolvare a problemelor care, în prezent, afectează în mod periculos mediul înconjurător.

Referințe:

1. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12007-L%2F52>
2. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Directiva%2B%2B2014%252F52%252FUE&docid=189352&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=696660#ctx>
3. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014-L0052&from=RO>
4. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Directiva%2B%2B2014%252F52%252FUE&docid=189352&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=696660#ctx1>
5. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014-L0052&from=RO>
6. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009-L0147&from=RO>
7. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Directiva%2B%2B2014%252F52%252FUE&docid=189352&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=696660#ctx1>

REFORMAREA STATUTULUI MINORILOR ÎN DREPTUL CIVIL: O TENDINȚĂ EUROPEANĂ SAU O NECESITATE OBIECTIVĂ

Daniela ȚURCAN, Ludmila BELIBAN-RAȚOI

Cel mai frumos capitol al vieții îl reprezintă copilăria, deoarece este lipsită de griji, de zbucium, de teamă. Potrivit art. 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, „orice persoană are dreptul la libertate și siguranță” [1].

Acest sentiment de siguranță pe care perioada copilăriei îl inspiră multora, nu vine însă de la sine.

Pentru ca un copil să se simtă în siguranță, este nevoie de contribuția părinților, care să își asume această misiune de a-și proteja odraslele cu orice preț, dar și de intervenția legiuitorului.

Ocrotirea copilului nu este necesară doar pentru că acesta este vulnerabil, nefiind capabil nici fizic dar nici psihic să își poarte singur de grijă, ci și datorită faptului că dacă privim în perspectivă, copiii reprezintă viitorul. Este important și totodată necesar ca legiuitorul să se implice în fiecare aspect al ocrotirii, al protejării copilului, veghind asupra dezvoltării sale armonioase, într-un cadru adecvat nevoilor fizice, psihice și emoționale pe care omul le are la vârsta fragedă a copilăriei.

Ocrotirea copilului prezintă un aspect important atât pe plan național, cât și internațional. În acest sens, Convenția cu privire la drepturile copilului prevede în Preambul că datorită lipsei sale de maturitate fizică și intelectuală, fiecare copil „are nevoie de o protecție și de îngrijire speciale, și, în mod deosebit, de o protecție juridică adecvată, înainte și după naștere” [2].

Dreptul s-a ocupat dintotdeauna de ocrotirea persoanei fizice, însă astăzi prin desăvârșirea drepturilor omului, el reliefează această instituție mai mult ca oricând.

Totalitatea mijloacelor juridice folosite în scopul ocrotirii omului formează sistemul mijloacelor de ocrotire a persoanei fizice, caracterizat în literatura juridică ca o „unitate în diversitate”.

În consecință, fiecare ramură de drept are mijloace proprii de ocrotire a persoanei fizice, fiecare sistem fiind alcătuit tocmai din

mijloace juridice de ocrotire de ramură, cum ar fi de drept civil, de drept comercial, de dreptul familiei, de dreptul muncii, de drept financiar etc.

Intrarea în vigoare a noilor reglementări juridice, mai ales în sfera dreptului civil, ne-a introdus în ambianța unei veritabile reforme prin recodificare, cu precădere în privința concepției generale asupra reglementării unitare a raporturilor de drept privat. Din rațiuni de post-modernizare și mondializare a dreptului, ținând cont și de mutațiile semnificative produse în conținutul reglementărilor juridice generate de dinamismul social, s-a impus o reevaluare și redimensionare a instituțiilor juridice tradiționale pe care se fundamentează teoria și practica dreptului civil, începând cu normele ce reglementează persoanele, și continuând cu viața de familie, activitatea comercială, raporturile de muncă și cele cu elemente de extraneitate.

Această realitate îndeamnă la o analiză comparativă a dispozițiilor noi cu cele vechi, pentru a desluși sfera de acoperire a dreptului civil, în zona vieții private. Este interesantă identificarea înclinației legiuitorului actual spre conservatorism sau inovație, altfel spus, dacă pe ansamblu, reglementările din sfera vieții private reprezintă un progres oferind o șansă de a reforma domeniul, astfel încât să facă față provocărilor de ordin intern sau de conjunctură internațională.

Necesitatea protejării unor interese naționale și existența unor categorii de persoane fizice cărora trebuie să li se asigure o protecție specială, au avut ca rezultat adoptarea de reglementări care conturează regimuri juridice diferite pentru diferite categorii de persoane fizice.

Prin prisma obiectivelor propuse, prezentul studiu se orientează spre a încerca să elucideze modificările care au fost implementate în materia reglementării minorilor dar și necesității acestora anume la acest moment de evoluție al societății noastre.

Cele mai importante reglementări specifice anterioare, însă rămân cele oferite de Codul civil și reglementările speciale care l-au completat, modificat, actualizat.

Astfel, ocrotirea minorilor se realizează prin părinți [3], prin instituirea tutelei, prin consiliul de familie, dar și prin alte măsuri de protecție specială anume prevăzute de lege.

Sediul materiei îl constituie Codul civil, Cartea I, Titlul III – Ocrotirea persoanei fizice – art. 104-186, precum și Legea nr. 338 din

15.12.1994 privind drepturile copilului [4] care cuprinde reglementări importante în domeniul ocrotirii copilului. Constituția Republicii Moldova prezintă importanță ca sediu al materiei în domeniul egalității instituite între copiii proveniți din căsătorie, din afara căsătoriei ori adoptați, în ceea ce privește exercitarea autorității părintești.

Dintre reglementările internaționale amintim: Convenția cu privire la drepturile copilului (ratificată de țara noastră în 1990), Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, cu protocoalele adiționale (ratificată de Republica Moldova în 1994).

Toate aceste acte normative vin să reglementeze statutul juridic al minorilor în materia dreptului privat. Codul civil rămâne, însă a fi unul dintre actele normative-cheie care are menirea de a fundamenta instituția ocrotirii minorilor în Republica Moldova.

Modificările instituite în vederea modernizării Codului civil al Republicii Moldova în materia persoanelor, intrate în vigoare la data de 04.06.2017 conturează prin sine câteva noutăți:

Autoritatea părintească este o putere care aparține ambilor părinți, în opunere cu prevederile existente de până la implementarea modificărilor respective, când actele juridice încheiate de către minori erau absolut legale prin simpla manifestare a consimțământului unuia dintre părinți, acest fapt reieșind și din prevederile Codului familiei.

Factorul autorității publice în ocrotirea minorilor a crescut vertiginos, fapt care reiese din reglementările nemijlocite ale art. 22/1, 22/2, dar și 48⁷⁵ alin. (2)-(5), art. 48⁸⁴-48⁹¹, art. 48⁹⁹ și art. 48¹⁰⁰. Statul, prin intermediul instituțiilor sale și prin toate pârgھیile posibile încearcă să se implice în sfera relațiilor părinți-copii, pe care noi le considerăm ca fiind unele cu caracter absolut privat. Desigur, nu putem nega buna intenție a statului de a monitoriza aceste relații private, dar în mod special de a proteja drepturile și interesele minorilor. Dar intervin câteva întrebări firești, dacă statutul ar trebui să fie autoritatea supremă în relațiile dintre părinți și copii, sau dacă punem la dubiu faptul că anume părinții sunt cei care constituie exponenții supremi în protecția drepturilor copiilor proprii? Ne putem întrebări legate de consecințe. Poate legea să spună părinților: „Iubiți-vă copiii?” Toate aceste întrebări, dar și alte probleme de importanță majoră urmează a fi soluționate în acest articol.

Referințe:

1. Hotărârea nr. 1298 din 24.07.1997 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la aceasta.
2. Aderarea la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.90. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.
3. Pentru o privire de ansamblu privind autoritatea părintească a se vedea BACACI, A.I.V., DUMITRACHE, C., HAGEANU, C.C. *Dreptul familiei în reglementarea Noului Cod Civil*, 2012, p. 306.
4. Publicat: 02.03.1995. În: *Monitorul Oficial* nr. 13, art nr. 127.

PERSPECTIVE DE MODERNIZARE A JUSTIȚIEI NAȚIONALE

Andrei NEGRU

Procesul de reformă a justiției naționale este un factor determinant în aprecierea calității și eficienței aparatului de stat în condițiile Republicii Moldova și a tendințelor de integrare europeană a statului nostru. Planul de acțiuni în domeniu fiind unul complex, a fost realizat parțial, din argumentul fluctuațiilor politice ce au caracterizat ieșichierul politic național. Neavând intenția de a diminua realizările în domeniul justiției naționale, insistăm a menționa succesele modeste în domeniu, cu toate că au fost efectuate un sistem complex de măsuri, cu intenții de eficiență maxima, finalitățile însă, într-o subiectivă apreciere, le considerăm extreme de modeste.

Conștientizând problemele de natură obiectivă și subiectivă ce s-au manifestat în calea acestor reforme, intenționăm a efectua o analiză și expunere a acelor domenii de maxim interes și relevanță ce urmează a-și găsi realizarea într-o perspectivă de continuare a modernizărilor în domeniul justiției. Evident, concepțiile ce urmează a fi expuse, identifică o apreciere subiectivă a autorului, fiind concomitent inspirate din realitățile practice ce caracterizează manifestarea justiției autohtone la etapa actuală. Prin argumentele invocate intenționăm numai a sintetiza niște idei doctrinare, cu perspective de realizare practică, greutatea reformelor fiind incontestabil amplasată în competența de activitate profesională a actorilor implicați în procesul menționat.

Reforma justiției contemporane în oricare societate democratică nu prezintă un scop în sine, este un proces continuu, finalitățile căruia fiind capabile numai a reflecta realitățile de moment, de a argumenta și predicta viitoarele modernizări în domeniu, într-o coroborare cu provocările și cerințele societății. În opinie, sunt necesare intervenții legislative, de natură organizațională și funcțională în domeniu, acestea numai într-o pondere destul de neînsemnată reflectând neajunsurile reformelor precedente, fiind argumentate de transformările și provocările foarte dinamice ce apar în fața justiției contemporane.

Modernizările menționate pot fi convențional divizate în organizaționale și funcționale, în ansamblul lor fiind orientate spre o

mai calitativă și eficientă funcționare a justiției în realitățile societății noastre.

Intervențiile organizaționale, într-o opinie subiectivă proprie, considerăm că pot fi:

1. Finalizarea specializării judecătorilor de toate nivelurile.
2. Precizarea și transparentizarea continuă a condițiilor de formare a carierei judecătorilor. Aplicarea acestora prin intermediul unei metodologii unice.
3. Reorganizarea fundamentală a Inspecției Judiciare.
4. Atribuirea statutului de funcționar public angajaților instanțelor și punerea în aplicare a Hotărârii Curții Constituționale ce se pronunță pe problema din domeniu.

Intervențiile funcționale care necesită o elaborare și implementare coroborat cu cele organizaționale pot fi următoarele:

1. Implicarea CSM în soluționarea uniformizării volumului de lucru al judecătorilor pe nivel de instanțe. Vorbim de perfecționarea reglementărilor în domeniu și influența reală a criteriului complexității cauzelor la calcularea volumului de lucru menționat.

2. Efectuarea unor modificări specifice justiției penale, ce vizează etapa de trecere a cauzei din urmărirea penală în ancheta judiciară, îndeosebi referitoare la verificarea calității, complexității și modului de păstrare a probelor pentru fiecare caz în parte.

3. Asigurarea funcționalității în cadrul CSM a unei entități analitice, prientată spre asigurarea, dezvoltarea și păstrarea experienței instituționale în domeniul autoadministrării justiției.

4. Elaborarea și realizarea eficientă a procedurii de apărare a onoarei, demnității și reputației profesionale a judecătorilor și procurorilor. Inițiativa de elaborare a proiectului de lege ar fi oportun să provină din partea CSM și CSP.

5. Revederea legislației naționale referitoare la contenciosul administrativ care, în opinie, poartă un caracter defectuos și este cu mult îndepărtată de valorile esențiale ale conceptului contenciosului administrativ. Transformări esențiale, în scopul modernizării justiției naționale, în opinie, se solicită și în domeniul instruirii inițiale a viitorilor judecători și procurori.

Relevanța instruirii numai în domeniile dreptului penal, dreptului civil și a dreptului procedural este pusă la îndoială.

O atenție superficială este acordată instruirii în domeniul legislației contravenționale, a procedurii și materiei contenciosului administrativ, procedură de o natură și răspândire pentru realitatea socială contemporană, îndeosebi, se omit elementele de instruire orientate spre formarea culturii juridice și a conștiinței juridice la viitorii judecători și procurori. Anume instruirea profesional-juridică complexă, dezvoltarea unei culturi juridice și conștiințe juridice profesionale de înaltă calitate și asigură o independență profesională reală și eficientă.

În acest context menționăm responsabilitatea, integritatea atât a formatorilor INJ, cât și a colaboratorilor instituției în cauză care ar necesita o determinare a statutului și o asimilare a acestuia cu statutul de magistrat (judecător). Un alt domeniu, care în opinia noastră ar necesita modernizări fundamentale este instituția avocaturii. Legislația națională în domeniu este sub orice critică. Vorbim de garanțiile sociale ale avocaților, de formele de organizare, care intenționat au fost reglementate în scopul demontării unui randament negativ de maximă intensitate al profesiei. S-ar crea o impresie că supunem criticii Puterea. Realitatea este însă alta. Reglementări în domeniu sunt tacit acceptate în permanență de însuși reprezentanții profesiei.

Starea de fapt, ce caracterizează lipsa de eficiență a avocaților în procedura penală este elocventă. Nici un protest nu va fi mai eficient decât profesionalismul direcționat în domeniul analizei a fiecărui articol atât din legea avocaturii, cât și de procedură penală și a vociferării oricăror situații noi de fapt, ce invocă perspectiva elaborării și adoptării noilor reglementări legislative orientate spre protejarea eficienței a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.

Suntem în convingerea că starea de lucruri pesimistă în domeniu se datorează în primul rând lipsei de unitate profesională a avocaților.

Perspectivile de modernizare și dezvoltare a justiției naționale, relevanța sau irelevanța lor, este determinată de conlucrarea tuturor actorilor implicați în manifestarea profesiilor juridice. Conlucrarea eficientă poate fi numai între reprezentanții cu o pregătire profesională teoretică și practică esențială. În caz contrar, reglementările juridice vor fi ineficiente, lacunate, ce vor permite în continuare valorificarea unor interese private prioritar intereselor publice.

Sarcina modernizării în domeniu nu este numai o obligație a guvernării, este una de interes social general or, democrația în

condițiile unei indiferențe sociale profesionale devine o aparență în domeniul juridic, fapt care permite valorificarea intereselor private.

**IMPORTANȚA INSTITUȚIEI AVOCATURII
ÎN EXECUTAREA JUSTIȚIEI ÎN BASARABIA
ÎN A II-a JUMĂTATE A sec. XIX**

Oxana CHISARI-LUNGU

Pe parcursul implementării reformei judecătorești în Basarabia, în a II-a jum. a sec. al XIX-lea, s-a demonstrat necesitatea instituirii instituției avocaturii. Ea a constituit o instituție relativ nouă și democratică pentru acele vremuri. Aceasta a servit și drept motiv că organele puterii centrale ale statului nu doreau să accepte ideea formării unei astfel de instituții și în Rusia, cu atât mai mult, că se propunea crearea avocaturii după regulile aplicate deja în statele europene. Scopul avocatului se materializa în apărarea persoanei prezumate vinovată. Însă odată cu proclamarea a astfel de principii cum ar fi principiul inamovibilității, publicității sau crearea instituției juraților puterea centrală a fost determinată să-și revadă poziția referitoare la avocați. În interpretarea de atunci, termenul de „avocat” presupunea o persoană care participa în cadrul procesului pentru a apăra învinuitul, iar această activitate era desfășurată în baza cunoștințelor care le posedă în domeniul jurisprudenței. Pentru acțiunile sale, juristul putea fi remunerat sau putea să participe și gratuit.

Conform literaturii de specialitate, avocații trebuiau să se deosebească de reprezentanții părților în proces prin faptul că dacă reprezentantul participa singur în proces, atunci avocatul participa împreună cu clientul său. El acorda sfaturi, formula și întocmea actele necesare, ținea pledoarii, iar în rest clientul său participa singur la proces. Însă, din păcate, reglementările juridice din cadrul reformei referitoare la instituția avocaturii nu au reușit să vină cu o astfel de delimitare. Dar totodată, reforma prevedea două categorii de avocați: avocați publici și avocați privați.

Regulamentele privind organizarea instanțelor judecătorești (Reg. inst. jud.) prevedeau că la momentul selectării avocaților publici trebuia să se țină cont strict de acele reguli prestabilite. Și anume, să

fie o selectare minuțioasă și să se aplice asupra lor un control riguros, care concomitent, pe de o parte, să nu-i lipsească de independența necesară pentru a activa, dar totodată să-i amintească avocatului de responsabilitățile ce cad pe umerii lui. Nu aveau dreptul să practice funcția de avocat public:

- persoanele care nu au împlinit vârsta de 25 de ani;
- persoanele ce nu dețineau cetățenia rusă;
- persoanele care erau declarate debitori că nu-și puteau onora obligația (debitorii insolvari);
- persoanele care dețineau funcții publice (acceptându-se persoanele care îndeplinesc doar funcții de onoare și nu sunt remunerate);
- persoanele care au fost lipsite de instanța de judecată de capacitatea de a practica o astfel de activitate;
- persoanele care au fost limitate de instanța de judecată de capacitatea de a practica o astfel de activitate;
- persoanele care au fost lipsite de rangul religios de către instanțele religioase;
- persoanele care au deținut acest drept și au fost lipsite de el prin hotărârea instanței ș.a.[1, Reg. inst. jud., art. 355].

Se observă că incompatibilitățile sunt aceleași ca și pentru judecători, adică selecția era destul de riguroasă. Baroul avocaților se institua pe lângă Curțile de Apel și toți membrii lui (avocații) alegeau din rândurile sale un consiliu pe lângă Curtea de Apel, președintele și adjunctul acestuia. Consiliul avocaților ca organ de autoadministrare a avocaților avea în competența sa examinarea cererilor de a fi înscriși sau excluși din barou, examinarea reclamațiilor cu privire la activitatea nesatisfăcătoare a avocaților, repartizarea dosarelor, în mod special, a acelor justițiabili care urmau să fie reprezentați gratuit.

În cazul încălcării obligațiilor de serviciu avocații puteau fi trași la răspundere civilă, penală, administrativă sau disciplinară.

La răspundere civilă erau trași avocații în cazurile când din pricina lor suferea averea clientului, la răspundere penală – în cazul săvârșirii unei infracțiuni și disciplinară atunci când încălca obligațiile de serviciu. La răspundere disciplinară erau supuși avocații de către consiliul de avocați publici, iar decizia de sancționare (cu excepția cazului când sancțiunea constituia avertismentul) putea fi atacată în

termen de două săptămâni la Curtea de Apel. Excluderea din barou atrăgea după sine imposibilitatea de a practica avocatura pe teritoriul imperiului și chiar deferirea avocatului justiției, în caz de comitere a infracțiunii [1, Reg. inst. jud. art.37 6]. Deoarece numărul avocaților era mic, au apărut diferiți reprezentanți care luau parte la procesele civile, ceea ce a determinat necesitatea de a reglementa fenomenul pe cale legislativă. Astfel, legea din 6 iunie 1874 a consacrat instituția avocaților privați și au fost introduse apoi modificările în Reg. inst. jud. Pentru a deveni avocat privat și a avea dreptul de a participa în instanțe (atât generale, cât și locale) la examinarea dosarelor civile, trebuia de avut o legitimație eliberată de către președinții instanței în care activau în continuare. Conform art. 406¹ al Reg. inst. jud. (redacția din 1883) și art. 4, 5 din Regulamentul de procedură civilă (redacția din 29 decembrie 1889), șefii zemstvelor și șefii judecătoriilor de pace erau obligați anual să prezinte lista persoanelor care au obținut legitimație de avocat și aveau dreptul să reprezinte alte persoane în instanța de judecată [1]. Din datele deținute de către Ministerul Justiției putem deduce că nu toate instanțele de judecată transmiteau informația necesară, din aceste considerente, ministerul avertiza că fiecare organ competent este obligat ca în fiecare an, până la 1 aprilie, să transmită listele persoanelor care dețineau legitimația de avocat, iar pe parcursul anului să aducă la cunoștința ministerului modificările survenite: dacă a mai fost înscrisă vreo persoană în această listă, sau cineva a pierdut acest drept.

În cadrul Tribunalului Chișinău în anul 1893 în această listă au fost incluse 8 persoane [2, filele 41, 42]. La 19 iunie 1874 Senatul a emis Ordinul nr. 28336, conform căruia a hotărât ca în baza solicitărilor venite din partea Ministerului Justiției, listele persoanelor care aveau dreptul să fie avocați în cadrul procesului de judecată, obligatoriu urmau să fie publicate și să fie transmise tuturor persoanelor cointeresate, miniștrilor, oberprocurorului Senatului, președinților de instanțe cointeresate etc. [3, p.1].

După cum am menționat, în afară de avocații publici, În Imperiul Rus s-a instituit și funcția de avocat privat. În calitate de avocat privat putea activa persoana care avea dreptul să reprezinte în cadrul instanței judecătorești interesele unei persoane terțe.

Erau excluși din această categorie următoarele persoane:

- femeile;
- persoanele străine;
- persoanele care au fost excluse din lista avocaților publici în urma aplicării unei sancțiuni disciplinare.

Avocații privați erau acceptați să exercite funcția la fel ca și avocații publici de către instanța de judecată în care preconizau să activeze. Controlul asupra exercitării funcției lor era înfăptuit de asemenea de instanța de judecată.

Apariția instituției avocatului privat a fost condiționată, într-o oarecare măsură de lipsa unui număr necesar de avocați publici și de acele onorarii mari stabilite de cei din urmă [4, p. 180].

Instituirea instituției avocaturii în perioada înfăptuirii reformei judecătorești poate fi considerat un pas important în dezvoltarea jurisprudenței, și anume, statul prin acceptarea fondării acestei instituții pur și simplu a cedat în fața celor ce doreau reforme adevărate. Spectrul larg de drepturi de care se bucurau avocații, exercitând dreptul la apărare a învinutului, a curmat posibilitatea procuraturii și instanței de judecată de a prezenta învinuirea de săvârșire a infracțiunilor politice, fără existența probelor necesare. Importanța avocaturii în cadrul proceselor de judecată, unde se examinau anume infracțiunile politice a fost vădită tocmai din considerentul că aceste categorii de infracțiuni se judecau fără prezența juraților.

Referințe:

1. *Российское законодательство X-XX веков*. В 9 томах. Т. 8. Судебная реформа. Под ред. В. В. ВИЛЕНСКОГО. Москва, 1991. 471 с.
2. *ANRM*, Fond 39, inv. 1, dos. 17.
3. *Бессарабские губернские ведомости*, 06 юлия 1874, №. 52, 1 с.
4. ВИЛЕНСКИЙ, В. В. *Судебная реформа и контрреформа в России*. Саратов, 1969. 400 с.

**CU PRIVIRE LA CONTESTAREA HOTĂRĂRII
CONSILIULUI SUPERIOR AL MAGISTRATURII PRIVIND
APLICAREA SANȚIUNII DISCIPLINARE
JUDECĂTORULUI**

Sergiu FURDUI

Analizând textul articolului 40 din *Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* [1], care reglementează contestarea hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii (*în continuare – CSM*) privind aplicarea sancțiunii disciplinare judecătorilor, în conjuncție cu prevederile art. 21 alin.(5), 24 și 25 din *Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii* [2], se observă că contestația propriu-zisă este singura cale de judecată, prevăzută de lege și, respectiv, nu asigură judecătorului sancționat disciplinar decât un acces limitat la procesul de judecată. Hotărârea CSM, adoptată în condițiile art. 39 din *Legea menționată*, nu este rezultatul unui proces de judecată, dat fiind că examinarea cazului disciplinar de către autoritatea care exercită autoadministrarea judecătorească nu corespunde unei judecăți în instanță – concluzie ce rezultă din exigențele principiului separației puterilor în stat care, în ce privește relația dintre autoritatea administrativ – jurisdicțională și autoritatea judecătorească, exclude posibilitatea ca CSM să substituie activitatea instanței de judecată. Hotărârea Curții Supreme de Justiție dată în condițiile art. 10 din *Legea contenciosului administrativ* [3], reflectă rezultatul lucrului judecat de instanța judecătorească supremă, care este prima și ultima instanță de judecată, competentă să se expună asupra legalității hotărârii CSM privind aplicarea sancțiunii disciplinare judecătorului.

Prin urmare, judecătorul sancționat disciplinar de CSM nu dispune decât de o singură formă de acțiune în instanța de judecată împotriva măsurii aplicate – direct și definitiv în instanța judecătorească supremă.

În atare situație, contestația împotriva hotărârii CSM cu privire la sancționarea disciplinară a judecătorului nu poate să declanșeze procedura de verificare a legalității și temeiniciei acestei hotărâri, deoarece ce nu este judecat fondul cauzei, adică nu sunt examinate motivele de fapt și de drept invocate în susținerea drepturilor subiectiv civile, sub aspectele de fond și de procedură.

Altfel spus, contestația în casație în materia răspunderii disciplinare a judecătorului nu constituie un remediu efectiv și eficient pentru soluționarea justă și echitabilă a cauzei privindu-l pe judecătorul sancționat disciplinar, dat fiind că lipsește procedura de judecare a fondului contestației și calea de atac, în așa mod, fiind limitat procesul de judecată propriu-zis.

Prin urmare, legislația în vigoare nu prevede o cale de atac devolutivă împotriva hotărârii CSM cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare, fapt ce produce o îngrădire a dreptului judecătorului de acces liber la justiție, sub aspectul că în cazul dat nu se judecă fondul cauzei și această hotărâre nu este susceptibilă căilor de atac.

Or, calea de atac a hotărârii CSM cu privire la sancționarea disciplinară a judecătorului, prevăzută de legislația în vigoare, nu se încadrează complet într-un remediu efectiv și eficient, care să răspundă concret și real nevoii unei cercetări judecătorești de fapt și de drept a cauzei disciplinare privindu-l pe judecător.

Analizată, și sub un alt punct de vedere, apreciem că reglementările privind judecarea contestației împotriva hotărârii CSM cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare judecătorului reprezintă o inegalitate în raport cu alte reglementări disciplinare în privința altor categorii de persoane, care asigură judecata în fond și în calea de atac corespunzătoare a deciziei/hotărârii de sancționare disciplinară, atât sub aspectul netemeinicii acesteia, cât și din perspectiva motivelor de nelegalitate.

Judecarea cauzei privindu-l pe judecătorul sancționat disciplinar numai în procedura de casație creează o situație de inegalitate în drepturi – din punctul de vedere al drepturilor procesuale de acces la o instanță cu deplină jurisdicție – în raport cu persoanele sancționate disciplinar, care nu îndeplinesc funcția de judecător, cum ar fi:

– persoana angajată în muncă în baza unui contract de muncă sancționată în cadrul unei proceduri disciplinare de către angajator – în baza art. 251, alin.(5) Codul muncii – este în drept de a contesta decizia la instanțele judecătorești competente în termen de 30 de zile de la data comunicării;

– persoana, inclusiv funcționarul public, militarul, persoana cu statut militar, care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act

administrativ, inclusiv privind aplicarea sancțiunii disciplinare – în baza art. 5, lit. a), art. 14 și 16, alin.(1) din Legea contenciosului administrativ [3] – este în drept să sesizeze instanța de contencios administrativ competentă;

– persoana care exercită profesia de avocat și este sancționată disciplinar – în baza art. 57 alin. (3) din Legea cu privire la avocatură [4] – este în drept să conteste decizia Comisiei pentru etică și disciplină privind aplicarea sancțiunii disciplinare în contenciosul administrativ;

– persoana care exercită funcția de notar și este sancționată disciplinar – în baza articolului 24 alin. (5) din Legea cu privire la notariat [5] – este în drept să conteste ordinul privind aplicarea sancțiunii disciplinare în instanța de judecată;

– persoana care exercită funcția de procuror și este sancționată disciplinar prin eliberarea din funcție – în baza art. 56 alin. (4) din Legea cu privire la procuratură [6] – este în drept să conteste ordinul Procurorului General privind eliberarea în instanța de judecată în condițiile legii.

Efectuând o analiză comparativă a cazurilor enunțate în raport cu cazul judecătorului sancționat disciplinar, se constată o inegalitate juridică evidentă între persoanele menționate, aflate în situația în care contestă o hotărâre/decizie emisă în urma unei proceduri disciplinare și situația judecătorului în care contestă hotărârea CSM cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare.

Caracterul special al reglementărilor ce vizează judecătorul sancționat disciplinar, bazat pe limitarea judecării contestației împotriva hotărârii CSM, nu poate fi justificat, devreme ce nu garantează accesul liber la justiție, sub aspectul valorificării reale și eficiente a dreptului fundamental la un proces echitabil și efectiv, prin prisma respectării principiilor convenționale și constituționale – Universalitatea și Egalitatea.

Iată de ce, fiind acreditată ideea că aceasta să fi fost voința legiuitorului pentru instituirea unui regim diferențiat pentru judecători față de orice altă categorie de persoane, totuși considerăm că voința respectivă, în virtutea marjei de apreciere bazată pe principiul suveranității statului, urmează a fi subordonată garanțiilor speciale inerente dreptului la accesul liber la justiție, în absența cărora

reglementarea menționată, supusă discuției, ar deveni un instrument „teoretic și iluzoriu”, fără aplicabilitate „concretă și efectivă” în ordinea juridică națională. (CEDO, cauza Bellet c. Franței, cauza Osman c. Marii Britanii, cauza Yagtzilar și alții c. Greciei).

Analizând oportunitatea și necesitatea limitării dreptului privind accesul liber la justiție a judecătorului sancționat disciplinar, pentru a stabili dacă ingerința în acest drept fundamental este conformă cu standardele europene, în continuare, propunem cercetarea acestei probleme juridice importante, sub aspectul proporționalității, prin prisma a cel puțin trei criterii:

- cauza care determină adoptarea măsurii restrictive;
- conținutul și semnificația măsurii restrictive;
- gradul de deviere a măsurii restrictive de la standardul protecției generale privind accesul liber la justiție.

Din perspectiva acestor criterii, considerăm că nu există un raport de proporționalitate între limitarea dreptului judecătorului sancționat disciplinar la standardul protecției generale privind accesul liber la justiție și cauza care ar fi determinat adoptarea unei astfel de măsuri de limitare a accesului liber la justiție, cauză ce nu poate fi justificată într-un stat de drept și într-o societate democratică în care se pretinde a fi garant dreptul tuturor persoanelor la un proces echitabil și efectiv, indiferent de funcția pe care o exercită. Cu atât mai mult cu cât judecătorul îndeplinește o funcție de o înaltă demnitate publică ce vizează exercițiul uneia dintre puterile fundamentale ale statului – puterea judecătorească, bazată pe independență și supunerea lui numai legii – situație de excepție, care impune să i se asigure garanții sporite cu privire la accesul său la justiție în cazul în care contestă sancțiunea disciplinară aplicată de CSM, astfel încât să nu fie îngrădit într-o manieră subiectivă în care acest drept este atins în substanța sa.

În ipotezele analizate, restrângerea dreptului la acces liber la justiție nu respectă condițiile reglementate de art. 21, 54 și 116 alin.(1) din Constituție, art. 6 și 13 din Convenție, precum și standardele statuate de jurisprudența europeană (cauza CtEDO Ramos Nunes de Carvalho E SÁ c. Portugaliei).

Or, accesul liber la justiție, consacrat de Convenție și Constituție și implementat de CtEDO, obligă măsuri legislative concrete și eficiente la instituirea unei căi de atac a hotărârii CSM cu privire la

sanționarea disciplinară a judecătorului, care să garanteze toate drepturile și garanțiile procesuale specifice judecății.

În acest context, se evidențiază că art. 14 alin.(1) lit. a) și c) din Legea cu privire la statutul judecătorului stabilește dreptul judecătorului de a beneficia de drepturile și libertățile consacrate în Constituția și legislația Republicii Moldova, inclusiv de drepturile procesuale prevăzute de legislația procesuală.

În atare situație, contestația împotriva hotărârii CSM cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare, semnaleză o lacună în drept, astfel încât, pe de o parte, legiuitorul a statuat drepturile judecătorului de a beneficia de toate drepturile, inclusiv procesuale, consacrate în Constituție și legislația în vigoare, iar, pe de altă parte, prin textul art. 40 din Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [1], analizat *supra*, este limitat dreptul la un proces de judecată cu plenitudine de jurisdicție.

Urmare a considerentelor relevate, optând pentru compatibilitatea reglementărilor supuse prezentei analize practico-științifice cu standardele impuse de Convenție și Constituție, pledăm pentru elaborarea și adoptarea unui complex de garanții și instrumente legislative noi și moderne, care să asigure că funcțiile justiției sunt exercitate într-un cadru de legalitate și egalitate, înlăturându-se, în așa mod, limitarea dreptului judecătorului privind accesul liber la justiție în caz că este contestată hotărârea CSM cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare.

Referințe:

1. Legea nr. 178 din 25.07.2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 238-246, din 15.08.2014, art.557.
2. Legea nr. 947 din 19.07.1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 186-188 din 22.08.2003.
3. Legea nr. 793 din 10.02.2000 contenciosului administrativ. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. ed.speciala din 03.10.2006.
4. Legea nr. 1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură, Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159 din 04.09.2010.
5. Legea nr. 1453 din 08.11.2002 cu privire la notariat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 154-157 din 21.11.2002. Data intrării în vigoare: 21.02.2000.

6. Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 69-77 din 25.03.2016. Data intrării în vigoare: 01.08.2016.

APLICAREA SANȚIUNII CONTRAVENȚIONALE ÎN CAZUL PLURALITĂȚII DE CONTRAVENȚII

Liuba ȘOVA

Există **pluralitate de contravenții**, atunci când aceeași persoană săvârșește două sau mai multe contravenții, înainte de a fi sancționată (*prin act procesual definitiv*) pentru vreuna din ele, iar prescripția răspunderii contravenționale n-a expirat.

(Nu este pluralitate de contra venții în cazul săvârșirii contra-venției prelungite sau contravenției continue).

Codul contravențional (*C. contr.*) [1] reglementează în art. 44 aplicarea sancțiunii contravenționale în cazul pluralității de contravenții.

Regula generală, stabilită în alin. (1) art. 44 C. contr., dispune că „În cazul în care una și aceeași persoană săvârșește două sau mai multe contravenții, se aplică sancțiune pentru fiecare contravenție în parte“.

Regula specială din alin. (2) art. 44 C. contr. prevede că, „Dacă persoana este declarată vinovată de săvârșirea a două sau mai multe contravenții, se aplică sancțiune pentru fiecare contravenție în parte, stabilindu-se definitiv sancțiunea pentru concurs de contravenții prin absorbția sancțiunii mai ușoare de sancțiunea mai gravă ori prin cumulul sancțiunilor aplicate în limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă“.

Din sistemul de aplicare a sancțiunii contravenționale în caz de pluralitate de fapte, potrivit dispoziției speciale de la alin. (2) art. 44 C. contr., deducem posibilitatea aplicării uneia din metodele:

- 1) absorbția sancțiunii mai ușoare de sancțiunea mai gravă și,**
- 2) cumulul sancțiunilor aplicate în limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă.**

Odată ce art. 44 C. contr. la aplicarea sancțiunii în cazul pluralității de contravenții prescrie două reguli, vom dezvolta împrejurările în care se va folosi regula specială sau cea generală. La aplicarea sancțiunii în cazul pluralității de contravenții, se va folosi regula

specială (*adică se va aplica una din metode: fie absorbția, fie cumulul aritmetic*), dacă se vor întruni cumulativ următoarele condiții:

a) există pluralitate de contravenții săvârșite de una și aceeași persoană;

b) toate aceste contravenții sunt soluționate (*fie: constatate și examinate – în cazul autorității administrative competente să examineze cauzele contravenționale, fie judecate – în cazul instanței judecătorești*) în același timp de aceeași autoritate competentă;

c) examinarea tuturor acestor contravenții ține de competența aceleiași autorități competente să soluționeze (*examineze/judece*) cauzele contravenționale;

d) prescripția răspunderii contravenționale n-a expirat.

Dacă nu sunt întrunite aceste condiții, atunci, conform regulii generale, se va aplica câte o sancțiune pentru fiecare contravenție în parte. În caz de pluralitate de contravenții, sancțiunile stabilite pentru fiecare contravenție în parte vor fi executate fiecare în parte, separat [2, p. 92].

Conform art. 393 C. contr., autoritățile competente să soluționeze cauzele contravenționale sunt: instanța de judecată, procurorul, comisia administrativă, agentul constator. La întrebarea: care autoritate competentă să soluționeze cauzele contravenționale poate opera cu regula specială la aplicarea sancțiunii în cazul pluralității de contravenții?, vom răspunde că, în procesul examinării/judecării pluralității de contravenții, toate autoritățile competente să soluționeze cauze contravenționale pot folosi aceste metode (*fie absorbția, fie cumulul*), cu condiția că sunt întrunite condițiile expuse *supra*.

Sistemul cumulului aritmetic dispune în alin. (2) doi al art. 44 C. contr. că, **cumulul sancțiunilor aplicate nu va depăși limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă.**

Pentru a dezvolta natura juridică a metodei de cumul, vom menționa că:

a) termenul „**cumul**”, în acest sens, semnifică: a aduna, a totaliza, a face o singură sancțiune din câteva sancțiuni. Nu are nicio importanță dacă faptele sunt, juridic vorbind, omogene sau nu;

b) cumulul sancțiunilor se aplică, de regulă, în cazul sancțiunilor care fac parte din aceeași categorie de sancțiuni (*de ex., amenda se poate cumula cu amenda*);

c) această metodă este condiționată de faptul că, cuantumul, adică *suma* rezultată în urma adunării tuturor sancțiunilor stabilite pentru fiecare contravenție în parte (*acea sumă care va constitui și sancțiunea definitivă în cazul pluralității de contravenții*), nu trebuie să depășească limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă.

De regulă, această metodă implică două acțiuni consecutive, dintre care:

a) mai întâi se aplică sancțiune pentru fiecare contravenție în parte, apoi

b) se vor totaliza, aduna aritmetic toate sancțiunile aplicate pentru fiecare contravenție pentru a stabili definitiv prin cumul o singură sancțiune pentru pluralitate de contravenții. Sancțiunea definitivă (*rezultată din suma aritmetică a tuturor sancțiunilor*), nu va depăși limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă.

Pentru a relata despre aplicarea în mod practic a sistemului cumulului aritmetic în cazul pluralității de contravenții, vom admite, cu titlu de exemplu, că o persoană a fumat în transportul public (alin. (18) art. 91¹ C. contr.), a aruncat peste geam cutia de la țigări și sticla cu apă (alin. (2) art. 203 C. contr.), apoi a deteriorat prin ardere un scaun din troleibuz (art. 202 C. contr.). Conform art. 400 C. contr., toate aceste contravenții, ținând de competența MAI, pot fi examinate de unul și același agent constatator dacă:

- persoana fizică nu este minor. Deoarece subiect al contravenției prevăzute la art. 203 C. contr. poate fi și minorul, iar toate cauzele contravenționale în privința minorilor se soluționează obligatoriu pe cale judiciară, adică doar de instanța de judecată;

- în cazul fiecărei contravenții, se va aplica sancțiune sub formă de amendă (*sancțiunea de la art. 203, art. 202 C. contr. prevede de rînd cu amenda, ca sancțiune alternativă și munca neremunerată.*

Iar munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată numai de instanța de judecată).

Conform art. 444 C. contr., în cazul pluralității de contravenții săvârșite de aceeași persoană, constatate în același timp de același agent, a căror soluționare ține de competența aceluiași organ, se încheie un singur proces-verbal. Aplicarea sancțiunii în acest caz de pluralitate de contravenții va demara mai întâi cu aplicarea sancțiunii pentru fiecare contravenție separat, și admitem că:

a) pentru fumatul în mijlocul de transport public, conform alin. (18) art. 91¹ C. contr. (*care prevede ca sancțiune – amendă de la 30 la 42 de unități convenționale aplicată persoanei fizice*), se va aplica – amenda de 30 u.c.

b) pentru aruncarea deșeurilor pe fereastra vehicolului, în baza alin. (2) art. 203 C. contr. (*care prevede ca sancțiune – amendă de la 18 la 30 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore*), se va aplica – amendă de 18 u.c.

c) Pentru deteriorarea scaunului din troleibuz, în baza art. 202 C. contr. (*care prevede ca sancțiune – amendă de la 6 la 12 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de până la 60 de ore*), se va aplica – amenda de 8 u.c.

Pentru stabilirea definitivă a unei sancțiuni, prin aplicarea sistemului de cumul, se vor aduna aritmetic toate sancțiunile: 30 u.c. + 18 u.c. + 8 u.c. = 56. Reținem că cuantumul rezultat în urma totalizării nu trebuie să depășească limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă. În cazul dat, art. 91¹ C. contr. alin. (18) este articolul, care prevede cea mai gravă sancțiune sub formă de amendă – de 42 u.c. Aceasta înseamnă că, **indiferent cât nu ar fi cuantumul (suma) rezultat în urma adunării tuturor sancțiunilor, în final, nu se va putea aplica o sancțiune definitivă care să depășească 42 u.c.**

Pe cale de consecință, în cazul pluralității de contravenții descris ca exemplu *supra*, chiar dacă suma aritmetică a tuturor sancțiunilor stabilite pentru fiecare contravenție este de – 56 u.c., juridic se va aplica o singură sancțiune definitivă sub formă de amendă în mărime de 42 u.c.

Referitor la natura juridică a celeilalte metode – metoda absorbției, vom menționa că la aplicarea ei în cazul pluralității de contravenții, **sancțiunea mai ușoară este absorbită de sancțiunea mai gravă.**

De regulă, această metodă se aplică la stabilirea sancțiunii definitive în cazul concursului de contravenții, când pentru fiecare contravenție s-au aplicat sancțiuni de diferite categorii.

În cazul comiterii de către aceeași persoană a două sau mai multe contravenții care, potrivit legi, atrag după sine sancțiuni de diferite categorii, atunci sancțiunea definitivă pentru un concurs de contravenții se stabilește prin absorbția sancțiunii mai ușoare de sancțiunea mai gravă. Amenda se consideră o sancțiune mai ușoară

decât cea de muncă neremunerată în folosul comunității, iar munca neremunerată în folosul comunității – o sancțiune mai ușoară decât arestul contravențional. De ex., dacă o persoană a săvârșit două contravenții, dintre care, pentru o contravenție s-a aplicat – munca neremunerată în folosul comunității, iar pentru cealaltă – amenda, atunci amenda va fi absorbită de munca neremunerată, aceasta fiind mai gravă, iar definitiv se va aplica doar munca neremunerată în folosul comunității. În caz că pentru fiecare contravenție s-au aplicat o sancțiune principală și una complementară, atunci sancțiunea principală mai gravă va absorbi sancțiunea principală mai ușoară, iar definitiv se va stabili o sancțiune principală (de regulă, cea mai gravă) și una sau două sancțiuni complementare.

Vom reține că:

- sancțiunea principală mai gravă nu poate absorbi sancțiunea complementară, aceasta înseamnă că separat se va efectua calcularea între sancțiunile principale și cele complementare.
- în cazul sancțiunilor complementare, se va aplica aceeași metodă ca cea aplicată sancțiunilor principale. Conform art.38 alin. (4) C. contr., Durata arestului contravențional este de la 3 la 15 zile. În cazul concursului de contravenții sau al cumulului de hotărâri de sancționare, pentru care, conform legii, se prevede în calitate de sancțiune arestul contravențional, instanța de judecată poate aplica această sancțiune pe un termen de până la 30 de zile.

Referințe:

1. Codul nr. 218 din 24.10.2008 contravențional al Republicii Moldova. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78-84 din 17.03.2017.
2. PODARU, O., CHIRIȚĂ, R. *Regimul juridic al contravențiilor (O.G. nr. 2/2001 comentată)*. Ediția a 2-a. Editura Hamangiu, 2011. 360 p.

ROLUL CURȚII DE CONTURI ÎN PROMOVAREA ȘI ASIGURAREA ECHILIBRULUI FINANCIAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ

Oleg TELEVCA

Un buget oricât de bine ar fi preparat, dacă la executarea lui nu se face un control riguros, poate să aducă dezordine în finanțe.

Controlul statului asupra finanțelor sale trebuie exercitat tot timpul: de la întocmirea bugetului de puterea executivă și până la încheierea definitivă a socotelilor statului [1, p.401-402].

Conform prevederilor art.133 din Constituția Republicii Moldova, controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare publice se exercită de către Curtea de Conturi. Din momentul adoptării Constituției și până în prezent activitatea organului suprem de control în Republica Moldova a fost și este reglementat de următoarele acte normative: Legea cu privire la Curtea de Conturi din 07 decembrie 1994 (abrogată), Legea Curții de Conturi nr.261/2008 (abrogată) și Legea privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi nr.260 din 07 decembrie 2017.

Adoptarea ultimului act normativ a fost determinat de faptul că în momentul de față, rolul Curții în exercitarea controlului asupra finanțelor publice s-a schimbat datorită aderării Republicii Moldova la standardele internaționale și la cele mai bune practici în domeniul auditului public. Aprobarea unei noi legi este justificată, în primul rând, de necesitatea reformulării noțiunilor (definițiilor) de bază, acestea fiind aduse în concordanță cu terminologia actuală de specialitate (audit; audit public extern; audit al performanței etc.), precum și dispunerea unor noi prevederi (audit de conformitate; audit financiar; control al calității; ISSAI; ISA; INTOSAI; misiune de audit; opinie de audit). Conform reglementărilor actuale, rolul Curții nu constă numai în controlul și depistarea încălcărilor din partea entităților publice, dar și în acordarea unor consultații, în timpul auditării, pentru a preveni survenirea anumitor consecințe nefavorabile, atât pentru autoritățile publice, cât și în final pentru stat. Conform art.2 al Legii nr.260 prin audit public extern se înțelege un proces sistematic de evaluare independentă și obiectivă desfășurat

pentru a obține probe și a stabili dacă entitatea auditată a fost gestionată/realizată în mod econom, eficient și eficace, în conformitate cu legile și regulamentele aplicabile și dacă situațiile financiare ale acesteia au fost prezentate corect [2].

Pentru a-și atinge scopul, Curtea de Conturi efectuează următoarele tipuri de audit: *audit financiar*; *audit al conformității*; *audit al performanței* [2]. La efectuarea auditului financiar anual, Curtea de Conturi: verifică și evaluează situațiile financiare, sistemele financiare și operațiunile entității auditate, evaluează respectarea cerințelor de raportare financiară, evaluează sistemul de management financiar și de control și auditul intern al entității auditate etc.

La efectuarea auditului conformității, Curtea de Conturi stabilește dacă activitatea entităților publice este conformă cu legislația și cu regulile stabilite de autorități. La efectuarea auditului performanței, Curtea de Conturi evaluează economicitatea, eficiența și eficacitatea unui anumit aspect al operațiunilor desfășurate de o entitate sau de o parte a acesteia ori în cadrul unui program sau al unei activități. Rațiunea înființării Curții de Conturi rezidă în a „asigura populației atât cunoașterea dacă banii de care se dispensează prin impozite și averea publică sunt administrați conform legii, cât și convingerea că toți cei care nu respectă legea sunt obligați la răspundere, la recuperarea prejudiciilor cauzate” [3, p.307].

Curtea de Conturi contribuie la buna guvernare prin exercitarea unor misiuni de audit independente, credibile, transparente și profesionale, în scopul implementării în instituțiile publice a standardelor înalte de management financiar și control în beneficiul cetățenilor Republicii Moldova. În activitatea sa Curtea de Conturi conlucrează cu Parlamentul Republicii Moldova, autoritățile publice centrale, organele de drept și societatea civilă.

La fel, activitatea Curții de Conturi se realizează ținându-se cont de Strategia de comunicare a Curții de Conturi pentru perioada 2016-2020 care a fost elaborată în conformitate cu mandatul CC RM, cadrul normativ-legal în domeniul transparenței și accesului la informație, precum și cu Planul de Dezvoltare Strategică al CC RM pentru anii 2016-2020. Strategia oferă un ansamblu de norme și proceduri clare pentru organizarea activităților de comunicare a Curții de Conturi: interne și externe.

Abordarea de bază este una strategică, în cadrul căreia comunicarea este utilizată drept instrument pentru impulsivarea schimbărilor pozitive în conduită, promovarea reformelor, formularea argumentelor pentru schimbare, facilitarea îndeplinirii misiunilor instituției, precum și pentru dezvoltarea unui dialog permanent și eficient cu părțile interesate.

În conformitate cu obiectivele și direcțiile-cheie stipulate în Strategie, instituția planifică anual acțiuni de susținere a cooperării cu părțile interesate, care se regăsesc în evenimentele planificate cu partenerii externi, organizării activității în subdiviziunile instituției, precum și abordării per ansamblu a aspectului de asigurare a transparenței. Un mijloc important de informare a cetățenilor este asigurarea accesului liber al reprezentanților mass-media și societății civile la examinarea rapoartelor de audit, în cadrul ședințelor publice deschise. Unul din obiectivele acestor rapoarte a fost și sensibilizarea opiniei publice referitor la nivelul scăzut de implementare a recomandărilor de audit și impulsivarea factorilor responsabili de managementul entităților auditate să reacționeze la concluziile alarmante, prezentate în rapoartele Curții.

Cooperarea multidimensională și deschisă cu sursele de informare în masă are o importanță deosebită în contextul asigurării transparenței activității desfășurate de instituție și promovării rezultatelor rapoartelor de audit.

Curtea de Conturi conlucrează eficient cu mass-media, delegând frecvent și operativ, la solicitare, reprezentanți pentru a participa la diferite mese rotunde, dezbateri, interviuri, emisiuni informativ-analitice la posturile TV și de radio.

Referințe:

1. ASLAN, Th.C. *Tratat de finanțe cuprinzând și legislațiunea fiscală după război*. București: Tipografiile române-unite, 1925.
2. Legea privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova, nr.260 din 07 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05.01.2008, nr.1-6.
3. ȘAGUNA, D.D. *Drept financiar public*. Ediția a VI-a. București: C.H.Beck, 2017.

PRINCIPIILE-CADRU ALE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE

Victor MOCANU

Administrația publică este guvernată de principii care instituie obligația ca întreaga activitate a autorităților administrative să se organizeze și să funcționeze cu respectarea strictă și riguroasă a limitelor impuse de acestea. Administrația publică locală cuprinde totalitatea autorităților publice locale constituite, în condițiile legii, pentru promovarea intereselor generale ale locuitorilor unei unități administrativ-teritoriale. Toate unitățile administrativ-teritoriale au personalitate juridică, dispun de patrimoniu, au dreptul de a soluționa și a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesele populației locale, o parte importantă a treburilor publice. În totalitatea lor, unitățile administrativ-teritoriale formează unitatea teritorială a țării, iar autoritățile publice ale unității administrativ-teritoriale care sunt organe cu competență generală și specială constituie sistemul administrației publice locale, având ca sarcină satisfacerea intereselor generale ale locuitorilor din unitățile administrativ-teritoriale.

Potrivit art.109 din Constituția Republicii Moldova, administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Autonomia locală are în vedere atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea comunităților pe care le reprezintă. Limitele aplicării principiilor de funcționare a autorităților administrației publice locale sunt reprezentate de prevederile constituționale în care se precizează că nu se poate aduce atingere caracterului unitar al statului [3]. Republica Moldova, în calitate de membru al Consiliului European, a proclamat principiul autonomiei locale în corespundere cu Carta Europeană a autonomiei locale, care prevede că dreptul cetățenilor de a participa la dirijarea directă a treburilor publice poate fi realizat cel mai eficient anume la nivel local și face parte din principiile democratice comune ale tuturor statelor-membre ale Consiliului European [2].

Principiul autonomiei locale este principiul fundamental care guvernează administrația publică locală și activitatea autorităților acesteia, care constă în „dreptul unităților administrativ-teritoriale de a-și satisface interesele proprii, așa cum cred ele de cuviință, fără amestecul puterii centrale, principiu care atrage după sine descentralizarea administrativă, autonomia fiind un drept, iar descentralizarea, un sistem care implică autonomia” [6, p.286].

Într-o altă opinie, autonomia locală reprezintă nu numai un principiu de organizare și funcționare a administrației publice, ci și un drept care se exercită de acestea în numele și în interesul unităților administrativ-teritoriale [7, p.36].

Art.3 alin.(2) din Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală stabilește că autoritățile administrației publice locale beneficiază de autonomie decizională, organizațională, gestionară și financiară, au dreptul la inițiativă în tot ceea ce privește administrarea treburilor publice locale, exercitându-și, în condițiile legii, autoritatea în limitele teritoriului administrat [4]. Astfel, autonomia locală conferă autorităților administrației publice locale dreptul ca, în limitele legii, să aibă inițiative în toate domeniile, cu excepția celor care sunt date în mod expres în competența altor autorități publice.

Principiul descentralizării urmărește să ofere colectivităților locale o anumită autonomie permițându-le să-și definească singure normele de acțiune și să-și aleagă modalitățile de intervenție. Procesul de descentralizare se realizează prin transferul de atribuții și competențe, responsabilități și resurse de la administrația publică centrală spre autoritățile publice locale, în unitățile administrativ-teritoriale spre a soluționa sub propria responsabilitate chestiunile prevăzute de lege. Astfel, descentralizarea reprezintă un sistem de organizare administrativă care permite colectivităților umane sau serviciilor publice să se administreze ele însele, sub controlul statului, care le conferă personalitate juridică, le permite constituirea unor autorități proprii și le dotează cu resursele necesare. Recunoașterea personalității juridice a colectivităților locale, înțelese ca elemente ale colectivității naționale, are la bază existența unor interese proprii ale acestor colectivități sau a unor probleme locale specifice. Pe de altă parte, statul nu este apt să soluționeze, prin mijloacele de care dispune și în condiții de operativitate și eficientă, ansamblul acestor probleme.

De aceea, statul e cel care stabilește care dintre problemele ce intră la un moment dat în sfera administrației de stat vor fi de competența serviciilor publice statale și care vor intra în sfera de competență a autorităților publice locale. De regulă, sfera problemelor locale este stabilită sau delimitată prin Constituție ori prin lege.

Existența acestor probleme specifice ale colectivităților locale presupune și existența unor mijloace materiale de realizare a acestora, cum ar fi patrimoniul propriu, un corp de funcționari care să gestioneze treburile publice, o anumită autonomie financiară care se bazează pe existența unui buget propriu etc. [5, p.56-57]. Descentralizarea cunoaște două forme: descentralizarea administrativă teritorială și descentralizarea tehnică. Descentralizarea care privește colectivitățile locale poartă denumirea de descentralizare administrativă teritorială, iar cea care are în vedere serviciile administrative publice de stat se numește descentralizare tehnică [8, p.19].

Elementele componente ale descentralizării administrative, pe baza principiului autonomiei locale sunt:

1) Existența unei colectivități teritoriale locale.

2) Recunoașterea responsabilității colectivităților locale în gestionarea nevoilor specifice, precum și a personalității juridice a colectivităților locale.

3) Colectivitatea locală să dispună de autorități administrative proprii, autonome față de stat.

4) Supravegherea activității colectivității locale de către organele puterii executive [1, p.80-82]. Autonomia locală și descentralizarea administrativă au devenit principii definitorii și atrag reprezentarea locală și colectivitățile locale administrează de sine stătător o parte importantă a treburilor publice. *Principiul eligibilității autorităților administrației publice* decurge din principiul autonomiei locale și presupune dreptul pe care îl au unitățile administrativ-teritoriale de a organiza alegeri locale pentru desemnarea autorităților administrației publice locale. Eligibilitatea autorităților publice locale presupune succesiunea lor periodică, prin vot universal, direct, secret și liber exprimat. Acest principiu permite cetățenilor de a soluționa funcții publice și de a se angaja în serviciu public. În esență, principiul eligibilității desemnează dreptul membrilor unei comunități locale de a-și desemna singuri conducătorii, organele de conducere proprii.

Prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale, cetățenilor li se recunoaște libertatea de a alege acei lideri formali care să promoveze interesele colectivităților locale. Conform principiului eligibilității, autoritățile centrale nu au nicio putere în a influența și trebuie să se abțină de la orice imixtiune pe parcursul procesului de desemnare al autorităților publice locale [9, p.117].

Principiul consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit sau referendumul local, este integrat și subordonat principiului constituțional al autonomiei locale, adică constituie o componentă a autonomiei locale. Înscriserea acestui principiu la baza organizării și funcționării administrației publice locale derivă din însuși statutul principiului constituțional al autonomiei locale, în procesul de transformare și reorganizare a instituțiilor administrației publice locale pe fundamentul acestui principiu modern, principiu care determină un nou sistem de raporturi în planul administrației publice locale – cetățean – colectivitate locală. Acest principiu constituțional presupune implicarea cetățenilor în managementul deciziilor și al ofertei de servicii publice. Democrația participativă urmărește aducerea deciziilor cât mai aproape de beneficiari, care sunt informați și consultați asupra modului de gestionare a autorității și resurselor publice. În urma dialogului dintre autorități și cetățeni, în măsura posibilităților, sugestiile acestora din urmă sunt integrate în intervențiile guvernamentale urmărindu-se astfel satisfacerea nevoilor comunităților locale [9, p.176].

Principiul subsidiarității presupune că accentul, greutatea în luarea deciziilor de interes public să coboare spre nivelul de bază, să nu mai constituie un monopol sau o regulă pentru administrația de stat. De aceea, regula în materie de competență pentru satisfacerea interesului public trebuie să o constituie autoritățile locale autonome la nivelul de bază (sat, comună, oraș, municipiu), care sunt cele mai apropiate de nevoile cetățenilor și sunt alese de aceștia, iar excepțiile trebuie să le reprezinte autoritățile administrației publice autonome de la nivelul intermediar și autoritățile administrației de stat [1, p.80].

Referințe:

1. BĂLAN, E. *Elemente de drept administrativ*. București: Trei, 1999. 141 p.
2. Carta europeană a autonomiei locale din 15.10.1985. Seria Tratatelor europene nr. 122.
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78/140 din 29.03.2016.

4. Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 32-35/116 din 09.03.2007.
5. MOCANU, V. *Descentralizarea serviciilor publice: concepte și practici*. Chișinău: Tish, 2001. 216 p.
6. TEODORESCU, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. București: Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, 1935. 598 p.
7. TRĂILESCU, A. *Drept administrativ*. Ediția a III-a. București: C.H.Beck, 2008. 392 p.
8. VIDA, I. *Puterea executivă și administrația publică*. București: Monitorul Oficial, 1994. 224 p.
9. VOICAN, M. *Principiile cadru ale administrației publice locale*. București: Universul juridic, 2008. 224 p.

DREPTUL LA PROTECȚIA DATELOR. ECHILIBRAREA DREPTURILOR

Lilia CHIRTOACĂ

Dreptul la protecția datelor cu caracter personal se regăsește printre drepturile protejate în temeiul articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței și stabilește condițiile în baza cărora sunt permise limitări ale acestui drept. Prevederile articolului 8 din Convenția europeană protejează împotriva abuzurilor în cazul prelucrărilor de date realizate în sectorul public și privat.

Principiile stabilite în Convenție vizează colectarea și prelucrarea corectă și legală a datelor, stocarea, utilizarea și păstrarea datelor cu caracter personal, în scopuri determinate și legitime. În acest sens, Curtea Europeană a decis cu valoare de principiu că simplul fapt al deținerii unor date privitoare la viața privată a unei persoane constituie o ingerință în sensul art.8 din Convenție [1, p.629].

De asemenea, menționăm principiul proporționalității în ceea ce privește calitatea datelor, în sensul că acestea urmează să fie exacte și pertinente, iar în caz de necesitate, este consacrat dreptul persoanei de a cere rectificarea datelor incorecte. Limitarea dreptului la protecția datelor cu caracter personal este posibilă numai în cazuri prioritare, precum apărarea, securitatea statului, care justifică limitarea impusă.

Un aspect important îl constituie echilibrarea drepturilor, în sensul că dreptul la protecția datelor nu este un drept absolut, deoarece acesta trebuie echilibrat cu alte drepturi precum libertatea de exprimare, libertatea artelor și științelor, accesul la informații și documente, publicitatea procedurilor organelor judiciare, protecția proprietății. În acest sens remarcăm jurisprudența CEDO, care examinând numeroase cazuri privind dreptul la protecția datelor, a semnalat în repedate rânduri că este necesar un exercițiu de echilibrare cu alte drepturi.

Libertatea de exprimare. Libertatea de exprimare este unul dintre drepturile care poate intra în conflict cu dreptul la protecția datelor. Din aceste considerente, statele membre UE prevăd limitări pentru prelucrarea datelor cu caracter personal efectuată numai în scopuri jurnalistice, artistice sau literare, în măsura în care se dovedesc necesare pentru a pune dreptul la viață privată în acord cu normele care reglementează libertatea de exprimare. Din jurisprudența CEDO, unul dintre criteriile esențiale privind echilibrarea acestor drepturi se referă la măsura în care exprimarea într-un anumit caz contribuie sau nu la o dezbatere de interes public în general [2, p.25].

Libertatea artelor și științelor. Legislația europeană permite păstrarea datelor pentru cercetare științifică după ce acestea nu mai servesc scopului inițial pentru care au fost colectate, inclusiv utilizarea ulterioară. Statele prin elaborarea legislației naționale urmează să asigure garanțiile necesare pentru a echilibra și a pune în acord libertatea artelor și științelor și dreptului la protecția datelor.

Accesul la informații și documente. Libertatea de informare este un element al libertății de exprimare, care asigură fiecăruia posibilitatea dreptul de a-și valorifica dreptul la informații. Libertatea de comunicare nu presupune numai libertatea de a transmite informații, dar și dreptul de a primi informații, adică luarea în considerare a libertății publicului în general de a primi informații în mod liber și din diverse surse. Astfel, dreptul de acces la documentele deținute de autoritățile publice a fost recunoscut ca drept garantat, care asigură o guvernare transparentă în vederea funcționării unei societăți democratice.

Publicitatea procedurilor organelor judiciare. Potrivit art.6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și

imparțială...Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședințe poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Raționamentul publicității procedurilor organelor judiciare este protejarea justițiabililor împotriva unei justiții secrete, care riscă să nu fie supusă controlului public și constituie o modalitate de a consolida încrederea opiniei publice în justiție. Dar, trebuie să remarcăm și un alt argument al instanței europene – că regula publicității poate ceda în fața voinței persoanei interesate în mod întemeiat, exprimate în acest sens. Din aceste considerente, urmează să se țină cont de coraportul dintre restricția de a fi publice unele ședințe de judecată și totodată publicitatea pronunțării hotărârii judecătorești, asigurându-se astfel un echilibru rezonabil.

Protecția proprietății. Potrivit jurisprudenței CEDO, protecția eficientă a dreptului de proprietate trebuie echilibrată cu protecția altor drepturi, inclusiv cu protecția datelor [3, p.32]. În mod special, este vizată protejarea proprietății intelectuale, care presupune nu numai proprietatea literară sau artistică, ci și brevetele, mărcile și drepturile asociate. Evaluând funcționarea instrumentelor la nivel european privind protecția datelor cu caracter personal, constatăm aplicarea unui regim cuprinzător de protecție a datelor și aplicarea în mod consecvent în contextul tuturor politicilor promovate de UE.

Cu toate acestea, deși cadrul actual în ceea ce privește obiectivele și principiile este apreciat, trebuie să recunoaștem, că la nivel de implementare sunt cazuri de incertitudine juridică, existența unor riscuri, în special asociate cu activitatea on-line.

Din aceste considerente, se impune o aplicare mai riguroasă a normelor care ar permite economiei digitale să se dezvolte și ar consolida securitatea juridică și deținerea controlului asupra propriilor date.

Referințe:

1. BÎRSAN, C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole.* Ediția 2. București: C.H.Beck, 2010. 1887 p.

2. *Manual de legislație europeană privind protecția datelor*. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014. Consiliul Europei, 2014, p.209.
3. Hotărârea CEDO din 10 ianuarie 2013 în cauza Ashby Donald și alții /Franța, nr.36769/08. Apud: *Manual de legislație europeană privind protecția datelor*. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014. Consiliul Europei, 2014, p.209.

UNELE ASPECTE PRIVIND CONTRAVENȚIA DE ÎNCĂLCARE A REGIMULUI FRONTIEREI DE STAT

Edgar ROTUNDU

În legislația contravențională a Republicii Moldova, contravenția de încălcare a regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră, a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat și a regulilor de trecere a frontierei de stat apare pentru prima dată în Codul cu privire la contravențiile administrative, adoptat la 29 martie 1987 [3], în Cap. 14, intitulat „Contravențiile administrative, ce atentează la modul stabilit de administrare”, unde în art. 192² era prevăzut că: „Încălcarea regulilor regimului frontierei de stat, regimului de frontieră, ale regimului punctelor de trecere a frontierei de stat – atrage după sine aplicarea unei amenzi în mărime de la zece la douăzeci de unități convenționale”. În același context, după multiple modificări și completări ale vechiului cadru legal, s-a decis elaborarea unui nou cadru juridic. Astfel, prin Legea nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 a fost adoptat și pus în aplicare Codul contravențional al Republicii Moldova (în continuare CC) [2] care a intrat în vigoare la 31 mai 2009. Așadar, noua lege contravențională prevede în art. 332, Cap. XVII, intitulat „Contravenții ce atentează la regimul frontierei de stat și regimul de ședere pe teritoriul Republicii Moldova”, că încălcarea regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră, a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat și a regulilor de trecere a frontierei de stat se sancționează cu amendă de la 6 la 12 unități convenționale aplicată persoanei fizice și cu amendă de la 9 la 18 unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere. Ca o sinteză a celor menționate, observăm că în CC în

vigoare este prevăzut un capitol aparte dedicat contravențiilor ce atentează la regimul frontierei de stat.

De asemenea, articolul supus cercetării vine cu unele precizări privind delimitarea dintre încălcarea regimului frontierei și a regulilor de trecere a frontierei, fapt neexistent în vechea legislație.

În ceea ce privește aspectul comparativ, intervine și apariția unui alineat nou care prevede că trecerea frontierei de stat prin punctele de trecere a frontierei de stat fără pașaport sau fără autorizație din partea autorităților respective se sancționează cu amendă de la 12 la 30 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 60 la 90 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere. Pentru o mai aprofundată analiză a termenilor utilizați de legislația în vigoare, facem trimitere la prevederile Legii cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova [5], care reglementează raporturile juridice, organizaționale, administrative și de altă natură, apărute în procesul de stabilire, întreținere și asigurare a regimurilor frontierei de stat. Astfel, în art. 3 „Noțiuni generale”, sunt definite cele trei noțiuni incluse în conținutul articolului supus analizei, după cum urmează:

1. regim al frontierei de stat – totalitate a regulilor de întreținere și trecere a frontierei de stat de către persoane, mijloace de transport, de trecere peste frontiera de stat a mărfurilor și a altor bunuri în limitele fâșiei de protecție a acesteia, precum și de soluționare a incidentelor la frontieră;

2. regim al punctelor de trecere – reguli de intrare, ședere și ieșire de către persoane și/sau de mijloace de transport, precum și reguli de desfășurare a activităților economice și de altă natură în punctele de trecere;

3. regim al zonei de frontieră – reguli de intrare, ședere și ieșire a persoanelor și a mijloacelor de transport, de evidență, întreținere și utilizare a mijloacelor plutitoare, de vânatoare, pescuit, pășunat și agrement, de desfășurare a activităților economice și de altă natură în zona de frontieră și în spațiul acvatic de frontieră. Totodată, atât prevederile Legii menționate anterior, cât și prevederile Hotărârii Guvernului nr.297 din 11.05.2017 pentru implementarea Legii nr.215 din 4 noiembrie 2011 cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova [4], reglementează, în detaliu, regimul juridic al fiecărui regim descris în conținutul articolului.

Autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională analizată, în conformitatea cu alin. (1) art. 423 CC este Poliția de Frontieră a Republicii Moldova, autoritatea publică din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care exercită conducerea, coordonarea și controlul activității subdiviziunilor din subordine în domeniul realizării politicii statului privind managementul integrat al frontierei de stat, autorizării trecerii frontierei de stat a Republicii Moldova, combaterii criminalității transfrontaliere și migrației ilegale. Alineatul (2) al aceluiași articol prevede că sunt în drept să examineze cauzele contravenționale și să aplice sancțiuni șefii de sectoare ale Poliției de Frontieră și adjuncții lor, șefii punctelor de trecere a frontierei de stat și adjuncții lor, șefii secțiilor control de frontieră și adjuncții lor, șefii de schimb și șefii echipelor mobile.

Prevederile alin. (1) art. 435 CC, stabilesc regula generală, și anume, faptul că reținerea contravenientului, nu poate depăși 3 ore. În cazul persoanelor care au încălcat regimul frontierei de stat sau regimul punctelor de trecere a frontierei de stat, reținerea poate fi aplicată pe un termen mai mare decât cel indicat la alin. (1), cu autorizația judecătorului de instrucție, dar nu mai mult de 24 de ore, pentru a identifica persoana și a clarifica circumstanțele contravenției.

Efectuând o analiză a datelor statistice prezentate de Poliția de Frontieră a Republicii Moldova în Anuarul statistic al activității operaționale pentru anul 2017 [1, p.32], și anume, în domeniul încălcărilor frontaliere, care cuprind următoarele compartimente: încălcarea frontierei de stat, încălcarea regimului frontierei de stat, încălcarea regimului punctului de trecere a frontierei și încălcarea regulilor de trecere a frontierei de stat, observăm că în anul 2017 au fost înregistrate 2.675 de cazuri, în care au fost implicate 3.352 de persoane. Comparativ cu anul 2016, numărul acestora a crescut cu 36% în privința cazurilor și 32,5% în privința persoanelor. Cele mai multe persoane au încălcat regimul zonei de frontieră – 47%, fiind urmate de persoanele care au încălcat regimul în punctul de trecere a frontierei – 40%. În scădere cu cca 21% sunt numărul persoanelor care au fost documentate pentru încălcarea frontierei de stat.

Referințe:

1. Anuarul statistic al activității operaționale. 2017. [Accesat 23.06.2018]. Disponibil: http://border.gov.md/docs/2017/raport_anual_2017_final.pdf

2. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.01.2009, nr. 3-6.
3. Codul cu privire la contravențiile administrative. nr. CCA din 29 martie 1985 cu modificările până la 1 ianuarie 2009. În: *Veștile*, 29.04.1985, nr. 3.
4. Hotărârea Guvernului pentru implementarea Legii nr.215 din 4 noiembrie 2011 cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova nr.297 din 11.05.2017. Nr. 215 din 04.11.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 20.04.2012, nr. 76-80.
5. Legea Republicii Moldova cu privire la frontiera de stat, nr. 215 din 04.11.2011. Publicat: 20.04.2012 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 76-80.

OPINII ASUPRA MODULUI DE REORGANIZARE A INSPECȚIEI JUDICIARE EXPUS ÎN ACTUALELE PROIECTE DE ACTE NORMATIVE

Natalia CRECIUN

Introducere. Modul de organizare și de funcționare a Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) și a organelor create în cadrul acestuia, precum și instituția răspunderii disciplinare a judecătorilor constituie segmente cărora comunitatea juridică le acordă mare atenție, la moment fiind discutate câteva proiecte de acte normative care vizează aspectele enumerate. În prezenta comunicare, vom analiza câteva dintre propunerile de modificare a actelor normativ-juridice naționale, care se referă la modalități de reorganizare a Inspecției Judiciare din cadrul CSM, precum: majorarea numărului de inspectori judiciari; extinderea mandatului inspectorilor judiciari; admiterea pentru a candida la funcția de inspector judiciar doar a persoanelor care nu au exercitat funcția de judecător în ultimii 3 ani [1].

Modificarea componenței numerice a Inspecției Judiciare, prin majorarea numărului de inspectori judiciari la 7, în coraport cu 5 membri [2], cum este în prezent, este, în opinia noastră, o propunere justificată. Spectrul competențelor Inspecției Judiciare, ca organ de analiză și control, este destul de larg [3].

Mai mult, la inițiativa Ministerului Justiției, se propune reconsiderarea funcționalității Inspecției Judiciare, prin lărgirea atribuțiilor inspectorilor judiciari în procedurile disciplinare intentate

în privința judecătorilor. Mai exact, se propune exercitarea de către inspectorii judiciari a atribuțiilor în două etape – verificarea prealabilă și cercetarea disciplinară propriu-zisă, volumul de muncă fiind evident majorat. Totodată, a fost înaintată propunerea de a investi inspectorii judiciari cu dreptul de a dispune pornirea procedurii disciplinare și începerea cercetării disciplinare, de a decide asupra încadrării juridice a faptelor, în cazul unor posibile abateri disciplinare comise de judecători, precum și de a susține raportul cu privire la rezultatele examinării sesizărilor în fața Colegiului disciplinar [4].

În cazul aprobării modificărilor propuse, gradul de complexitate a muncii depuse de inspectorii judiciari ar fi unul sporit, inspectorii judiciari ar dobândi un rol-cheie în procedurile disciplinare în privința judecătorilor [5] și, în asemenea condiții, majorarea numărului membrilor.

Extinderea mandatului inspectorilor judiciari de la 4 la 6 ani este altă propunere de modificare a cadrului normativ-juridic în vigoare, pe care o considerăm potrivită. Funcția de inspector judiciar este una responsabilă, care necesită cunoștințe în domeniul eticii și al disciplinei judiciare, al organizării activității instanțelor de judecată, o importanță deosebită având și abilitățile de aplicare în practică a acestor cunoștințe, ținând cont de faptul că activitatea Inspecției Judiciare are un impact direct asupra imaginii și autorității puterii judecătorești în ansamblu. Termenul de 4 ani pare a fi insuficient pentru manifestarea plenară a componenței Inspecției Judiciare și pentru fundamentarea unei practici unitare de exercitare a atribuțiilor funcționale; termenul de 6 ani însă ar fi în măsură a asigura un cadru temporal corespunzător manifestării empirice a profesionalismului inspectorilor judiciari. Totodată, se intenționează limitarea dreptului de exercitare a funcției de inspector judiciar la un singur mandat, ceea ce pare a nu-și găsi justificare teoretică și practică. Considerăm că ar fi mai potrivită impunerea restricției de a exercita două mandate *consecutive*: aflarea aceleiași sau acelorași persoane în funcția de inspector judiciar pe o durată de 12 ani ar putea crea impresia că ele s-ar putea solidariza cu anumiți judecători și/sau factori de decizie din cadrul Autorității Judecătorești în vederea asigurării protecționismului nejustificat corpului judecătorilor sau unor reprezentanți ai lor; ori, invers, ar putea fi verigi de influență a factorilor de altă natură – politică,

eventual – asupra puterii judecătorești. Deși sunt doar reflecții ipotetice – or, mizăm pe numirea în funcție de inspectori judiciari doar a unor persoane integre, pe bază de merit și profesionalism – este bine de promovat un cadru normativ-juridic de organizare a activității Inspecției Judiciare într-o manieră care ar asigura credibilitatea instituției pentru oricare observator extern. Însă considerăm că interdicția aceluiași persoane de a ocupa funcția de inspector judiciar pentru două mandate, la un anumit interval de timp, nu ar trebui impusă. Or, întreruperea de 6 ani (durata unui mandat) în activitate este în măsură a elimina orice dubii privind posibila părtinire sau lipsă de obiectivitate și independență a inspectorului judiciar.

Numirea în funcție de inspector judiciar a persoanelor care nu au exercitat funcția de judecător în ultimii 3 ani este propunerea normativă față de care avem rezerve. Inspecția Judiciară este un organ care funcționează în cadrul CSM; prin urmare, în activitatea sa de analiză, verificare și control ea are rolul de a promova politicile și strategiile de bună autogovernare în domeniul justiției, CSM și organele specializate din cadrul său fiind singurele investite prin lege a asigura buna administrare a Justiției. Astfel, este de la sine înțeles că majoritatea persoanelor implicate în actul de autoadministrare a Justiției trebuie să fie judecători, ei fiind cei care s-ar pricepe cel mai bine în derularea acestui proces, conform aspirațiilor, cerințelor și necesităților magistraturii naționale – argumentarea fiind regăsită și în opinia CSM față de propunerile respective de modificare a legii [6]. Totodată, nimeni nu poate invoca promovarea corporatismului, întrucât atât CSM, cât și organele subordonate nu sunt alcătuite exclusiv din judecători (este cazul membrilor de drept ai CSM și al reprezentanților societății civile atât în CSM, cât și în Inspecția Judiciară [7]). Judecătorii trebuie să constituie partea majoritară a componenței Inspecției Judiciare, pe durata mandatului ei fiind detașați și nefiind în drept a activa în calitate de judecător. Riscul unor posibile manifestări de parțialitate față de foști colegi poate fi exclus prin instituirea interdicției de a desfășura cercetări disciplinare sau orice alte lucrări privind judecători din cadrul ultimei instanțe unde inspectorul a funcționat, după modelul normativ-juridic al României [8]. Mai mult, cadrul normativ actual reglementează răspunderea disciplinară a inspectorilor judiciari [9] și, respectiv, a judecătorilor

[10], pentru imixtiuni reciproce în activitate, ceea ce constituie o garanție suplimentară a independenței și imparțialității ambelor categorii de profesioniști. Totodată, la nivel de proiect de lege, se propune și instituirea posibilităților de abținere sau de recuzare a inspectorilor judiciari în cadrul procedurilor disciplinare în privința judecătorilor, dacă ar exista circumstanțe care ar pune la îndoială obiectivitatea și imparțialitatea lor [11].

În concluzie, discutarea proiectelor de lege cu privire la reorganizarea Inspecției Judiciare, la reconceptualizarea funcționalității sale și modificarea statutului inspectorilor judiciari reprezintă un pas apreciabil în domeniul bunei autoadministrări a Justiției naționale, iar recunoașterea pe cale normativ-juridică a independenței funcționale a inspectorilor judiciari este un mecanism juridic eficient de consolidare a rolului acestei categorii de profesioniști, precum și al Inspecției Judiciare ca Autoritate.

Referințe:

1. Art. III, pct. 4 al Proiectului de Lege privind modificarea Legii nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii. http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/mai/23/PL23052018N.pdf (vizitat 30.06.2018).
2. Pct. 3.1 lit. a) al Regulamentului cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a inspecției judiciare, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 89/4 din 29 ianuarie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 31 mai 2013, nr. 119-121.
3. Pct.5.1 al Regulamentului cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a inspecției judiciare, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 89/4 din 29 ianuarie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 31 mai 2013, nr. 119-121.
4. Art. I, pct. 14 al Proiectului de modificare a Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25 iulie 2014. http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/mai/2/L178.pdf (vizitat 30.06.2018).
5. Nota informativă la Proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (reforma sistemului judecătoresc), p.6. http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/mai/23/NF_PL23052018.pdf 6. Pct. 16 din Sinteza obiecțiilor și propunerilor la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (privind reforma sistemului judecătoresc) http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/mai/23/SA_PL23052018.pdf (vizitat: 30.06.2018).

7. Art. 3 alin. (2) și art. 7¹ alin. (3) ale Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr.947 din 19 iulie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.15-17, din 22.01.2013.
8. Art. 69 alin. (2) al Regulamentului de organizare și funcționare a Inspecției Judiciare, aprobat prin Ordinul inspectorului-șef nr.24 din 28.09.2012. <https://www.csm1909.ro/ViewFile.ashx?guid=4bc351c5-5a88-4b18-923c-d95b7e8875c9|InfoCSM> (vizitat: 30.06.2018)
9. Pct.4.2 lit. a) al Regulamentului cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a inspecției judiciare, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 89/4 din 29 ianuarie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 31 mai 2013, nr. 119-121.
10. Art. 4 alin. (1) lit. e), n) al Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 238-246, din 15.08.2014 (vizitat: 30.06.2018).
11. Art. I pct.14 al Proiectului de modificare a Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25 iulie 2014, Art. I pct.14. http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/mai/2/L178.pdf (vizitat 30.06.2018).

EVOLUȚIA PROCEDURILOR APLICATE EXCEPȚIILOR DE NECONSTITUȚIONALITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Corina ZAPOROJAN

Constituția Republicii Moldova la lit.g) alin.(1) art.135 atribuie Curții Constituționale, ca garant al exercitării drepturilor și libertăților fundamentale, dreptul să rezolve cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție [1]. Într-o interpretare strictă gramaticală, conform normei constituționale, cetățeanul nu este abilitat cu dreptul de a sesiza Curtea Constituțională, având posibilitatea de a face acest lucru doar prin intermediul Curții Supreme de Justiție în cadrul unui proces judiciar.

O astfel de interpretare a normei constituționale a persistat în societatea noastră de la adoptarea Constituției până în 2016.

Necesitatea de a acorda tuturor instanțelor de judecată dreptul de a sesiza Curtea Constituțională direct, fără intermedierea Curții Supreme de Justiție, se discută în societate din momentul instituirii procedurii excepției de neconstituționalitate.

În această ordine de idei, Valeriu Zubco a sugerat ideea de a expune lit. g) alin. (1) art. 135 din Constituție în următoarea redacție: „rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a legilor, sesizate de instanțele judecătorești” [2, p.166].

În anul 2002, analizând, la cererea Centrului de Cooperare Juridică Internațională din Olanda, cadrul normativ al RM privind jurisdicția constituțională, dr. Karl-Georg Zierlein, director la Tribunalul Constituțional Federal al Germaniei, a relatat: „Dacă autoritățile, care trebuie sesizate în prealabil, ar urma doar să transmită Curții Constituționale plângerile cetățenilor care le-au fost adresate, fără a le mai examina, atunci aceste instituții (de exemplu, Curtea Supremă) ar fi degradate la nivelul unor simple „oficii poștale”, ceea ce nu ar fi just în raport cu poziția și sarcinile unor asemenea instituții” [3].

O altă problemă ce crea incertitudini era dacă este un drept sau o obligație a instanței judecătorești de a decide în ce privește transmiterea cererii de ridicare a excepției de neconstituționalitate. Într-o astfel de tratare instanța judecătorească era ridicată la rangul unui organ abilitat de a decide asupra constituționalității unui act normativ. Această situație este inadmisibilă, dat fiind faptul că, potrivit art. 134 din Constituție, Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în RM. Partea care a invocat excepția de neconstituționalitate are dreptul să pretindă rezolvarea ei, pentru a-și apăra drepturile și interesele legitime. Respingerea cererii cu privire la ridicarea excepției ar însemna îngrădirea accesului liber la justiție, inclusiv la cea constituțională, și îngrădirea activității umane în apărarea drepturilor.

În legătură cu aceasta dr. Karl-Georg Zierlein a remarcat: „Dacă asemenea autorități dobândesc (eventual până la nivelul Curții Supreme a țării) competența de a decide în privința admisibilității cererii (sau lipsei de perspective sub aspectul normelor de drept material), atunci o parte a competențelor Curții Constituționale ar fi transmise către autoritățile menționate, în acest caz practic ar exista două instanțe diferite pentru soluționarea litigiilor constituționale.”

Același autor, referindu-se la oportunitatea acestui mecanism pentru cetățeni, a remarcat: „din punctul de vedere al cetățeanului, dreptul ce i-a fost conferit de a sesiza Curtea Constituțională s-ar dovedi în practică doar o „armă boantă” [4]. O astfel de aplicare a

normei art.135 din Constituție, când excepțiile de neconstituționalitate puteau fi depuse la Curtea Constituțională numai de Curtea Supremă de Justiție a fost susținută până în 2016 și de Curtea Constituțională, chiar și în pofida faptului că art.12 [1] din CPC din 2007, a permis instanțelor să sesizeze Curtea în direct. Astfel, prin Decizia Curții Constituționale din 26 martie 2007 Curtea Constituțională nu a acceptat sesizarea parvenită de la Judecătoria Fălești, motivând că „art.135 alin.(1) lit.g) este unica normă constituțională, care reglementează expres subiectul cu drept de sesizare pentru exercitarea atribuțiilor Curții. Prin urmare, Curtea Constituțională nu poate admite spre examinare sesizarea judecătoriei asupra excepției de neconstituționalitate fără intermedierea Curții Supreme de Justiție sau fără modificarea Constituției. Or, fiind consacrată prin Constituție, competența Curții Constituționale nu poate fi revizuită printr-o lege organică”. Suplimentar, Curtea Constituțională a emis o adresă, prin care a atras atenția Parlamentului „asupra inadvertenței privind procedura excepției de neconstituționalitate comise în Codul de procedura civilă, în raport cu Constituția, Codul de procedură penală și legislația în domeniu” [5]. Excepția de neconstituționalitate este un mod de exercitare a controlului constituționalității, care poate fi invocată numai în cazul unui proces judiciar declanșat, în care partea pretinde că legea sau o dispoziție a ei, care i se aplică, este neconstituțională și trebuie declarată ca atare. Excepția de neconstituționalitate este un procedeu defensiv – de apărare a drepturilor și libertăților, pentru utilizarea căruia este necesar ca legea să se aplice și să se poată ataca pentru neconstituționalitate [6, p.68].

Soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate este singurul aspect propriu-zis judiciar în competența instanțelor de jurisdicție constituțională. Prin această procedură instanțele de jurisdicție constituțională se implică în procesul civil, penal, administrativ sau economic, substituindu-se instanței de judecată prin preluarea asupra sa a excepției de neconstituționalitate a actelor normative în procesele în care s-a ridicat această excepție [7, P.10].

Excepția de neconstituționalitate creează un raport triunghiular între „partea” aflată în proces și ale cărei drepturi sau interese au fost eventual lezate printr-o normă neconstituțională, instanța în fața căreia se invocă excepția de neconstituționalitate și instanța chemată să

hotărăscă asupra ei. Ea se rezolvă printr-o relație determinată dintre judecătorul *a* și judecătorul *a quem* [8, P.246].

Curtea Constituțională a RM, prin Hotărârea nr.15 din 6 mai 1997, a interpretat noțiunea de „excepție de neconstituționalitate”.

În opinia Curții Constituționale, excepția de neconstituționalitate este o procedură de inițiere de către instanța de judecată ordinară, la inițiativa părților sau din oficiu, a controlului de constituționalitate și se numește „excepție”, deoarece această procedură este o abatere de la regula generală” [9]. Ulterior, Curtea Supremă de Justiție a intervenit la 9 decembrie 2015 cu o sesizare la Curtea Constituțională pentru interpretarea art. 135 alin.(1) lit.g) din Constituția RM. În sesizare se solicita ca Curtea Constituțională să interpreteze dacă este în drept CSJ să refuze instanțelor judecătorești sesizarea Curții Constituționale cu privire la excepția de neconstituționalitate, iar instanțele judecătorești să refuze părților ridicarea excepției de neconstituționalitate. În Hotărârea nr.2 din 9 februarie 2016 [10] prin interpretarea funcțională și coroborată a art. 20, 115, 116, 134 și 135 alin. (1) lit.a) și g) din Constituție, Curtea Constituțională a explicat mecanismul de ridicare a excepției de neconstituționalitate.

Astfel, excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată în fața instanței de judecată de către oricare dintre părți sau reprezentantul acesteia, precum și de către instanța de judecată din oficiu. Curtea a decis că dreptul de a ridica excepția aparține tuturor instanțelor judecătorești, însă asupra excepției de neconstituționalitate urmează a se pronunța în exclusivitate instanța de contencios constituțional.

De asemenea, au fost stabilite patru condiții cumulative necesare a fi verificate de către judecătorul ordinar, fără de care o sesizare cu privire la excepția de neconstituționalitate nu poate fi admisă spre examinare la Curtea Constituțională. Această hotărâre, pe de o parte, a dezlegat mâinile părților aflate în procedurile judiciare de drept comun și înseși instanțelor de judecată de a compara riguros normele aplicabile litigiului său. Pe de altă parte, hotărârea în cauză a impulsivat jurisprudența constituțională națională.

În plan statistic, impactul interpretării este unul vădit. Astfel, dacă până la adoptarea acestei hotărâri, de la CSJ au parvenit din 1995, pe parcursul a 21 de ani – 61 de excepții de neconstituționalitate, atunci numai în 10 luni în 2016, de la toate instanțele de drept comun au parvenit 116 sesizări [11]. Considerăm că această diferență enormă

arată că în 21 de ani anteriori, instanțele de judecată nu acordau atenția cuvenită problemelor de constituționalitate, iar instanțele și părțile erau reticente față de această procedură.

În prezent, procedura excepției de neconstituționalitate își are aplicarea sa firească. În 2017 la Curtea Constituțională au fost depuse 135 de excepții de neconstituționalitate. Curtea Constituțională, ca urmare a liberalizării acestei proceduri a dezvoltat o bogată jurisprudență constituțională pe diferite domenii, adoptată pe marginea sesizărilor excepțiilor de neconstituționalitate. Această jurisprudență constituțională este foarte variată, începând de la mandatul de arest, calitatea reglementărilor componentelor de infracțiune și terminând cu constituționalitatea omisiunilor legislative.

În final, remarcăm că excepția de neconstituționalitate constituie mijlocul procedural pentru realizarea accesului cetățeanului, în calitate de titular al drepturilor și libertăților fundamentale, la controlul constituționalității legilor. Îmbunătățirea procedurii de soluționare a excepției de neconstituționalitate se încadrează în procesul general de dezvoltare a democrației constituționale și de afirmare a statului de drept.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1, 12.08.1994.
2. ZUBCO, V. *Curtea Constituțională – unica autoritate politico-jurisdicțională*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000. 247 p.
3. ZIERLEIN, K.G. *Luare de poziție sub aspect conceptual referitoare la „Memorandumul asupra proiectului de lege privitor la Curtea Constituțională a Moldovei” și „Legea privind amendarea (Revizuirea Constituției Republicii Moldova)”*. Biblioteca Curții Constituționale.
4. *Ibidem*.
5. Decizia asupra sesizării Judecătorei Fălești cu privire la excepția de neconstituționalitate a Legii nr.186-XVI din 29 iunie 2006; Curtea Constituțională; 26 martie 2007. În: *M.O.* 2007, nr. 43-46, art.7
6. ARAMĂ, E. *Controlul constituționalității legilor: istorie și actualitate*. Chișinău: Museum, 2000. 79 p.
7. PUȘCAȘ, V. Unele probleme privind excepția de neconstituționalitate. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.4, p.10-15.
8. DELEANU, I. *Justiția constituțională*. București: Lumina Lex, 1995. 447 p.
9. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la interpretarea art.135 alin. (1) lit. g) din Constituția Republicii Moldova nr.15; 06.05.1997. În: *M.O.*, 1997, nr. 33-34, art. 14.

10. Hotărârea Curții Constituționale pentru interpretarea articolului 135 alin.(1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) (Sesizarea nr.55b/2015). În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr. 55-58 art. 9 din 11.03.2016.
11. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2016 nr. 1 din 19.01.2017. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr. 73-77 art. 29 din 10.03.2017.

DEMOCRAȚIA – ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

Nicoleta STAMATI

Termenul de „democrație”, în sens restrâns, se referă la sistemul politic care, începând cu secolul trecut, s-a afirmat în marea majoritate a țărilor occidentale în competiție cu liberalismul și socialismul.

Iar dacă bazele teoretice ale liberalismului le găsim în filosofia lui John Locke, Stuart Mill și Benjamin Constant, iar socialismul își trage rădăcinile din marxism, principalul teoretic al democrației în epoca modernă este Jean-Jacques Rousseau. Însă raportul dintre teoria sa și regimurile democratice care s-au afirmat de-a lungul timpului nu este atât de liniar și asta pentru că filosoful francez declara că „nu a existat și nu va exista niciodată o Democrație adevărată” [7, p.4].

Rousseau recunoștea ca și veritabilă doar acea democrație directă și nega faptul că suveranitatea ar putea fi reprezentată, deoarece aceasta nu poate fi înstrăinată, ori voința generală (a poporului) nu se poate realiza prin intermediere. „Poporul crede că este liber, dar se înșală mult deoarece nu este, căci abia aleși membrii Parlamentului, acesta este sclav și nimic altceva” [7, p.15].

Totuși, democrația ca și sistem politic s-a afirmat anume sub forma democrației reprezentative.

Complexitatea definirii democrației în practică e determinată de „rechizitele” sau condițiile care ar trebui să le întrunească un sistem politic pentru a fi definit ca și democratic.

Astfel că Norberto Bobbio [1, p. 4-7], filosof, om politic și jurist italian enumeră trei reguli fundamentale care ar caracteriza un regim ca fiind democratic: 1) subiecții chemați să ia decizii colective trebuie să constituie un număr destul de numeros; 2) deciziile să fie luate de o

majoritate (cel mai bine în unanimitate); 3) cei care sunt chemați să decidă să fie puși în fața unor reale alternative, în condiții de a alege liber. Guvernul tuturor este un ideal spre care tinde democrația, dar numărul subiecților cu drept de vot e determinat și de circumstanțele istorice, ori sufragiul universal are semnificații diverse de-a lungul perioadelor istorice. Democrația poate fi identificată doar comparativ, așa încât , spre exemplu, „o societate în care subiecții cu drept de vot sunt cetățenii de sex masculin care au atins majoratul este mai democratică față de cea în care votează doar subiecții care sunt proprietari, dar e mai puțin democratică față de cea în care dreptul de vot îl au și femeile” [1, p.5].

Conceptul de democrație a devenit mai persuasiv în a exprima un simțământ difuz care definește însăși hotarul orizontului nostru politic, în interiorul căruia se mișcă orice posibilă concepție politică modernă. Astăzi suntem toți democrați , chiar și acei care au o ideologie diversă de cea democratică. Giovanni Sartori scrie: „chiar și sistemele comuniste afirmă că sunt democratice. De la sfârșitul celui de-al II-lea Război Mondial încoace, democrația îmbrățișează totul” [3, p. 33].

Majoritatea sistemelor politice, pentru un motiv sau altul, înaintează pretenții cu titlu de „democrație” și asta probabil pentru faptul că democrația este unicul regim care se prezintă ca „o organizație a unei puteri dezinteresate” [4, p.12], căci în alte regimuri, guvernării se prezintă în nume propriu și nu ca mandatar sau reprezentanți ai poporului.

Democrația a devenit un cuvânt magic, utilizat de acei care exercită funcții politice, un pașaport de intrare în lumea politicii, o formă de legitimare a guvernărilor a consensului poporului, un concept care din punctul de vedere al unei reflecții sceptice tinde a fi criticat și acuzat de a se transforma într-un regim al simulării și a disimulării – „un regim al ipocriziei puterii” [8, p.3].

Mastropaolo denunță democrația afirmând că aceasta „beneficiază de o prejudecată pozitivă ,rezistentă la orice rezervă” [5, p.7], încercând astfel de a „demitiza” și de a aduce democrația la dimensiunea sa istorică, care în virtutea meritelor sale ca și sistem politic, este, așa cum declară autorul, „o invenție umană, adică un fapt istoric, dar care e destinată să aibă un final”. Un alt aspect ce caracterizează democrația se referă la egalitate. În societățile moderne

egalitariste însă inegalitățile economice ating cote înalte, având consecințe și la nivel politic (spre exemplu, situația economică a candidaților influențează competițiile electorale) [6, p.33].

În același timp, M. Bovero consideră că democrațiile contemporane se transformă, dacă nu s-au transformat deja – în autocrații reale, adică regimuri în care alegerile furnizează legitimitate consensului popular și deci o aparență de democrație. Așa încât, democrațiile de astăzi tind spre un regim, care el îl definește drept „autocrație electivă” [2, p.134]. Privind democrația sub altă ipostază, cea prin prisma conceptului de libertate, aceasta se înfățișează ca și un regim în care cetățeanul, prin intermediul alegerilor, alege cursul politicii statale. Alegerile atribuie puterea celui care vine ales, deși de fapt e invers – „cine are puterea se face ales”, spune G.M. Chiodi, căci „unde s-a mai văzut ca puterea să fi pusă la vot. Puterea, ca și știința/cunoașterea nu se pune la vot” [6, p. 33].

Democrația fără egalitate și legalitate devine doar o acoperire pentru sistemele puterilor ierarhice, bazate pe un schimb inegal de favoruri dintre cei puternici (*potenți*) și cei *impotenți*. Și asta pentru că una din criticile aduse democrației este ca devine un regim a celor puțini asupra celor mulți, transformându-se în oligarhie. Astfel încât în spatele reprezentării democratice stau lanțuri verticale de putere ce leagă oamenii politici, birocrăția, magistratura, ierarhiile ecleziastice, economia, finanțele, lumea universitară, cultura, diverse entități, consilii, centre, fundații, toate atrase de această moară a puterii, capabilă de a corupe roluri, competențe și responsabilități [8, p.11].

Este adevărat că democrația ca și autoguvern al poporului e mult prea idealizată, însă construirea democrației echivalează anume cu faptul de a lucra pentru a combate, a limita și a distruge oligarhiile. Unei oligarhii distruse îi urmează alta care îi ia locul – această schimbare exprimând și esența acestei mașinării.

Căci până la urmă, democrația nu a fost câștigată odată pentru totdeauna, este un proces de permanentă evoluție, de continuă muncă, implicând multiple roluri și actori.

Referințe:

1. BOBBIO, N. *Il futuro della democrazia (trad.Viitorul democrației)*. Torino: Einaudi, 1983.
2. BOVERO, M. *Autocrazia elletiva*. In: *R. SAU, R. La politica*. Categorie in questione. Milano: Franco Angeli, 2015.

3. SARTORI, G. *Elementi di teoria politica*. Bologna: Il Mulino, 2002.
4. DAHL, R. A. *Democrazia e i suoi critici*. Roma: Editori Riuniti, 1990.
5. MASTROPAOLO, A. *La democrazia è una causa persa? Paradossi di un'invenzione imperfetta*". Torino: Bollati Boringhieri, 2011.
6. MUSCATO, C. *Il Mito della Democrazia*. Univ. degli studi di Messina, Rivista Internazionale di Filosofia online, /mai 2017, XII, nr. 23. p. 33, <http://www.metabasis.it> , (vizualizat la 26.06.2018).
7. ROUSSEAU, J.J. *Contractul social*. Milano: Bur, 2005, III.
8. ZAGREBELSKY, G. In: *L'essenza della democrazia*, <http://www.magis.traturademocratica.it/docs/lezione-zagrebesky-parole-di-giustizia-2010.pdf> (vizualizat la 25.06.2018).

CALIFICAREA JURIDICĂ ȘI PROCESUL DE ELABORARE A NORMELOR DE DREPT

Ira SÍLI

Elaborarea sau crearea dreptului este o activitate de rezonanță în orice societate contemporană, ea urmărește funcționarea în bune condiții a mecanismului social, derularea raporturilor membrilor societății într-o atmosferă de calm, colaborare și, nu în ultimul rând – de recunoaștere și respectare a drepturilor altor persoane și promovarea drepturilor proprii. Această activitate în statele contemporane democratice revine în temei organului legislativ și se desfășoară potrivit scopurilor urmărite de statul respectiv, care tinde a deveni stat de drept și are la bază anumite reguli. Propriu-zis, însăși viața face presiuni asupra legiuitorului în vederea găsirii unor modalități adecvate de reglementare a relațiilor sociale în sensul stabilirii și dezvoltării armoniei sociale. Sarcina dificilă a organului legislativ constă în a transpune faptele sociale – cu cerințele, tendințele și legitățile lor – în relații normativ-juridice, ceea ce implică mai întâi o fundamentată activitate cognitivă [5, p.173]. În această activitate elementul comun atât pentru aplicarea, cât și pentru elaborarea dreptului – norma juridică – va trebui să fie formulată în așa mod încât să se țină cont de specificul și nivelul conștiinței destinatarilor normei, în scopul atingerii unei corespondențe între nivelul real al culturii juridice a cetățenilor și norma elaborată [7, p. 127-132].

Relativ recent a fost lansat termenul legisprudență de prof. belgian Luc J. Wintgens, care într-un studiu[4, p.251-273] a remarcat faptul că problema elaborării dreptului nu este suficient cercetată la nivelul teoriei generale a dreptului și aceasta în particular pentru motivul separării dreptului de politică, iar cauza centrală a acestei stări de lucruri este văzută în faptul că această separare a fost operată doar din rațiuni politice. Ruptura s-a făcut din rațiuni epistemologice care ascund deciziile și opțiunile politice. Valorile morale și politice se bazează pe un fundament pretins neutru. Însă din perspectivă axiologică nu trebuie omisă din educația acțională a legiuitorului, căci ei îi revine rolul esențial în realizarea menirii dreptului de a înfăptui justiția. Această perspectivă apropie cele două procese, căci așa cum a menționat L.-J. Constantinesco „În ipoteza elaborării dreptului rolul legiuitorului este de a înființa un ansamblu de norme potrivite finalității precizate de către sistemul de valori; în ipoteza aplicării rolul judecătorului este de a menține această ordine juridică, obligând interesele contrare să se plieze ordinii stabilite, deci, implicit sistemului ei de valori” [3, p.174].

Pentru a elabora o teorie rațională a legislației (legisprudence/legisprudență) Luc J.Wintgens meditează asupra modelului organizării politice, arătând că începând cu perioada modernă modelul acestei organizări s-a bazat pe teoria contractului social, acesta fiind perceput ca un act de voință a indivizilor, act care adoma unei procuri împuternicește pe suveran să stabilească modele de comportament, fapt supus cercetării de către autor. Amintim aici că mai mult de un secol în urmă Constantin Stere avea rezerve față de teoria contractului social a lui Rousseau, este adevărat că în temei rezervele vizau contractul privit ca fapt istoric, dar teoria contractului social a fost totuși apreciată de Stere pentru contribuția ei la consacrarea drepturilor și libertăților persoanelor [6, p. 92-94]. Legea astfel adoptată, dacă va avea în calitate de obiect bunuri ce sunt socotite valoroase de membrii societății, îi va motiva s-o realizeze, iar pentru ca legea să fie acceptată, membrii comunității trebuie cointeresați în aplicarea ei. Legea este capabilă să realizeze funcția de conducere a proceselor sociale și politice numai dacă este respectată benevol de majoritatea membrilor societății, fiindcă statul de drept poate exista doar în virtutea unui consens principial al societății sau, cel puțin, prin acceptarea liber consimțită a sistemului său juridic de către societate.

Din cele analizate, rezultă că o teorie rațională a legislației poate servi legiuitorului contemporan, dacă acesta în activitatea sa tratează libertatea ca principiu și implică prioritatea concepțiilor libertății în reglementările juridice, iar limitările în sensul concepțiilor asupra libertății nu pot fi înlăturate decât cu condiția unei justificări explicite, care are ca scop menținerea echilibrului necesar între axa politică și axa morală. Studiile sociologice au valoare indicativă pentru legiuitor, fie că este vorba de sondaje de opinie pe eșantioane reprezentative, grupuri profesionale sau de interese, lobby. Grupurile profesionale deseori contestează sondajele în care este implicat un public nespecialist și are dreptate, dar aceasta înseamnă că dezbaterile între democrație și tehnocrație sunt inevitabile. Abuzul de sondaje poate falsifica opinia publică și pune în evidență fragilitatea și contradictorialitatea lor. Tot legiuitorul poate decide, folosind statistici. Sondajele sunt mai puțin relevante în cazul unor chestiuni mai apropiate de suflet, dar pot fi mai relevante- în materie economică și fiscală, unde datele cantitative și efectele mecanice sunt determinante. Pot fi completate cu tehnici de experimentare sau simulare, de a examina nu numai rațiunile, dar și efectele previzibile ale unui proiect de lege [2, p.284]. Intervenția legislativă are sens și necesitatea ei apare în funcție de obiective și scopuri bine determinate, pentru realizarea cărora trebuie căutate mijloace adecvate.

Cu atât mai mult cu cât legea nu înseamnă numai reguli de conduită inspirate din valori morale, ci este și un mijloc de realizare a politicilor publice ale statului, atunci când alegerea poate fi nu între bine și rău, dar între bine și bine. Legea a devenit un mijloc de transformare a realității fizice și sociale, ca un cadru textual ce trebuie să se adapteze în permanență la realitățile schimbătoare.

Aceasta implică finalități ierarhizate, mergând de la finalități abstracte la obiective precise, eventual, eșalonate în timp [1, p. 99].

În concluzie putem să apreciem contribuția calificării juridice la procesul de elaborare a actelor normative, astfel Calificarea juridică reprezintă procesul și rezultatul aceluși proces de atribuire unor fapte, obiecte, raporturi a semnificației juridice, ce se exprimă în compararea și fixarea corespondenței sau necorespondenței semnelor acestor fapte, obiecte, raporturi concrete semnelor enunțate (sau ce vor fi enunțate) de normele juridice. În această ordine de idei, calificarea juridică într-

un stat democratic contemporan apare ca strict necesară atât în elaborarea, cât și în realizarea dreptului.

Referințe:

1. DELLEY, J.D. Penser la loi a une demarche methodique. In: *Legistique formelle et materielle, actes du V Congres de l Association Internationale de Methodologie Juridique*. Aix-en-Provence: Presses universitaires d'Aix-Marseille, 1997.
2. BERGEL, J. L. *Methodologie juridique*. Paris: PUF, 2001.
3. CONSTANTINESCO, L.J. *Tratat de drept comparat*. Vol.III. București: All Beck, 2001.
4. WINTGENS, L.J. Étude pour une nouvelle théorie de la législation. In: *Archives de la philosophie du droit*. T.49, 2005.
5. POPA, N. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a V. București: All Beck, 2014.
6. GRECU, R. *Stere – juristul*. Chișinău: Universul, 2008.
7. ГРЕКУ, Р. Коллизии в праве в интерпретации великого румынского правоведа Константина Стере. В: *Юридическая техника*. Ежегодник, № 11 «Коллизии законодательных интерпретационных правоприменительных актов: доктрина, практика, техника преодоления», Нижний Новгород, 2017, с.132.

ASIGURAREA SECURITĂȚII SECRETULUI DE STAT – GARANȚIA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Ion JECEV, Anna MALENCAIA

Conceptul de „securitate de stat” poate fi privit mai degrabă pe scară largă. Acest lucru se referă la furnizarea de informații secrete în domeniul militar, în domeniul științei și tehnologiei, securității economice, securității din interiorul politicii externe, de comerț extern, contra-informației și măsurilor speciale de investigație operativă din cadrul Republicii Moldova [5, p.21].

Securitatea statului este parte integrantă a securității naționale deoarece, prin securitatea statului se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte.

Legislația privind securitatea statului [3] se bazează pe Constituția Republicii Moldova și include prezenta lege, alte acte legislative ce determină direcțiile principale de activitate a statului în domeniul asigurării securității țării, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Securitatea statului se asigură prin stabilirea și aplicarea de către stat a unui sistem de măsuri cu caracter economic, politic, juridic, militar, organizatoric și de altă natură, orientate spre descoperirea, prevenirea și contracararea la timp a amenințărilor la adresa securității statului [1, p.121]. Dacă e să ne referim la amenințări la adresa securității statului, atunci, se înțelege ansamblul de acțiuni, condiții și factori ce prezintă pericol pentru stat, societate și personalitate. Legea securității statului a Republicii Moldova [3] identifică următoarele cazuri de pericol deosebit pentru securitatea statului:

a) acțiunile îndreptate spre schimbarea prin violență a regimului constituțional, subminarea sau suprimarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării. Aceste acțiuni nu pot fi interpretate în detrimentul pluralismului politic, realizării drepturilor și libertăților constituționale ale omului;

b) activitatea ce contribuie, în mod direct sau indirect, la desfășurarea de acțiuni militare contra țării sau la declanșarea războiului civil;

c) acțiunile militare și alte acțiuni violente care subminează temeliile statului;

d) acțiunile care favorizează apariția de evenimente extraordinare în transporturi, telecomunicații, la unitățile economice și cele de importanță vitală;

e) spionajul, transmiterea informațiilor ce constituie secret de stat altor state, precum și obținerea ori deținerea ilegală a informațiilor ce constituie secret de stat în vederea transmiterii lor unor state străine sau structuri anticonstituționale;

f) trădarea manifestată prin acordarea de ajutor unui stat străin în desfășurarea activității ostile împotriva Republicii Moldova;

g) acțiunile care au ca scop răsturnarea prin violență a autorităților publice legal alese;

h) acțiunile care lezează drepturile și libertățile constituționale ale cetățenilor ce pun în pericol securitatea statului;

i) pregătirea și comiterea actelor teroriste, atentatelor la viața, sănătatea și inviolabilitatea persoanelor oficiale supreme din republică, a oamenilor de stat și frunțașilor vieții publice din alte state aflați în Republica Moldova;

j) sustragerea de armament, muniție, tehnică de luptă, materii explozive, radioactive, substanțe otrăvitoare, narcotice, toxice și de altă natură, contrabanda cu acestea, producerea, folosirea, transportarea și păstrarea lor ilegală, dacă prin aceasta sînt atinse interesele de asigurare a securității statului;

k) constituirea de organizații sau grupări ilegale care pun în pericol securitatea statului sau participarea la activitatea acestora;

l) cazurile de crimă organizată și/sau corupție, care subminează securitatea statului.

Securitatea informației atribuită la secret de stat capată o importanță din ce în ce mai mare – aceasta nu reprezintă o noutate deoarece tehnologiile de securitate a informației sunt considerate astăzi un important factor, de care depinde succesul unei organizații, sau a unui stat [6, p.30]. Tehnologiile de securitate a informației au mai multe componente și atribute care trebuie luate în considerare

cînd se analizează riscul potențial. În linii mari, acestea pot fi clasificate în trei mari categorii:

- **Confidențialitatea** – protecția informațiilor în sistem, astfel încât persoanele neautorizate nu le pot accesa. Este vorba despre controlarea dreptului de a citi informațiile. Aproape fiecare organizație are informații care, dacă sunt divulgate sau furate, ar putea avea un impact semnificativ asupra securității societății.

- **Integritatea** – protecția informațiilor împotriva modificărilor intenționate sau accidentale neautorizate; condiția că informația produsă într-un mediu informatic reflectă sursa sau procesele pe care le reprezintă. Este vorba despre nevoia de a asigura ca informația și programele să fie modificate într-o manieră specificată și autorizată și că datele prezentate sunt originale, nealterate sau șterse în tranzit. Ca și în cazul confidențialității, identificarea și autentificarea utilizatorilor sunt elemente-cheie ale unei politici de integritate a informațiilor.

- **Disponibilitatea** – se referă la siguranța ca sistemele de Securitate să fie accesibile utilizatorilor autorizați când și unde aceștia au nevoie (condiția ca informația stocată electronic este unde trebuie să fie, când trebuie să fie acolo și în forma necesară).

Dacă ne referim la Republica Moldova [2], atunci constatăm că controlul privind asigurarea protecției secretului de stat se efectuează de:

- 1) conducătorii autorităților publice și ai altor persoane juridice, precum și de Subdiviziunile de protecție ale acestora;

- 2) Serviciul de Informații și Securitate.

Serviciul de Informații și Securitate este abilitat cu exercitarea controlului privind starea protecției secretului de stat în cadrul autorităților publice (control interdepartamental) și în cadrul altor persoane juridice. Controlul are ca scop:

- 1) evaluarea eficienței măsurilor concrete de protecție adoptate la nivelul deținătorilor de informații atribuite la secret de stat, precum și cu programele de prevenire a scurgerii de informații atribuite la secret de stat;

- 2) identificarea neajunsurilor existente în sistemul de protecție a informațiilor atribuite la secret de stat, care ar putea conduce la divulgarea sau pierderea acestor informații, în vederea luării măsurilor de prevenire și lichidare ce se impun;

- 3) constatarea cauzelor apariției acestor neajunsuri;

4) luarea măsurilor de remediere a deficiențelor și elaborarea propunerilor de perfecționare a cadrului organizatoric și funcțional la nivelul autorității publice sau al altei persoane juridice controlate;

5) constatarea cazurilor de încălcare a normelor de protecție a secretului de stat și întreprinderea măsurilor necesare în vederea tragerii la răspundere a persoanelor vinovate de aceste încălcări [2].

Persoanele cu funcții de răspundere având împuterniciri de gestiune a informațiilor atribuite la secret de stat poartă răspundere penală, civilă, administrativă sau disciplinară, conform legislației, pentru atribuirea neîntemeiată a informațiilor la secret de stat, pentru neluarea intenționată a deciziei privind atribuirea informațiilor la secret de stat, a căror divulgare poate cauza prejudicii intereselor și/sau securității statului, precum și pentru luarea unor decizii neîntemeiate privind excluderea din nomenclatorul departamental a informațiilor atribuite la secret de stat [4, p.8]. În această ordine de idei, putem relata că asigurarea securității secretului de stat este realizată de instituții cu scop de supraveghere, control și investigare.

Supravegherea și controlul se realizează de către instituțiile ce au în gestiune o anumită categorie de informații atribuite la secret de stat, iar investigarea presupune o etapă aparte de asigurare a securității secretului de stat, ce intră în competența Procuraturii Generale.

Referințe:

1. ANDREESCU, A., RADU, N. *Organizațiile teroriste. Conceptualizarea Terorii vs. Securitatea Europeană*, Editura RAO, București, 2008.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice: nr. 1176 din 22.12.2010 pentru aprobarea Regulamentului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2011, nr. 139-145 (art nr:686)
3. Legea Republicii Moldova securității statului. Nr.618 din 31.10.1995. Publicat: 13.02.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10/ 11.
4. Memorandum privind proiectul de lege a Republicii Moldova cu privire la secretul de stat – Londra, 2008, <https://www.article19.org/pdfs/analysis/moldova-memorandum-privind-proiectul-de-lege-cu-privire -la-secretul-de-stat-.pdf>.(vizualizat 10.09.2015).
5. STRAINIU, E. *Strategii de securitate națională a României. Studii*. Bucuresti, 2007.
6. Studiu al firmei John J. Davis & Associates arata ca 92% dintre CIO considera securitatea informatica drept cea mai presanta nevoie a

companiilor lor (de la 59% în 1997 - Schoeniger, 2000). <http://www.jada-vislawfirm.com/john-aubry-davis/> (vizualizat 11.12.2015).

CONCEPTUL NOII LEGI PRIVIND ASIGURAREA CALITĂȚII AERULLUI ÎNCONJURĂTOR

Pavel ZAMFIR

Este recunoscut faptul că o stare de sănătate bună a populației și un mediu sănătos nu pot fi realizate în condițiile unei situații ecologice degradate, iar noile tehnologii din domeniul protecției aerului atmosferic nu pot de la sine să neutralizeze consecințele negative ale fenomenului de poluare a acestui component natural.

Prin urmare, pentru a proteja sănătatea umană și mediul ca un tot întreg, este deosebit de important ca emisiile de poluanți să fie combătute la sursă și, concomitent, să fie identificate și puse în aplicare cele mai eficiente măsuri de reducere a emisiilor pe plan local, național și comunitar, luându-se în considerare standardele, ghidurile și programele Organizației Mondiale a Sănătății.

Un rol important în combaterea fenomenului poluării aerului înconjurător revine legislației, care stabilește restricții și reglementări specifice, ce țin de monitorizarea, plafonarea și evaluarea emisiilor, gestionarea surselor de poluare și protecția aerului.

Actuala legislație europeană privind calitatea aerului se bazează pe principiul că statele membre ale Uniunii își împart teritoriile în mai multe zone de gestionare, în legătură cu care trebuie să evalueze calitatea aerului. Principalele acte legislative care stabilesc limite în întreaga Europă includ Directiva privind calitatea aerului înconjurător și un aer mai curat pentru Europa [1] și Directiva privind evaluarea și gestionarea calității aerului înconjurător [2].

O altă abordare în materie de legiferare în scopul îmbunătățirii calității aerului este stabilirea de limite anuale de emisii pentru anumite categorii de poluanți. În aceste cazuri, țările europene sunt responsabile pentru instituirea măsurilor necesare pentru a se asigura că nivelurile lor de emisii se situează sub plafonul național stabilit pentru anumiți poluanți conform Protocolului de la Göteborg, precum și Directivei privind plafoanele naționale de emisii pentru anumiți poluanți atmosferici [3]. Conform raportului Comisiei europene,

politica și legislația UE pentru un aer curat impun îmbunătățirea semnificativă a calității aerului, pentru a se apropia de nivelurile recomandate de OMS.

În acest sens, este necesar să se intensifice eforturile comune în vederea realizării deplinei conformități cu legislația Uniunii în domeniul calității aerului și să se definească obiectivele și acțiunile strategice pe termen lung [4]. În scopul reducerii poluării, a unei mai bune integrări a cerințelor de mediu în politicile sectoriale și a întăririi cooperării cu comunitatea europeană, Uniunea Europeană a elaborat un set cuprinzător de acte legislative privind calitatea aerului [5], care stabilesc obiective și standarde legate de sănătate pentru o serie de poluanți atmosferici. În acest context, statele europene au, de asemenea, obligația de a se asigura că emisiile la nivel național nu depășesc plafoanele stabilite, iar informațiile actualizate privind concentrațiile a diferiți poluanți în aerul înconjurător sunt reale și puse în mod sistematic la dispoziția publicului.

O situație diferită de cea creată în UE în domeniul protecției aerului atmosferic, se atestă în Republica Moldova. Astfel, potrivit autorităților competente în domeniu, cantitatea de poluanți emiși în atmosferă de la toate sursele de poluare a fost evaluată în anul 2015 în volum de 210,1 mii tone, sau cu 10,0 mii tone mai puțin decât în anul 2016 (199,0 mii tone). În condițiile țării noastre, această situație este caracterizată de industrializarea lentă și neimplicarea din partea guvernării în vederea aplicării unor metode inovative de combatere rapidă a poluării [6]. Actuala Lege privind protecția aerului atmosferic nr.1422 din 17 decembrie 1997 (*Monitorul Oficial*, nr. 44-46 din 21.05.1998), atât după structură, cât și după conținut, nu reflectă aspecte importante ce țin de monitorizarea și evaluarea surselor de emisii, a emisiilor propriu-zise, clasificarea poluanților, plafonarea poluării etc. or, ea nu corespunde nici Directivelor UE în domeniu, care urmează a fi approximate sau/și implementate direct în legislația națională. Astfel, în opinia noastră, se impune elaborarea și adoptarea unei noi redacții a legii (sau elaborarea unei noi Legi privind calitatea aerului înconjurător), care să instituie bazele juridice, politica de stat privind evaluarea calității aerului, desemnarea zonelor și a aglomerărilor și măsurile necesare pentru protejarea sănătății umane și a mediului întreg prin reglementarea măsurilor destinate menținerii

calității aerului înconjurător, acolo unde aceasta corespunde obiectivelor pentru calitatea aerului înconjurător stabilite prin reglementările legale și îmbunătățirea acesteia în celelalte cazuri.

Un proiect de lege, în acest sens, ar trebui să prevadă următoarea structură conceptuală:

Capitolul I. Dispoziții generale (Obiectul și domeniul de aplicare; noțiunile; stabilirea zonelor și a aglomerărilor).

Capitolul II. Competența autorităților administrației publice centrale și locale (Delimitarea funcțiilor, atribuțiile și responsabilitățile autorităților și instituțiilor publice, cu competențe în domeniu, atribuțiile și responsabilitățile altor autorități publice centrale și locale).

Capitolul III. Evaluarea calității aerului înconjurător (Principii generale pentru evaluarea calității aerului înconjurător; metode de evaluare a calității aerului înconjurător în funcție de nivelul de poluanți: criteriile de evaluare; regimul de evaluare; clasificarea zonelor și a aglomerărilor în regimuri de evaluare. în funcție de pragurile superior și inferior de evaluare; revizuirea clasificării în regimuri de evaluare; evaluarea calității aerului înconjurător privind dioxidul de sulf, dioxidul de azot și oxizii de azot, pulberile în suspensie (PM₁₀ și PM_{2,5}), plumb, benzen și monoxidul de carbon; evaluarea calității aerului înconjurător în ceea ce privește ozonul; evaluarea calității aerului înconjurător privind arsen, cadmiu, mercur, nichel și benzo(a)piren; zona de protecție).

Capitolul IV. Gestionarea calității aerului înconjurător (Regimurile de gestionare; măsurile aplicabile în zone unde nivelurile sunt mai mari decât valoarea-limită; cerințele pentru zonele în care nivelurile sunt mai scăzute; măsurile aplicabile în cazul în care pragurile de alertă sunt depășite; contribuții din surse naturale; respectarea valorilor-țintă și valorilor-limită ale PM_{2,5} pentru protecția sănătății umane; respectarea valorilor țintă și a obiectivelor pe termen lung pentru ozon).

Capitolul V. Planuri privind calitatea aerului înconjurător (Planuri de calitate a aerului; Planuri de menținere a calității aerului; poluarea transfrontalieră a aerului).

Capitolul VI. Informare și raportare (Informarea publicului; informarea, consultarea și participarea publicului privind planul de calitate a aerului).

Capitolul VII. Răspunderea pentru încălcarea legislației privind calitatea aerului înconjurător (Răspunderea pentru încălcarea legislației privind calitatea aerului înconjurător; răspunderea pentru prejudiciul cauzat mediului și sănătății populației).

Totodată, în calitate de anexe la lege, urmează a fi elaborate și aprobate: lista aglomerărilor și zonelor de evaluare a calității aerului înconjurător; lista poluanților atmosferici ce urmează a fi luate în considerare în evaluarea și gestionarea calității aerului înconjurător; criteriile ce urmează a fi luați în considerare la stabilirea valorilor-limită și pragurilor de alertă; criteriile pentru amplasarea punctelor de prelevare pentru măsurarea concentrațiilor poluanților atmosferici în aerul înconjurător într-o anumită zonă sau aglomerare; lista valorilor-limită pentru protecția sănătății umane.

Referințe:

1. Directiva 2008/50/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind calitatea aerului înconjurător și un aer mai curat pentru Europa (în continuare Directiva 2008/50/CE).
2. Directiva 96/62/CE a Consiliului European din 27 septembrie 1996 privind evaluarea și gestionarea calității aerului înconjurător.
3. Directiva nr.2001/81/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2001 privind plafoanele naționale de emisie pentru anumiți poluanți atmosferici (în continuare Directiva 2001/81/CE).
4. Evaluarea punerii în aplicare a politicilor de mediu ale UE Raport de țară – ROMÂNIA [Accesat 06.06.2018] Disponibil: http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_ro_ro.pdf.
5. Air Quality Standards [Accesat 12.06.2018] Disponibil: <http://ec.europa.eu/environment/air/quality/standards.htm>.
6. Anuarele Inspectoratului Ecologic de Stat pentru anii 2015-2016. Disponibil: <http://ies.gov.md/>.
7. COPACINSCHI, G., MÎRZA, V., CIOBANU, Z., VELEVA, A. *Sursele de poluare a aerului atmosferic* Disponibil: <http://www.clima.md/files/CercetareSC/Publicatii/Mediul%20Ambiant%20nr%203%20Iunie%202005%20Copacinschi%20et%20al.pdf>.

TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ALE ÎMPRUMUTULUI DE STAT

Doina CUCIURCA

Împrumutul de stat are o importanță deosebită în ceea ce privește activitatea financiar-economică a statului prin faptul că aceasta nemijlocit ține de dezvoltarea economică a țării, prin care se are în vedere inclusiv creșterea activității investiționale, îmbunătățirea condițiilor sociale și celor economice, iar din punct de vedere financiar, împrumutul este utilizat pentru finanțarea deficitului bugetar și acoperirea necesităților decalajului temporar de casă al bugetului de stat. Referitor la trăsăturile caracteristice ale împrumutului de stat, determinăm următoarele:

Caracterul legal al împrumutului de stat este generat de instituirea obligativității unei autorizări prealabile din partea Parlamentului. Având în vedere importanța și consecințele împrumuturilor publice, în teoria generală a acestor împrumuturi s-a consacrat conceptul că împrumutul de stat se poate contracta numai cu aprobarea puterii legislative. Totodată, subliniem că împrumuturile publice sunt „**governate**” aflându-se sub semnul reglementărilor imperative din domeniu, ce impun *condiții restrictive*:

- *autoritățile contractante sau garante* nu pot fi decât statul, prin Ministerul Finanțelor sau autoritățile administrației publice locale. Alte entități pot acționa numai potrivit condițiilor restrictive ale legii speciale;

- împrumuturile publice sunt *plafonate*, cuantumul fiind circumstanțiate de asigurarea echilibrului bugetar și de destinațiile prevăzute de lege. Din această perspectivă, avem noțiunea de *plafon de îndatorare publică* – totalitatea împrumuturilor (venituri extraordinare ale sistemului bugetar) pe care le poate contracta sau garanta statul sau autoritățile administrației publice locale pe o perioadă de un an, acesta fiind stabilit printr-un acte de autorizare – lege sau hotărârea unui consiliu local, după caz [1, p. 126];

- pe parcursul unui an, împrumuturile guvernamentale pot fi contractate de Ministerul Finanțelor doar în scopurile prevăzute de legea specială, independent de evoluția disponibilităților;

- banca Națională a Moldovei, Ministerul Economiei și alte autorități ale administrației publice centrale, precum și autoritățile administrației publice locale prezintă Ministerului Finanțelor informația necesară pentru întocmirea planului și a prognozelor anuale ale datoriei de stat, ale garanțiilor de stat și ale garanțiilor unităților administrativ-teritoriale, precum și ale datoriei sectorului public [2, art. 9];

- împrumutul public este gestionat în regim de drept public, de către unicul administrator – Ministerul Finanțelor [2, art. 4].

Caracterul contractual presupune că împrumutul de stat exprimă acordul de voință al părților, cu o precizare: condițiile de emisiune și rambursare, forma și mărimea venitului pe care îl asigură și eventualele avantaje acordate împrumutătorilor se stabilesc de organele de decizie competente ale statului, fără consultarea prealabilă a subscriitorilor potențiali. La fel împrumuturile de stat nu presupun negocierea condițiilor de acordare și de rambursare a împrumutului și de asemenea obligația de a prezenta o garanție materială în favoarea împrumutătorului, ci are la baza principiul facultativității.

Practica internațională a cunoscut însă și împrumuturi publice forțate, când subscrierea nu a fost lăsată la latitudinea subscriitorilor, ci a avut un caracter obligatoriu. Statele au recurs la împrumuturile forțate în împrejurări excepționale, respectiv atunci când independența națională și integritatea teritorială a statului au fost amenințate grav.

Chiar dacă prospectul de emisiune și condițiile de rambursare ale unor asemenea împrumuturi sunt mai puțin atractive, subscriitorii apreciază interesul național și își fac datoria patriotică de a subscrie.

În acest mod, persoanele interesate acceptă condițiile sau după caz le refuză, dar nu pot să ceară un tratament preferențial față de ceilalți subscriitori [3, p.87]. Actul juridic de contractare a datoriei publice are caracter contractual, exprimând acordul de voință al părților în privința creditului public, deși împrumutul sau garantul este purtătorul autorității statale; autorizarea de către Parlament a împrumuturilor de stat a generat discuții cu privire la *natura juridică* a acestora, în doctrina financiară veche tendința fiind de calificare a lor ca *act de suveranitate, act legislativ, contract de drept public* [4, p.316].

Indiferent de calitatea împrumutului sau a garantului, împrumutul public are un caracter convențional, legea însăși folosind noțiunea de

contractare; actul de îndatorare publică este un act juridic de o factură specială, particularizat în raport cu cel din dreptul comun:

- posibilitatea de exprimare a voinței părților este limitată: pe de o parte, limitele sunt cele care rezultă din lege și din actul de autorizare a împrumutului: condițiile emisiunii, stabilite în actul de autorizare, trebuie să fie respectate întocmai. Chiar și atunci când statul sau autoritatea administrației publice locale se împrumută pe piața financiar-bancară, esențialmente privată, când împrumutul ia forma unui contract clasic, deși caracterul negociat este declarat, acesta trebuie să se încadreze în limitele sus-menționate, pe de altă parte, pentru unele specii de instrumente ale datoriei publice, de exemplu, valori mobiliare de stat din cadrul emisiunilor publice, statul stabilește condițiile de împrumut, fără a ține cont de potențialii subscriitori, aceștea neavând decât să accepte sau să refuze condițiile emisiunii publice, împrumutul având afinități cu contractul de adeziune [4, p. 317];

- *instrumentele datoriei publice sunt diversificate*, unele încadrabile în categoria efectelor publice, de exemplu, bonurile, obligațiunile;

- împrumutul are caracter *oneros*, fiind purtător de dobânzi sau câștiguri sau o formă combinată a acestora, la care se pot adăuga alte avantaje;

- împrumutul are caracter necondiționat și irevocabil.

Caracterul rambursabil are la baza principiul restituirii, el restituindu-se la termenul fixat persoanelor fizice sau juridice care l-au acordat, deci reprezintă un mijloc de mobilizare temporară la dispoziția statului a unor sume pe care acesta le va restitui, după o perioadă de timp creditorilor respectivi. De aceea, în momentul plasării unui împrumut public, statul fixează termenul de rambursare a acestuia, care poate fi mai îndepărtat sau mai apropiat, în funcție de evoluția previzibilă a veniturilor și cheltuielilor publice. Totuși de la această regulă fac excepție *împrumuturile perpetue* care se manifestă prin faptul că statul nu fixează termenele de restituire, dar plătește anumite dobânzi creditorilor. În cazul în care acestea în timp reprezintă o conveniență economică, statul le răscumpără la bursă.

Cel din urmă caracter, și anume, **asigurarea statului prin care creditorii obțin pe lângă rambursare și anumite dobânzi, avantaje sau mai bine spus o contraprestație**. Altfel spus, împrumuturile

publice nu se acordă cu titlu gratuit, ci în schimbul unor **contraprestații directe** la care autoritățile statale se obligă solemn. „Prețul” dreptului de folosință temporară a sumelor împrumutate poate îmbracă forma dobânzii, forma câștigului sau ambele forme, după caz, la care se adăugă, des, și alte avantaje materiale, inclusiv de natura unor facilități fiscale. În anumite situații, avantajele oferite de stat la lansarea unui împrumut sunt restrânse.

Uneori doctrina [3, p.88] deosebește împrumutul public de împrumutul privat, în principal prin faptul că, în cazul primului, clauzele nu sunt discutate (negociate) și stabilite de comun acord de către părți – ca în cazul împrumutului privat –, ele fiind fixate unilateral de către stat (dobânda, forma de emisiune, termenele de rambursare etc.). Subscriitorul poate numai să accepte sau să refuze subscrierea la împrumut. Anume aceasta ar da împrumutului public caracterul de *contract de drept public (contract administrativ)*, în care se manifestă puterea publică în mod unilateral. Privit din acest unghi, împrumutul de stat creează impresia unui act juridic (de adeziune) de drept privat, întrunind caracteristicile acestuia. De fapt, *împrumutul de stat are un regim juridic de drept public, întrucât este de interes public.*

Referințe:

1. ȘAGUNA, D. D. *Drept financiar public*. București: C.H. Beck, 2017. 430 p.
2. Legea Republicii Moldova nr.419-XVI din 22.12.2006 cu privire la datoria sectorului public, garanțiile de stat și recreditarea de stat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 09.03.2007, nr.32-35/114.
3. BĂLAN, E. *Drept financiar*. București: All Beck 2007. 392 p.
4. POSTOLACHE, R. *Drept financiar*. București: C.H. Beck, 2013. 424 p.

ADMINISTRATORUL SOCIETĂȚII COMERCIALE ÎN SISTEMUL DE DREPT ANGLO-SAXON

Natalia BACALU

Administratorul societății comerciale, regimul său juridic de activitate prezintă un subiect pe larg abordat în mediul doctrinarilor și practicienilor. Actualitatea cercetării problematicei administratorului societății comerciale este determinată de un șir de realități sociojuridice, printre care, am putea menționa (doar unele, fără a pretinde exhaustivitate):

1. Iminenta adoptare în lectură finală a celei mai mari revizuirii a Codului civil al Republicii Moldova. Avem în vedere proiectul Legii privind **modernizarea Codului civil** și modificarea și completarea unor acte legislative. Având în volum de peste 450 de pagini, proiectul vine cu anumite propuneri de reconfigurare a regimului juridic de activitate al administratorului societății comerciale, în mod special referindu-se la responsabilizarea administratorilor și la problematica administratorului de fapt și administratorului aparent al persoanei juridice de drept privat [12].

2. Încercarea de a reglementa activitatea administratorului societății comerciale pe **piața de capital** [13].

3. Supunerea unei reglementări minuțioase a activității administratorului societății comerciale din **domeniul bancar** – o relativă novelă pentru sistemul de drept din Republica Moldova [6].

Având intenția de a aduce un aport la îmbunătățirea statutului juridic al administratorului societății comerciale din Republica Moldova, ne vom îndrepta atenția spre dreptul comparat și în speță experiența anglo-saxonă. Materia dreptului civil din Republica Moldova, fiind de sorginte romano-germană, a lăsat oarecum în umbră experiența anglo-saxonă, atestându-se o lipsă de abordări doctrinare naționale a acestui subiect. Or, tocmai unele idei regăsite în regimul juridic de activitate al administratorului societății comerciale din sistemul de drept anglo-saxon, ar putea fi preluate, cercetate minuțios și transpuse în legislația și practicile similare din Republica Moldova.

Sistemul economic american se bazează, pe lângă alte principii și pe convingerea că preocuparea pentru interesele individuale ale

membrilor comunității este prioritară și conduce la asigurarea bunăstării întregii națiuni americane.

Același principiu economic este aplicat și în cadrul societăților comerciale pe acțiuni („*joint stock company*” sau „*corporation*”) din dreptul comercial american. Înstrăinarea acțiunilor de către micii și multiplii investitori americani se face mult mai ușor decât în cazul marilor deținători ai pachetelor pe acțiuni care sunt fondurile de pensii sau fondurile mutuale în SUA și băncile ori marile concerne în ce privește societățile germane pe acțiuni. Legea americană stipulează că dreptul acționarilor unei societăți pe acțiuni („*corporation*”) este limitat la alegerea membrilor Consiliului de administrație care va conduce apoi afacerile în numele deținătorilor de acțiuni, fără a influența ori a se putea amesteca în administrarea obișnuită (normală) a societății. Dacă în privința drepturilor există multe similitudini cu legislația societăților pe acțiuni din alte țări, inclusiv România, apar unele diferențe în legătură cu obligațiile acționarilor. În societățile pe acțiuni americane, obligațiile acționarilor sunt mai reduse decât drepturile lor. Ei nu sunt obligați să participe la vot sau la administrarea și conducerea societății, cu excepția aprobării planurilor de pensii din sectorul particular. Ca urmare, adunările generale anuale ale acționarilor au mai mult un caracter ceremonios la care acționarii pot lipsi ori participa prin reprezentare [5, p.42-43]. Ca și în cazul societăților pe acțiuni din Marea Britanie, consiliul de administrație („*Board trustees sau Board of Corporate*”) este organizat și funcționează într-un sistem unitar care reunește atât membrii cu atribuții executive cât și fără funcții executive. Prin aceasta se deosebește în principal sistemul american de administrare a societății pe acțiuni de cel romano-german, cu toate că ambele aparțin concepției moderne (teoriei organiciste) în ce privește natura raporturilor dintre administrator și societatea comercială. Unii specialiști ai studiului sistemului american de administrare a societății comerciale afirmă că există două principii fundamentale care orientează activitatea membrilor consiliului de administrație: reprezentarea unică a fondatorilor și adoptarea unui scop unic [5, p.43]. Potrivit acestor principii, deținătorii de acțiuni sunt singurii cu drept de vot pentru alegerea Consiliului de administrație, iar după alcătuirea acestuia toți membrii trebuie să acționeze și să apere interesele acționarilor.

Legea americană menționează că afacerile unei societăți pe acțiuni sunt administrate de un singur Consiliu de administrație. Ea nu delimitează funcțiile executive ale membrilor consiliului, ci abilitează întreg organismul colegial să gestioneze și să administreze societatea ca un organ unic de conducere. Practica comercială [5, p.46] a societăților americane pe acțiuni a stabilit că, pe lângă operațiunile generale de gestionare și administrare a societății Consiliului de administrație îi revin și următoarele atribuțiuni specifice: supraveghează activitatea membrilor consiliului, selecționează, angajează și revocă în/din funcție directorii executivi și alți funcționari ai societății; revizuieste activitatea financiară a societății și repartizează fondurile constituite; supervizează obligațiile financiare ale societății angajate de membrii consiliului cu funcții executive; organizează activitatea de respectare a legii de către salariații societății.

Generalizând cele menționate *supra*, formulăm cea mai importantă **concluzie** – importanța studierii legislației străine a societăților comerciale se relevă prin două aspecte. În primul rând, analiza comparativă profită de legislația națională a societăților comerciale prin includerea de prevederi care reflectă experiența altor țări. În al doilea rând, tot mai multe societăți comerciale își deschid filiale sau sucursale în Republica Moldova, iar cunoașterea modalității de funcționare a acestora devine extrem de utilă.

Referințe:

1. CĂRPENARU, ST.D., PREDOIU, C., DAVID, S., PIPEREA, Gh. *Societăți comerciale. Reglementare, doctrină, jurisprudență*. București: All Beck, 2002. 660 p.
2. EASTERBROOK, F.H., FISCHER, D.R. *The economic structure of corporate law*. Harvard: Harvard University Press, 1996.
3. FARRAR, J.H. *Company Law*. London: Butterworths, 1985.
4. GHEORGHIU, GH., ȚUȚUIANU, A., ISTRĂTESCU, E. *Drept comercial român*. Târgoviște: Biblioteca Târgoviște, 2004.
5. HESSEL, M. *Consiliul de administrație al societăților pe acțiuni. Controlul prin reprezentare în ce privesc consiliile din SUA*. București: Ed. All, 1997. 135 p.
6. Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei nr.203 din 27.07.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la exigențele față de administratori. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.289-300 din 11.08.2017, art.1544.

7. MORSE, G. *Charlesworth's Company Law*. 13th ed. London: Stevens & Sons, 1987.
8. MUNTEANU, E. *Regimul juridic al administratorilor societăților comerciale pe acțiuni*. București: All Beck, 2000. 416 p.
9. NEMEȘ, V. *Drept comercial*. Ediția a treia. București: Hamangiu, 2018. 616 p.
10. PETTET, B. *Company law*. 2nd edition. Edinburgh: Pearson Longman, 2005.
11. PIPEREA, Gh. *Obligațiile și răspunderea administratorilor societăților comerciale*. București: All Beck, 1998. 252 p.
12. Proiectul Legii privind modernizarea Codului civil și modificarea și completarea unor acte legislative. A se vedea: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4180/language/ro-RO/Default.aspx> (vizitat: 01.07.2018).
13. Proiectul Legii pentru completarea unor acte legislative (Legea privind piața de capital – art.11¹; Legea instituțiilor financiare – art.15, 15⁶), proiect adoptat și care urmează a fi publicat în Monitorul Oficial. A se vedea în acest sens: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3958/language/ro-RO/Default.aspx> (vizitat: 02.07.2018).

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И МУНИЦИПАЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Александр КАЛЕНИК

Одной из особых разновидностей юридического лица, предусмотренной законодательством Республики Молдова, выступает государственное предприятие (ст. 179 ГК РМ).

Муниципальное предприятие как организационно-правовая форма юридического лица совершенно аналогично форме государственного предприятия (различия состоят лишь в статусе учредителей и форме публичной собственности). Оба эти вида юридического лица создаются в распорядительном порядке, обладают специальной правоспособностью и имеют единую правовую природу [9, с. 39].

В настоящее время в Республике Молдова насчитывается 312 государственных и 723 муниципальных предприятий [6] (при

этом не все из них действующие), и их количество неуклонно сокращается (к примеру, 10 лет назад их было в полтора раза больше – 1504), что связано с продолжением процессов приватизации. Известно, что как государственные, так и муниципальные предприятия, включая всё закрепленное за ними имущество, может служить объектом приватизации в соответствии с Законом РМ № 121 от 04.05.2007 «Об управлении публичной собственностью и её разгосударствлении» [4].

Эти виды предприятий могут служить и объектами передачи из ведения одного административного органа в ведение другого в соответствии с Положением о порядке передачи объектов публичной собственности [10]. Возможность приватизации и передачи говорит о том, что в юридической конструкции государственных и муниципальных предприятий парадоксально совмещаются как элементы субъекта правоотношений (разновидность юридического лица), так и признаки объекта прав и объекта оборота (предприятие как единый имущественный комплекс) [8, с. 211].

Особенностью правового положения государственных (но не муниципальных) предприятий является то, что законом в их пользу установлена монополия осуществления особо важных видов деятельности. Согласно п.3. ст. 10 Закона РМ «О предпринимательстве и предприятиях» [5], исключительно государственным предприятиям разрешается изготовление орденов и медалей, оказание почтовых услуг (исключая экспресс-почту), печатание банкнот и чеканка монет, печатание государственных ценных бумаг и др. Как известно, 22 декабря 2017 г. вступил в силу недавно принятый Парламентом РМ новый Закон РМ № 246 от 23 ноября 2017 г. «О государственном и муниципальном предприятии» [3], который явился современной правовой основой функционирования государственных и муниципальных предприятий и совершенно по-новому решил ряд вопросов их правового положения. Если в ранее действовавшем Законе РМ «О государственном предприятии» 1994 г. (отменен) имущественная обособленность и предпринимательская самостоятельность государственных предприятий объяснялась категорией «хозяйственное ведение», то в новом законе эта категория

практически проигнорирована (правда, если внимательно прочесть текст закона, то в Заключительных и переходных положениях в конце предложения в ч. (4) ст. 19 единственный раз встречается термин «gestiune» – «хозяйственное ведение»). Разъяснение этого понятия встречается в ст. 2 Закона РМ № 29 от 05.04.2018 «О разграничении публичной собственности» [2]: хозяйственное ведение имуществом – это совокупность функций, выполняемых субъектом по владению и пользованию имуществом, отраженным в его бухгалтерском учете. Очевидно, что приведенное понятие весьма расплывчато и может сводиться к понятию любого держания (обладания) имущества при помощи средств бухгалтерского учета.

Напротив, более глубокой проработкой содержания хозяйственного ведения отличается локальное подзаконное регулирование правового режима муниципальной собственности и муниципальных предприятий, примером чего может служить Положение о порядке владения, пользования и распоряжения имуществом муниципальной собственности на территории муниципия Бэлць [1]. Согласно п. 2.9. указанного Положения, хозяйственное ведение (*gestiune economică*) – это право муниципального предприятия по владению, пользованию и распоряжению имуществом публичного собственника в рамках, установленных законом или иными нормативными актами; такое имущество муниципального предприятия полностью принадлежит собственнику-учредителю и не делится на «части», «доли» или «доли участия» работников или «трудового коллектива». Действительно, как государственному, так и муниципальному предприятиям свойственна весьма своеобразная имущественная обособленность – по своей правовой природе они не могут являться собственниками имущества, которым обладают. Для разрешения этого парадокса, когда юридическое лицо не является собственником, но должно самостоятельно хозяйствовать с использованием государственного имущества, была специально разработана юридическая конструкция права хозяйственного ведения (в советском правопорядке был специально разработан правовой институт «права оперативного управления», а затем и «права хозяйственного ведения» [7]). Именно хозяйственное ведение и выступало тем вещным правом, на основании

и в рамках которого государственное предприятие владело, пользовалось и распоряжалось всем имеющимся у него имуществом; при этой конструкции государство сохраняло за собой право собственности на имущество государственных предприятий, а государственные предприятия пользовались правом хозяйственного ведения для самостоятельного осуществления своей текущей деятельности в определенных рамках.

Игнорируя право хозяйственного ведения, Закон РМ «О государственном и муниципальном предприятиях» иначе регламентирует имущественную обособленность государственных и муниципальных предприятий (см. ст. 3 закона). Из содержания новой нормы следует, что государственное или муниципальное предприятие может являться собственником (!) той части имущества, которую предприятие самостоятельно приобрело в процессе своей деятельности. В данном случае мы сталкиваемся с новой ситуацией, когда одно и то же государственное или муниципальное предприятие может обладать частью имущества, которое ему было передано в уставный капитал на праве пользования, а другой частью имущества, полученной в результате собственной деятельности (включая доход и прибыль) – на праве собственности. На наш взгляд, парадокс очевиден – государственное или муниципальное предприятие может быть одновременно и собственником и несобственником (держателем, пользователем) имущества, относящегося к публичной собственности. Данное нагромождение лишь усложняет характеристику имущественной обособленности государственных и муниципальных предприятий, что никак нельзя назвать удачным решением законодателя.

Библиография:

1. Decizia Consiliului municipal Bălți Nr. 16/23 din 24.12.2012 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra Patrimoniului proprietate municipal pe teritoriul municipiului Bălți. În: http://www.actelocale.md/public/primarii/9700/decizii/ro_5358_decizia_23.pdf
2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 142-148 din 04.05.2018, art. 279.
3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 441-450 din 22.12.2017, art. 750.

4. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 90-93 din 29.06.2007, art. 401.
5. *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1994, nr. 2, p. 33.
6. www.asp.gov.md/ru/date-statistice/rsud-dupa-forma-juridica-de-orgaza-re
7. ВЕНЕДИКТОВ, А.В. *Государственная социалистическая собственность*. Москва-Ленинград, 1948. 498 с.
8. КАЛЕНИК, А.В. Особенности правового режима предприятия как объекта гражданских прав по законодательству Республики Молдова и Украины. В: *Гражданское законодательство Республики Молдова и Украины: традиции, современность, перспективы: коллективная монография*. ХАЛАБУДЕНКО, О.А., ХАРИТОНОВ, Е.О., ХАРИТОНОВА, Е.И. [и др.]; под ред. О.А. ХАЛАБУДЕНКО, (науч. ред.), Е.О. ХАРИТОНОВА; Междунар. независимый ун-т Молдовы, Нац. ун-т «Одесская юридическая акад.». Кишинэу: ULIM, Одесса: Б. и., 2012. с. 185-213.
9. КАЛЕНИК, А.В. Правовое положение государственных и муниципальных предприятий. В: *Бизнес-Право*, 2009, № 3, с. 39.
10. Положение о порядке передачи объектов публичной собственности, утвержденное Постановлением Правительства РМ № 901 от 31 декабря 2015 г. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 06.01.2016, art. 2.

NATURA JURIDICĂ A PROTOCOALELOR CLINICE NAȚIONALE ÎN DREPTUL MEDICAL

Nicolae SADOVEI

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale este autoritatea publică națională, responsabilă de organizarea eficientă a asigurării calității serviciilor de sănătate și a securității celor care beneficiază de aceste servicii. În acest scop, Ministerul elaborează, adoptă, pune în aplicare și monitorizează aplicarea practică a unor uzanțe de prestare eficientă, calitativă și sigură a serviciilor de sănătate beneficiarilor interesați. Actele respective au conținut complex, în comparație cu conținutul normelor juridice din actele normative clasice și, spre deosebire de acestea, poartă un caracter tehnico-juridic. Normele pe care le conțin sunt speciale și aplicabile în exclusivitate numai anumitor categorii de raporturi juridice medicale și/sau unor subiecți strict determinați. Din categoria dată fac parte și acele instrumente tehnico-juridice, care sunt menite să faciliteze adoptarea deciziilor în procesul efectuării actelor medicale de către prestatorii de servicii de sănătate – *protocoalele clinice naționale* (în continuare – PCN).

În literatura de drept medical, nu există o opinie definitivă și consolidată privind natura juridică a acestor acte, opiniile specialiștilor aflându-se uneori în antiteză [1, p.80-85].

Ce reprezintă PCN? Nici legea-cadru în domeniu – Legea ocrotirii sănătății – nici celelalte legi speciale în materie de drept medical, nu definesc și nici nu utilizează termenul de PCN. Modalitatea de elaborare și aprobare a actelor în cauză este reglementată prin *Ordinul Ministrului Sănătății nr.124 din 21.03.2008 privitor la modalitatea de elaborare și aprobare a Protocoalelor clinice naționale* [2], însă fără a defini categoria dată de acte. Chiar dacă legislația în vigoare din Republica Moldova nu definește PCN, acesta poate fi considerat izvor al dreptului medical, deoarece corespunde următoarelor criterii: a) este public – toate PCN sunt publicate pe pagina web a autorității publice centrale de specialitate în domeniu; b) este obligatoriu – ordinele emise de Minister prin care sunt aprobate PCN obligă prestatorii de servicii de sănătate să organizeze implementarea și monitorizarea eficienței utilizării lor; c) este general – PCN își extind acțiunea

asupra unei sau altei categorii de raporturi juridice medicale și asupra tipului de acțiuni ale subiecților obligați sau în drept, participanți la raporturile respective; d) este impersonal – PCN sunt adresate și își extind acțiunea asupra oricărui subiect, care participă la raporturile în cauză, fiind totodată și multiutilizabile, în sensul că normele pe care le conțin se prezumă că vor fi aplicate în mai multe rânduri, ori de câte ori când intervine o situație, care generează tipul respectiv de raporturi juridice medicale.

De asemenea, efectele juridice ale aplicării PCN sunt duble: garantează subiectului în drept (beneficiarului) un standard calitativ optim al serviciilor de sănătate prestate și, totodată, oferă subiectului obligat (de regulă, medicului) protecție juridică în ceea ce ține de eventualele acuzații de malpraxis (bineînțeles că numai în cazul respectării normelor pe care le conține un PCN concret, aplicabil într-un caz sau altul de efectuare a unui act medical). Legislația altor state definește categoria în cauză de izvoare ale dreptului medical, dar le numește în mod diferit: Protocol standardizat la nivel național (România) [3]; Protocol clinic (Belarus) [4]; etc.

PCN includ norme, care impun o conduită cu caracter obligatoriu personalului medico-sanitar, și norme care recomandă o anumită conduită, fără a dicta comportamentul profesional al medicului sau al altor subiecți implicați în procesul de prestare a unui serviciu de sănătate. Normele care impun o conduită obligatorie nu permit nici-o derogare; orice abatere de la acestea este pasibilă de a fi sancționată în modul stabilit. Normele tehnico-juridice din protocoalele clinice naționale sunt elaborate, ținându-se cont de concepția *medicinii bazate pe dovezi* (MBD), conform căreia actele medicale efectuate trebuie să se concentreze pe obiectivitate, pe dovezi, pe metaanaliză, pe folosirea metodică, algoritmică, a totalității ramurilor medicinei, sub un control de calitate riguros și permanent, medicul fiind factorul frontal al unui larg grup de specialiști, cu care se găsește în interacție [5].

După cum se menționează în literatura medicală de specialitate, medicina bazată pe dovezi este folosirea rațională și judicioasă a celor mai bune dovezi actuale din cercetarea clinică în îngrijirea fiecărui pacient, termenii-cheie fiind „rațională” și „judicioasă” [6, p.3].

Sub aspect juridic, standardizarea PCN nu conferă în mod automat actelor respective impecabilitate și lipsă de posibile efecte secundare

negative. Devierile de la conținutul unui PCN, comise de către personalul medico-sanitar pe parcursul efectuării actului medical, pot fi considerate *de iure* drept abateri, pasibile de sancțiuni juridice, însă consecințele *de facto* pe care le pot cauza devierile respective pentru sănătatea pacientului, pot fi total diferite: atât cu efecte negative, cât și cu efecte pozitive pentru sănătatea acestuia. După cum s-a menționat și în doctrină, chiar și cu condiția respectării stricte a normelor protocoalelor clinice, chestiunile privind calitatea îngrijirilor medicale rămân în continuare deschise [7, p.2].

Fiind acte juridice complexe, PCN urmează o procedură complexă de elaborare și aprobare, care presupune respectarea unor etape obligatorii: a) anual Ministerul elaborează lista de nozologii prioritare pentru care este necesară elaborarea PCN; b) fiecare PCN este elaborat în temeiul *Guidelines international network* (rețea internațională de organizații și persoane care lucrează în domeniul recomandărilor pentru practica clinică medicală); c) PCN sunt elaborate de către grupurile multidisciplinare de specialiști; d) proiectul PCN, este examinat suplimentar de către autoritățile competente, asociațiile medicale de profil etc.; e) proiectul PCN este revizuit suplimentar de grupurile multidisciplinare de autori; f) PCN este aprobat și pus în aplicare prin ordinul Ministrului, fiind obligatoriu pentru aplicare în practica prestării serviciilor de sănătate, servind, totodată, drept bază pentru elaborarea protocoalelor clinice instituționale de către fiecare prestator de servicii de sănătate în parte.

Referințe:

1. ШЕВЧУК, Е. Стандарты медицинской помощи: история развития, понятие, виды и правовая природа. В: *Сибирский юридический вестник*, 2010, nr.4, с.80-85.
2. Ordinul ministrului Sănătății nr.124 din 21.03.2008 privitor la modalitatea de elaborare și aprobare a Protocoalelor clinice naționale. [Accesat 01.07.2018] Disponibil: http://old.ms.md/_files/2912-ther.pdf.
3. A se vedea art.4 alin (1), lit.g) din Legea României nr.95 din 14.04.2006 privind reforma în domeniul sănătății. [Accesat 01.07.2018] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/71139>.
4. A se vedea art.1 din Legea Republicii Belarus nr.2435-XII din 18.06.1993 cu privire la ocrotirea sănătății. [Accesat 01.07.2018] Disponibil: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=v19302435>.
5. Termenul în engleză este *Evidence-based medicine* (EBM), deosebindu-se de medicina clasică, deductivă (*Opinion-Based Medicine – OBM*).

[Accesat 01.07.2018] Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Medicina%C4%83_bazat%C4%83_pe_dovezi.

6. BĂICUȘ, C. *Medicina bazată pe dovezi. Cum înțelegem studiile*. București: Editura Medicală, 2007, p.3.
7. АБАЕВ, Ю. Клинические протоколы – подсказка или шаблон для врача? В: *Здравоохранение. Научно-практический рецензируемый ежемесячный журнал Министерства здравоохранения Республики Беларусь*, 2014, nr.8, c.2.

DOBÂNDIREA ȘI ÎNCETAREA DREPTULUI DE PROPRIETATE ASUPRA TERENURILOR CU DESTINAȚIE AGRICOLĂ ȘI ALE FONDULUI SILVIC DE CĂTRE PERSOANELE STRĂINE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana TABUNCIC, Andrei DIGORI

Reglementarea legală în materia dreptului de proprietate al străinilor și apatrizilor o reprezintă art. 128 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova [1], care stabilește că „[m]odul și condițiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice și juridice străine, precum și al apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova sunt reglementate prin lege”. Astfel, aceste categorii de persoane pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor în Republica Moldova în condițiile prevăzute de legea specială.

Deci, rezultă necesitatea existenței unei legi speciale care ar reglementa modul și condițiile de dobândire a dreptului de proprietate asupra terenurilor de către străini. Aceasta lege specială este *Legea nr.1308 din 25.07.1997 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământurilor* (în continuare – *Legea nr. 1308/1997*) [3] prin care este reglementată dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor de către persoanele fizice și juridice străine, precum și apatrizi. Astfel, dată instituie o incapacitate pentru persoanele străine în dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor cu destinație agricolă sau ale fondului silvic. Pornind de la conținutul conform art. 6 alin. (3) din *Legea nr. 1308/1997*, cetățenii străini sau apatrizii pot deveni proprietari de terenuri cu destinație agricolă sau ale fondului silvic doar prin moștenire legală sau testamentară.

Prin acte juridice între vii se exclude dobândirea de către acești subiecți a dreptului de proprietate asupra acestor bunuri, deoarece conform art. 6 alin. (2) din *Legea nr.1308/1997* dreptul de vânzare-cumpărare a terenurilor cu destinație agricolă aparține statului, persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova, precum și persoanelor juridice al căror capital social nu conține investiții străine.

Conform art. 6 alin. (3) din *Legea nr. 1308/1997*, în cazul în care cetățenii străini sau apatrizii devin proprietari de terenuri cu destinație agricolă sau ale fondului silvic prin moștenire legală sau testamentară, ei au dreptul de a le înstrăina prin acte juridice între vii numai cetățenilor Republicii Moldova. Unii autori susțin că „[î]n aceste cazuri, conform art. 340 alin. (1) [din Codul civil al Republicii Moldova], persoanele care au dobândit dreptul de proprietate asupra bunurilor pe care nu le pot avea în proprietate urmează să le înstrăineze în decursul unui an din momentul dobândirii dreptului de proprietate” [5, p.115]. Deci, atunci când se vor întruni condițiile art. 6 alin. (3) din *Legea nr. 1308/1997* dreptul lor de proprietate dobândit în condițiile legii încetează în temeiul art. 340 din Cod civil al Republicii Moldova (în continuare – *CC RM*) [2] prin înstrăinarea bunurilor pe care, conform legii, persoana nu le poate avea în proprietate. În opinia autorilor sus-menționați, norma art. 340 din *CC RM* „este aplicabilă la o anumită categorie de persoane care nu pot avea în proprietate o anumită categorie de bunuri” [5, p.115], fiind adus exemplul art. 6 alin. (2) din *Legea nr.1308/1997* conform căruia dreptul de vânzare-cumpărare a terenurilor cu destinație agricolă aparține statului, persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova, precum și persoanelor juridice al căror capital social nu conține investiții străine.

Autorii deduc din norma dată „că în Republica Moldova se admite proprietatea cetățenilor și a persoanelor juridice ale altor state, cu excepția proprietății asupra terenurilor cu destinație agricolă și ale fondului silvic” [5, p.115]. Este dificil de ajuns la această concluzie reieșind din conținutul normelor citate. Or, art. 6 alin. (2) din *Legea nr. 1308/1997* limitează cercul subiectelor înzestrate cu dreptul de vânzare-cumpărare a terenurilor agricole acestea fiind statul, persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova, precum și persoanelor juridice al căror capital social nu conține investiții străine. Doar aceste categorii de persoane pot cumpăra și vinde aceste bunuri,

însă este dificil de ajuns la concluzia că această normă face inadmisibilă deținerea terenurilor cu destinație agricolă cu drept de proprietate de către cetățenii străini dobândit prin alte modalități decât vânzare-cumpărare. Legea admite posibilitatea dobândirii de către cetățenii străini sau apatrizii în proprietate de terenuri cu destinație agricolă sau ale fondului silvic prin moștenire legală sau testamentară. În acest caz, conform art. 6 alin. (3) din *Legea nr. 1308/1997* ei sunt înzestrați cu dreptul de a le înstrăina prin acte juridice între vii numai cetățenilor Republicii Moldova. Se impune întrebarea: de unde rezultă obligația acestora de a le înstrăina în termen de un an în timp ce niciun act normativ în vigoare nu stabilește inadmisibilitatea deținerii de către aceștia în proprietate a unor astfel de bunuri? Or, norma alin. (3) art.6 din *Legea nr. 1308/1997* stabilește clar că „[...] ei au dreptul de a le înstrăina prin acte juridice între vii numai cetățenilor Republicii Moldova” [evid. ns.].

Sub imperiul art.38 din *Legea nr.459 din 22.01.1991 cu privire la la proprietate* [4] în Republica Moldova era admisă proprietatea cetățenilor și a persoanelor juridice ale altor state, a organizațiilor internaționale și a persoanelor fără cetățenie (cu excepția proprietății asupra terenurilor cu destinație agricolă și ale fondului silvic, în afară de cazurile de dobândire a unor asemenea bunuri prin moștenire legală și testamentară). Deci din redacția acestui articol era clar că nu era admisă proprietatea cetățenilor și persoanelor juridice ale altor state, organizațiilor internaționale și persoanele fără cetățenie asupra terenurilor cu destinație agricolă și ale fondului silvic, în afară de cazurile de dobândire a unor asemenea bunuri prin moștenire legală și testamentară. Iar odată ce nu era admisă proprietatea lor, în cazurile de dobândire a unor asemenea bunuri prin moștenire legală și testamentară, se impunea înstrăinarea acestor bunuri. De fapt, comentariul la art. 340 CC RM în Comentariul Codului civil al Republicii Moldova [6, p.628] se face trimitere exact la art. 38 din *Legea nr.459 din 22.01.1991 cu privire la proprietate*, lege care la moment este abrogată. În redacția actuală a normelor invocate *supra*, devine dificil de susținut că în cazul în care cetățenii străini sau apatrizii devin proprietari de terenuri cu destinație agricolă sau ale fondului silvic prin moștenire legală sau testamentară, ei sunt obligați prin prisma art. 340 CC RM să le înstrăineze în decurs de un an.

Or, pentru aplicarea art. 340 CC RM, este necesar să se întrunească condiția de bază, și anume – cea a dobândirii dreptului de proprietate asupra unui bun care, conform legii, nu poate să-i aparțină cu drept de proprietate. Deci se impune necesitatea existenței unei legi care să prevadă expres că nu este admis dreptul de proprietate asupra bunului, în cazul nostru asupra terenurilor cu destinație agricolă sau ale fondului silvic.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, În: *Monitorul Oficial*, nr. 1 din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994.
2. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1107 din 06.06.2002, În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86 din 22.06.2002.
3. Legea nr.1308 din 25.07.1997 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământurilor. În: *Monitorul Oficial*, nr. 147-149 din 06.12.2001.
4. Legea nr.459 din 22.01.1991 cu privire la proprietate. În: *Monitorul Oficial*, nr. 3-6 din 30.06.1991, abrogată prin Legea nr.54 din 02.03.2007, În: *Monitorul Oficial*, nr. 43-46 din 30.03.2007.
5. BAIEȘ, S. și ROȘCA, N. *Drept civil. Drepturile reale principale*. Ed. a III-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 272 p.
6. BAIEȘ, S. *Comentariul la art.340 din Codul civil al Republicii Moldova*. În: *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, Vol. I. Chișinău: ARC, 2005. 816 p.

**EXERCITAREA DREPTULUI DE PREEMȚIUNE
LA ÎNSTRĂINAREA VALORILOR MOBILIARE
ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA**

Nicolae ROȘCA

Introducere. Codul civil al Republicii Moldova, numit și constituție economică a statului, este actul legislativ care reglementează relațiile patrimoniale dintre persoanele fizice și juridice și care asigură pe parcursul a 15 ani stabilitate circuitului civil. Stabilitatea, de altfel una relativă, depinde în mare măsură de claritatea principiilor pe care se fundamentează dreptul civil, implicit pe principiul egalității participanților la raporturile juridice.

Principiul egalității părților derivă din normele constituționale și exprimă poziția de egalitate a participanților la circuitul civil și se

caracterizează prin lipsa oricăror priorități ale uneia din părți față de alta la exercitarea drepturilor și obligațiilor civile.

Pornind de la egalitatea formelor de proprietate, acest principiu impune tuturor și o regulă unitară, fără discriminări și preferințe, de dobândire, executare și încetare a drepturilor patrimoniale și personale, precum și modurile de apărare a lor. În unele cazuri însă, legea derogă de la principiul egalității și acordă unor participanți la circuitul civil priorități (ca să nu zicem drepturi exclusive), unor persoane în raport cu altele. Aceste drepturi mai sunt numite și drepturi de preemțiune. În literatura juridică, dreptul de preemțiune a fost definit ca „un drept de sorginte legală care, la preț egal, conferă preferință anumitor persoane față de altele la dobândirea unui bun atunci când proprietarul acestuia se decide să-l vândă” [1, p. 100].

Se recunoaște că acest drept ar putea să-și aibă fundamentul atât în lege, cât și în actele juridice civile. Cel mai răspândit, și poate cel mai vechi drept cunoscut legislației naționale, este dreptul de preemțiune la cumpărarea cotei-părți din proprietatea comună. Odată cu adoptarea Codului civil din 2002, lista drepturilor de preemțiune s-a extins substanțial. Astfel, în prezent legislația Republicii Moldova conține reglementări ce se referă la drepturile de preemțiune:

- al coproprietarului asupra cotei-părți înstrăinate de un alt coproprietar (art.351-352 CC);
- al proprietarului terenului asupra construcției, în caz de înstrăinare a acesteia de către superficiar (art.447 CC);
- la cumpărarea unui bun mobil sau imobil care derivă din acte juridice civile (art.793-797 CC);
- al asociatului societății civile, în caz de înstrăinare a unei cote-părți din patrimoniul social de către alți asociați (art.1344 CC);
- al asociatului comanditar asupra participațiunii înstrăinate de un alt comanditar (art.142 alin.(2) CC);
- al asociatului societății cu răspundere limitată asupra părții sociale înstrăinate către alte persoane decât cele menționate la alin.(1) din art.152 (art.152 alin.3-8 CC și art.25 alin.(3)-(8) din Legea nr.135/2007 cu privire la societățile cu răspundere limitată);
- al acționarului asupra acțiunilor emise anterior de către societățile pe acțiuni de tip închis și care și-au păstrat acest regim juridic (art.27 alin.(8)-(9) din Legea nr.1134/1997 cu privire la

societățile pe acțiuni) și dreptul de preemțiune al acționarului care deține acțiuni cu drept de vot sau alte valori mobiliare ale societății care pot fi convertite în acțiuni cu drept de vot asupra acțiunilor cu drept de vot ce se plasează sau asupra altor valori mobiliare ale societății care pot fi convertite în acțiuni cu drept de vot (art.27 alin.(1)-(7) din Legea nr.1134/1997);

- al membrului cooperativei de întreprinzător asupra cotei care se înstrăinează de ceilalți membri ai cooperativei (art.27 din Legea nr.73/2001 cu privire la cooperativele de întreprinzători);

- al membrului cooperativei de producție asupra cotei care se înstrăinează de ceilalți membri ai cooperativei (art.18 din Legea nr.1003/2002 cu privire la cooperativele de producție).

Se observă că reglementările menționate, în majoritatea lor, se referă la dreptul membrilor unor corporații asupra fracțiunilor din capitalul social, legiuitorul oferindu-le membrilor existenți prioritate față de terți la cumpărarea cotelor din capital și păstrarea prin aceasta influenței în corporație. Deși toate tipurile de persoane juridice cu scop lucrativ prezintă interes teoretic și practic, în ceea ce urmează vom analiza dreptul de preemțiune pe care îl au acționarii în caz de înstrăinare a acțiunilor aflate în circuit, cât și a acțiunilor cu drept de vot a emisiunilor suplimentare, dar și asupra altor valori mobiliare convertibile în acțiuni ordinare.

Dreptul de preemțiune al acționarilor. Art.27 al Legii nr.1134/1997 evidențiază două drepturi de preemțiune la cumpărarea acțiunilor emise de același emitent:

- a acționarului asupra valorilor mobiliare dintr-o nouă emisiune;
- a acționarului la procurarea acțiunilor emise anterior și care se înstrăinează de alți acționari.

Dreptul acționarului asupra valorilor mobiliare dintr-o nouă emisiune. Potrivit art.27 alin.(1) din Legea nr.1134/1997, acționarul care deține acțiuni ordinare sau alte valori mobiliare ale societății convertibile în acțiuni ordinare are dreptul de preemțiune asupra acțiunilor ordinare din emisiunea suplimentară, precum și asupra altor valori mobiliare (acțiuni preferențiale și obligațiuni convertibile) care pot fi convertite în acțiuni ordinare. Acest drept oferit prin dispoziție legală nu poate fi limitat sau retras prin actele societății emitente, dar nici nu se consideră afectat dacă la adunarea generală a acționarilor la

care s-a decis emisiunea de acțiuni ordinare sau de valori mobiliare convertibile în acestea, au participat acționarii care dețin 100% din acțiunile cu drept de vot și toți le-au subscris proporțional cotei deținute în capitalul social. Nu va fi afectat dreptul de preemțiune nici dacă repartizarea valorilor mobiliare emise se face ca efect al reorganizării societății prin fuziune. Interdicțiile însă nu privează acționarul de posibilitatea de a renunța sau a cesiona dreptul său de preemțiune, precum și pe societatea emitentă de posibilitatea de a limita cesionarea dreptului de preemțiune prin actele sale corporative.

Exercițiul dreptului de preemțiune asupra noilor emisii de valori mobiliare poate fi realizat într-un termen de cel puțin 14 zile lucrătoare de la data adoptării hotărârii pentru emisiunea suplimentară închisă sau de la data publicării ofertei sau expedierii scrisorilor către acționari în cazul plasării valorilor mobiliare prin ofertă publică.

Dacă societatea emitentă nu a informat în modul stabilit de lege titularul dreptului de preemțiune, acesta va putea să-și exercite dreptul în conformitate cu dispozițiile art.795 din Codul civil.

Dreptul de preemțiune al acționarului la procurarea acțiunilor emise anterior. Acționarii societăților care către data de 01 ianuarie 2008 au fost societăți pe acțiuni de tip închis își vor putea exercita dreptul de a înstrăina acțiunile societății închise printr-o procedură specială reglementată expres de art. II alin. (3) din Legea nr. 163/2007 și art.27 alin.(8) din Legea nr.1134/1997, adică prin respectarea dreptului de preemțiune a celorlalți acționari și a dispozițiilor statutului societății emitente. Aceste dispoziții se referă la procedeele de informare a societății emitente, dar și a titularilor dreptului de preemțiune, despre intenția de vânzare a valorilor mobiliare, precum și la reglementarea unor posibile situații în procesul de vânzare a acestora.

Referințe:

1. CHIRICĂ, D., *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Vol. I. *Vânzarea și schimbul*, București: C.H. Beck, 2008, p. 100.

GARANȚIILE JURIDICE ÎN SISTEMUL ȘI STRUCTURA GENERALĂ A GARANȚIILOR

Vitalie MOSCALCIUC

Pornind de la ideea că garanțiile constituie un sistem de premise, condiții, mijloace, modalități și procedee social-economice, politice, morale, juridice și organizaționale, care asigură crearea condițiilor egale pentru orice subiect spre realizarea drepturilor și intereselor sale legitime [2, p.461], vedem că garanțiile constituie un fenomen atotcuprinzător și omniprezent. În accepțiunea clasică, garanțiile sunt clasificate în **generale** și **speciale**, unde din categoria garanțiilor generale făcând parte garanțiile politice, economice, sociale, mai nou – ideologice [4, p 254] și organizaționale [3, p.22], iar la categoria garanțiilor speciale, unii autori atribuind garanțiile juridice.

Dar ce este o garanție juridică, cum o individualizăm în sistemul de garanții și cum o deosebim de alte fenomene juridice? Pentru a găsi răspuns la aceste întrebări, este necesar de a determina însăși esența garanțiilor și de stabilit natura juridică a acestui fenomen.

Înțelegerea garanțiilor trebuie pornită de la identificarea elementelor sale structurale și definatorii. Astfel, în opinia noastră, fiecare garanție se individualizează prin *forma* și *obiectul* său, ce o deosebesc de orice alt tip de garanții, precum și de alte fenomene juridice. Totodată, forma și obiectul sunt acele elemente structurale ce facilitează înțelegerea a însuși fenomenului garanțiilor și delimitează diversele tipuri de garanții. Astfel, pornind de la forma de exprimare a garanțiilor, considerăm necesară distingerea garanțiilor exprimate sub o formă **normativă**, adică îmbrăcând forma unei norme juridice, și **nenormativă**. Garanțiile generale îmbracă atât o formă normativă, cât și o formă nenormativă, pe când garanțiile speciale au mereu doar forma normativă. Astfel, garanțiile generale ce sunt reflectate și întărite prin norme juridice sunt niște garanții normative, iar garanțiile ce rămân în afara reglementării normative sunt niște condiții și stări, rezultate din realitatea obiectivă și conjunctura istorică concretă.

Delimitarea garanțiilor normative generale de cele speciale constituie o provocare pentru cercetători și un subiect de multiple discuții. Astfel, V.A. Bobrova menționează că este logic de presupus

că garanțiile juridice sunt niște norme juridice, dar analiza normelor juridice arată că prin acestea sunt întărite și garanții generale [1, p.43].

Trebuie să constatăm justetea concluziilor la care a ajuns V.A.Bobrova precum că garanțiile generale, fiind întărite constituțional, obțin caracterul garanțiilor juridice, iar pe de altă parte, toate garanțiile juridice au un anumit substrat social, economic, politic, ideologic, organizațional. Cu alte cuvinte, toate garanțiile normative existente sunt interconectate și au un caracter juridic. Totuși, chiar dacă garanțiile juridice nu pot exista în afara unei forme normative, nu poate fi pus semnul egalității între garanții juridice și formă normativă. Astfel, orice garanție juridică îmbracă forma normativă, dar nu în toate cazurile garanția având o formă normativă este o garanție juridică, putând fi o garanție normativ-economică, normativ-socială, normativ-politică etc.

În încercarea noastră de a face o delimitare între garanțiile generale normative și garanțiile juridice, trebuie de pornit de la ideea clară că orice garanție normativă, indiferent că e o garanție generală sau specială (juridică) este în esență o normă juridică. Ca urmare, drepturile și libertățile sociale, prin recunoașterea din partea statului, îmbracă forma normativă, iar forma normativă devine garanția principală a respectării acestor drepturi și libertăți din partea statului, prin aceasta ele și devin garanții – ele garantează un drept câștigat prin numirea acestuia. Simpla acceptare de către stat a unor drepturi sau libertăți sociale este garanția primară a existenței acestor drepturi și libertăți. De aici deducem că orice drept sau libertate ce îmbracă forma normativă este o garanție a faptului recunoașterii acestui drept de către stat. Totodată, drepturile și libertățile sunt eterogene prin natura sa, astfel existând drepturi și libertăți politice, economice, ideologice, sociale etc. Astfel, în funcție de tipul dreptului subiectiv ce îmbracă forma normativă, urmează să distingem categorii identice de garanții – politice, economice, ideologice, sociale etc.

Pe de altă parte, în sistemul de garanții se plasează și garanțiile juridice, denumite, conform clasificării citate *supra* – garanții speciale.

Atât garanțiile generale, cât și garanțiile speciale, având o formă normativă, formează o categorie generică de garanții normative, iar în interiorul acestei categorii generice de garanții normative, trebuie găsit un algoritm de a distinge a garanțiilor economice, sociale, politice,

ideologice etc, pe de o parte, și a garanțiilor juridice, pe de altă parte, în caz contrar, riscăm să confundăm diversele tipuri de garanții și ca urmare să profanăm însuși conceptul de garanții.

Astfel, în viziunea noastră, pentru a delimita o garanție normativă juridică de orice alt tip de garanții normative, este necesară stabilirea **obiectului garanției**.

Dacă obiectul unei garanții normative este recunoașterea și declararea unui drept economic, politic, social, ideologic – aceasta este o garanție politică, economică, socială, ideologică, cu o formă de exprimare normativă. În doctrină aceste garanții au fost desemnate prin termenul de ”garanții materiale”. Totodată, specific pentru garanții materiale este obiectul de orientare al acestora – ele au întotdeauna ca obiect subiectul de drept, deoarece se adresează direct către acesta și garantează prin declarare un drept social, politic, economic, ideologic etc., al subiectului.

Pe de altă parte, se poziționează garanțiile speciale fiind de fapt garanții juridice, desemnate convențional prin termenul de „garanții procedurale”. Astfel, garanțiile procedurale au forma unei norme juridice, însă obiectul acestor garanții constituie drepturile subiective, adică acele garanții economice, sociale, politice etc. pe care trebuie să le garanteze.

Dacă garanțiile materiale au o orientare în exterior, către subiect, fiind niște drepturi subiective, având ca sarcină să declare și să garanteze prin forma lor juridică acele posibilități economice, sociale, politice de care dispune subiectul, atunci garanțiile procedurale au o orientare în interior – către aceste drepturi subiective, asigurând astfel un mecanism de punere în aplicare, apărare, realizare și restabilire a acestor drepturi.

Pornind de la constatările făcute, ajungem la concluzia că absolut orice fenomen este o garanție, fie este vorba de condiții sau stări politice, economice, sociale, care formează categoria garanțiilor generale nenormative, sau este vorba de garanții generale normative, care se materializează prin drepturi și libertăți politice, sociale, economice etc., sau într-un final construcții juridice menite să pună în funcțiune garanțiile generale normative. În aceste condiții absolut totul cade sub incidența conceptului de garanție, deoarece direct sau indirect, într-un fel sau altul reprezintă o garanție.

Totuși, garanțiile generale nenormative sunt niște stări și condiții, existente și obiective ce nu pot fi influențate și nici nu au o influență directă asupra drepturilor și libertăților subiective, și ca urmare nu pot fi cercetate prin prisma conceptului de garanții și astfel nu constituie obiectul cercetării juridice. Totodată, garanțiilor materiale le este rezervat doar un singur rol – să declare drepturile și libertățile câștigate de la stat, astfel ele fiind în sine niște drepturi și libertăți, pe când garanțiilor speciale le este rezervat un spectru funcțional mult mai larg.

Ca urmare, ajungem la concluzia că sub aspect funcțional ar exista doar o singură categorie de garanții veritabile – cea a garanțiilor speciale. Doar garanțiile speciale (garanții juridice) pot fi cu adevărat numite garanții, pe când garanțiile generale normative sunt pseudogaranții, iar garanțiile generale nenormative sunt doar niște condiții și stări. Astfel, garanțiile juridice fac parte din sistemul general al garanțiilor, însă pornind de la natura juridică și spectrul funcțional al acestora, garanțiile juridice constituie singura categorie veritabilă a garanțiilor.

Referințe:

1. БОБРОВА, Н.А. *Гарантии реализации государственно-правовых норм*. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. 163 с.
2. МОРДОВЕЦ, А.С. *Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина: монография*. Под ред. Н.И. МАТУЗО-ВА. Саратов: СВШ МВД РФ, 1996, 38 с.
3. ФАРБЕР, И.Е., РЖЕВСКИЙ, В.А. *Вопросы теории советского конституционного права*. В 2 т. Вып. 1. Саратов, 1967. 319 с.
4. ЭБЗЕЕВ, Б. С. *Советское государство и права человека*. Изд-во Саратовского ун-та, 1986. 182 с.

EVOLUȚIA RAPORTURILOR LOCATIVE LA ETAPA ACTUALĂ

Gheorghe CHIBAC

În Republica Moldova, raporturile locative au fost date uitării după anii 90 al secolului trecut. În prezent se pare că aceste raporturi au revenit la o stare normală. Este vorba de noile reglementări juridice. Acest fapt se manifestă prin elaborarea și aprobarea în ultimii ani a unui șir de acte normative de diferite niveluri, dintre care cele mai importante sunt:

1. Legea cu privire la locuințe, aprobată prin Legea nr.75 din 30.04.2015 [2].

2. Hotărârea Guvernului nr.914 din 25.07.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de acordare a locuințelor de serviciu [3].

3. Hotărârea Guvernului nr.1055 din 15.09.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de evidență a persoanelor care necesită acordarea spațiului locativ în cămine și modul de folosire și administrare a căminelor [4].

4. Hotărârea Guvernului nr.447 din 19.06.2017 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la evidența, modul de atribuire și folosire a locuințelor sociale [5].

5. Hotărârea Guvernului nr.612 din 01.08.2017 pentru aprobarea conceptului Programului de stat „Prima casă” [6].

6. Hotărârea Guvernului nr.202 din 28.02.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului de implementare a Programului de stat „Prima casă” [7].

7. Hotărârea Guvernului nr.567 din 20.06.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de acordare din bugetul de stat a compensațiilor pentru angajații din sectorul public participanți în cadrul Programului de stat „Prima casă” [8].

La ordinea de zi este aplicarea corectă în practică a acestor acte normative. În prezent se conturează o nouă etapă în ce privește reglementarea raporturilor locative, care esențial diferă de politica locativă din trecut și care se referă doar la spații locative sociale, de serviciu și cămine.

O problemă, după părerea noastră, se referă la Regulamentul nr.447/2017. Care este situația reală la zi cu spațiul locativ social? Astfel, în momentul de față ne aflăm la a doua etapă a proiectului republican cu privire la construcțiile locuințelor sociale. Real, în cadrul primei etape, au fost construite și date în exploatare case în Călărași (cu cinci nivele) – 40 de apartamente, Sângerei – 55 de apartamente, Briceni – 40 de apartamente, în raionul Hâncești în 15 sate au fost construite 15 case locuibile cu 4-8 apartamente (total 56 de apartamente). În orașul Soroca la începutul anului 2017 a fost dată în exploatare o clădire cu 9 etaje cu 72 de apartamente, în septembrie 2017 a fost dată în exploatare o casă în orașul Leova (pe baza reconstrucției maternității nefinisate) cu 92 de apartamente. Până la sfârșitul anului 2017 este planificată darea în exploatare a unei case în Ialoveni cu 94 de apartamente. Un proiect va fi finisat în acest an în Nisporeni – construcția a patru blocuri cu participarea partenerului privat (93 de apartamente va primi Consiliul raional).

La începutul anului 2017 s-a început realizarea proiectului în orașul Fălești – casă cu 40 de apartamente, iar în aprilie 2017 în Rezina s-a început construcția blocului locativ cu 72 de apartamente. Se pregătește documentația de proiect pentru începutul construcției unei case în raionul Glodeni cu 30 de apartamente [9, p.14].

Problema spațiului locativ social se referă, în primul rând, la procedura destul de birocrată cu privire la evidența și repartizarea spațiului locativ social. Astfel, în conformitate cu pct.19 și 20 ale Regulamentului nr.447/2017, cererile persoanelor care solicită locuințe sociale sunt depuse la consiliul raional/consiliul local în care solicitanții au domiciliu sau reședință. La cerere se anexează 12 documente prevăzute de acest act normativ, colectarea cărora, luând în considerație condițiile actuale de activitate a organelor Administrației publice locale va fi anevoioasă.

O noutate foarte importantă a raporturilor locative se regăsește în modificările actuale ale Codului civil al Republicii Moldova [1], care se referă la garanțiile cetățenilor care investesc surse bănești proprii în construcția locuințelor. La ordinea de zi putem menționa un singur lucru: să fie într-un ceas bun și succese în noi realizări concrete pentru beneficiul păturilor vulnerabile, care beneficiază de dreptul de a primi spațiul locativ social.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.
2. Legea cu privire la locuințe, aprobată prin Legea nr.75 din 30.04.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.131-138.
3. Hotărârea Guvernului nr.914 din 25.07.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de acordare a locuințelor de serviciu. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.247-255.
4. Hotărârea Guvernului nr.1055 din 15.09.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de evidență a persoanelor care necesită acordarea spațiului locativ în cămine și modul de folosire și administrare a căminelor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.315-328.
5. Hotărârea Guvernului nr.447 din 19.06.2017 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la evidența, modul de atribuire și folosire a locuințelor sociale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.216-228.
6. Hotărârea Guvernului nr.612 din 01.08.2017 pentru aprobarea conceptului Programului de stat „Prima Casă”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.277-288.
7. Hotărârea Guvernului nr.202 din 28.02.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului de implementare a Programului de stat „Prima casă”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.68-76.
8. Hotărârea Guvernului nr.567 din 20.06.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de acordare din bugetul de stat a compensațiilor pentru angajații din sectorul public participanți în cadrul Programului de stat „Prima casă”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.210-223.
9. ГЛАЗОВА, Т. Социальное жильё: бесплатно, но не даром. В: *Экономическое обозрение*, №15 от 21 апреля 2017, с.14.

NORME SPECIALE PRIVIND PROTECȚIA DREPTULUI LA MUNCĂ AL PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Tatiana MACOVEI

Legea Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități definește „persoana cu dizabilități” drept acea persoană cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere/obstacole, pot

îngrădi participarea ei deplină și eficiență la viața societății în condiții de egalitate cu celelalte persoane [1]. Această definiție este conformă celei reglementate în Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Codul muncii [2] al Republicii Moldova, de asemenea, conține prevederi speciale ce țin de exercitarea dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități. În continuare, vom enunța cele mai importante garanții ce țin de munca persoanelor cu dizabilități enunțate în Codul muncii:

- art. 62 lit. f) prevede interzicerea aplicării perioadei de probă pentru invalizi;

- art.76 lit. m) prevede dreptul de a suspenda contractul individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința părților stabilite pe termen determinat a gradului de dizabilitate ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale;

- art. 85 alin.(2) dă dreptul salariatului de a demisiona cu termen de preaviz mai mic de 14 zile calendaristice în caz de demisie pe motiv de stabilire a gradului de dizabilitate;

- art. 96 alin.(4) instituie durată redusă a timpului de muncă pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate (dacă aceștia nu beneficiază de înlesniri mai mari) se stabilește o durată redusă a timpului de muncă de 30 de ore pe săptămână, fără diminuarea drepturilor salariale și a altor drepturi prevăzute de legislația în vigoare, iar potrivit art. 100 alin.(4) pentru persoanele cu dizabilități, durata zilnică a timpului de muncă se stabilește conform certificatului medical, în limitele duratei zilnice normale a timpului de muncă;

- atragerea la munca de noapte (art.103), munca suplimentară (art.105), munca în zilele de repaus (art.110), munca în zilele de sărbătoare nelucrătoare (art.111) etc. a persoanelor cu dizabilități severe și accentuate se admite doar cu acordul acestora;

Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (art.39) prevede că pentru persoanele cu dizabilități severe angajate în muncă, în cazul în care acestea nu beneficiază de facilități mai mari, se stabilește un concediu anual cu o durată de 40 de zile calendaristice, iar pentru persoanele cu dizabilități accentuate – un concediu anual cu o durată de 32 de zile calendaristice. Se interzice discriminarea pe criterii de dizabilitate referitor la toate aspectele și formele de

încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și desfășurare a activității de muncă, la avansarea în carieră, la condițiile de sănătate și securitate la locul de muncă.

Un mecanism important de garantare a exercitării dreptului la muncă îl constituie adaptarea rezonabilă a locului de muncă.

Potrivit art.2 al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități [3] „Acomodare rezonabilă” este modificarea sau ajustarea necesară și corespunzătoare, fără a impune o povară exagerată, atunci când acestea sunt necesare pentru a garanta, persoanelor cu dizabilități, beneficierea de drepturile și libertățile fundamentale ale omului și exercitarea acestora, în egală măsură cu alți cetățeni. Iar „designul Universal” este design-ul produselor, mediilor, programelor și serviciilor pentru a fi utilizate de către toți cetățenii, în cea mai mare măsură posibilă, fără a fi necesară readaptarea sau design-ul specializat.

În concret adaptarea rezonabilă în vederea exercitării dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități presupune: adaptarea locurilor sau posturilor de muncă, de exemplu semnalizări vizuale de avertizare; modificarea instrucțiunilor sau a manualelor de referință, de exemplu instrucțiuni vizuale sau cu imagini; asigurarea iluminatului corespunzător (pentru a citi cu ușurință mișcarea buzelor); asigurarea tuturor informațiilor despre securitate și sănătate în formate accesibile; distribuirea unor sarcini ale persoanelor cu dizabilitati către alte persoane, de exemplu cele de conducere a unui vehicul; informarea și instruirea specială a responsabililor și a personalului pentru a ajuta lucrătorii cu dizabilități.

Instruirea este necesară pentru cei care au sarcina de evacuare a lucrătorilor cu dizabilități în caz de urgență, inclusiv de utilizare a echipamentelor speciale de evacuare; asigurarea de semnalizare luminoasă pentru alarmă în caz de incendiu sau alte dispozitive de avertizare vizuale sau cu vibrații pentru a suplimenta alarmele auditive (instalate în toate zonele, inclusiv în toalete); telefoane speciale pentru persoanele cu deficiențe auditive; lampe și ascensoare pentru persoanele ce se deplasează cu ajutorul scaunelor rulante, mânere la uși adaptate special etc. În 2006, în cauza Sonia Chacon Navas vs Eures Colectividades SA [4], Curtea Europeană de Justiție face diferențierea dintre conceptul „dizabilitate” și cel de „boală” și a

subliniat că conceptul de „dizabilitate” trebuie înțeles ca fiind „o limitare care rezultă din deficiențe fizice, mentale sau psihologice și care împiedică participarea persoanei în viața profesională”. Iar în anul 2013, Curtea de Justiție a Uniunii Europene trece la o abordare sociomedicală a dizabilității, arătând că noțiunea „handicap”, în sensul Directivei 2000/78, trebuie înțeleasă ca referindu-se la o limitare care rezultă în special din afecțiuni fizice, mentale sau psihice pe termen lung, a căror interacțiune cu diferite bariere poate împiedica participarea deplină și efectivă a persoanei în cauză la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători.”

Astfel, în anul 2014, examinând cauza Kaltoft [5] Curtea analizează principiul general al nediscriminării pe motive de dizabilitate în contextul unei concedieri, care din perspectiva lucrătorului se datora obezității sale. Cum instanța națională solicitase, prin cererea de decizie preliminară, Curții să se pronunțe în legătură cu posibilitatea de a aplica prevederile Acquis-ului comunitar referitoare la interzicerea discriminării pe criteriul dizabilitate și în cazul discriminării pe motive de obezitate săvârșită în relațiile de muncă, Curtea a arătat că deși „obezitatea ca atare nu poate fi considerată un motiv care să se adauge celor în temeiul cărora Directiva 2000/78 interzice orice discriminare”, totuși noțiunea „dizabilitate” menționată trebuie interpretată ca referindu-se nu numai la imposibilitatea de a desfășura o activitate profesională, ci și la îngreunarea exercitării unei astfel de activități.

O altă interpretare ar fi incompatibilă cu obiectivul acestei directive, care vizează în special ca o persoană cu handicap să poată avea acces la un loc de muncă sau să exercite o activitate legată de acesta”. CJUE conchide astfel că „în ipoteza în care, în anumite circumstanțe, starea de obezitate a lucrătorului în cauză determină o limitare, care rezultă în special din afecțiuni fizice, mentale sau psihice, care, în interacțiune cu diferite bariere, poate împiedica participarea deplină și efectivă a acestei persoane la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători, și dacă această limitare este de lungă durată, o astfel de stare poate intra în sfera noțiunii „handicap” în sensul Directivei 2000/78” [6].

Astfel conchidem că la nivel legislativ dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități este garantat.

Însă, cu toate acestea, persoanele cu dizabilități, sunt angajate într-un număr destul de redus, ceea ce impune ca statul să implementeze măsuri concrete în vederea sporirii angajării în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități.

Referințe:

1. Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 155-159/508 din 27.07.2012.
2. Codul muncii adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162/648 din 29.07.2009.
3. Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități ratificată prin Legea nr. 166 din 09.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126-128/428 din 23.07.2010.
4. Hotărârea Curții Europene de Justiție în cauza Sonia Chacon Navas vs Eures Colectividades SA din 11 iulie 2006, paragraful 43-46, cauza C-13/05.
5. Hotărârea Curții Europene de Justiție în cauza FOA, acționând în numele lui Karsten Kalsoft împotriva Kommunernes Landsforening (KL), acționând în numele municipalității din Billund, Cauza C-354/13.
6. Analiza compatibilității legislației naționale în domeniul nediscriminării în câmpul muncii cu standardele europene, p. 22-23. Disponibil: <http://egalitate.md/wp-content/uploads/2017/01/CRJM-Raport-nediscriminare-in-munca1.pdf> .

DREPTUL LA PENSIE AL AVOCAȚILOR

Aliona CHISARI-RURAK

Art. 47 al Constituției Republicii Moldova garantează tuturor persoanelor dreptul la asistență și protecție socială [1]. În același context, dreptul la securitate socială este prevăzut în art. 22 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, [2] art. 12 al Cartei Sociale Europene Revizuite [3], art. 9 al Pactului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale [4].

Abordând securitatea socială, identificăm în cadrul acesteia două sisteme distincte: *asigurarea socială și asistența socială*.

Asigurarea socială are la bază principiul contributivității și presupune un sistem de prestații oferite persoanelor aflate în situație de risc social, care anterior au achitat contribuții de asigurări sociale.

Printre prestațiile de asigurări sociale un loc aparte îl ocupă pensiile. În Republica Moldova, la etapa actuală, există patru categorii de pensii: pensie pentru limită de vârstă, pensie pentru dizabilitate; pensie de urmaș și pensie specială [5, art. 9]. Urmare a modificărilor legislative survenite în acest domeniu suntem într-o perioadă de implementare a reformei sistemului de pensionare. Cele mai importante momente ale acesteia constituie modificarea vârstei și a stagiului de cotizare. Având în vedere realitățile demografice, dar și alte schimbări radicale care afectează țara noastră, s-a recurs la majorarea treptată a acestor doi indicatori. În anul 2018, vârsta de pensionare constituie pentru bărbați 62 de ani 8 luni, iar pentru femei 58 de ani. Stagiul de cotizare – pentru bărbați: 34 de ani, iar pentru femei: 31 de ani [5, art. 41, 42]. Alte prestații de asigurări sociale de care beneficiază asigurații (conform regulii generale) sunt cele pentru incapacitate temporară de muncă; pentru accidente de muncă și boli profesionale; pentru maternitate și pentru îngrijirea copilului; pentru șomaj, pentru dizabilitate sau pentru deces.

Totodată, legea face abstracție de la regula generală și stabilește anumite categorii de persoane (de exemplu: avocații, notarii, executorii judecătorești ș.a.) care achită contribuția de asigurări sociale anual, în sumă fixă, având dreptul doar la pensie minimă și ajutor de deces [6, Anexa 3]. Suntem sau nu în prezența discriminării?

E o întrebare la care vom da răspuns în cele ce urmează, prin prisma dreptului la pensie al avocatului. Legea cu privire la sistemul public de asigurări sociale prevede că sistemul public de asigurări sociale se organizează și funcționează având ca principii de bază: principiul egalității, care asigură tuturor participanților la sistemul public – contribuabili și beneficiari – un tratament nediscriminatoriu în ceea ce privește drepturile și obligațiile prevăzute de lege.

Asigurat este persoana fizică aptă pentru muncă, cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova, având obligația de a plăti contribuții de asigurări sociale în vederea beneficiii de dreptul pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea riscurilor sociale prevăzute de lege [7, art. 1,3]. Cu referire la avocați, considerăm că acesteia în Republica Moldova sunt supuși discriminării pe criteriu profesional și de avere, având în vedere că deși achită contribuții de asigurări sociale, acestora li se garantează doar dreptul la pensie minimă (stagiul de cotizare) și

ajutor de deces. În cadrul Legii cu privire la asigurarea egalității, se stabilește ca prioritate prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile: politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Discriminarea constituie orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți ale persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe anumite criterii. Subiecți în domeniul discriminării sunt persoanele fizice și juridice din domeniul public și privat, iar în calitate de formă gravă a discriminării, se identifică promovarea sau practicarea discriminării de către autoritățile publice [8].

În contextul nediscriminării, considerăm necesar de a raporta contribuția achitată în sumă fixă de către avocați, la contribuțiile achitate de către salariați, care pe lângă dreptul la pensie au dreptul la toate celelalte prestații de asigurări sociale.

Comparând angajații cu avocații, reiese că salariații, care beneficiază de salariul minim garantat în sectorul real al economiei în anumite perioade, au achitat contribuții mai mici.

De exemplu, în 2014 salariul minim garantat a constituit 1.650 lei, iar salariații au achitat la bugetul asigurărilor sociale de stat 6% din respectivul venit, iar angajatorul acestora – 23% din același venit, astfel contribuția de asigurări sociale constituind minim 478,5 lei, în același timp, avocații în anul 2014 au achitat 479 lei lunar (5.748 lei anual, a câte 1/12 pentru fiecare lună). Totodată, avocații achită această sumă, indiferent de faptul dacă au sau nu venituri.

Acest calcul simplu scoate în evidență tratamentul diferit, pe care îl considerăm discriminatoriu, al avocaților. În acest context, considerăm că fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în Declarația Universală a Drepturilor Omului, fără niciun fel de deosebire bazată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 12.08.1994.

2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10.12.1948. Ratificată prin Hotărârea Sovietului Suprem nr.217 din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale*. Vol. I. Chișinău, 1998.
3. Carta Socială Europeană – revizuită, adoptată la Strasbourg la 03.05.1996. Ratificată parțial prin Legea nr.484-XV din 28.09.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.130 din 26.10.2001.
4. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la New York la 16 decembrie 1966, în vigoare de la 3 ianuarie 1976. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.217 din 28 iulie 1990; *Veștile*, 1990, august, nr.8, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993. În: *Tratate internaționale*. Chișinău, 1998, vol.1, p.18-30 (art.9-11).
5. Legea privind sistemul public de pensii, nr. 156 din 14.10.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 42-44 din 02.03.2004.
6. Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2018, nr. 281 din 15.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 464-470 din 29.12.2017.
7. Legea privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489 din 08.07.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1-4 din 06.01.2000.
8. Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr 103 din 29.05.2012.

PRODUSELE DE VACANȚĂ ÎN REGLEMENTAREA CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

Natalia CHIBAC

Turismul reprezintă un fenomen economico-social propriu civilizației moderne, acesta constituind astăzi, prin conținutul său, un domeniu distinct de activitate, o componentă de primă importanță a vieții economice și sociale pentru un număr tot mai mare de țări ale lumii. Receptiv la prefacerile civilizației contemporane, turismul evoluează sub impactul acestora, dinamica sa integrându-se procesului general de dezvoltare. Activitatea turistică din Republica Moldova, în ultimele decenii, este preocupată de practica europeană, orientată spre verificarea și selectarea celor mai raționale soluții în scopul creării unui cadru juridic mai favorabil atât pentru organizațiile ce acordă servicii turistice, cât și pentru înșiși turiști. Premisele acestui obiectiv se manifestau prin creșterea permanentă a numărului de turiști care

vizitau cu diferite scopuri majoritatea țărilor lumii, inclusiv prin creșterea interesului față de Republica Moldova, ca un nou stat independent pe harta Europei. Din aceste considerente, legiuitorul național a conștientizat faptul că și ramura relativ nouă a economiei – turismul – ar putea influența favorabil în viitor dezvoltarea economică a Republicii Moldova.

Totodată, în ultimii ani sectorului turistic din Republica Moldova i s-a acordat o atenție deosebită, ceea ce a dus la modificarea legislației civile în acest domeniu.

În baza Acordului de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte [1] s-au propus obiective care au facilitat aplicarea prevederilor legislației UE în legislația Republicii Moldova, astfel, în art.1 lit.(f) se menționează că UE se obligă să susțină eforturile Republicii Moldova care vizează dezvoltarea potențialului său economic prin intermediul unei cooperări internaționale, precum și prin intermediul apropierii legislației sale de cea a UE. Acest fapt a facilitat că la 30 martie 2017 în Republica Moldova a intrat în vigoare Legea nr.200 din 28.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [5].

Un act normativ important care a influențat procedeul de modificare a legislației civile în domeniul contractului de servicii turistice a fost Directiva 2008/122/CE care a intrat în vigoare la 23 februarie 2009 [3]. Respectiva Directivă reprezintă o normă comunitară la care se raportează statele membre, în materia protecției consumatorilor, în raporturile ce surprind drepturile de folosință a unităților de cazare. Apariția unor noi produse de vacanță similare dreptului de folosință pe durată limitată și a anumitor tranzacții referitoare la dreptul *timeshare* (contractele de revânzare și contractele de schimb) au fost la baza rațiunii pentru care a fost necesară revizuirea Directivei 94/47/CE ce acoperea evoluția pieței imobiliare *timeshare* [4]. Analizând Directiva 2008/122/CE și art.1145¹-1145¹⁰ Cod civil al Republicii Moldova [2], am constatat că modificările aduse ar fi următoarele: reglementarea a încă trei tipuri de contracte (contractul privind produsele de vacanță cu drept de folosință pe termen lung, contractul de revânzare și contractul de schimb); înlocuirea titlaturii de „vânzător” cu cea de „comerciant” și a noțiunii

de „dobânditor” cu cea de „consumator”; lărgirea domeniului material de aplicare și la bunuri mobile; reducerea duratei minime a contractului la 1 an; conceperea unui formular standard de informare (tipizat); sporirea gradului de protecție precontractuală; extinderea termenului de reziliere unilateral la 14 zile și introducerea unui nou termen prelungit de reziliere pentru nepunerea la dispoziția consumatorului a formularului standard de reziliere a contractului; stabilirea faptului că „instrument”-ul contractului poate fi hârtia sau orice suport durabil; prevederea că invitațiile la evenimente de promovare sau alte evenimente comerciale, în cadrul cărora se vând produse *timeshare*, trebuie să fie caracterizate de transparență; statuarea faptului că, în anumite cazuri, prevederile directivei se răsfrâng și asupra contractelor a căror lege aplicabilă este cea a unui stat nemembru al UE; informarea consumatorilor asupra posibilității soluționării extrajudiciare a litigiilor. Potrivit expunerii de motive, Directiva a fost adoptată în contextul în care turismul joacă un rol din ce în ce mai important în economiile statelor membre. Prin urmare, ar trebui încurajate, prin adoptarea anumitor norme comune, o dezvoltare și o productivitate mai ridicată în sectoarele bunurilor cu drept de folosință pe durată limitată și a produselor de vacanță cu drept de folosință pe termen lung. Instituția *timeshare* a făcut obiectul unor ample controverse care priveau până și denumirea, și originile conceptualiste ale acesteia.

Nici dreptul statal și nici prevederile internaționale în materie nu au statuat o terminologie universală pentru această noțiune, astfel că în sistemele de drept european, continental sau american, doctrinarii fac referire la proprietatea *timeshare* întrebuițând următoarele denumiri: *times-property*, *interval ownership*, *time-span ownership*, *club-trustee*, *teilverbodsrecht*, *multipropriété droit*, *droit de jouissance à temps partagé*, *propriété spatio-temporelle*, *propriété saisonnière*, *nuvelle propriété*, *pre-propriété*, *l'écopropriété*, *multipropriété*, *multi-propriedad*, *propriedad periódica*, *direito de habitação periódica* [6, p.13]. La origini, *timeshareul* avea statut de raport juridic ce producea efecte, în concret, însă era lipsit de orice reglementare, prin care să se statueze asupra elementelor contractuale minimale, cum ar fi: calitatea părților, obiectul contractului, domeniul material de aplicare, natura juridică a dreptului dobândit în urma parafării contractului, un set clar de obligații ce le incumbă co-contractanților sancțiunile aplicabile în

cazul nesocotirii clauzelor contractului sau legea aplicabilă în ipoteza incidenței vreunui litigiu, din moment ce aproape în integralitatea lor, contractele *timeshare* sunt transfrontaliere [6, p.14].

Referințe:

1. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, ratificat prin Legea nr.112 din 02.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.185-1999 din 18.07.2014. (Accesat la 25.06.2018). Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf>.
2. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial la Republicii Moldova*, nr.82-86 din 22.06.2002, în vigoare de la 12.06.2013. Disponibil: <http://ex.justice.md/md/325085/>
3. Directiva 2008/122/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 ianuarie 2009 privind protecția consumatorilor în ceea ce privește anumite aspecte referitoare la contractele privind dreptul de folosință a bunurilor pe durată limitată, la contractele privind produsele de vacanță cu drept de folosință pe termen lung, precum și la contractele de revânzare și de schimb. În: *Jurnalul Oficial la Uniunii Europene*, nr. L 33 din 3 februarie 2009 (Accesat la 14.-06.2018). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32008L0122>.
4. Directiva 94/47/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 1994 privind protecția dobânditorilor în ceea ce privește anumite aspecte ale contractelor privind dobândirea dreptului de folosință pe durată limitată a bunurilor imobile (abrogată). În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, nr. L 280 din 29 octombrie 1994. (Accesată la 24.06.2018). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A31994L0047>
5. Legea nr. 200 din 28.07.2016 pentru modificarea și complerea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.338-341 din 30.09.2016. (accesat la 22.06.2018). Disponibil: <http://lex.justice.md/md/366855/>.
6. DINU, E. R. *Contractul de vânzare-cumpărare în sistemul timeshare / Sinteza tezei de doctor*. București, 2014, 77 p. (Accesat 23.06.2018). Disponibil: www.univnt.ro/rezumat_e_doctorat/index.php?dir.

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN MUNCĂ

Felicia PĂSCĂLUȚĂ

În domeniul securității și sănătății în muncă, își găsesc suportul și aplicabilitate toate formele răspunderii juridice: penală, contravențională și civilă. O formă de răspundere specifică doar raporturilor juridice de muncă, aplicabilă și domeniului enunțat, este răspunderea disciplinară a salariaților. În acest context, subliniem faptul că izvorul răspunderii juridice în domeniul securității și sănătății în muncă este însuși contractul individual de muncă.

În conformitate cu art. 9 alin. (1) din Legea RM nr. 186-XVI/2008, angajatorul poartă răspundere pentru organizarea și asigurarea securității și sănătății lucrătorilor sub toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată. Totodată, în doctrina autohtonă s-a arătat că în această materie trebuie reținute și alte prescripții legale [1, p. 634; 149, p. 145]: a) angajatorul nu este exonerat de responsabilitățile sale în domeniul enunțat mai înainte în cazul în care apelează la servicii externe de protecție și prevenire (art. 9 alin. (2) din Legea RM nr. 186-XVI/2008); b) consacarea și existența obligațiilor lucrătorilor în același domeniu al securității și sănătății în muncă nu aduc atingere principiului responsabilității angajatorului (art. 9 alin. (3) din Legea RM nr. 186-XVI/2008).

Încălcarea normelor de securitate și sănătate în muncă poate antrena varii forme de răspundere juridică în raport cu normele încălcate, tipul de faptă săvârșită, persoana prejudiciată și natura pagubei suferite. Așadar, în domeniul securității și sănătății în muncă poate interveni:

a) **răspunderea disciplinară**, ori de câte ori se încalcă prevederile art. 9 alin. (2) lit. e) și g) din CM al RM și cele cuprinse în art. 19 din Legea RM nr. 186-XVI/2008, texte legale care consfințesc și concretizează obligația salariatului să respecte cerințele de securitate și sănătate în muncă. Totodată, reiterăm că, potrivit art. 12 alin. (4) lit. b) și c), alin. (5) și art. 20 din Legea RM nr. 186-XVI/2008, *răspunderea disciplinară este exclusă dacă lucrătorul, în cazul unui pericol grav, imediat și inevitabil, părăsește postul de lucru sau o*

zonă periculoasă ori dacă refuză motivat să reia lucrul în cazul când la locul de muncă mai persistă pericolul grav și imediat. De asemenea, nu poate fi recunoscut ca temei pentru antrenarea răspunderii disciplinare a lucrătorului refuzul acestuia de a efectua lucrări în cazul apariției unui pericol pentru viața ori sănătatea sa;

b) **răspunderea penală.** Astfel, potrivit art. 183 alin. (1) Cod penal al RM [2], încălcarea de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii, *dacă această încălcare a provocat accidente cu oameni sau alte urmări grave*, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 100 la 200 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani, dar dacă aceeași acțiune a provocat din imprudență decesul unei persoane, persoana vinovată poate fi pedepsită, conform art. 183 alin. (2) Cod penal al RM, cu închisoare de la 2 la 6 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. După cum se arată în doctrină [3, p.311], „contravenția sau infrațiunea sunt fapte săvârșite cu vinovăție, adică cu intenție sau din imprudență. În sfera relațiilor sociale de muncă aceste fapte se comit, de regulă, din imprudență”;

c) **răspunderea contravențională.** Așadar, Codul contravențional al RM dispune, în art. 55 alin. (1), că încălcarea legislației muncii, a legislației cu privire la securitatea și sănătatea în muncă se sancționează cu amendă de la 100 la 140 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 200 la 350 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 350 la 450 de unități convenționale aplicată persoanei juridice. Potrivit art. 55 alin. (2) Cod contravențional al RM, aceleași acțiuni săvârșite asupra minorului se sancționează cu amendă de la 120 la 150 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 250 la 350 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 400 la 480 de unități convenționale aplicată persoanei juridice. În opinia noastră, *prevederile art. 55 Cod contravențional al RM necesită o revizuire completă în partea ce vizează răspunderea contravențională a lucrătorilor pentru încălca-*

rea legislației cu privire la securitatea și sănătatea în muncă. În spiritul normelor Uniunii Europene în materie și potrivit practicii judiciare a Curții de Justiție a Uniunii Europene [4, p. 672; 59, p. 489; 152, p. 191], toate sancțiunile contravenționale trebuie să fie aplicate numai angajatorilor, iar nu și lucrătorilor (salariaților). Firește că salariații vinovați vor putea fi sancționați disciplinar (răspunderea disciplinară fiind o răspundere distinctă de cea contravențională) și, dacă este cazul, vor răspunde și material.

d) **răspunderea materială.** Răspunderea juridică a angajatorului pentru dauna cauzată sănătății salariaților capătă forma unei răspunderi civile delictuale pentru a cărei survenire se cere existența următoarelor condiții generale: 1) existența unei fapte ilicite, adică o acțiune sau inacțiune care are ca rezultat încălcarea drepturilor subiective sau a intereselor legitime ale unei persoane. Caracterul ilicit al faptei angajatorului constă în crearea unor condiții dăunătoare (ofensive) de muncă, în nerespectarea normelor de securitate și sănătate în muncă, în neasigurarea igienei muncii; 2) existența unui prejudiciu care rezidă în urmarea negativă suferită de o persoană prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății ori prin deces din cauza faptei ilicite săvârșite de o altă persoană; 3) legătura de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, adică prejudiciul cauzat sănătății să fie o consecință a faptei ilicite. Raportul causal între fapta ilicită a autorului prejudiciului și vătămarea sănătății are ca urmare pierderea posibilității persoanei prejudiciate de a obține venit; 4) existența vinovăției persoanei care a săvârșit fapta ilicită.

În conformitate cu pct. 4 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 6/2005 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces [5], pentru survenirea răspunderii civile a angajatorului pentru dauna cauzată sănătății salariaților sunt necesare, în afara condițiilor generale, și unele condiții speciale:

a) la momentul cauzării prejudiciului să existe raporturi de muncă între angajator și salariat;

b) prejudiciul să fi fost cauzat salariatului în timpul și în legătură cu executarea obligațiilor de muncă. În același timp, este necesar să concretizăm că vătămarea sănătății salariatului se consideră că a avut

loc în legătură cu executarea obligațiilor de serviciu dacă aceasta este rezultatul activității de producție a angajatorului și a apărut în locul unde angajatorul era obligat să asigure condiții de muncă inofensive, în special: pe teritoriul unității, indiferent de faptul dacă prejudiciul a fost cauzat salariatului la locul de muncă, în timpul executării obligațiilor de serviciu sau în alte împrejurări; în afara teritoriului unității, dar în timpul executării obligațiilor de serviciu dacă angajatorul era obligat să asigure condiții inofensive de muncă; în timpul deplasării de la domiciliu la locul de muncă și invers cu mijlocul de transport al angajatorului.

Pornind de la cele relatate mai sus, angajatorul nu va fi tras la răspundere pentru dauna cauzată sănătății salariaților în afara timpului de muncă și în lipsa executării de către salariați a obligațiilor de muncă. De asemenea, răspunderea angajatorului nu poate fi antrenată în perioada suspendării contractului individual de muncă în circumstanțele prevăzute de art. 76 CM RM.

În conformitate cu art. 1418 alin. (1) Cod civil al RM [6], în caz de vătămare a integrității corporale sau de altă vătămare a sănătății, autorul prejudiciului are obligația să compenseze persoanei vătămate salariul sau venitul ratat din cauza pierderii sau reducerii capacității de muncă, precum și cheltuielile suportate în legătură cu vătămarea sănătății – de tratament, de alimentație suplimentară, de protezare, de îngrijire străină, de cumpărare a unui vehicul special, de reciclare profesională, de tratament sanatorial, incluzând costul foii sanatoriale, costul biletelor de călătorie tur-retur, inclusiv pentru însoțitor la necesitate etc. În același timp, la determinarea salariului nerealizat (venitului ratat) nu se iau în considerare pensia de invaliditate, stabilită persoanei vătămate în legătură cu vătămarea integrității corporale sau cu o altă vătămare a sănătății și nici alte indemnizații sau sume, plătite pe linia asigurărilor sociale de stat (art. 1418 alin. (3) Cod civil al RM).

Ne raliem la opinia autorilor autohtoni, potrivit căreia, deși Legea RM nr. 186-XVI/2008 cuprinde doar prevederi ce pun în aplicare mecanismul răspunderii materiale a angajatorului pentru prejudiciile cauzate victimelor accidentelor de muncă sau bolilor profesionale, totuși poate surveni și răspunderea materială a lucrătorului în cazul în care, prin încălcarea cu vinovăție a unor norme de securitate și

sănătate în muncă, respectivul a cauzat concomitent și un prejudiciu material angajatorului (cu condiția întrunirii în astfel de situații și a celorlalte elemente constitutive ale răspunderii materiale a salariatului, statuate în art. 327-328 și art. 333-347 CM RM).

Referințe:

1. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii. Manual*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 736 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea RM nr. 985. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.04.2009, nr. 72-74.
3. NEGRU, T., SCORȚESCU, C. *Dreptul muncii – curs universitar*. Chișinău: Labirint-Cutasevici II, 2010. 320 p.
4. ȘTEFĂNESCU, I.T. *Tratat teoretic și practic de drept al muncii*. Ed. a II-a. București: Universul Juridic, 2012. 941 p.
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 6/2005 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces. În: *Buletinul CSJ a RM* 12/6, 2005.
6. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea RM nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86.

EVOLUȚIA ISTORICĂ A CONTRACTULUI ÎN FAVOAREA UNUI TERȚ

Ludmila BELIBAN-RAȚOI

Unul din principiile care guvernează instituția contractului este principiul relativității efectelor contractelor. **Principiul relativității efectelor actului juridic civil** este regula de drept potrivit căreia actul juridic civil produce efecte numai față de autorul sau autorii săi, fără să poată profita ori dăuna altor persoane. Acest principiu este consacrat și de art. 668 alin. (2) CC RM, potrivit căruia „Contractul produce efecte numai între părți, dacă legea nu prevede altfel”.

Contractul produce efecte și pentru succesorii universali sau cu titlu universal, dacă din lege, din contract sau din natura obligației nu rezultă altfel” [1], dar își are originea în dreptul roman: „*res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*” (un act încheiat între anumite persoane nu avantajează, dar nici nu dezavantajează pe

altcineva.) Altfel spus, principiul relativității înseamnă că actul juridic civil bilateral dă naștere la drepturi și obligații doar pentru părțile lui, iar actul unilateral îl obligă numai pe autorul său.

Principiul relativității efectelor actului juridic civil reprezintă regula potrivit căreia actul juridic produce efecte numai față de autorul (autorii) lui. Stabilirea unui raport juridic creează pentru creditor posibilitatea de a-și exercita drepturile și generează pentru debitor obligații pe care trebuie să le îndeplinească. Persoanele care nu au participat la încheierea actului juridic nu pot exercita drepturi și nici nu pot executa obligații, fiind străine de actul încheiat.

Principiul se întemeiază pe caracterul volițional al actului juridic, având la baza manifestarea de voință a părților.

Este firesc ca actul juridic să producă efecte numai față de părțile care și-au exprimat voința de a-l încheia, altminteri ar însemna ca persoanele care nu au participat la încheierea actului juridic să dobândească calitatea de debitor sau de creditor, fără voia lor.

De asemenea, principiul în discuție este fundamentat și pe ideea de libertate individuală a persoanei, care ar fi înfrântă dacă s-ar admite soluția contrară. Conform opiniei unor autori, contractul în favoarea unui terț este o excepție veritabilă la principiul în favoarea unui terț – Contractul în favoarea unui terț este o veritabilă excepție de la principiul relativității efectelor contractelor contractului cât privește latura activă a obligației [2]. Doctrinarul român Constantin A. Diaconu, în lucrarea *Principiul inopozabilității contractelor față de terți. Noțiunea de terț*, pune la îndoială că stipulația pentru altul (contractul în favoarea unui terț) este o excepție veritabilă a principiului relativității efectelor actelor juridice civile.

Doctrina, jurisprudența și codurile sunt de acord asupra dreptului terțului beneficiar să refuze a accepta stipulația făcută în favoarea lui.

Dacă este așa, atunci contractele nu produc efecte obligatorii nici în profitul terților [3]. Această opinie era acceptabilă în cazul în care nu exista nicio prevedere cu privire la contractul în favoarea unui terț în legislația României sau a Republicii Moldova, dar odată cu momentul reglementării exprese a acestuia în codurile civile nu mai putem nega acest caracter de excepție, în cazul în care terțului îi sunt atribuite anumite drepturi, la aceasta revenim ulterior în text. Contractul în favoarea unui terț nu a fost recunoscut întotdeauna de către doctrinari.

În drept privat roman, stipulația de contract verbal nu era recunoscută. K.P. Pobedonoshev menționa că în dreptul privat roman era declarată nevalabilă clauza contractului în favoarea unui terț, atât la partea ce se obliga în favoarea terțului, cât și la acest terț [4].

În dreptul englez, până în 1999, când a fost adoptată legea cu privire la dreptul terților în contracte, nu era recunoscută construcția contractului în favoarea unui terț [5]. Până la adoptarea legii sus-indicate statutul contractului în favoarea unui terț era stabilit de practica judiciară ghidată de regula neimplicării terților în contract, prin care terțul nu poate deveni titularul unui drept conform contractului semnat de părțile contractante. Chiar dacă din contract a fost stabilit clar intenția părților de a institui obligația de achitare a rentei terței persoane, și anume soției acestuia, Palata Lorzilor a decis că nepotul nu trebuie să achite văduvei, deoarece nu este parte a contractului [6].

În SUA posibilitatea încheierii unui contract în favoarea unui terț a fost recunoscută încă în 1859 [7]. Contractul în favoarea unui terț exista și în dreptul sovietic, astfel conform art. 140 din Codul civil al CC RSSFR din 1922, prin contract în favoarea unui terț, executarea obligațiilor poate fi cerută și de către o parte ce a pus în sarcina debitorului executarea, cât și de către o terță persoană în favoarea căreia a fost încheiat contractul. CC al Federației Ruse stabilește la art. 430 – contractul în favoarea unui terț este acel contract, prin care părțile au stabilit că debitorul este obligat să execute prestația nu creditorului, dar unei persoane care este indicată în contract sau care poate fi determinată, iar cea din urmă are dreptul de a cere executarea obligației în beneficiul său.

Art. 328 CC German alin. (1) stabilește: contractul poate fi condiționat cu executarea terței persoane, ca terța persoană să obțină dreptul de a cere executarea obligației [8]. Contractul în favoarea unui terț este reglementat la art.721-724 CC RM. În conformitate cu art. 721 alin. (1) „Părțile unui contract pot conveni ca debitorul (promitentul) să efectueze prestația nu creditorului (stipulantului), ci terțului (beneficiarului), indicat sau neindicat în contract, care obține în mod nemijlocit dreptul să pretindă prestația în folosul său”.

Conform noii reforme franceze în domeniul contractelor, stipulația pentru altul este stabilită în art. 1205 CC Francez.

O veche prevedere o aveam în Codul civil din 1804 în art. 1121,

potrivit căreia era posibil să se stipuleze în beneficiul altuia, cu condiția că aceasta este făcută pentru sine sau o donație făcută altuia.

Ordonanța 2016-131 din 10 februarie 2016 privind reforma legii contractelor, îi consacră acum cinci articole în cadrul secțiunii 2 intitulată – efectele contractelor în raport cu terții. Astfel conform acestor prevederi unul dintre contractanți poate face celuilalt, promitent, promisiunea de a realiza un beneficiu unui terț, beneficiarul. Acesta din urmă poate fi și o persoană viitoare, dar să fie desemnată în momentul îndeplinirii promisiunii. Noul regim de stipulare pentru altul – art. 1206-1209 CC Francez sunt dedicate regimului stipulării pentru alții, în acest caz fiind studiată minuțios jurisprudența acumulată de secole.

Contractul în favoarea unui terț este unul din noutățile instituite de CC RM, în vigoare, stabilind o nouă structură în cadrul efectelor contractelor civile, deși el a existat prin intermediul contractelor speciale, și anume, contractul de transport, contractul de asigurare, contractul de administrare fiduciară, totuși o examinare doctrinară profundă nu a fost realizată în doctrina autohtonă. În lucrare am realizat o analiză din punct de vedere doctrinar și cu trimitere la norma legală stabilită în legislația RM și în mod comparat cu legislația altor state.

Referințe:

1. Codul civil al RM, adoptat prin legea nr. 1107 din 06.06.2002. Publicat la 22.06.2002 în *Monitorul Oficial*, nr. 82-86.
2. STĂTESCU, C., BÎRSAN, C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Ed. a III-a. București: All Beck, p. 70.
3. DIACONU, C. A. Avocat. *Principiul inopozabilitatea contractelor față de terți. Noțiunea de terț*. București: Lumina lex, 1999, p. 50.
4. ПОБЕДОНОСЦЕВ, К.П. Курс гражданского права. Ч.3: *Договоры и обязательства*. Москва: Статус, 2003, с. 622.
5. GUENTER, Treitel Sir. *The Law of Contract*. 11th edition. London: Sweet&Maxwell, 2003, p. 1271.
6. *Beswick v Beswick* 1967, UKHL 2 (29 June 1967). URL: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1967/2.html>.
7. LAWRENCEV, Fox, 20 NY 268. URL: http://www.courts.State.ny.us/reporter/archives/lawrence_fox.htm.
8. *Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands (Гражданское Уложение Германии)*. Москва: Вольтер-Клувер, 2008. 872 с.

DREPTUL COPILULUI DE A ÎNTREȚINE RELAȚII PERSONALE CU AMBII PĂRINȚI

Andriana CEBOTARI

Familia, în accepțiunea tradiționalistă care s-a înrădăcinat pe parcursul istoriei, în ultimele decenii are de suferit schimbări esențiale, schimbări ce sunt determinate de diferiți factori, de ordin atât social-economic, cât și moral. Cert este că drept rezultat al ratei înalte a divorțurilor și cosmopolitismului, sunt foarte frecvente situațiile în care are loc separarea părinților, astfel încât copilul rămâne să locuiască separat de cel puțin unul din părinții săi [1, p.3].

În această ordine de idei, este necesar de subliniat că atât legislația internațională, cât și cea națională, indică că indiferent de situația creată între părinți, copilul are dreptul să comunice în egală măsură cu ambii părinți, să continue să întrețină relații personale cu ambii părinți, fără a ține cont de cauza separării – cea produsă de familie sau cea dispusă de stat [Ibidem, p.15].

Urmează de menționat că la data de 17.07.2006 a fost adoptată Convenția asupra relațiilor personale care privesc copiii [1], unde statele semnatare au recunoscut necesitatea de a ocroti relațiile personale dintre copii și părinții lor, precum și dreptul copilului ai cărui părinți locuiesc separat să întrețină regulat relații personale cu ambii, cu excepția unor situații excepționale. În acest context, legislația recunoaște o singură situație excepțională – încălcarea interesului superior al copilului, formulare care lasă suficient loc de interpretare. Astfel, principiul general care călăuzește toate documentele internaționale în materia drepturilor copilului este inclus în dispoziția art. 3 al Convenției Națiunilor Unite din 1989 cu privire la drepturile copilului [2], care dispune că „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotiri sociale, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să constituie o considerație primordială”.

Conceptul de interes superior al copilului este subliniat în actul nominalizat, inclusiv în contextul separării de părinți: copiii nu vor fi separați de părinți, împotriva voinței lor, „decât atunci când

autoritățile competente, în urma unei reexaminări oficiale, constată, în acord cu legislația și procedurile valabile, că o asemenea separare este necesară intereselor superioare ale copilului”; statele trebuie să respecte dreptul copilului de a păstra legătura cu ambii părinți, „în afară de cazul în care acest lucru este contrar interesului superior al copilului” (art. 9 (1) și (3)).

Dreptul copilului de a întreține relații personale cu ambii părinți este consfințit și de art. 24 alin. (3) din Carta drepturilor fundamentale a UE [3], care recunoaște în mod expres dreptul fiecărui copil de a întreține relații personale cu ambii părinți. Formularea dispoziției clarifică conținutul dreptului, în special semnificația termenului contact, care trebuie: să aibă loc cu regularitate, să permită întreținerea unor relații personale și să fie în forma contactului direct.

În acest context, figurează același avertisment, nominalizat *supra*: dreptul fiecărui copil de a întreține relații cu părinții săi este limitat în mod expres de interesul său superior. Concomitent, o măsură care împiedică copilul să întrețină în mod regulat relații personale și contacte directe cu ambii părinți poate fi justificată numai printr-un alt interes al copilului de o importanță atât de mare, încât are prioritate față de interesul care stă la baza dreptului fundamental respectiv [4].

De asemenea, nu putem omite că dreptul fiecărui copil de a întreține relații personale cu ambii părinți este implicit în articolul 8 din Convenție. CEDO afirmă „faptul că părintele și copilul se bucură reciproc unul de compania celuilalt constituie un element fundamental al vieții de familie” [5], acest drept fiind un aspect inerent al dreptului la viață de familie. Pentru a determina întinderea dreptului copilului de a comunica cu ambii părinți, urmează de citat prevederile Convenției asupra relațiilor personale care privesc copiii, care indică expres care sunt semnificațiile relațiilor personale dintre copil și părinții săi: șederea copilului, limitată în timp, la părintele cu care copilul nu locuiește de obicei, sau întâlnirea dintre copil și acel părinte; orice forme de comunicare dintre copil și acel părinte; furnizarea oricăror informații cu privire la copil către părinte sau invers. Totodată, în textul convenției se subliniază că copilul și părinții săi au dreptul de a întreține relații personale constante, ceea ce presupune că comunicarea dintre copil și părinți trebuie să aibă loc cu frecvența raliată necesităților copilului. În acest sens, este relevantă

prevederea conform căreia opiniilor și dorințelor copilului, precum și sentimentelor constatate, trebuie să li se acorde atenția cuvenită.

Conform Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, opinia copilului în soluționarea unor litigii ce țin de interesele sale este ascultată de la vârsta de 10 ani, totodată analizând art. 6 al Convenției din 17.07.2006, se conchide că acest copil are dreptul să primească orice informație relevantă, să fie consultat, să își exprime opinia. Menționăm că și un copil ce încă nu are împlinită vârsta de 10 ani de multe ori dispune de suficient discernământ, prin urmare limita de vârstă impusă de legislația procesuală nu ar trebui să fie atât de categorică, or copilul urmează a fi tratat în conformitate cu maturitatea sa psihologică.

Spre regret, sunt frecvente cazurile când în urma separării părinților, apare situația de alienare parentală, atunci când unul din părinți, cel cu care locuiește copilul, îngrădește dreptul celuilalt părinte de a comunica cu copilul. În esență, cel care alienează copilul de celălalt părinte nu îngrădește doar dreptul acestuia, dar într-un prim rând, dreptul copilului de a întreține relații personale cu părintele său. Subliniem că reciprocitatea drepturilor părintești constituie o garanție pentru copiii minori, pentru ca aceștia să primească educația necesară, or dreptul la educație nu poate fi realizat fără executarea obligațiilor ambilor părinți, în special a celor ce țin de respectarea demnității copiilor. În același timp, ținând cont de lipsa unor reglementări legale cu privire la drepturile reciproce de respectare a demnității umane dintre părinții separați, de multe ori copilul nu poate beneficia pe deplin de dreptul de a primi educație de la ambii părinți.

În situația în care copilului îi este îngrădit dreptul de a întreține relații personale cu unul din părinți, persistă soluția de a recurge la ajutorul statului pentru a repune copilul în acest drept. În acest sens, Convenția din 17.07.2006 indică expres că o hotărâre privind relațiile personale este o hotărâre a unei autorități judiciare privind relațiile personale, inclusiv o învoială privind relațiile personale, care a fost confirmată de o autoritate judiciară competentă sau care îmbracă forma unui act autentic înregistrat și executoriu. Raportând această prevedere la legislația Republicii Moldova, competența de emitere a unei hotărâri privind relațiile personale revine exclusiv autorității tutelare și instanței de judecată.

În acest sens, este plauzibil de menționat art. 6 din Convenția Consiliului Europei privind exercitarea drepturilor copiilor [6] identifică elementele necesare în procesul de luare a hotărârilor privind relațiile personale dintre copil și părinte, inclusiv obligațiile legale de: a examina dacă autoritatea judiciară dispune de informații suficiente pentru a stabili interesul superior al copilului; a garanta dreptul copilului la informații despre derularea procesului și soluțiile pronunțate și de a stabili un mediu sigur în care copiii afectați să își exprime liber opiniile într-un mod corespunzător vârstei/nivelului de maturitate.

Așa sau altfel, importanța întreținerii relațiilor personale dintre copil și părinții săi nu poate fi pusă la dubii în vederea confortului psihologic al copilului, prin urmare, pe lângă faptul că există un ansamblu de acte normative care consfințesc dreptul copilului de a întreține relații personale cu ambii părinți, este necesar și un mecanism eficient de aplicare în practică a garanției dreptului minorului de a menține legătura cu familia, în special cu părinții, drept care este inerent dreptului la viață de familie și la primarea interesului superior al copilului.

Referințe:

1. Convenția din 17.07.2006 asupra relațiilor personale care privesc copiii, Strasbourg, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 320 din 03.11.2006.
2. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului. Adoptată la New York la 20 noiembrie 1989. În vigoare pentru RM din 25 februarie 1993.
3. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, 07.12.200, Nisa.
4. CJUE, C-403/09 PPU, Jasna Detiček/Maurizio Sgueglia, 23 decembrie 2009, punctul 59.
5. CEDO, K și T./Finlanda [GC], nr. 25702/94, 12 iulie 2001, punctul 151.
6. Convenția europeană privind exercitarea drepturilor copiilor. Consiliul Europei, CETS nr. 160, 1996.

FORMA CONTRACTULUI DE VÂNZARE LA DISTANȚĂ

Vlada CALMÎC

Elementul de noutate al vânzărilor la distanță, ca o formă specială de activitate comercială, existența diferitelor forme de vânzare la distanță, necesitatea reglementării mai detaliată a procesului de încheiere și executarea contractelor la distanță pentru a proteja drepturile tuturor actorilor implicați, necesită o înțelegere teoretică mai aprofundată a relațiilor cercetate. În practică există mai multe varietăți ale vânzării la distanță, cum ar fi: vânzarea prin intermediul cataloagelor și publicațiilor, vânzarea bunurilor pe TV, vânzarea telefonică, vânzările pe Internet și altele.

Reieșind din aceste considerente, apare problema stabilirii formei acestor tranzacții, caci diferența esențială între mijloacele de comunicare la distanță nu ne permite să concluzionăm că există o formă unică, universală a încheierii unor astfel de contracte. Formalismul unui contract vizează de fapt două chestiuni distincte: pe de o parte, valabilitatea sa și pe de altă parte, calitatea sa probatorie [1, p. 237].

Legea privind drepturile consumătorilor la încheierea contractelor nr. 8 din 26.02.2016 [2], stabilește că contracte care sunt autentificate, fie în virtutea legii, fie la cererea părților, de către un notar public, se exclud din aria de aplicare a prezentei legi. Din aceste prevederi legale putem să concluzionăm că contractul de vânzare la distanță nu poate fi încheiat în forma autentică, ce încă o dată evidențiază diferența dintre contractul gen de vânzare-cumpărare și contractul specie-obiectul prezentului studiu. În continuare, este necesar de a stabili dacă legea impune încheierea contractului de vânzare-cumpărare la distanță în forma scrisă, și dacă nu, care vor fi dovezile încheierii contractului în forma verbală. Art. 210 CC prevede că trebuie să fie încheiate în scris actele juridice dintre persoanele juridice, dintre persoanele juridice și persoanele fizice și dintre persoanele fizice, dacă valoarea obiectului actului juridic depășește 1.000 de lei, iar în cazurile prevăzute de lege, indiferent de valoarea obiectului [3]. Având în vedere faptul că în majoritatea cazurilor contractul de vânzare la distanță se încheie între consumator-persoană fizică și comerciant-persoană juridică, este evident că forma scrisă este obligatorie, cerută *ad probationem*, dar nu

ad validitatem. Totodată, există o multitudine de contracte de vânzare la distanță care nu întrunesc niciuna din condițiile stabilite în art. 210 CC. În consecință, nici nu putem să discutăm pe tema obligativității formei scrise a contractului cercetat ca o regulă generală.

În continuare, art. 7 din Legea nr. 8 din 26.02.2016 reglementează detaliat modul de transmitere a informației preliminare despre esența și condițiile contractului la distanță. Legiuitorul specifică că înainte încheierii oricărui contract la distanță, inclusiv cel de vânzare-cumpărare, comerciantul transmite informațiile prevăzute la art.5 alin.(1) sau pune la dispoziția consumatorului respectivele informații în mod corespunzător cu mijlocul de comunicare la distanță utilizat, folosind un limbaj clar și inteligibil. Astfel, legiuitorul nu obligă comerciantul să ofere informația precontractuală în forma scrisă sau să încheie contractul în forma scrisă, lăsând această decizie la discreția celui din urmă, în funcție de mijlocul de comunicare la distanță utilizat. În rest, textul de lege națională cât și directivele europene și convențiile internaționale pertinente nu precizează, în general, forma contractului de vânzare la distanță. Pe plan internațional se observă o mare preocupare a legiuitorilor cu privire la comerțul electronic și semnătura electronică, mai multe state optând deja pentru reglementarea domeniului printr-o lege specială.

Legea autohtonă privind comerțul electronic nr. 284 din 22.07.2004 nu se expune în mod neechivoc în privința formei contractului în comerțul electronic [4]. Art. 6 din legea specifică că în afară de contract electronic, contractele în comerțul electronic pot fi încheiate sub altă formă prevăzută de legislație.

Potrivit art. 19 din legea nr. 284 din 22.07.2004, contractul electronic, după puterea juridică și puterea doveditoare, se echivalează cu contractul întocmit în formă scrisă și semnat de părți, inclusiv autentificat cu ștampilele părților.

Astfel, în cazul încheierii contractului de vânzare la distanță prin intermediul mijloacelor electronice de comunicare, acordul părților urmează să îmbrace forma contractului electronic.

Totodată, proba contractelor încheiate prin intermediul mijloacelor electronice este ceva mai dificil de realizat din cauza absenței suporturilor durabile (hârtie), însă în cazul apariției unor litigii, ele pot fi folosite ca probă în instanță, cu respectarea regulilor generale în

materie, dar ținând seama și de stipulările legii special privind semnăturile electronice.

Savantul rus L.V. Salnikova enumeră următoarele cele mai frecvent utilizate modalități de a încheia contracte în rețeaua Internet care influențează implicit și forma contractului: schimbul de scrisori electronice, un acord verbal prin conferință, elaborarea unui singur document semnat cu semnături digitale electronice, acțiuni concludente [5, p.24]. Totodată, există cazuri când contractele la distanță încheiate prin intermediul mijloacelor electronice se materializează doar prin simpla confirmare primirii comenzii de către vânzător care nu conține elemente ale contractului de vânzare-cumpărare.

În dreptul german, în cazul contractelor de vânzare-cumpărare de bunuri mobile, încheiate între părțile contractante, pot fi exprimate valabil și prin „*mouse-click*” potrivit Deciziei celui de-al VIII-lea Senat civil al Curții Federale de Justiție a Republicii Federale Germania [6]. În continuare, după ce consumatorul și-a expus în mod clar și sigur în privința încheierii contractului, următoare etapă, conform Legii nr. 8 din 26.02.2016, este confirmarea încheierii contractului de către comerciant. Alin. (9) al articolului menționat stabilește că comerciantul transmite consumătorului confirmarea încheierii contractului, pe un suport durabil, într-un termen rezonabil din momentul încheierii contractului la distanță și cel târziu în momentul livrării produselor sau înainte de începerea prestării serviciului solicitat. Această confirmare după natura sa juridică, nu reprezintă nici ofertă, nici acceptul, dar este o construcție artificială creată de legiuitor, o garanție adăugătoare care însumează voința părților contractante.

În concluzie, legea nu se expune clar asupra formei contractului de vânzare la distanță și nu impune în mod imperativ nici forma scrisă sau electronică, nici forma verbală. Totodată, legiuitorul evidențiază în mod expres trei etape obligatorii în procedura încheierii contractului de vânzare la distanță care influențează forma acestuia:

1. Furnizarea informației consumătorului în forma care depinde de mijlocul de comunicare la distanță utilizat;
2. Expunerea voinței de către consumător în orice formă;
3. Confirmarea încheierii contractului de către comerciant în

forma scrisă.

Reieșind din analiza prevederilor legale enunțate, contractul de vânzare la distanță poate fi formalizat printr-un singur înscris numit contractul sau printr-o serie de documente (oferta, acceptul și confirmare) sau chiar prin combinația acestor modalități. Totul depinde de voința părților contractante și specificul mijlocului de comunicare la distanță utilizat.

Referințe:

1. BOCȘA, I. M. *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*. București: Universul Juridic, 2010, p. 237.
2. Legea privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor. nr. 8 din 26.02.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 25.03.2016, nr. 69-77, art. 115.
3. Codul civil al RM. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 22.06.2002, nr. 82-86, art. 661.
4. Legea privind comerțul electronic nr. 284 din 22.07.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 13.08.2004, nr. 138-146, art. nr. 741.
5. САЛЬНИКОВА, Л.В. *Сделки в Интернет*. Ростов н/Д: Феникс, 2006.
6. Decizia celui de-al VIII-lea Senat civil al Curții Federale de Justiție a Republicii Federale Germania din 7 noiembrie 2001, publicată în Revista germană „Neue Justiche Wochenschrift”, 2002, p. 363.

EVOLUȚIA ISTORICĂ A DREPTULUI DE SUPERFICIE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Constanța OBADĂ

*Istoria e singurul laborator existent în care putem
testa consecințele ideilor și rațiunii*

Etienne Gilson

Orice instituție de drept, pentru a fi percepută ca atare, precum și pentru a fi înțeles rolul acesteia în dezvoltarea relațiilor sociale și juridice, necesită a fi privită și studiată prin prisma originii și evoluției istorice a acesteia. Astfel că, pentru a ne forma o atitudine documentată, din punct de vedere științific, asupra unei instituții juridice, este imperios a studia istoricul acestei instituții și evoluția sa în timp, ținând cont de specificul fiecărei perioade de dezvoltare a societății umane.

Referindu-ne la dreptul de suprafață, acesta își are originea încă din cele mai vechi timpuri, din perioada Romei antice, fiind un drept „creat” de pretorii romani încă la sfârșitul sec. II î. Hr.

Nașterea acestuia s-a datorat unei crize de locuințe care exista în acea perioadă la Roma. Astfel, statul a permis particularilor edificarea locuințelor pe terenurile virane, pentru a pune capăt acelei crize. Însă, datorită existenței și aplicării principiului *superficies solo cedit*, ceea ce însemna că suprafața aparține terenului, cetățenii romani nu prea luau în considerație acest drept oferit lor de către stat, pentru că aceasta ar fi însemnat că, în virtutea principiului menționat, statul devenea proprietar al locuințelor ridicate de ei.

Pentru a depăși acest moment, a fost inițiată o reformă, în virtutea căreia, pe baza unei convenții încheiate între stat și suprafațiar (cel care construia), acesta din urmă devenea titularul unui drept real asupra construcției [1, p.105]. Desigur că, pentru constituirea acestui drept real, suprafațiarul plătea *solarium* – suma de bani anuală pentru utilizarea terenului statului. Pe lângă dreptul de proprietate, încă de timpurii, romanii cunoșteau și sancționau și alte drepturi reale, derivate celui de proprietate, numite drepturi asupra lucrului altuia – *iura in re aliena*. Printre acestea, așa cum am menționat *supra*, era și dreptul real de suprafață. Acest drept oferea suprafațiarului următoarele prerogative referitoare la locuință:

- de a o înstrăina sub orice mod;
- de a o greva cu sarcini;
- de a o lăsa moștenire;
- de a o urmări în justiție, apelând la acțiunile reale.

Pe parcursul sec. XIV, istoria atestă întemeierea statelor românești. Astfel că, la răsărit de Carpați, o parte din spațiul Carpato-Nistean o forma Țara Moldovei, care pe parcursul anilor se extindea teritorial asupra pământurilor populate de români pe măsură ce acestea se eliberau de dominație străină [2, p.29]. La acea etapă de dezvoltare a statelor românești era, pe larg, aplicat dreptul cutumiar, pe lângă care mai apăruseră, între timp, și alte izvoare de drept. Astfel, în sec. XV în țările românești erau cunoscute unele opere bizantine, dintre care, cea mai largă difuzare a avut-o *Syntagma* lui Matei Vlastares, fiind o culegere de drept canonic și laic. În conformitate cu obiceiurile vechi, casa, grădina, livada etc. aparțineau țăranului care trăia pe moșia

boierului. Acesta putea să le înstrăineze sau să le lase moștenire, dar desigur că substitutorul său își asuma obligațiile față de boier și stat pe care le avea înstrăinătorul [3, p.38]. Lesne se poate observa, că aceste relații, în esență, nu reprezintă altceva decât raporturi juridice în cadrul instituției dreptului de suprafață, chiar dacă sunt numite ca atare. După instaurarea dominației otomane, la mijlocul secolului al XVI-lea, relațiile civile suferă schimbări majore, situația țăranilor înrăutățindu-se considerabil, astfel că aceștia treptat își pierd independența, devenind dependenți față de stăpâni, cu alte cuvinte, a fost lichidat dreptul acestora de strămutare, devenind dependenți și din punct de vedere personal. A urmat, ulterior, perioada regimului fanariot, fără mari schimbări la nivel de organizare statală și judiciară. Însă, după răscoala lui Tudor Vladimirescu, ia sfârșit regimul fanariot, domniii țărilor românești fiind numiți din rândul băștinașilor.

Astfel că, în a doua jumătate a sec. XIX au avut loc reforme, atât în organizarea statală și administrativă, cât și în cea judecătorească, chiar la nivel de reglementări juridice. În anii 1816-1817, în Moldova este adoptat Codul Calimach care este calificat ca fiind un adevărat Cod civil.

Astfel, la mijlocul secolului al XIX-lea, s-a manifestat tendința de transformare a dreptului de proprietate într-un drept absolut, prin desființarea drepturilor de folosință ale țăranilor asupra pământurilor boierești. Odată cu reforma lui Constantin Mavrocordat, țăranii dobândeau posibilitatea folosirii pământului boieresc numai în temeiul unui contract. Tot în acea perioadă, pe teritoriul Țării Românești și-a găsit reglementarea Legiuirea Caragea (în continuare – Legiuire), un important izvor de drept, ce cuprindea șase părți, patru dintre care erau dedicate dreptului civil. Legiuirea conținea reglementări referitoare la dreptul de suprafață, reglementări care erau conținute într-un capitol aparte, numit „*Pentru sădire sau clădire*”.

Potrivit acestor reglementări, dreptul de suprafață (emfiteoză sau embatic, mai numit pe atunci), se constituia în temeiul unui contract întocmit în scris: „tocmeala clădirii și a sădirii să se facă în scris” [4, p.72]. Pe lângă contract, dreptul embatic mai putea fi dobândit și prin uzucapiune, ca și proprietatea, fiind exercitat cu bună-credință timp de 30 de ani. Stăpânul clădirii, așa cum este numit în Legiuire, era obligat la plata anuală pentru utilizarea terenului.

În cazul în care nu plătea trei ani consecutivi, proprietarul terenului se putea adresa în judecată și dacă nu achita redevența în termen de șase luni, proprietarul de teren îi achita contravaloarea construcției, încetându-se astfel dreptul embatic (astăzi numit suprafață – *n.a.*) [5, p.73]. În ceea ce privește însă teritoriul actual al Republicii Moldova, aceste codificări nu au avut aplicare, ca urmare a anexării Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812.

În perioada aflată sub ocupația Rusiei Țariste, în Basarabia au fost aplicate legile locale ale Basarabiei, prin acestea fiind înțelese: *Hexabibul* lui C. Armenopol, care prezenta extrageri din dreptul romano-bizantin; *Manualul de legi* a lui Andronache Donici, publicat la Iași în 1814; *Sobornicescul Hrisov* al Lui Alexandru Mavrocordat și *Regulamentul din 1818* privind înființarea regiunii Basarabia [6, p.97].

Cu precădere, a fost aplicat *Manualul de legi* al lui Andronache Donici, bucurându-se de un real interes din partea practicienilor, deoarece era redactat în limba română, avea o structură modernă și cuprindea reglementări avansate [7].

Odată cu unirea Basarabiei cu România, în 1918, dreptul se extinde dreptul civil din vechiul regat, ceea ce presupune și extinderea prevederilor Codului civil din 1865 care nu reglementa expres dreptul de suprafață, însă din conținutul acestuia, prin interpretarea unor texte de lege, se justifică existența dreptului de suprafață, fiind o excepție de la regula stabilită în art. 492, conform căruia „proprietarul terenului este prezumat a fi și proprietarul construcțiilor sau plantațiilor de pe acel teren” [8].

În următoarea etapă a istoriei, în perioada existenței Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, după 28 iunie 1940, a fost lichidată proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, naționalizându-se întreprinderile, băncile, transporturile, mijloacele de comunicații, introducându-se noțiunea de „proprietate socialistă” [9, p.183].

Astfel, este bine cunoscut faptul că, în perioada sovietică, că la aplicarea Codului civil din 1964, statului îi aparținea, în mod exclusiv, dreptul de proprietate asupra pământului, cetățenilor însă recunoscându-li-se dreptul de proprietate asupra caselor de locuit (care, desigur, se aflau pe terenul proprietate a statului).

Până la adoptarea Legii cu privire la proprietate nr.459-XII din 22 ianuarie 1991, persoanele nu puteau deține în proprietate terenuri, ci

doar construcții, fapt care ne dă dreptul să afirmăm că existau raporturi juridice asemănătoare celor oferite de instituția superficiei, deși nereglementate expres ca drept de suprafață.

Referințe:

1. MOCUȚ, E. *Drept privat roman: note de curs*. București: Universul Juridic, 2003. p.271.
2. ARAMĂ, E. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: Reclama, 2003. 204 p.
3. *Ibidem*.
4. STOIENESCU, D.D. *Legiuirea Caragea (după ediția de la 1818)*. Craiova: Fane Constantinescu instalație cu electricitate, 1905, p. 247.
5. *Ibidem*.
6. ARAMĂ, E. *Op. cit.*, p.204
7. NEGRU, I. *Istoria dreptului românesc*. [accesat 01.07.2018] Disponibil: <https://istpedia.blogspot.com/2017/12/manualul-juridic-al-lui-andronache.html>
8. Codul civil din 1864 [accesat la 01.07.2018] Disponibil: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/codul-civil-din-26-noiembrie-1864-actualizat-actualizat-pana-la-data-de-1-septembrie-2011-emitent-parlamentul-1311-85.html>
9. ARAMĂ, E. *Op. cit.*, p.204.

CONCEPTUL SANCTIUNII DECĂDERII ÎN PROCESUL CIVIL

Tatiana CRUGLIȚCHI

Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți

Conceptul de „decădere” are o largă utilizare în practica judiciară, exprimând îndeosebi ideea de sancțiune determinată de neexercitarea dreptului înăuntrul unui anumit interval de timp. Noțiunea „decădere” exprimă ideea pierderii unui drept care nu a fost exercitat la timp sau pentru conservarea căruia nu s-au făcut, la timp, formalitățile prevăzute de lege. În al doilea rând, noțiunea de decădere semnifică imposibilitatea juridică de a exercita acel drept peste termen. În materie judiciară, decăderea reprezintă un concept folosit spre a desemna pierderea unui drept procedural ca urmare a neexercitării sale înăuntrul termenului statornicit de lege.

Aceste accepțiuni specifice procedurii civile învederează strânsă legătură, corelația dintre noțiunea de termen și aceea de decădere,

fiind logic ca, în cazul în care legea limitează în timp exercițiul unui drept, consecința să fie imposibilitatea pentru titularul aceluia drept de a-l exercita după expirarea termenului, căci, în caz contrar, rațiunea existenței termenului ar dispărea.

Decăderea are neîndoiește o finalitate sancționatoare pentru neglijența manifestată de partea care nu și-a exercitat în termenul fixat de lege dreptul procesual, dar în același timp, trebuie subliniat caracterul stimulativ al pericolului aplicării acestei sancțiuni care îndeamnă partea să-și exercite dreptul cât mai rapid, în scopul înlăturării situațiilor juridice incerte. Într-adevăr, decăderea exprimă ideea pierderii unui drept sau a unor facultăți procesuale care n-au fost exercitate în termenul prevăzut de lege. Prin mijlocirea ei legiuitorul urmărește și realizează respectarea termenelor de procedură și astfel, indirect, asigură rapiditatea în soluționarea litigiilor civile, și deci în restabilirea ordinii de drept încălcate, în respectarea legalității; și implicit asigură certitudinea drepturilor subiective și stabilitatea raporturilor civile.

Rațiunea și importanța decăderii este determinată tocmai de necesitatea stabilirii unor termene imperative de natură a disciplina activitatea procesuală. Totuși, trebuie menționat că decăderea se răsfrânge în mod direct și energic și asupra drepturilor procedurale care nu au fost exercitate în termenul legal. De asemenea, decăderea afectează și valabilitatea acelor acte de procedură ce s-ar îndeplini peste termenul imperativ prevăzut de lege. O atare subliniere este esențială, fapt pentru care ea nu poate lipsi dintr-o definiție a decăderii. Considerăm că într-o definiție concisă decăderea constituie o sancțiune care determină stingerea unui drept procedural ce nu a fost exercitat în termenul prevăzut de lege [3, p. 297].

O atare definiție evocă două dintre trăsăturile principale ale decăderii: stingerea unui drept procedural și neexercitarea dreptului înăuntrul termenului imperativ fixat de lege. Funcțiile decăderii decurg din chiar scopul termenelor de procedură.

Decăderea este destinată să garanteze celeritatea procedurii judiciare și să contribuie la apărarea intereselor legitime ale părților. Asemenea deziderate rezidă practic din cele două funcții importante ale decăderii, care se realizează prin simpla ei consacrare legală.

A doua funcție a decăderii vizează sancționarea titularului

dreptului pentru neexercitarea lui în termen. Sancțiunea decăderii produce efecte energice cu privire la dreptul neexercitat în termen. Din acest punct de vedere, decăderea este mai riguroasă decât nulitatea. Ea împiedică pe cel decăzut din drept să mai facă acte procedurale după expirarea termenului, întrucât actul tardiv va fi lipsit de efectele sale, va fi nul.

Explicându-se mecanismul decăderii, s-a arătat că, în cele din urmă, sancțiunea nerespectării termenului legal este nulitatea, decăderea nefiind decât starea de drept care precede și provoacă nulitatea actelor tardive. Nulitatea actelor tardive este o consecință a decăderii, și nu un efect imediat al încălcării textelor ce prevăd termene imperative, sancțiunea specifică și imediată a acestor reguli procedurale fiind decăderea. Cu alte cuvinte, nulitatea actelor tardive operează imediat prin intermediul decăderii [2, p. 233].

Decăderea este o sancțiune proprie numai termenelor legale imperative sau „termenelor de rigoare”, sancțiunea nerespectării termenelor prohibitive fiind nulitatea, într-adevăr actul îndeplinit prematur, adică înaintea împlinirii termenului prohibitiv, este nul. Termenele legale imperative sunt prezumate a fi statornicite sub sancțiunea decăderii, iar excepțiile de la această regulă, ca orice excepție, sunt de strictă interpretare și aplicare [4, p. 31].

Sancțiunea decăderii intervine în situațiile când legea stabilește un termen anumit pentru exercitarea unui drept sau pentru îndeplinirea unui act procedural și partea lasă să expire acest termen, fără a beneficia de el. Sancțiunea decăderii va interveni, de asemenea, în cazul în care legea stabilește o ordine în efectuarea actelor de procedură, iar partea nu a respectat-o. În legătură cu acest al doilea caz, în literatura juridică s-a arătat că decăderea intervine și atunci când legea stabilește că exercitarea unui drept trebuie să se facă într-o anumită stare a procesului [1, p. 168]. Am menționat deja că sancțiunea decăderii este o sancțiune proprie și specifică termenelor procedurale legale imperative. O întrebare care apare este aceea dacă decăderea este incidentă și în cazul termenelor judecătorești. Deocamdată, doctrina nu ne oferă un răspuns unic la această întrebare.

Astfel, prof. dr. D.C. Florescu susține că sancțiunea decăderii nu poate interveni în cazul termenelor judecătorești, deoarece judecătorii nu pot stabili aprioric dacă termenele pe care le fixează vor fi

sanctionate în caz de nerespectare cu decăderea, întrucât decăderea este o sancțiune energetică, cu consecințe deosebit de grave, or, din această cauză, ea trebuie aplicată cu strictețe și uniform și aceasta nu se poate realiza decât în cazul în care legea este cea care stabilește termenul [2, p. 234]. Prof. dr. I.Leș însă consideră că ori de câte ori instanța stabilește un termen pentru exercitarea unui drept procedural sancțiunea decăderii se impune. Ea reprezintă și în asemenea împrejurări singura modalitate practică destinată a disciplina activitatea judiciară [3, p. 301]. Potrivit art. 168 alin. (2) CPC RM, instanța poate acorda reclaman-tului un termen pentru lichidarea neajunsurilor din cererea de chemare în judecată. Dacă persoana îndeplinește în termen toate cerințele, cererea se consideră depusă la data prezentării inițiale, în caz contrar urmând să se restituie reclamantului.

Sanctiunea decăderii nu se impune dintr-o asemenea situație, dacă reclamantul nu-și întregește sau modifică cererea introductivă de instanță în termenul acordat în acest scop, deoarece el nu decade din dreptul de a sesiza ulterior instanța cu aceeași cerere, evident înăuntrul termenului de prescripție privind încălcarea dreptului subiectiv dedus judecătii. Astfel, putem considera că suntem în prezența unei decăderi relative, fiind vorba despre decăderea din dreptul de a-i fi soluționată cererea la acel moment, dar cu rezervarea dreptului depunerii ei ulterioare. De menționat că intră sub incidența decăderii numai drepturile procedurale, nu și dreptul material dedus în justiție. Indiferent care este obiectul litigiului, decăderea stinge un drept procedural determinat, cum ar fi: dreptul de a propune probe, a formula obiecții, a exercita o cale de atac.

Desigur, pierderea unor facultăți procesuale poate influența asupra posibilităților de valorificare pe calea protecției judiciare a dreptului subiectiv.

În concluzie, legiuitorul nu stabilește o decădere fără ca o rațiune suficientă să o determine și, în consecință, urmează că ceea ce este prescris de lege nu trebuie privit ca reprezentând doar o simplă amenințare.

Referințe:

1. BOROI, G., RĂDESCU, D. *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*. București: All, 2015.
2. FLORESCU, D.C. *Sanctiunile procedurale civile*. București: Paideia, 2005.

3. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil*. București: ALL Beck, 2001.
4. UNGUREANU, O. *Nulitățile procedurale civile*. București: ALL Beck, 1998.

PLATA OBLIGAȚIEI MONETARE – FAPT SAU ACT JURIDIC ?

Vladimir PALAMARCIUC

Ca și orice obligație civilă executarea obligației monetare este legată de conceptul de plată, care presupune executarea voluntară a obligației. În doctrină se evidențiază că prin plată se înțelege nu numai executarea voluntară a obligației, ci este concomitent un act juridic între cel ce execută plata – solvens – și cel care o primește – accipiens. Uneori, obiectul plății presupune transmiterea de către solvens accipiensului a unei sume de bani. Așadar, se consideră că termenul de plată poate avea două înțelesuri: (i) primul definește mijlocul de executare voluntară a unei obligații reprezentând un act juridic; (ii) al doilea, utilizat curent, desemnează numai executarea unei obligații de a da o sumă de bani [1, p.23-24].

Pe de altă parte, în literatura de specialitate franceză există o controversă; plata este un act juridic, astfel probarea fiind necesară să fie făcută printr-un înscris, sau este un fapt juridic, dovada căreia ar putea fi probată prin orice mijloc? Dată fiind această legătură între calificare și mijlocul de probă în practica franceză, în literatură s-a subliniat că una din utilitățile reformei dreptului obligațional francez este clarificarea modalității de probare a plății. Fără a se pronunța asupra naturii acesteia, articolul 1342-8 din Codul civil francez consacră jurisprudența camerei civile care afirmă că plata se probează prin orice mijloc [2, p.188-189] „*La paiement se prouve par tout moyen*” [3].

Tradițional, Codului civil francez conține prevederi referitoare la probarea executării obligațiilor, existând chiar și o secțiune separată dedicată acestui domeniu [4], iar discuțiile asupra probării și regimului juridic al probării de plată a obligațiilor monetare conțin demersuri desfășurate în literatura franceză. Autorul Laurent Sigouirt, ca urmare a analizei efectuate în lucrarea sa fundamentală privind proba obligațiilor de plată a unei sume de bani [5], concluzionează că proba

plății obligațiilor pecuniare este un ansamblu complex care nu poate fi rezumat la opoziția dintre diferite concepte ale naturii sale juridice. Totodată, el subliniază că nu există o legătură automată între calificarea juridică a plății unei obligații pecuniare și regulile de probare ale acesteia. Rezultatul cercetării autorului francez arată că asistăm la un regim de armonizare a probelor care rezultă într-o apropiere semnificativă de probare a unui fapt juridic și a unui act juridic. Ca rezultat al cercetării, în virtutea contradicțiilor care apar, consideră că înainte de a aborda oarecare modificări de anvergură privind regulile de probare a plății unei sume de bani, este necesar de a dezasocia natura juridică a plății obligației pecuniare de probarea acesteia. Astfel, în realitate, prin probarea plății, nu se probează natura juridică a obligației pecuniare, ci o operațiune particulară rezultată în virtutea naturii obligației pentru care se execută plata.

La fel, Laurent Sigouirt pledează pentru crearea unui regim juridic particular pentru probarea obligațiilor de plată a sumei de bani, inclusiv prin crearea unui articol separat, chiar a unei secțiuni, dedicat acestui domeniu [6, p. 463-470]. Calificarea teoretică a actului de plată are importanță și pentru sistemul juridic din Republica Moldova. Considerăm că este necesară și corect să fie delimitată operațiunea de plată, în calitate de fapt juridic, de conceptul de act juridic.

Nu este scopul prezentei lucrări să ne aprofundăm în teoria actului juridic, totuși opinăm că plata unei sume de bani nu este un act juridic, ci doar o prestație în cadrul unei obligații civile.

Dacă acceptăm că executarea unei obligații este un act juridic [7], atunci urmează să concluzionăm că fiecare contract este o simbioză a mai multor acte juridice, ceea ce nu putem accepta din mai multe considerente. Spre exemplu, în cazul multitudinii actelor juridice în cadrul unui singur raport contractual, fiecare act juridic ar fi necesar să fie supus regimului general aplicabil actului juridic, cum ar fi aplicarea aceluiași reguli privind nulitatea, condițiile de formă etc. Astfel, putem ajunge la situații cu reducere la absurd, când – în cazul plății prețului pentru un bun imobil – actul de efectuare a plății ar fi necesar să fie autentificat notarial în virtutea prevederilor din articolul 212 lit. (a) Cod civil al Republicii Moldova [8].

O astfel de procedură pare să fi obstrucționat nelimitat circuitul civil și să depășească intenția legiuitorului. Totuși, soluțiile practice

adoptate în cazuistica din Republica Moldova demonstrează inversul, iar executarea obligației este echivalată cu actul juridic. Spre exemplu, într-o hotărâre explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție se menționează *„Conform regulii generale, stingerea obligației se legalizează prin aceleași modalități ca și adoptarea ei. În conformitate cu art.210 Cod civil, forma scrisă este obligatorie, în dependență de faptul cine este partea (persoană juridică, persoană fizică), precum și de suma actului juridic (în cazul respectiv, valoarea executării). Debitorul care nu a profitat de dreptul, ce i-a fost acordat, de a cere ca primirea executării să aibă loc în forma sus-indicată își asumă riscul efectelor nerespectării formei scrise a actului juridic. Se are în vedere că, în caz de contestare de către creditorii a faptului executării obligației, debitorul, persoană fizică sau persoană juridică, va decădea din dreptul de a cere proba cu martori pentru a dovedi că executarea într-adevăr a avut loc”* [9].

Considerăm că în această explicație judiciară este notabilă suprapunerea instituțiilor actului juridic și a executării obligației, cea din urmă nefiind un act juridic, ci fapt juridic. În consecință, dacă executarea obligației nu este act juridic, nici regulile cu privire la probarea actului juridic nu urmează a fi impuse la executarea obligației. Prin urmare, plata unei sume de bani fără confirmarea scrisă, obligație care poate fi născută dintr-un act încheiat în formă scrisă (spre exemplu, conform ipotezelor reglementate în articolul 210 Cod civil), nu i se va aplica efectul decăderii din proba cu martori conform dispoziției din articolul 211 (1) Cod civil, deoarece această prevedere este destinată pentru a reglementa o restricție de probare a existenței actului juridic civil, dar nu și executarea obligației născute din actul juridic respectiv.

Referințe:

1. VARTOLOMEI, R. *Regimul juridic al plăților transfrontaliere în cadrul Uniunii Europene*, Ed. Universul Juridic. București, 2008.
2. CHENEDE, F. *Le nouveau droit des contrats et des obligations*. Edition Dalloz, 2016.
3. Articolul 1342-8 din Ordonanța franceză privind reforma dreptului contractelor, regimul general și de probare a obligațiilor nr. 2016-131 din 10 februarie 2016.
4. În redacția conform Ordonanței privind reforma dreptului contractelor, regimul general și de probare a obligațiilor care a intrat în vigoare la 1

- octombrie 2016, Titlul IV BIS este intitulat „De la preuve des obligations” („Probarea Obligațiilor”).
5. A se vedea SIGUOIRT, L. *La Preuve du Paiement Des obligations Monetaires*, Paris: LGDJ, Lextenso editions, 2010.
 6. SIGUOIRT, L. *Op.cit.* Spre finalul concluziilor sale, autorul mai menționează că dacă secolul trecut a fost marcat de cercetarea privind natura juridică, probabil acum trebuie să fie dominat de cercetarea dreptului de probare în măsura importanței acestei operațiuni.
 7. Deși pot există situații când un act juridic este obiectul unei prestații încadrat într-un format juridic mai larg, spre exemplu în cadrul unei obligații asumate anterior, totuși, aici nu ne referim la astfel de situații, căci premisele de analiză ar fi diferite.
 8. Cod civil nr.1107-XV din 6.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
 9. A se vedea pct. 41 din Hotărârea explicativă a Plenului CSJ nr. 8 din 24.12.2010 cu privire la unele chestiuni referitoare la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de contractele de împrumut.

CONVERSIUNEA – ASPECTE DE DREPT COMPARAT

Mariana ȘARGAROVSKI

Conversiunea, considerată drept un soi de consecință a nulității actului juridic civil, este abordată și văzută multipolar, în funcție de tradiția juridică a diferitelor țări.

Teoria conversiunii a fost, de fapt, elaborată de doctrina germană din secolul XIX și apoi consacrată în art. 140 B.G.B. [1, p. 1169]

Astfel, la art. 140 Cod civil german [2] se menționează: „Când un act juridic nul îndeplinește condițiile cerute de un alt act juridic, acesta din urmă este valabil dacă se poate considera (admite) că, nulitatea fiind cunoscută, această validitate ar fi fost dorită (acceptată)”.

Potrivit art. 1424 Cod civil italian [3] (cu titlul marginal „Conversiunea contractului nul”), contractul nul poate produce efectele unui contract diferit, ale cărui condiții de fond și formă le întrunește, dacă, având în vedere scopul urmărit de părți, trebuie să se considere că ele ar fi dorit aceasta dacă ar fi cunoscut nulitatea.

O prevedere similară se regăsește în Codul civil ungar din 1959. Art. 234 alin. (2) prevede că dacă un contract anulat îndeplinește

condițiile de validitate ale altui contract, acesta din urmă va fi socotit ca valabil încheiat, cu excepția cazului în care este în contradicție cu intenția prezumată a părților.

În ciuda absenței unor dispoziții generale exprese cu privire la instituția conversiunii, sistemul de drept francez și sistemele de drept francofone admit aplicabilitatea acestei figuri juridice, fundamentate doctrinar pe ideea de protecție a voinței juridice a părților sau a părții actului juridic și, implicit, pe necesitatea de a extrage un efect util din aceasta [4, p. 386].

Situația este aceeași în privința codurilor moderne inspirate din cel francez, precum Codul civil spaniol, care reglementează regimul nulităților la art. 1300-1314, Codul civil al provinciei Quebec (art. 1416-1424) sau Codul civil al statului nord-american Louisiana (art. 2029-2035). Toate aceste coduri conțin însă regula de interpretare „*actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*”, invocată, cel mai adesea, drept temei al conversiunii (art. 1157 Cod civil francez, art. 1284 Cod civil spaniol, art. 1428 Cod civil al provinciei Quebec, art. 2049 Codul Civil al statului Louisiana). Remarcabil este însă că unele coduri moderne, precum Codul elvețian al obligațiilor, nu cuprind nici dispoziții privitoare la conversiune și nici regula de interpretare menționată. În sistemele juridice de *Common law*, conversiunea nu există ca atare și nici nu ar prezenta vreo utilitate devreme ce doctrina echității admite posibilitatea judecătorului de a adapta, de a modifica stipulațiile unui contract nevalabil, astfel încât acesta să constituie un act valid. În ceea ce privește Codul civil al Federației Ruse [5], acesta nu consfințește regulile cu privire la conversiune, motiv pentru care majoritatea doctrinarilor specifică necesitatea modificării legislației, după modelul anglo-saxon sau cel germanic [6, p.176]. Codul civil al Ucrainei [7], de asemenea, nu conține oarecare reglementări în domeniul conversiunii.

Alta este însă situația în Codul civil al Georgiei [8], care la art. 60, intitulat „Conversiunea actului juridic”, prevede: „Dacă actul juridic nul corespunde cerințelor prevăzute pentru un alt act juridic, se vor aplica acestea din urmă, dacă, aflând despre nulitatea actului, părțile doresc ca el să fie valabil”.

Noul Cod civil român [9] cuprinde două articole consacrate conversiunii. Este vorba despre art. 1260 și 1050. Primul dintre ele,

reglementează cu valoare de principiu conversiunea contractului nul, dispunând că „(1) Un contract lovit de nulitate absolută va produce totuși efectele actului juridic pentru care sunt îndeplinite condițiile de fond și de formă prevăzute de lege. (2) Cu toate acestea, dispozițiile alin. (1) nu se aplică dacă intenția de a exclude aplicarea conversiunii este stipulată în contractul lovit de nulitate sau reiese, în chip neîndoielnic, din scopurile urmărite de părți la data încheierii contractului”.

Legislația civilă a Republicii Moldova nu dedică expres vreun articol conversiunii actului juridic civil. Totuși, Codul civil al Republicii Moldova [10] recunoaște tacit necesitatea conversiunii în cadrul raporturilor juridico-civile. Exemplu, în acest sens, ar fi art. 213 alin. (2) care prevede că „Dacă una dintre părți a executat total sau parțial actul juridic pentru care se cere formă autentică, iar cealaltă parte se eschivează de la autentificarea lui notarială, instanța de judecată are dreptul, la cererea părții care a executat total sau parțial actul juridic, să îl declare valabil, dacă el nu conține elemente care contravin legii. În cazul acesta, nu se cere autentificarea notarială ulterioară a actului juridic”. Sau art. 1147 conform căruia „Contractul de fidejusiune, pentru a fi valabil, trebuie încheiat în scris.

În cazul în care fidejuserul execută obligația, viciul de formă se consideră înlăturat”. Ori art. 830 alin. (1) al cărui text denotă că „Pentru a produce efecte, contractul care conține promisiunea de a transmite în viitor un bun trebuie încheiat în formă autentică.

Nerespectarea formei nu afectează valabilitatea donației dacă promisiunea este îndeplinită, cu excepția contractelor care au ca obiect bunuri pentru a căror înstrăinare se cere formă autentică”.

Referiri concrete la acțiunea de convertire se fac la art. 163 alin. (3): „Obligațiunea acordă deținătorului său dreptul la dobânda promisă de emitent, iar la sfârșitul perioadei pentru care este emisă și dreptul la valoarea nominală a acesteia. Obligațiunile pot fi convertite în acțiuni”. Însă se pare că nu se referă în contextul nulității actului juridic, așa cum s-ar atribui în cazul conceptului juridic de calificarea raporturilor contractuale, care, de asemenea, este reflectat doar prin optica doctrinei, nu și a legislației [11].

Codul familiei al Republicii Moldova [12] la fel nu conține reglementări exprese, ce s-ar referi la conversiune, dar există un articol, ca-

re postulează totuși situațiile juridice care înlătură nulitatea căsătoriei (art. 43 Codul familiei). Legislația muncii pentru prima dată în art. 84 Codul muncii [13] reglementează nulitatea contractului individual de muncă, făcând unele referiri la împrejurările în care se va înlătura nulitatea în alin.(3): „Nulitatea contractului individual de muncă poate fi înlăturată prin îndeplinirea condițiilor corespunzătoare impuse de prezentul cod”.

În concluzie, necesitățile sociale rămân a fi cele care impun existența sau lipsa unor concepte juridice în palmaresul legislațiilor statelor lumii. Doar o analiză și observare minuțioasă a realităților sociale pot explica rațiunea conversiunii, care se pare că nu este o construcție juridică de bază, cum ar fi, spre exemplu, contractul, ci reprezintă o derivată, care nu este neapărat o constantă, în cadrul raporturilor juridico-civile de diferit calibru și conținut semantic.

Referințe:

1. LIPINSKI, P. La conversion des actes juridiques. În: *Revue de la recherche juridique*, nr. 3/2002.
2. Codul civil german (Bürgerliches Gesetzbuch) din 18 august 1896; în vigoare din 1 ianuarie 1900.
3. Codul civil italian din 16 martie 1942.
4. TERRÉ, F., SIMLER, P., LEQUETTE, Y. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Dalloz, 2013. 1594 p.
5. Codul civil al Federației Ruse. Partea I. Nr. 51-Ф3 din 30 noiembrie 1994.
6. ВАСЬКОВСКИЙ, Е.В. *Учебник гражданского права*. Москва: Статут, 2003. c. 176.
7. Codul civil al Ucrainei. nr. 435-IV din 16 ianuarie 2003. В: *Ведомости Верховной Рады Украины*, 2003. №. 40-44.
8. Codul civil al Georgiei. nr. 786-Іс din 26 iunie 1997.
9. Codul civil al României. nr. 287 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial*, 15.07.2011, nr.505. Intrat în vigoare: 01.10.2011.
10. Codul civil al Republicii Moldova. nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86.
11. CIMIL, D. *Calificarea raporturilor contractual*. Chișinău: Grafema Libris, 2013. 224 p.
12. Codul familiei al Republicii Moldova. nr. 1316-XIV din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 26.04.2001, nr. 47.
13. Codul muncii al Republicii Moldova. nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 29.07.2003, nr. 159-162/648.
14. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. nr. 225-XV din 30 mai

FORMELE JURIDICE DE PERFECTARE A CIRCUITULUI DATELOR CU CARACTER PERSONAL

Dorin CIMIL

Informația, în calitate de obiect al raporturilor juridice civile, nu poate fi supusă plenar niciunui mecanism juridic cunoscut de reglementare. În privința datelor personale, utilizarea poate îmbrăca forme dintre cele mai diverse, de la cele pur vexatorii (...), până la cele frauduloase (...) [1]. Nu este posibilă, din punctul de vedere al metotologiei juridice de reglementare, plasarea informației în circuitul civil, aplicând același regim ca pentru grupurile de obligații, cum ar fi bunurile, lucrările sau serviciile, sau regimuri prestabilite pentru drepturi patrimoniale sau nepatrimoniale, cu toate că jurisprudența europeană atribuie acest regim juridic de bunuri fișierelor datelor personale [2]. Există opinii, expuse în spațiul științific civilistic, precum că față de identificarea regimului juridic al informației urmează a fi aplicate regulile referitoare la energie [3], în sensul obiectului drepturilor civile: pe motiv că informația poate figura ca și conținutul obligației subiectului obligat, și din această perspectivă, este exclusă calitatea ei de obiect al drepturilor civile; obiectul raporturilor juridice pot fi acțiunile subiectului obligat (în cazul executării obligațiilor de consultanță, prezentarea informației comerciale sau alte categorii de informații, răspândirea datelor prin rețeaua electronică). Motivația ar fi una, că instituția posesiei, adică stăpânirea faptică asupra obiectului dreptului nu poate fi aplicată față de informație, ca atare, și datele cu caracter personal, în speță. Imposibilitatea semnalată este determinată de proprietățile social-fizico-economice ale informației, și anume, facultatea de a fi posedată de un cerc nedeterminat de persoane în unul și același moment.

O analogizare cu instituția posesiei poate fi admisă doar în cazul ținerii informației în taină, însă ținerea informației într-o taină absolută face ca aceasta să fie exclusă din circuitul civil și, prin urmare, nu se vor putea genera obligații civile între subiecții raporturilor civile, într-o astfel de situație. La fel, urmează să punctăm și lipsa mecanismului

juridic de transmitere a informației de la posesorul informației către un terț, deoarece aceasta nu se transmite efectiv prin mijlocul juridic *traditio*, dar se **comunică de către posesorul ei** unui alt subiect, și prin acțiunea faptică de comunicare a acesteia, numărul de posesori ai informației în timp și spațiu nu se reduce, cum ar fi în cazul obligațiilor de transmitere a bunurilor, dar se mărește.

Practica contractuală încearcă să soluționeze problema acoperirii juridice a transmiterii informației prin intermediul raporturilor de prestări servicii informaționale, care cuprind două segmente componente: *serviciile de consultanță* și *serviciile de informare*.

Însă mecanismul juridic actual de prestare a serviciilor nu poate asimila integral particularitățile economice ale serviciilor, și anume: serviciul prestat se consumă în momentul realizării lui, el nu poate fi represtat de către prestatorul inițial în aceeași ipostază către terți.

Pe când informațiile, comunicate unei persoane, pot fi retransmise în aceeași ipostază și altor persoane.

Această particularitate a informațiilor deschide calea unor abuzuri din partea celui ce primește informația: acesta poate răspândi informațiile, comunicate de debitorul său, obținând din aceasta un beneficiu, fără a participa la culegerea și crearea informației.

Serviciile, în calitate de obiecte ale drepturilor civile, trebuie să posede anumite caracteristici de conținut:

1. Fezabilitate faptică;
2. Imposibilitatea separării în timp și spațiu;
3. Exclusivitate;
4. Sincronizarea prestării și recepționării;
5. Impersistența.

La capitolul impersistenței serviciilor, se observă o delimitare de alte obiecte a drepturilor civile, cum ar fi bunurile, lucrările, informația și rezultatele activității intelectuale, imprimate pe anumiți purtători, care permite păstrarea lor un anumit termen.

Serviciile se pot sesiza de către persoanele receptoare prin efectul produs, adică prin fezabilitatea faptică, care poate fi resimțită de beneficiar un anumit interval de timp. Consumarea momentană a serviciilor într-un raport obligațional face imposibilă aplicarea unor forme juridice de protecție a drepturilor civile, cum ar fi **restituția bilaterală**, ceea ce ar însemna obligația de a restitui tot ceea ce a

obținut în baza actului juridic nul, iar în cazul imposibilității de restituire, este obligată să plătească contravaloarea prestației.

Toate caracteristicile prezentate ale serviciilor permit elucidarea celei de bază, care ar fi îndurabilitatea calității și complexitatea determinării acesteia. Determinarea calității serviciilor prestate în cadrul obligațiilor contractuale reprezintă o problemă a doctrinei și a jurisprudenței, pe motiv că nu sunt reliefate la nivel legislativ acele criterii, cerințe și premise care pot sta la baza aprecierii calităților pozitive ale unei activități. Aprecierea calității prin intermediul criteriilor de stabilire a cantității, cum ar fi termenele de executare, coraportul preț de cost-preț, sau numărul unităților deservite, nu pot sta la baza aprecierii indicilor de calitate. În domeniul reglementării calității serviciilor prestate, legiuitorul utilizează mecanismul de interdicție (obligații negative), și anume, indică de la ce categorie de acțiuni trebuie să se abțină prestatorul în cazul prestării serviciului anume.

Relativ la calitatea informațiilor comunicate de către debitor în temeiul unui raport juridic obligațional, remarcăm deosebiri față de regimul general al executării corespunzătoare a obligațiilor. În acest caz, trebuie să subliniem două grupe de obligații:

1. comunicarea informațiilor ce prezintă un secret de producere (know-how);

2. comunicarea altor informații decât cele indicate *supra*.

Pentru prima grupă de obligații, se va solicita ca informațiile prezentate să aibă un nivel sporit de plenitudine, astfel ca destinatarul informației (creditorul) să aibă posibilitatea, utilizând aceste informații, să obțină același rezultat ca și deținătorul primar al informației (debitorul). Aprecierea calității grupei a doua de informații trebuie să fie făcută ținându-se cont de criteriile, precum ar fi scopul obținerii informației, veridicitatea, plenitudinea, condițiile în care sunt comunicate unele sau alte informații. Având în vedere natura acestor obligații, ar trebui să pornim de la prezumția că odată comunicate destinatarului informației, acesta nu poate răspândi informațiile în scopuri comerciale.

Bunul sau marfa pot exista separat de izvor, adică producătorul sau titularul lor primar; titlurile de valoare pot exista și fără titularii lor primari și chiar fără emitenți (cele emise de fondurile de investiții);

important este să existe echivalentul patrimonial al dreptului asupra titlului de valoare; drepturile patrimoniale, din moment ce au fost puse în circuit, pot fi liber supuse înstrăinării (își pot schimba titularul dreptului subiectiv), indiferent de obligația inițială, care a servit drept temei de apariție. Contractele de prestare a serviciilor informaționale pot fi calificate ca atare doar în situația când titularul informațiilor, care nu formează obiectul protecției intelectuale, le prezintă unei companii specializate pentru a fi prelucrate cu condiția transmiterii ulterioare către client a produsului final. În situația în care compania nu supune datele personale prelucrării (procesării), dar numai permite accesul la ele altor subiecți contra cost, acest raport juridic nu va conține segmentul de efectuare a unei lucrări/serviciu pentru client la comanda acestuia și, respectiv, nu va putea fi supus calificării juridico-civile ca servicii informaționale. În cazul dat, va trebui să vorbim despre încheierea contractelor nenumite, care vor avea ca obiect o categorie juridică nenumită a drepturilor civile – informația. Conform art.667 alin. (3) Cod civil al Republicii Moldova „*Părțile pot încheia contracte care nu sunt prevăzute de lege (contracte nenumite), precum și contracte care conțin elemente ale diferitelor contracte prevăzute de lege (contracte complexe)*”. După cum știm, încheierea contractelor nenumite și complexe [4] reprezintă una din oportunitățile de realizare a principiului libertății contractului. Aplicarea prin analogie față de contractele nenumite de transmitere a informației a normelor ce reglementează tipurile contractuale asemănătoare este posibilă numai cu respectarea unor condiții stricte, cum ar fi:

- inexistența unor norme incidente în cadrul obligațiilor contractuale anume și în materia obligațiilor în general;
- inoportunitatea aplicării obiceiului și uzanțelor comerciale;
- necoresponderea aplicării normei prin analogie esenței raportului reglementat;
- protecția intereselor legitime ale părții slabe în contract, terțelor persoane și intereselor publice [5].

Referințe:

1. MARIAN, N., BICU, V., ILIE, G.AL., RIZOIU. R. *Drept civil: persoanele*. București: Universul Juridic, 2016, p.68.
2. UNGUREANU, O., MUNTEANU, C. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal, un drept autonom? În: *Revista de drept privat*, 2016, nr.4, p.172.

3. BEVZENCO, R.S. *Obiectî grajdanskih pravootnoshenii, în Grajdanschoe provo: aktualinîe problemî teorii i practichi, pod obscei redactsii V.A. BELOVA. Moskva, 2009, c.343.*
4. CIMIL, D. *Discuții preliminare despre regimul juridic al contractelor complexe. În: Analele Universității din București, seria Drept, 2016, Editura C.H.Beck, p.1-13.*
5. MARIAN, N. *Drept civil: teoria generală.* București: Editura Solomon, 2017, p.377. Profesorul Răzvan Dincă evidențiază cinci reguli de aplicare prin analogie a normelor civile speciale. A se vedea în: DINCĂ, R. *Contracte civile special în noul Cod civil.* București: Universul Judic, 2013, p.10-11.

**CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA OBLIGAȚIILE
INSTITUȚIILOR BANCARE DE A INFORMA
CONSUMATORII ÎN ETAPA PREALABILĂ SEMNĂRII
CONTRACTULUI DE CREDIT BANCAR**
**Comparație între stadiul actual al legislației și propunerile de
modificare ale legii nr. 202/2013 privind contractele de credit
pentru consumatori**

Mircea GROZAVU

Scopul Legii nr. 203/2013 privind contractele de credit pentru consumatori, ca și cel al Directivei CEE nr. 2008/48/CE privind contractele de credit pentru consumatori, este dezvoltarea cadrului legal necesar pentru asigurarea protecției intereselor economice ale consumatorilor prin crearea de condiții echitabile pentru obținerea creditelor de consum, precum și prin stabilirea unor norme de comportament responsabil al creditorilor în acordarea creditelor pentru consumatori, ambele având scopul modernizării legislației din domeniul creditului de consum într-o manieră responsabilă și transparentă, pentru a proteja interesele legitime ale consumatorilor, având în vedere poziția de inferioritate a acestora în raporturile cu profesioniștii din domeniul bancar.

Proiectul de lege nr. 116/11.04.2018 a fost adoptat prin Legea nr. 94 din 31.05.18, publicată în Monitorul Oficial, nr. 235-244/29.06.18.

Conform art. IV din Proiectul de lege nr. 116/11.04.2018 (pentru modificarea unor acte legislative, printre care și Legea 202/2013 privind contractele de credit pentru consumatori), Parlamentul Republicii Moldova a hotărât modificarea legii privind contractele de credit pentru consumatori, după cum urmează:

Articolul 4 alineatul (2) litera c) se completează în final cu textul „care se indică în mod evidențiat (cu caractere aldine)”, astfel încât varianta finală a actului normativ să impună ca informațiile standard care trebuie incluse în publicitate să fie specificate într-un limbaj clar, concis și lizibil, în același câmp vizual și cu caractere de aceeași dimensiune, prin intermediul unui exemplu reprezentativ dobânda anuală efectivă, care să fie indicată în mod evidențiat, cu caractere aldine. Varianta anterioară prevedea aceeași obligație, însă fără a

concretiza că informația cu privire la faptul că informația trebuie să fie evidențiată cu caractere „aldine”, modificarea fiind practic una care privește modul de expunere a informației, însă fără a specifica mărimea caracterelor. Prin același proiect legislativ s-a propus modificarea alineatului 3, litera g) din articolul 10 al Legii 202/2013, în sensul că după cuvântul „consumator,” se introduce textul „indicate în mod evidențiat (cu caractere aldine) și”, astfel încât contractul de credit trebuie să conțină și dobânda anuală efectivă și valoarea totală plătită de către consumator, **indicate în mod evidențiat (cu caractere aldine)** și calculate la momentul încheierii contractului de credit; se menționează toate ipotezele folosite pentru calculul acestei rate. După cum se poate observa, ca și în cazul modificării efectuate în cazul art. 4 alin. (2) lit. c) din Legea 202/2013, modificarea adusă este una referitoare la forma caracterelor, însă fără a specifica mărimea acestora. De asemenea, articolul 10 alin. (4), lit. f) al Legii 202/2013 a mai suferit o modificare constând în aceea că după cuvântul „consumator”, se introduce textul „indicate în mod evidențiat (cu caractere aldine), sens în care varianta finală a legii să aibă următoarea formulare (contractul de credit specifică în mod clar și concis): [...] f) *dobânda anuală efectivă și costurile totale ale creditului pentru consumator, indicate în mod evidențiat (cu caractere aldine) și calculate în momentul încheierii contractului de credit; se menționează toate ipotezele folosite pentru calculul ratei respective, așa cum este menționat la art. 23 alin. (2) coroborat cu art. 3 la noțiunile „costul total al creditului pentru consumatori” și „dobânda anuală efectivă”*.

Și această modificare are un caracter formal, ducând practic la stabilirea unei obligații de a folosi un anumit tip de caractere pentru a reprezenta această informație în cadrul contractului de credit pentru consumatori. Prin raportare la prevederile Directivei CEE nr. 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind contractele de credit pentru consumatori referitoare la informațiile pe care trebuie să le conțină în mod obligatoriu informațiile cu caracter publicitar și conținutul contractelor de credit de consum, putem observa că acestea au un caracter similar, fiind o transpunere fidelă a acestui act normativ al Uniunii Europene. Astfel ambele acte normative analizate, respectiv Legea 202/2013 și Directiva CEE nr. 2008/48/CEE, au același

conținut, cu diferența că legislația națională are specificația suplimentară cu privire la faptul că anumite informații precum valoarea totală de plată a creditului și valoarea dobânzii anuale efective trebuie să fie scrise cu caractere din fontul „aldine”, însă fără a fi specificată o dimensiune minimală a caracterelor.

Din punctul nostru de vedere, această modificare este una de o utilitate discutabilă, fiindcă aceste obligații noi impuse profesioniștilor nu pot fi puse în aplicare în mod eficient în toate cazurile, întrucât așa cum am arătat anterior, această obligație poate fi ocolită ușor prin tehnoredactarea contractului cu tip de caractere mai mici.

În concluzie, apreciem că textul actual al actului normativ național analizat ar putea să fie perfecționat în ceea ce privește forma de expunere a informațiilor prin introducerea unei indicații concrete în ceea ce privește mărimea caracterelor cu care este redactată oferta publicitară și contractul de credit. De asemenea considerăm că o modificare benefică ar fi și atenționarea asupra riscurilor de supraapreciere a monedei creditului, în situația în care creditul este acordat într-o valută străină, cât și atenționarea asupra diferenței de curs valutar practicat de profesionistul care oferă creditul și cursul valutar practicat de Banca Națională a Republicii Moldova pentru moneda străină în care se acordă creditul, aceste informații nefiind indicate deloc în conținutul actului normativ sau al Directivei CEE nr. 2008/48/CEE.

**UNELE ASPECTE TEORETICO-PRACTICE
ALE CONCURSULUI CARE INCLUDE UNA
DINTRE INFRAȚIUNILE PREVĂZUTE LA art. 264
DIN CODUL PENAL**

Sergiu BRÎNZA

În unele cazuri, săvârșirea infracțiunilor, prevăzute la art. 264 CP RM, exclude concursul cu alte infracțiuni. De exemplu, într-o speță din practica judiciară, C. O. a fost condamnat în baza alin. (1) art. 264 CP RM. În fapt, la 18.04.2010, aproximativ la ora 10.00, acesta se afla pe str. Alexandru cel Bun din or. Hâncești.

Conducând automobilul personal, ignorând prevederile Regulamentului circulației rutiere, C. O. nu s-a isprăvit cu conducerea automobilului și a tamponat pietonul E. D. Ca rezultat, acestuia i-a fost cauzată fractura închisă a bazei osului metacarpian 5 al plantei piciorului stâng, ceea ce se constituie vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății [1]. În acest caz, făptuitorul a nescototit doar interdicția penală stabilită de alin. (1) art. 264 CP RM. Drept urmare, nu au existat temeiuri pentru invocarea altor norme penale.

În alte cazuri, infracțiunile, prevăzute la art. 264 CP RM, se pot afla în concurs cu alte infracțiuni care sunt săvârșite ulterior.

Premisa comiterii acestor alte infracțiuni o reprezintă producerea unora dintre urmările prejudiciabile specificate în art. 264 CP RM.

Astfel, conducătorul mijlocului de transport – care după săvârșirea accidentului rutier a părăsit locul accidentului rutier și nu a acordat primul ajutor persoanei accidentate care se afla într-o stare periculoasă pentru viață și era lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței – urmează să poarte răspundere conform art. 163 alin. (3) sau (5) art.264 și art. 266 CP RM. Într-un asemenea caz, vom fi în prezența concursului dintre trei infracțiuni. În contextul examinat, concursul nu poate include doar două infracțiuni, și anume: 1) infracțiunile prevăzute la art. 163 și alin. (3) sau (5) art.264 CP RM sau 2) infracțiunile prevăzute la alin. (3) sau (5) art.264 și art. 266 CP RM. La prima din aceste variante de calificare se referă o speță în care se arată că „[deși] cel vinovat știa despre primejdie și a avut posibilitatea de a acorda ajutor victimei, a

părăsit locul accidentului rutier, lăsând victima în primejdie, care în urma vătămărilor corporale primite a decedat” [2]. O formulare identică este utilizată într-o altă speță [3]. Dacă făptuitorul a părăsit locul accidentului rutier, de ce la calificare nu a fost reținut art. 266 CP RM? Or, conform alin. (1) art. 113 CP RM, „se consideră calificare a infracțiunii determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii, prevăzute de norma penală”.

În ultimele două spețe consemnate supra, nu este exactă, ci parțială corespunderea între semnele faptelor prejudiciabile săvârșite și semnele componențelor de infracțiunii, prevăzute de normele penale. În acest mod, a fost subevaluat gradul de pericol social al celor săvârșite.

Totuși, în cele mai multe cazuri, în practica judiciară se atestă cea de-a doua variantă de calificare menționată *supra*: alin. (3) sau (5) art.264 și art. 266 CP RM. În context, prezentăm următoarele spețe: P.G. a fost acuzat de comiterea infracțiunilor prevăzute la lit. a) alin. (3) art. 264 și art. 266 CP RM. În fapt, la 30.10.2011, aproximativ la ora 12.00, acesta conducea automobilul personal pe o stradă din s. Molovata, r-nul Dubăsari. Încălcând regulile de securitate a circulației rutiere, P.G. a tamponat motocicleta condusă de G.V.

Ca rezultat, G. V. a suportat o fractură deschisă a tibiei stângi și a osului peroneu pe stânga, ceea ce constituie vătămare gravă periculoasă pentru viață. După accident, P.G. nu a acordat primul ajutor victimei, abandonând-o. La fel, P.G. nu a sunat nici la Poliție, nici la Serviciul de Ambulanță, continuându-și deplasarea [4]; V.C. a fost condamnat în baza lit. a) alin. (3) art. 264 și art. 266 CP RM. În fapt, la 05.10.2013, aproximativ la ora 15.30, acesta conducea un autocamion pe un drum din raionul Hâncești. În apropierea cantonului nr. 8 al Ocolului Silvic Cărpineni, încălcând normele de securitate a circulației rutiere, V.C. a tamponat o căruță. În aceasta se aflau: E.T., căreia i-a fost cauzată o vătămare gravă periculoasă pentru viață; V.D., căruia i-a fost cauzată o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. După accident, V.C. și-a continuat deplasarea [5]; Z.B. a fost condamnat conform lit. a) alin. (3) art. 264 și art. 266 CP RM. În fapt, la 30.03.2011, aproximativ la ora 22.00, acesta conducea automobilul personal pe o stradă din s. Brânza, r-nul Cahul.

Deplasându-se pe contrasens, Z.B. a intrat pe acostament și a tamponat pietonul C.I. Acesta din urmă a suferit o vătămare gravă periculoasă pentru viață. Îndată după producerea accidentului rutier, Z.B. a părăsit locul acestuia, deplasându-se spre satul Văleni, raionul Cahul [6]; M.D. a fost condamnat în baza lit. a) alin. (3) art. 264 și art. 266 CP RM. În fapt, la 13.10.2011, în jurul orei 18.00, acesta conducea automobilul personal pe str. Ialoveni, mun. Chișinău. Încăl-când normele de securitate a circulației rutiere, M.D. a pierdut controlul asupra automobilului, a ieșit pe banda de deplasare din sens opus și a tamponat automobilului condus de G.E., care se deplasa regula-mentar din sens opus. Drept al acestui accident rutier, lui G.E. i-au fost cauzată o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. Pasagerei N.N. i-a fost cauzată o vătămare neînsemnată a integrității corporale. Pasagerilor N.A. și C.V. le-a fost cauzată o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Îndată după producerea acciden-tului rutier, M.D. a părăsit locul acestuia, deplasându-se într-o direcție necunoscută [7]. În aceste spețe nu s-a luat în considerare că părăsirea locului accidentului rutier nu absoarbe lăsarea în primejdie. Cele două infracțiuni își păstrează autonomia una față de cealaltă.

Ca să ne convingem de aceasta, este suficient să observăm că, să-vârșind cele două infracțiuni, făptuitorul omite să execute două obligații absolut diferite: 1) obligația să acorde primul ajutor (stabilită la lit. c) alin. (1) pct. 12 din Regulamentul circulației rutiere) nu este executată în contextul lăsării în primejdie; 2) obligația să anunțe despre accident poliția și să rămână pe loc până la sosirea lucrătorilor de poliție (stabilită la lit. g) alin. (1) pct. 12 din Regulamentul circulației rutiere) nu este executată în contextul părăsirii locului accidentului rutier. Într-o speță, T.S. a fost condamnat în baza lit. b) alin. (3) art. 264 și art. 266 CP RM. În fapt, la 15.12.2013, aproxi-mativ ora 03.34, acesta conducea automobilul personal pe bd. Dacia, mun. Chișinău, cu viteza de aproximativ 93 km/h. În aceste condiții, T. S. a tamponat pietonul V.D., care a decedat imediat. După accident, T.S. a continuat deplasarea, parcând automobilul în fața unui bloc de pe bd. Traian, mun. Chișinău [8]. În această speță, este întemeiată omisiunea reținerii la calificare a art. 163 CP RM. Or, acest articol nu este aplicabil dacă decesul victimei s-a produs imediat, ca urmare a accidentului rutier, iar făptuitorul era conștient de aceasta.

Referințe:

1. *Sentința Judecătorei raionului Hâncești din 17.06.2010. Dosarul nr. 1-95/2010.* [Accesat 14.05.2018] Disponibil: <https://jhn.instante.justice.md/>
2. *Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 29.03.2017. Dosarul nr. 1a-51/2017.* [Accesat 15.05.2018] Disponibil: <https://cab.instante.justice.md/>.
3. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26.07.2017. Dosarul nr. 1ra-1051/2017.* [Accesat 15.05.2018] Disponibil http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5927.
4. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 01.02.2017. Dosarul nr. 1ra-75/2017.* [Accesat 15.05.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8155.
5. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.04.2016. Dosarul nr. 1ra-507/2016.* [Accesat 15.05.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6302.
6. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30.03.2016. Dosarul nr. 1ra-778/2016.* [Accesat 15.05.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6099.
7. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 21.10.2015. Dosarul nr. 1ra-1170/2015.* [Accesat 16.05.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4970.
8. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 01.11.2016. Dosarul nr. 1ra-1443/2016.* [Accesat 16.05.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7488.

CONOTAȚII TEHNICO-JURIDICE ALE RĂSPUNDERII PENALE A ADMINISTRATORULUI BĂNCII

Vitalie STATI

Conform art. 134¹³ CP RM, „[p] rin administrator al băncii, în sensul art. 191 alin. (2)¹, art. 197 alin. (3), art. 239¹ alin. (2) și art. 239², se înțelege persoana definită astfel prin Legea instituțiilor financiare nr. 550-XIII din 21 iulie 1995”. Pe această cale, art. 134¹³ CP RM făcea referire la definiția din art. 3 al Legii nr. 550 din 21.07.1995 a instituțiilor financiare (în continuare – Legea nr. 550/1995): „administrator – membru al consiliului, al organului executiv, al comisiei de cenzori, contabilul-șef, conducătorul filialei persoanei, precum și altă persoană investită prin lege sau statut să-și

asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul persoanei”.

De ce „face referire”, și nu „face referire”? Deoarece potrivit alin. (5) art. 148 al Legii nr. 202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor (în continuare – Legea nr. 202/2017), „[d]e la data intrării în vigoare a prezentei legi, prevederile capitolelor I, II, III, III¹, IV, V, VI, VII și art. 37⁹ din Legea instituțiilor financiare nr. 550/1995 se abrogă”. În acest fel, la data intrării în vigoare a Legii nr. 202/2017 – 01.01.2018 – art. 3 al Legii nr. 550/1995 a fost abrogat. Legea nr. 202/2017, care a substituit în cea mai mare parte Legea nr. 550/1995, nu conține o definiție a noțiunii „administrator al băncii”. Este adevărat că art. 3 al Legii nr. 202/2017 conține următoarea definiție: „organ de conducere – organele unei bănci care sunt numite în conformitate cu legislația aplicabilă și sunt împuternicite să stabilească strategia, obiectivele și orientarea generală ale băncii și care supraveghează și monitorizează procesul decizional de conducere și persoanele fizice care conduc în mod efectiv activitatea băncii”. Totuși, această definiție nu este relevantă din perspectiva art. 134¹³ CP RM. Or, în acest articol (precum și în normele penale specificate în cadrul acestuia) se utilizează nu noțiunea „organ de conducere a băncii”, dar noțiunea „administrator al băncii”. De aceea, aplicare a legii penale prin analogie va constitui orice încercare de a-i atribui definiției noțiunii „organ de conducere a băncii” din art. 3 al Legii nr. 202/2017 calitatea de normă care complinește art. 134¹³ CP RM.

Abrogarea art. 3 al Legii nr. 550/1995 are ca efect imposibilitatea aplicării art. 134¹³ CP RM și a normelor penale specificate în cadrul acestuia. Or, deoarece lipsește norma complinitoare (art. 3 al Legii nr. 550/1995), nu poate fi aplicată norma complinită (art. 134¹³ CP RM). Această concluzie își are suportul în opinia exprimată de V.Brutaru: „Prin abrogare, încetează de regulă, eficiența juridică a legii abrogate. Este însă posibilă o supraviețuire a legii abrogate, ca în cazul normelor de trimitere, când norma împrumutată face corp comun cu norma de trimitere în formularea în care norma împrumutată există în momentul intrării în vigoare a celei de trimitere. Normele de referire nu-și păstrează această independență, activitatea lor fiind subordonată normei la care se face referire și care complinește conținutul normei de referință cu acele elemente care îi lipsesc.

Abrogarea normei complinitoare sau modificarea acesteia de către legiuitor are efecte directe asupra normei de referire fie abrogând-o, fie modificând-o implicit, după caz” [1]. În consonanță, în Decizia Curții Constituționale a României nr. 53 din 25.01.2012 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 30 alin. (3) din Cod de procedură penală, precum și a dispozițiilor art. 244-246, art. 248 și 279 Legea nr. 297/2004 raportate la art. 244 alin. (5) lit. a) pct. 2 și lit. b) și alin. (7) lit. a) cu aplicarea art. 276 lit. c) Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, se relevă: „[P]e lângă normele penale generale, speciale, complete și de trimitere, se uzitează procedeul normelor de referire, care împrumută un element al ipotezei dintr-o altă normă, rămânând apoi legate de aceasta, astfel încât orice modificare a normei la care s-a făcut referire atrage automat modificarea normei de referire. [...] Această normă penală își completează conținutul cu elemente ale unor norme la care se referă expres și își păstrează caracterul dependent în raport cu acestea.

O eventuală abrogare a vreuneia dintre normele de complinire atrage după sine inexistența infracțiunii corespunzătoare la data intrării în vigoare a dispoziției de abrogare”.

Nu în ultimul rând, în Decizia Curții Constituționale a Federației Ruse nr. 270-O7 din 10.07.2003 privind respingerea sesizării depuse de către Judecătoria or. Kurgan, regiunea Kurgan, referitoare la controlul constituționalității alin. (1) art. 3 și art. 10 ale Codului penal al Federației Ruse, precum și a pct. 13) art. 397 Cod de procedură penală al Federației Ruse, se arată: „Dezincriminarea unor fapte se poate realiza nu doar pe calea efectuării unor amendamente în legea penală, dar și prin abrogarea prevederilor normative extrapenale care complinesc normele penale de referire”. Articolul 134¹³ CP RM este o normă de referire (de blanchetă). În context, au dreptate S. Copețchi și I. Hadîrcă atunci când afirmă: „[S]oarta normei de incriminare cu dispoziție de blanchetă este direct proporțională cu conținutul actului normativ cu caracter extrapenal la care se face trimitere. [...] În aceste condiții, este greșită calificarea unei fapte prejudiciabile potrivit legii penale prin efectuarea alegației către o normă dintr-un act normativ ce nu poate produce efecte juridice” [2, p. 42]. În concluzie, începând cu 01.01.2018, nu poate fi aplicată răspunderea pentru infracțiunile prevăzute la alin. (2¹) art. 191, alin. (3) art. 197 și art. 239² CP RM.

Cât privește alin. (1) art. 239¹ CP RM, începând cu 04.10.2016 în această normă nu mai este folosită noțiunea „administrator al băncii”. Pe de altă parte, această noțiune se utilizează în alin. (3), lit. a) alin. (4) art. 252 și alin. (3) art. 335 CP RM. Însă aceste norme nu sunt specificate în art. 134¹³ CP RM. Din aceste considerente, alin. (1) art. 239¹, alin. (3), lit. a) alin. (4) art. 252 și alin. (3) art. 335 CP RM continuă să se aplice. Abrogarea art. 3 al Legii nr. 550/1995 nu a avut niciun impact asupra aplicabilității acestor norme.

De lege ferenda, considerăm oportun ca art. 134¹³ CP RM să fie modificat în sensul preluării conținutului art. 3 al Legii nr. 550/1995, precum și al reflectării adecvate în textul acestuia a tuturor normelor penale în care este utilizată noțiunea „administrator al băncii”.

O altă carență tehnico-juridică, legată de răspunderea penală a administratorului băncii, ține de discrepanța dintre textul în limba română al legii penale și traducerea acestuia în limba rusă. Astfel, în varianta în limba rusă a alin. (2¹) art. 191 CP RM se recurge la formularea „Хищение чужого имущества, совершенное администратором банка [...]”. Totodată, în varianta în limba rusă a alin. (3) art. 197 CP RM se menționează: „[...] растрата имущества банка его администратором в процессе администрирования [...]”. Nu este greu de observat că aceste două formulări se dublează una pe alta. Nu aceeași concluzie rezultă din variantele în limba română a textelor celor două norme reproduse supra: „Delapidarea averii străine săvârșită de administratorul unei bănci [...]” (alin. (2¹) art. 191 CP RM); „[...] risipirea bunurilor băncii de către administratorul acesteia în procesul de administrare [...]” (alin. (3) art. 197 CP RM).

Conform alin. (3) art. 54 al Legii nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative, „[î]n cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, prevalează prevederile stabilite de textul în limba de stat”. Drept urmare, în alin. (3) art. 197 CP RM, prin „risipire” nu se are în vedere „delapidare”.

În acest sens, nu putem împărtăși punctul de vedere potrivit căruia, în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 197 CP RM, „forme de realizare a „risipirii” pot lua amprenta deturnării bunurilor băncii din activitatea productivă exprimată prin cedarea lor unor terțe persoane, [...] atribuirea membrilor sau cedarea în mod gratuit” [3]. În alin. (3) art. 197 CP RM, prin „risipire” se are în vedere, cel mai probabil,

acțiunea sau inacțiunea având ca efect deprecierea bunurilor băncii. Nici această mostră de interpretare nu este în afară de orice îndoială. Totuși, ea nu este generatoare de paralelisme între alin. (2¹) art. 191 CP RM și alin. (3) art. 197 CP RM.

Referințe:

1. BRUTARU, V. Câteva aspecte controversate privind aplicarea legii penale în timp, potrivit noului Cod penal. În: *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*. Vol. 25. Cluj-Napoca: LIMES & Argonaut, 2013, p. 71-85.
2. COPEȚCHI, S., HADÎRCĂ, I. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
3. NEGRITU, L. Elementele obiective ale infracțiunii de distrugere sau risipire a bunurilor băncii de către administrator. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Conferința științifică națională cu participare internațională (9-10 noiembrie 2017). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice*. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 67-70.

CONSTITUȚIONALIZAREA ORDINII JURIDICE: IDENTIFICAREA PROBLEMELOR

Elena ARAMĂ

În ultima perioadă se fac tot mai multe afirmații privitor la diferite aspecte ale democratizării statului și societății în perspectiva solicitărilor societății și a intenției declarate de către politicieni de a edifica statul de drept. Unul dintre aceste subiecte, chiar primul după importanță, este constituționalizarea dreptului (sau a sistemului dreptului, sistemului juridic ori ordinii juridice). Mai mult decât atât, în doctrina occidentală se pune deja problema constituționalizării diferitelor ordini juridice: de la cea națională la cea europeană și internațională. În prezentul articol, se evidențiază diferite aspecte ce necesită studierea fenomenului constituționalizării ordinii juridice naționale. Pentru aceasta este necesar a stabili, mai întâi, conținutul termenilor „constituționalism” și „constituționalizare”.

Fenomenul constituționalismului are mai multe ipostaze, în primul rând, ca doctrină ce se sprijină pe idealurile și valorile democrației, ce revendică limitarea puterii statului (mai bine zis, a abuzului de putere) prin drept, existența supremației Constituției ca act normativ-juridic în

care sunt consacrate drepturile și îndatoririle fiecărui membru al societății, ale societății în general și ale statului.

Pe baza acestei doctrine, actualmente în mai multe state s-a construit și consolidat constituționalismul real, adică un regim de limitare a puterii publice prin Constituție pe baza idealurilor și valorilor democratice, un regim în care există posibilități reale de preîntâmpinare/înlăturare a abuzurilor puterii, mecanisme de protecție a acestor valori, a drepturilor și libertăților persoanelor.

Pe scurt, se poate vorbi despre existența constituționalismului și a constituționalizării doar în statele democratice, democrația fiind pe drept cuvânt, „standardul de aur” al legitimării puterii politice. Dimensiunea democratică a ordinii juridice nu poate fi abandonată politicii. Unul dintre renumiții constituționaliști francezi, care a pus problema constituționalizării dreptului, Louis Favoreu a plecat de la ideea noului statut al dreptului constituțional, arătând că dreptul constituțional a devenit unul jurisprudențial, aplicat, s-a „juridizat”, (fr. „rejuridicise”), nu mai este doar „un catalog de rețete politice, al cărui caracter obligator este destul de vag, dar politica nu are o importanță mai mare decât dreptul” [1]. Suntem în prezența unui stat de drept acolo unde: domnia dreptului este evidentă, conținutul acestui drept valorifică la dimensiunile lor reale drepturile și libertățile cetățenești; se realizează echilibrul, colaborarea și controlul reciproc al puterilor publice; tuturor persoanelor le este garantat accesul liber la justiție. Astfel că pentru constituționalizare este necesară democrația, care înseamnă nu numai faptul că statul are o Constituție, dar un anumit tip de Constituție, care nu este privită doar ca un program politic sau ca o declarație de intenții politice proclamată solemn și uneori foarte generoasă, dar fără putere juridică, ci dimpotrivă, o Constituție respectarea căreia poate fi impusă prin forță, o Constituție care reglementează pluralismul politic, supremația Constituției, separarea puterilor, protecția drepturilor omului, pe scurt, unde există stat de drept. În afară de aceste premise politico-juridice, autorul A.Varga indică premisele juridice, în care include atât existența supremației Constituției, cât și aplicabilitatea directă a normelor constituționale, înțelegând ca accesibilitatea directă, în special a cetățenilor la justiția constituțională prin procedura ridicării excepției de neconstituționalitate, considerată de autor ca cea mai bună metodă

de pătrundere a normelor constituționale în ansamblul sistemului juridic [2, p.109]. S-a considerat că fenomenul constituționalizării dreptului în termeni generali a apărut ca un proces de transformare a unor reguli juridice din anumite ramuri de drept în reguli constituționale.

Acest fenomen a fost calificat drept o componentă dinamică a ordinii juridice, intervenind unele transformări la nivelul ramurilor de drept în raportul lor cu normele constituționale. Ca rezultat are loc astfel o ordonare a ramurilor dreptului condusă de către dreptul constituțional, dar mișcarea aceasta are două sensuri: unul ascendent, prin care anumite norme și /sau principii juridice ale unor ramuri de drept se ridică la nivelul constituțional, și altul – descendent, în sensul că anumite norme, principii constituționale pătrund, penetrează în sistemul juridic, în diferite ramuri ale dreptului [2, p.104].

În jurisprudența constituțională de la noi sensul ascendent putem să-l descoperim în hotărârile Curții Constituționale, în lumina jurisprudenței Curții Europene, așa cum a decis la 20 octombrie 2011, când principiul unei ramuri (a dreptului penal) a fost ridicat la nivel constituțional, este vorba despre principiul prezumției nevinovăției, care nu privește numai procesul penal în sens strict, ci are o aplicație mai largă, într-un dublu sens: pe de o parte, această garanție este aplicabilă ori de câte ori fapta imputabilă unei persoane are o conotație penală, indiferent de calificarea atribuită de legislația internă a fiecărui stat; pe de altă parte, ea impune ca orice reprezentant al statului să se abțină să declare public faptul că cel pus sub urmărire penală sau trimis în judecată este vinovat de săvârșirea infracțiunii care i se incriminează, înainte ca vinovăția acestuia să fi fost stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă.

Constituționalizarea dreptului este definită ca un fenomen juridic complex ce afectează în ansamblul său un sistem juridic dat, prin interacțiunea care se stabilește între normele juridice ale legii fundamentale și restul normelor juridice de rang inferior constituției [3, p.161]. În același diapazon fostul președinte al Curții Constituționale române, judecător constituțional, Ioan Vida a definit constituționalizarea dreptului, de asemenea, ca un fenomen complex, dar suplimentând această definiție prin indicarea consecinței constituționalizării dreptului – asigurarea unității dreptului și a ordinii

juridice prin interacțiunea care se stabilește între normele juridice ale Legii fundamentale și restul normelor juridice, de rang inferior Constituției. Este importantă mențiunea autorului privitor la faptul că același fenomen trebuie să se regăsească și la nivelul vieții politice, care să aibă în Constituție un punct de referință pentru orice acțiune, punctând că răspunderea pentru apariția conflictelor între autorități publice și/sau partide politice, care uneori ating pragul de criză aparține nu Constituției, ci celor care le provoacă [4].

Subiectul constituționalizării sistemului juridic a fost invocat și de conf.univ. al Universității din Kamenet-Podolisk, Ucraina, T.S.Podorojnaya într-un articol publicat la Chișinău în revista „Legea și viața” din 2013, în care constituționalizarea este concepută ca un fenomen de corespundere a normei juridice prevederilor constituționale. Pornind de la acest postulat, T.S. Podorojnaya ajunge totuși la concluzia că acest fenomen este mult mai complex și înseamnă procesul de pătrundere a prevederilor, principiilor (valorilor) constituționale în structura sistemului juridic cu scopul de a transforma prevederile universale ale constituției [5, p.189].

Din analiza acestor definiții reiese că efectul procesului de constituționalizare se produce, pe de o parte, asupra întregului sistem normativ, deci prin el și asupra ordinii juridice, iar pe de altă parte, aceasta se poate realiza datorită interacțiunii între diferite categorii de norme juridice. Prin urmare acest fenomen poate avea loc numai într-un sistem juridic, în care există o ierarhizare a normelor juridice și în care există un organ de control a conformității normelor juridice din diverse ramuri celor constituționale. Un alt aspect important al constituționalizării ordinii juridice – acest proces trebuie să se refere la ambele fenomene: de elaborare și de realizare a dreptului, fenomene care au tangențe comune în ceea ce privește rezultatul acestor activități: de a asigura conformitatea legislației cu legea fundamentală – Constituția, urmând ca interpretarea și modificarea legislației în vigoare și a practicii de aplicare să se facă de pe pozițiile corespondentei acesteia legii fundamentale a statului.

Referințe:

1. FAVOREU, L. La justice constitutionnelle en France. În: *Les cahiers de droit*, juin 1985, vol.26, no 2, p.331-335.
2. VARGA, A. Constituționalizarea dreptului. În: *Revista transilvană de științe administrative*, IX, 2003, p.103-115.

3. TĂNĂSESCU, E.S. *Principiul egalității în dreptul românesc*. București All Beck, 1999. 392 p.
4. VIDA, I. *Evoluții constituționale postdecembriste*. Accesat 21.04.18. Disponibil: <https://www.ccr.ro/uploads/Publicatii%20si%20statistici/Buletin%202009/vida.pdf>.
5. ПОДОРОЖНАЯ, Т. Основная цель Конституции – конституционализация правовой системы. В: *Закон и жизнь*, 2013, 8/4, с.188-192.

EROAREA ÎN DREPTUL PENAL COMPARAT

Stela BOTNARU

Eroarea și influența ei asupra răspunderii penale a făptuitorului nu este reglementată de legislația penală a Republicii Moldova. Drept de neimputabilitate, cauză care exclude vinovăția persoanei și implică caracterul penal al faptei, aceasta este reglementată în majoritatea legislațiilor penale europene, cum ar fi legislația penală română, italiană, spaniolă etc.

Eroarea reprezintă necunoașterea sau cunoașterea greșită a prevederilor legii penale sau ale unor împrejurări în care a fost comisă fapta. Reglementarea erorii, ca și cauză care înlătură ilicitul penal, este justificată prin faptul că aceasta afectează direct factorul intelectual și indirect factorul volitiv. Factorul intelectual în elementul subiectiv constă în reprezentarea finalității activității ce se urmărește, or prin eroare, factorul intelectual fiind deformat până la inexistență, trebuie să admitem o alterare și a factorului volitiv [1, p.337].

Atât în doctrină, cât și în legislațiile altor țări s-a făcut întotdeauna deosebire între eroarea de fapt (*error facti*) și eroarea de drept (*error juris*). Eroarea de drept apare în câteva situații și anume atunci când existența legii sau a unei reguli juridice penale este complet necunoscută făptuitorului sau atunci când eroarea este admisă asupra sensului, conținutului, întinderii sau sferei de aplicare a normei juridice penale.

Astfel, legislațiile statelor europene prevăd mai multe categorii de erori:

- eroarea de fapt asupra elementelor esențiale ale conținutului constitutiv al infracțiunii;
- eroarea de fapt asupra semnelor facultative ale infracțiunii;

- eroarea asupra normelor de drept extrapenale;
- eroarea asupra normelor de drept penal.

În art.30 Codul penal al României este reglementată eroarea de fapt. Legiuitorul român face referire atât la eroarea cu privire la stările, situațiile care fac parte din conținutul constitutiv al infracțiunii, cât și la acele situații care îi agravează imputabilitatea în măsura în care nu sunt cunoscute în momentul săvârșirii faptei.

Este asimilată erorii de fapt și eroarea asupra normelor extrapenale, aceasta fiind considerată o eroare asupra tipicității. Un element de noutate al Codului penal român îl reprezintă reglementarea erorii asupra unei norme de drept penal. Potrivit art. 30 alin.(5), „Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată” [2]. Există eroare de drept penal de neînlăturat, de exemplu, în cazul unei erori de tipar în Monitorul Oficial, ori dacă ignoranța este scuzabilă fiind cauzată de o schimbare a jurisprudenței, de hotărâri contradictorii, de norme echivoce sau de o achitare a făptuitorului pentru o faptă identică [3, p. 219]. La fel ca și legislația României, legislațiile străine reglementează eroarea, realizând o diferență între eroarea asupra elementelor componente infracțiunii și eroarea asupra caracterului ilicit al faptei. Codul penal german, în art. 16 cu titlul „Eroarea privind împrejurările faptei” [4] prevede că persoana care în momentul comiterii faptei nu cunoaștea o împrejurare de care depinde caracterul penal al faptei, sau atunci când nu cunoaștea prevederile care s-ar aplica unei fapte prevăzute de o lege mai favorabilă, va răspunde în limitele legii mai favorabile. Potrivit art.17 al aceleiași legi, atunci când făptuitorul nu cunoaște, în momentul săvârșirii faptei, caracterul ilicit al acesteia, acționează fără vinovăție, iar dacă ar fi putut evita eroarea, pedeapsa se reduce.

Codul penal italian [5] reglementează eroarea în art. 47, potrivit căruia, eroarea asupra faptei care constituie infracțiune exclude pedepsirea persoanei care a comis-o, cu excepția cazului în care eroarea se datorează imprudenței acesteia, iar fapta este incriminată și când este săvârșită din imprudență. Iar articolul 5 din același cod penal stipulează că nimeni nu poate invoca drept scuză necunoașterea legii penale.

Articolul 14 din Codul penal al Spaniei [6] reglementează eroarea de fapt principală, eroarea de fapt secundară și eroarea asupra caracterului ilicit al faptei. Potrivit acestei prevederi, eroarea de netăgăduit privind o faptă care constituie infracțiune penală exclude răspunderea penală. Dacă eroarea a fost admisă vizavi de o circumstanță agravantă, atunci, aceasta nu își va produce efectele.

De asemenea, conform alin.(3) al acestui articol, eroarea de netăgăduit privind caracterul ilicit al faptei care constituie infracțiune penală exclude răspunderea penală. Dacă eroarea nu este de netăgăduit, se va aplica o pedeapsă mai mică cu unu sau două grade.

Codul penal francez [7], în art. 122-3, prevede că nu va răspunde penal persoana care va dovedi că s-a aflat în eroare de drept în momentul comiterii faptei și aceasta era de neînălțurat. Codul penal belgian, în cap. 24 reglementează atât eroarea de fapt, cât și eroarea asupra caracterului ilicit al faptei [8]. Sintetizând prevederile legale indicate supra, conchidem că pentru a fi în prezența unei erori de fapt, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții:

- să fie săvârșită o faptă prevăzută de legea penală;
- făptuitorul, în momentul comiterii faptei, să nu fi cunoscut anumite circumstanțe, stări, situații, împrejurări, pe tot parcursul desfășurării acesteia;
- stările, situațiile, împrejurările care nu au fost cunoscute să fie în raport cu caracterul penal al faptei.

Pentru ca eroarea de drept să-și producă efectele, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- să se fi comis o faptă prevăzută de legea penală. Nu are relevanță natura infracțiunii, forma de săvârșire sau calitatea în care s-a contribuit la săvârșirea acesteia.
- în timpul sau pe durata comiterii infracțiunii, făptuitorul să nu fi cunoscut sau să fi cunoscut greșit caracterul ilicit al faptei, adică nepermis de legea penală.
- eroarea de drept trebuie să fie invincibilă [9, p. 42].

În practica judiciară a apărut situația în care este invocat principiul in dubio pro reo cu privire la eroarea în care se află făptuitorul, iar faptul că inculpatul cunoaște cu certitudine o asemenea împrejurare sau situație este de competența instanței de judecată. Într-un cuvânt, îndoiala trebuie să îi profite făptuitorului.

În această privință s-a exprimat ÎCCJ a României, care a stabilit că „pentru a fi incidentă cauza de înlăturare a caracterului penal al faptei, trebuie să existe eroare, nu îndoială, adică o cunoaștere nesigură a rezultatului faptei, pe care îl concepe ca posibil sau probabil”[10].

Deși, cum am afirmat supra, legislația penală a RM nu reglementează eroarea în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei, considerăm necesară introducerea în Codul penal RM a unui articol care să prevadă înlăturarea caracterului penal al faptei sau, după caz, neaplicarea circumstanțelor agravante în situația în care, făptuitorul a admis o eroare cu privire la anumite elemente principale sau facultative ale infracțiunii.

Necesitatea introducerii unor astfel de prevederi în Codul penal rezultă și din contradicțiile dintre opiniile exprimate în doctrină și practica judiciară a instanțelor din RM.

Considerăm că reglementarea erorii, printre cauzele prevăzute de art.35 din Cp RM ar exclude apariția unor situații ambigue, or achitarea sau condamnarea persoanei trebuie să aibă un temei legal, în condițiile în care jurisprudența, inclusiv hotărârile explicative ale plenului CSJ, nu constituie izvor de drept.

Referințe:

1. DONGOROZ, V. *Drept penal*. București: Asociația română de științe penale, 2000.
2. Codul penal al României, în vigoare din 01 februarie 2014. [Accesat 20.05.2018] Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/codul-penal-din-2009>.
3. DOBRINOIU, M. ș.a. *Noul Cod penal comentat. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2016, p. 219.
4. Codul penal al Germaniei, în vigoare din 13.11.1998. [Accesat 20.05.2018] Disponibil: https://ec.europa.eu/antitrafficking/sites/antitrafficking/files/criminal_code_germany_en_1.pdf.
5. Codul penal al Italiei, în vigoare din 19 octombrie 1998.[Accesat 25.05.2018] Disponibil: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>.
6. Codul penal al Spaniei, în vigoare din 24.05.1996. [Accesat 25.05.2018] Disponibil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>.
7. Codul penal al Franței, în vigoare din 01.03.1994. [Accesat 25.05.2018] Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/af_fichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719.

8. Codul penal al Belgiei, în vigoare din 08 iunie 1967. [Accesat 25.05.2018] Disponibil: http://www.wipo.int/wi_polex/en/d_etails.jsp?id=11657
9. SIMIONESCU, E.-G. Eroarea din perspectiva dreptului penal. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria „Științe juridice”*, 2014, nr. 2.
10. ÎCCJ, Secția Penală, Decizia nr.3033 din 11 mai 2006. [Accesat 25.05.2018] Disponibil: [potralul just.ro](http://potralul.just.ro).

**CONSIDERAȚII PRIVIND IMPLICAȚIILE DECIZIEI
CURȚII CONSTITUȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA
nr. 52 DIN 31 MAI 2018 ASUPRA NORMEI
DE INCRIMINARE DE LA art. 320 COD PENAL
AL REPUBLICII MOLDOVA**

Igor HLOPEȚCHI

În pronunțarea Deciziei nr. 52 din 31 mai 2018 [1], Curtea Constituțională a Republicii Moldova a avut în procedură excepția de neconstituționalitate privitoare la textul de lege „după aplicarea sancțiunii contravenționale” din art. 320 alin.(2) CP RM, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002 [2]. Criticile extrinseci și intrinseci de constituționalitate, formulate de autorul sesizării, vizau neclaritatea sintagmei „după aplicarea sancțiunii contravenționale” utilizată în definirea semnelor componente de infracțiune prevăzute la articolul 320 alin. (2) CP RM [3]. Autorul sesizării mai consideră că sintagma anterferită nu conține o claritate de procedură, o periodicitate de executare, iar neexecutarea hotărârii instanței de judecată după aplicarea sancțiunii contravenționale constituie un termen neidentificat, imprevizibil și nelimitat. Un alt argument formulat în susținerea excepției de neconstituționalitate rezidă în faptul că destinatarului normei penale, nu îi este asigurată posibilitatea stabilirii unei dimensiuni temporale și unor condiții clare, pentru o eventuală punere în mișcare a unui proces penal. O altă critică de constituționalitate constă în faptul că norma de incriminare de la art. 320 alin. (2) CP RM nu stabilește un termen expres și concret, minim sau maxim, sau o altă ipoteză concretă și previzibilă, ci nu una generală, așa cum se atestă în textul de lege în redacția criticată,

„după aplicarea sancțiunii contravenționale”, care *inter alia* nu reprezintă o explicație proporțională, justificată și logică. Or, lipsa unei interpretări autentice sau judiciare a conceptului „după aplicarea sancțiunii contravenționale”, permite o interpretare extensivă defavorabilă, ceea ce nu permite subiectului să determine fără dubii, comportamentul care poate avea conotație penală.

Pornind de la un raționament și o argumentare specifică unui control de constituționalitate în privința sintagmei criticate, Curtea operează cu niște argumente care nu pot fi contestate, însă care transgresează cadrul constituțional, precum și competența materială a instanței de contencios constituțional, fiind caracteristice în exclusivitate organului împuternicit prin Lege, cu facultatea de a realiza interpretarea autentică a textelor de lege, în condițiile art. 27 alin. (3) din Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797 din 02 aprilie 1996 [4]. Reiterându-și competența în materia exercitării controlului de constituționalitate, instanța de contencios constituțional a depășit obiectul de examinare a admisibilității sesizării, și-a arogat atribuțiile de generalizare a practicii instanțelor de judecată și a dat o interpretare a textelor de lege, considerându-se în drept să expună asupra voinței legiuitorului. În context, Curtea Constituțională a Republicii Moldova, pe o notă de generalizare a practicii judiciare a reținut că, „jurisprudența Curții Supreme de Justiție demonstrează că, atunci când persoana este învinuită de neexecutarea unei hotărâri judecătorești, trebuie probată **posibilitatea reală** a persoanei de a executa hotărârea în discuție (a se vedea, în acest sens: decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 29 ianuarie 2008, în dosarul nr. 1ra-52/08, §§ 6.2-6.3; decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 17 martie 2016, în dosarul nr. 1a-1991/15). Or, în situația în care debitorul nu are posibilitatea de reală să execute o hotărâre a instanței de judecată, statul nu poate interveni prin mijloace penale. Chintesența unei astfel judecăți de valoare este reflectată în art.1 din Protocolul adițional nr. 4 al CEDO, care statuează cu titlu de normă-principiu: *nimeni nu poate fi privat de libertate sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală*. De asemenea, organul de jurisdicție constituțională a Republicii Moldova, alunecând pe instituirea unui mecanism procedural de aplicare a normei penale, a conchis la paragr.

24 necesitatea acordării unui termen suplimentar de 15 zile pentru executarea hotărârii instanței de judecată după aplicarea răspunderii și pedepsei contravenționale”. Un alt aspect care ne atrage atenția este interpretarea dată de Curtea Constituțională a Republicii Moldova delimitării dintre conduita infracțională și cea noninfracțională ca modalitate de realizare a laturii obiective. Așadar, la paragr. 27, Înalta Curte decelează faptul că răspunderea juridică nu poate interveni, atunci când persoana nu execută hotărârea instanței de judecată **fără motive justificate**, făcând referire la o serie de texte legale de natură extrapenală. La acest compartiment, accentuăm că Curtea Constituțională a Republicii Moldova a făcut abstracție de separația puterilor în stat, care consacră *inter alia* supremația voinței legiuitorului (*subl. ne aparține*). Pe aceeași notă, relevăm că voința legiuitorului o subordonează pe cea a judecătorului. Cea mai bună lege este aceea care lasă cât mai puțin la aprecierea judecătorului și cel mai bun judecător este acela care, în hotărârea sa se întemeiază în așa fel pe lege, încât arbitrarul să fie cât mai redus. Respectiv, aceasta este și imaginea indirectă a celui mai bun legiuitor. *Per a contrario*, Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu face parte din puterea legislativă, ca să ofere dezlegări ale chestiunilor legate de ceea ce a vrut să spună legiuitorul. Mai mult, dând unor considerații caracter de postulat, în virtutea principiului evaluării, interpretul, chiar și instanța de contencios constituțional, nu trebuie să facă distincție acolo unde legea în vigoare nu distinge *ubi lex non distinguit, nec nous distinguere debemus*. Vorbind despre incidența raționamentelor expuse în Decizia Curții Constituționale asupra normei de incriminare de la art. 320 CP RM este de necontestat. În opinia noastră, prin stabilirea celor trei criterii de calificare, și anume, posibilitatea reală de a executa hotărârea, necesitatea acordării unui termen suplimentar de 15 zile după sancționarea contravențională și criteriul ce vizează existența motivelor justificate care ipotetic ar împiedica executarea (*subl. ne aparține*), eficiența incriminării faptelor de neexecutare a hotărârii instanței de judecată s-a redus considerabil. Prin stabilirea de către Curtea Constituțională, sub rezerva unui izvor de drept, a celor trei criterii menționate anterior, se creează un dezechilibru între „scopul” și „spiritul” legii, conduce la abuz de drept, la fraudă legii, la încălcarea echității [4, p. 161].

În aceste împrejurări, norma de incriminare conține niște blocaje în aplicare, care *volens nolens* pot suprapune și fapta de escrocherie, iar făptuitorul poate se evite răspunderea penală pentru o infracțiune cu un grad de pericolozitate mai sporit. Cu toate acestea, se poate întâmpla ca o anumită persoană fizică să încheie o serie de acte juridice civile, care au ca obiect fructe civile, fără a avea scopul de a le restitui, după care diferendul să fie soluționat pe cale judecătorească, cu emiterea unei hotărâri corespunzătoare. Iar la etapa executării silite, executorul judecătoresc să constate faptul că debitorul nu deține bunuri susceptibile de urmărire, și nu are posibilitatea reală să aducă la îndeplinire documentul executoriu. În aceste împrejurări, considerăm că fapta de neexecutare a hotărârii instanței de judecată, *mutatis mutandis*, acoperă fapta de escrocherie incriminată de art. 190 CP RM, iar ulterior după o eventuală tragere la răspundere penală a făptuitorului conform semnelor componente a oricărei din infracțiunile prevăzute de art. 320 CP RM, tragerea acestuia la răspundere penală conform art. 190 CP RM va fi imposibilă.

Referințe:

1. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 53 din 31 mai 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 320 din CP RM nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, © Curtea Constituțională a Republicii Moldova 2018 [Accesat la 24 iunie 2018] Disponibil: <http://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=471&l=ro>.
2. Codul penal al Republicii Moldova, În: *Monitorul Oficial*, nr. 72-74, art. 195 din 14 aprilie 2009 [Accesat la 24 iunie 2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/331268/>.
3. Sesizarea nr.65g din 28 mai 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unei sintagme din art. 320 alin. (2) din CP RM nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, © Curtea Constituțională a Republicii Moldova 2018, [Accesat la 24 iunie 2018]. Disponibil: <http://constcourt.md/ccdocview.-php?l=ro&tip=sesizari&docid=817>.
4. Legea nr. 797 din 02 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, În: *Monitorul Oficial*, nr. 50, art. Nr. 237 din 07 aprilie 2007 [Accesat la 24 iunie 2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/322831/>.
5. MIHAI, Gh., MOTICA, R. *Fundamentele dreptului: teoria și filosofia dreptului*. București: All Beck, 1997, p. 161.

SINTEZA PRACTICII JUDICIARE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN MATERIA MALPRACTICII MEDICALE PENTRU ANII 2008-2018

Lilia GÎRLA

Scopul principal al acestui raport științific este verificarea ipotezei conform căreia, *din punct de vedere obiectiv*, în funcție de volumul îngrijirilor medicale, malpraxisul medical este exprimat în trei forme principale: 1) neefectuarea datoriei de îngrijire impusă de volumul competenței profesionale; 2) efectuarea datoriei de îngrijire într-un volum insuficient sau necalitativ; 3) depășirea limitelor competenței profesionale: a) *efectuarea manoperelor invazive care nu intră în volumul competențelor profesionale ale lucrătorului medical*; b) *efectuarea de unul singur a manoperelor invazive care necesită implicarea specialiștilor din domeniul medical conex*. Cum s-a arătat anterior în literatura de specialitate, *nerespectarea uzanțelor profesionale devenite clasice* (reguli stabilite și în comun admise care alcătuiesc buna practică a momentului) poate determina erori imputabile [1, p.101]. Dacă în cazul greșelii medicul etalon ar fi putut evita producerea prejudiciului, în cazul erorii de fapt și medicul etalon, printr-un comportament medical asemănător și adecvat situației, ar fi obținut același rezultat, cauzând prejudiciul [2, p.63].

În acest context, am încercat să verificăm ipoteza formulată în doctrina malpraxisului medical și am supus analizei minuțioase 17 sentințe și decizii cu caracter penal examinate în instanțele judecătorești ale Republicii Moldova (prima instanță, Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție) pentru perioada anilor 2008-2018 [3] fiind sintetizate de noi următoarele concluzii juridico-penale:

1. Nu constituie faptă de malpraxis medical cazul în care lipsesc datele clinice necesare și suficiente pentru a suspecta instalarea unei urgențe, iar medicul a făcut totul ce a stat în putința lui și a procedat în conformitate cu cerințele practicii medicale. Fapta de necompletare a fișelor medicale în modul corespunzător nu se află în legătură de cauzalitate cu decesul persoanei.

2. La apariția stării critice a pacientului, medicul este obligat să întreprindă măsurile organizatorice și de tratament (obligație de infor-

mare a șefului secției, iar în lipsa lui – vicedirectorul medical sau directorul) cu implicarea tuturor specialiștilor pentru salvarea persoanei. Astfel, neefectuarea vizitei zilnice a pacientului cu omisiunea de a fixa în fișa de observații a schimbărilor esențiale în starea pacientului constituie încălcarea regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale în sensul art.213 CP RM.

3. Neefectuarea tuturor procedeeleor de diagnosticare conform standardelor aprobate care a condus la decesul victimei constituie infracțiune.

4. Încălcarea obligației de a nu refuza urgențele medico-chirurgicale care, netratate în timp util și competent, pot provoca consecințe imposibil de remediat ulterior sau moartea pacientului. Examinarea superficială a pacientului cu traumatisme aflat în stare de ebrietate, refuz neîntemeiat de a-l interna în spital și indicația privind transportarea lui în Centrul medical de dezalcoolizare urmată de decesul pacientului, constituie fapta de malpraxis medical sub forma de neacordare de ajutor a unui bolnav în sensul art.162 CP RM.

Stabilirea diagnosticului corect însă fără a îndeplini foaia de indicații, pe care trebuia personal s-o execute și s-o anexeze la fișa medicală constituie fapta de malpraxis medical extrapenal.

5. Omisiunea de a examina sângele la malarie bolnavilor care manifestă febră pe parcursul a 2 ani de la sosirea lor din zonele tropicale, indiferent de diagnosticul primar, cu stări febrice periodice, constituie încălcare gravă a standardelor de supraveghere epidemiologică a malariei, iar decesul pacientului în urma malariei nediate diagnosticate se află în legătură de cauzalitate cu această omisiune (art.213 CP RM).

6. Externarea precoce și nesupravegherea postoperatorie a pacientului constituie neutilizarea volumului deplin al acțiunilor cuprinse în standardele clinice aprobate și se încadrează în lit.b) art.213 CP RM.

7. Efectuarea intervențiilor chirurgicale care nu țin de competența lucrătorului medical constituie o faptă prejudiciabilă de malpraxis medical sub formă de *depășire a competențelor profesionale care pune în pericol viața și sănătatea pacientului*. Nesolicitarea ajutorului profesional din partea medicilor de o altă specialitate cu scop de a ascunde urmele unei alte încălcări medicale care a condus la decesul

pacientului constituie faptă de malpraxis medical în sensul art.213 CP RM.

8. Efectuarea de unul singur (chirurg-generalist) a intervențiilor chirurgicale care implică participarea specialiștilor din alte specialități medicale conexe (angiochirurg, neurochirurg etc.) constituie faptă de malpraxis medical, deoarece sunt depășite competențele profesionale în domeniu. În cazul apariției unor astfel de cazuri, lucrătorul medical este obligat să solicite asistență profesională din partea colegilor care posedă competențe avansate în domeniul medical solicitat.

9. *Diagnosticul incomplet* desemnează diagnosticul simptomatic, referindu-se la stabilirea parțială a patologiei existente.

Dacă au existat oarecare dificultăți obiective în stabilirea diagnosticului, iar medicul a efectuat tot ce era necesar, atunci el nu poate fi urmărit penal pentru diagnoză incompletă și tratament insuficient. Totodată, examinarea superficială a pacientului și, ca urmare, formularea greșită a diagnozei medicale care a condus la decesul pacientului constituie fapta de malpraxis medical în sensul art.213 CP RM.

10. Tratamentul simptomatic administrat de către o echipă de asistență medicală urgentă constituie îngrijirea medicală insuficientă pentru maladia de bază nedagnosticată.

Cu scop de a exclude o patologie, medicul de urgență este responsabil de evaluarea primară și secundară a bolnavului, efectuarea explorărilor obligatorii de diagnostic, aplicarea tratamentului necesar de urgență, în vederea stabilizării stării sănătății acestuia, precum și transportarea și spitalizarea oportună a bolnavilor cu urgențe.

Neîndeplinirea unor astfel de obligații profesionale constituie malpraxis medical în sensul art.213 CP RM.

11. Omisiunea de către medic de a indica în fișa bolnavului staționar necesitatea efectuării probei pentru stabilirea reacției alergice a organismului la preparat, pe care l-a prescris, precum și omisiunea de a da indicații necesare personalului mediu și inferior, și omisiunea de a verifica corectitudinea executării indicațiilor sale de către asistenta medicală, pe de o parte, și nerespectarea de către lucrătorul medical a tehnicii de efectuare a probelor de control pretransfuzionale, precum și nerespectarea prevederilor instrucțiunii de utilizare a preparatului care a condus la dezvoltarea reacției alergice la pacient și

decesul acestuia, pe de altă parte, constituie fapta de malpraxis medical (art.213 CP RM).

12. Omisiunea de către medicul-anesteziolog de a indica concluzia preoperatorie preanestezică, omisiunea de a calcula riscul anesteziologic care a condus la decesul victimei constituie fapta de malpraxis medical în sensul art.213 CP RM. Efectuarea rectificărilor neargumentate referitoare la preparatul anestezic administrat în fișa medicală a pacientului constituie fapta de fals în acte publice în sensul art.332 CP RM, iar falsificarea acestui act pe parcursul urmăririi penale constituie fapta prevăzută la art.310 CP RM (Falsificarea probelor).

13. Aplicarea incorectă a metodelor unanim acceptate în practica de acordare a asistenței medicale (traumarea unui vas sangvin prin încălcarea metodei de cateterizare a unui vas sangvin) care a condus la decesul pacientului constituie fapta penală de malpraxis medical.

14. Încălcarea din neglijență a metodelor de efectuare a intervenției chirurgicale care a condus la lezarea unui vas sanguin și, ca urmare, la înlăturarea organului pacientului constituie prejudiciu grav sănătății care pune în pericol viața și sănătatea pacientului. Lipsa consimțământului informat semnat de către pacient constituie o încălcare gravă a drepturilor pacientului.

15. Omisiunea efectuării unor investigații necesare și prealabile poate fi sursa pierderii șansei de supraviețuire. Examinarea superficială a pacientului cu multiple traumatisme de către echipajul de urgență și netransportarea acestuia la spital constituie fapta de malpraxis medical în sensul art.213 CP RM.

16. În cazul apariției complicațiilor periculoase pentru viață în urma unor proceduri medicale invazive, medicul-chirurg este obligat să solicite asistența altor medici cu scop de a înlătura un pericol iminent pentru viața pacientului, și să asigure transportarea pacientului într-o instituție medicală specializată. Neefectuarea unor manopere medicale urgente unanim acceptate în practica medicală constituie faptă de malpraxis medical.

17. Luarea întârziată a deciziei de aplicare a metodelor necesare de tratament care a condus la prejudicierea gravă a sănătății pacientului constituie fapta de malpraxis medical.

Referințe:

1. UNGUREANU, G., ASTĂRĂSTOAE, V., UNGUREANU, M.-Ch., STOICA, O. Iatrogenia: dileme etice și modalități de abordare a erorii

- medicale. În: *Revista Română de Bioetică*, vol. 6, aprilie-iunie 2008, nr. 2, p.101.
2. IFTENIE V. Culpă medicală. În: *Revista Română de Medicină Legală*, 2007, vol.15 (1), p.63-66.
 3. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 06.07.2009. Dosarul nr. 4-Ire-365/09*; Arhiva Curții de Apel Chișinău. Colegiului penal. *Dosarul nr.1r-341/2009. Decizia din 28.10.2009*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 12.05.2008. Dosarul nr.4-Ire-108/08*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Decizia Colegiului penal lărgit din 06 aprilie 2010. Dosarul nr. Ira-133/10*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Decizia Colegiului penal lărgit din 08.06.2010. Dosarul Ira-656/10*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Decizia Colegiului penal lărgit din 05.10.2010. Dosarul nr. Ira-877/10*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Colegiul penal lărgit. Dosarul nr.1ra-42/11. Decizie din 22 februarie 2011*; Arhiva Curții de Apel Chișinău. Colegiului penal. *Dosarul nr. 1a-459/2011. Decizia din 03.10.2011*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Dosarul nr.1ra-525/14. Decizia Colegiului penal din 12 martie 2014*; Arhiva Judecătoriei Chișinău (Sediul Râșcani). *Dosarul nr.1-71/2016 (nr. anterioare: 1-2375/2013, 1-337/2014), (41-1-5114-10062013). Sentința din 09 martie 2016*; Arhiva Judecătoriei Chișinău (Sediul Râșcani). *Dosarul nr. 1- 512/2016. Sentința din 26 octombrie 2016*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Dosarul nr.1ra-1565/16. Decizia Colegiului penal din 16 noiembrie 2016*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Dosarul Ira-1579/2016. Decizia Colegiului penal din 23 noiembrie 2016*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Dosarul nr. 4-Ire- 48/2017. Decizia Colegiului penal din 23 februarie 2017*; Arhiva Judecătoriei Chișinău (Sediul Râșcani). *Dosarul nr. 1-220/2017 (41-1-7121-05052015). Sentința din 04 mai 2017*; Arhiva Judecătoriei Chișinău (Sediul Centru). *Dosarul nr. 1-24/15. Sentința din 29 septembrie 2017*; Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. *Dosarul Ira-73/18. Decizia Colegiului penal din 17 ianuarie 2018.*

DESPRE GRADUL DE PREJUDICIABILITATE AL INFRAȚIUNII

Mariana GRAMA

Actualul Cod penal în articolul 14, atunci când definește infrațiunea, utilizează termenul „faptă prejudiciabilă”.

Respectivul termen al legiuitorului a dat naștere unor discuții controversate printre doctrinari, discuții ce țin de corectitudinea utilizării termenului „prejudiciabil” în raport cu infrațiunea.

Acest termen îl regăsim și în art. 15 și 16 din Codul penal, atunci când legiuitorul ne vorbește despre caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor, în art.17-20 Cod penal raportat la caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii, dar și la urmări.

Același lucru este de remarcat și în art. 22-23/1, art.51 alin.(1), art.52 alin.1, art.76 alin.(1) lit.e). În art. 58 Cod penal legiuitorul utilizează expresia „faptă care nu prezintă pericol social”. „Pericolul social” este atribuit și persoanei în norma de la art.59 din Cod penal. Autorii Comentariului la Codul penal al Republicii Moldova, în acest sens, se expun pe poziția că termenii „prejudiciabil” și „social periculos” au același sens și fac parte din același câmp semantic [1; p.43-44]. Înseamnă oare aceasta că termenii „faptă prejudiciabilă” și „faptă social periculoasă” sunt identici sau poate legiuitorul a avut alt motiv să înlocuiască termenul „faptă social periculoasă” folosit în art. 7 Cod penal din 24 martie 1961 cu termenul „faptă prejudiciabilă”.

A fost sau nu oare necesar să modificăm termenul din Codul penal? De unde a apărut termenul „prejudiciabil” și de ce legiuitorul a decis să-l raporteze la infrațiune? Se pare că rămâne a fi o enigmă. Termenul „prejudiciabil” este definit ca ceva care poate aduce prejudicii, păgubitor, vătămător, dăunător [2, p.291; 3, p.547].

Termenul „social periculos” semnifică fapta care aduce atingere valorilor sociale apărute și sancționate cu pedeapsă penală [3, p.460].

În literatura juridică, noțiunea de „pericol social” este conturată în modalități și formulări diferite. G. Stefani și G. Levasseur [5; p.111] apreciază că pericolozitatea socială are semnificația de faptă contrară ordinii sociale, prin aptitudinea sa de a tulbura această ordine. G.Bettiol se referă la aptitudinea oricărei infracțiuni de” a compromite

condițiile de existență, de conservare și de dezvoltare ale societății” [5, p.111].

Legiuitorul, definind contravenția în art.10 Cod contravențional folosește expresia „faptă cu grad de pericol social redus”, deci utilizează sintagma „pericol social”. Codul civil și Codul muncii operează cu termenul „prejudiciu”.

Dacă încălcările disciplinare, abaterile civile sunt prejudiciabile, iar contravenția – cu pericol social redus, atunci infracțiunea este prejudiciabilă sau totuși social periculoasă? Anume infracțiunea este acea faptă care în cel mai semnificativ mod periclitează cele mai importante valori sociale. Și încălcările disciplinare, și abaterile civile, și contravențiile, toate dăunează, și toate aduc prejudiciu valorilor sociale, însă infracțiunile anume prin pericol social sporit se deosebesc de alte încălcări de lege.

Unii autori [6, p.159-160] clar specifică că infracțiunile se deosebesc de alte încălcări de lege prin pericolul social.

Pericolul social este o trăsătură caracteristică anume a infracțiunilor. Cu toate că și alte încălcări de lege sunt într-o anumită măsură dăunătoare, prejudiciabile, caracterul și gradul pericolului pe care ele îl prezintă niciodată nu va atinge acel grad de pericol, numit de legiuitor pericol social. Deosebirea dintre gradul de pericol pe care-l prezintă o infracțiune și gradul de pericol al unei abateri disciplinare sau administrative – deși este de ordin cantitativ – se transformă, juridic, într-o deosebire calitativă atunci când faptele care prezintă un grad mai mare de pericol primesc o altă caracterizare juridică, adică sunt considerate infracțiuni. O faptă de un anumit pericol social este socotită infracțiune, atunci când legiuitorul, evaluând generic complexul condițiilor și circumstanțelor în care se săvârșește, consideră că nu ar putea fi combătută decât prin constrângere penală, prin aplicarea de sancțiuni penal [7, p.91]. Profesorul G. Antoniu în lucrările sale [4, p.150-157] ne vorbește despre pericolul social abstract și pericolul social concret. Pericolul social abstract este evaluat de legiuitor, iar pericolul social concret are menirea să definească pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii, adică a faptei concrete. Pericolul social abstract este evaluat de legiuitor și consacrat în norma de incriminare, în timp ce pericolul social concret este evaluat de organul judiciar în cadrul și pe baza pericolului social

abstract și este exprimat în soluția concretă pe care o pronunță instanța pe baza acestei evaluări.

Dacă vom analiza legislația altor state, ne vom convinge că, în funcție de definiția cuprinsă în lege, în funcție de trăsăturile cu care legiuitorul înzestreză infracțiunea, peste tot legile penale, de exemplu, Ucraina (art.11 CP) , Federația Rusă (art.14 CP), Belarusi (art. 11CP), Armenia (art.18 CP), Cazahstan (art.10 CP), Kirghizia (art.8 CP), Turkmenistan (art. 10 CP), Lituania (art.11 CP) ș.a., atunci când definesc infracțiunea, utilizează termenul „faptă social periculoasă”, care, după părerea noastră, semnifică altceva decât doar „prejudiciabil” și acești doi termeni nu pot fi considerați identici. Nicio lege penală nu conține termenul „faptă prejudiciabilă”, atunci când definește infracțiunea. Fapta social periculoasă este prejudiciabilă, iar fapta prejudiciabilă nu întotdeauna este social periculoasă. Raportat la infracțiune poate fi doar termenul „fapta social periculoasă”. În acest context, legiuitorul trebuie să modifice norma din art.14 (și celelalte) din Codul penal al Republicii Moldova și să substituie termenul „faptă prejudiciabilă” cu termenul „faptă social periculoasă”.

Mai există însă și o altă opțiune pe care a acceptat-o un șir de alte legi penale, și anume de a exclude în general acest termen. Pe această cale a mers și legiuitorul român odată cu adoptarea noului Cod penal.

Toate contradicțiile conceptului de „pericol social” au determinat doctrina să propună renunțarea la o definiție substanțială a infracțiunii și să adopte o definiție formală a infracțiunii, pe care a și adoptat-o noul Cod penal român [4, p.157]. În unele state cum sunt, de exemplu, Letonia(art.6 CP), Estonia (art.7 CP),Georgia (art.7 CP), România (art.15 CP), Germania (& 12 CP), Elveția (art.1 CP) ș.a. nu se pune accentul pe pericolul social al infracțiunii, dar, în special, pe ilegalitatea faptei și pasibilitatea de pedeapsă penală.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V., BUDECI, V. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009.
2. OPREA, I., PAMFIL, C.-G., RADU., R., ZĂSTROIU, V. *Dicționar universal ilustrat al limbii române*. Vol. 8. București: Litera Internațional, 2011.
3. *Dicționarul limbii române literare contemporane*. Vol. III. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1957.

4. ANTONIU, G., BULAI, C., BULAI, B.N., DUVAC, C. ș.a. *Explicațiile Noului Cod penal*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2015.
5. GIURGIU, N. *Legea penală și infracțiunea*. Iași: GAMA, 1994.
6. *Курс уголовного права. Общая часть. Том I: Учение о преступлении*. Под ред. Н.Ф., КУЗНЕЦОВОЙ., И.М. ТЯЖКОВОЙ. Москва: Зерцало, 1999.
7. VASILIU, T., ANTONIU, G., DANES, Ș., PAPADOPOLO, V. ș.a. *Codul penal al Republicii Socialiste România. Comentat și adnotat. Partea generală*. București: Editura Științifică, 1972.

APLICAREA RECIDIVEI ÎN CAZUL COMITERII INFRAȚIUNII DE CĂTRE O PERSOANĂ JURIDICĂ

Stela BOTNARU, Iulia BURAVCENCO

Legiuitorul moldav definește în art.34 al in.(1) Cod penal al Republicii Moldova noțiunea de recidivă – „se consideră recidivă comiterea cu intenție a uneia sau mai multor infracțiuni de o persoană cu antecedente penale pentru o infracțiune săvârșită cu intenție” [1].

Această prevedere este comună în aplicare atât persoanelor fizice, cât și celor juridice – subiecți ai infracțiunii.

De aici putem deduce două elemente constitutive:

1. Comiterea cu intenție a uneia sau mai multor infracțiuni.
2. Antecedente penale ale subiectului infracțiunii pentru o infracțiune săvârșită cu intenție.

La fel, art.82 Cod penal, descrie modalitățile de aplicare a pedepsei în cazul recidivei de infracțiuni, și anume:

(1) La aplicarea pedepsei pentru recidivă periculoasă și recidivă deosebit de periculoasă de infracțiuni se ține cont de numărul, caracterul, gravitatea și urmările infracțiunilor săvârșite anterior, de circumstanțele în virtutea cărora pedeapsa anterioară a fost insuficientă pentru corectarea vinovatului, precum și de caracterul, gravitatea și urmările infracțiunii noi.

(2) Mărima pedepsei pentru recidiva periculoasă și deosebit de periculoasă nu poate fi mai mică de o treime din maximul pedepsei prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod. În cazul în care sunt stabilite numai circumstanțe atenuante, instanța poate stabili pedeapsa în limitele prevăzute pentru infracțiune în Partea specială a prezentului cod.

Amintim că, recidiva periculoasă și deosebit de periculoasă, potrivit art.34 Cod penal al RM – este considerată atunci când a fost săvârșită o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă. Astfel, de notat este faptul că, în cazul comiterii infracțiunii de către o persoană juridică, instituția recidivei se aplică în același mod ca și în cazul persoanei fizice, fără a fi indicate oarecare specificări sau concretizări. Considerăm totuși oportună o individualizare aparte, pornind de la specificul răspunderii penale în așa cazuri.

Pentru a evidenția necesitatea practică a unor prevederi mai clare, vom aduce câteva exemple de situații și tratarea acestora în alte legislații. Spre exemplu, persoana juridică a fost pedepsită cu lichidarea, fără atragerea subsidiară a persoanei fizice.

Cum va fi tratată o eventuală situație, în care persoana fizică comite aceeași infracțiune în termenele prevăzute pentru recidivă, prin intermediul unei alte persoane juridice? Din prevederile legislative actuale, reiese că în acest caz nu putem vorbi de o recidivă, cu toate că faptic ea există. Aplicarea regulilor referitoare la recidivă întâmpină uneori dificultăți în practică, în primul rând sub aspectul condiției identității infractorului. În situația în care persoana juridică s-a autodizolvat sau a fost dizolvată, iar locul său a fost luat de o persoană juridică nou-creată nu se vor putea reține ca prim termen al recidivei infracțiunile comise înainte de dizolvare. S-a susținut totuși în doctrină și soluția contrară, dar numai sub rezerva dovedirii caracterului fraudulos al dizolvării și reconstituirii persoanei juridice, probă aproape imposibil de realizat [2, p.355]. Prin prisma legislației Republicii Moldova, în acest caz nu poate fi calificată ca recidivă, infracțiunea comisă de o altă persoană juridică prin intermediul aceleiași persoane fizice, deoarece persoana juridică nou-creată este un subiect de drept separat, care are drepturile și obligațiile sale aparte. Susținem că o soluție, în acest sens, ar putea fi posibilitatea tragerii la răspundere penală a persoanei fizice responsabile și aplicarea unei pedepse mai aspre. Dacă însă persoana juridică a fost transformată – prin schimbarea formei acesteia, nu este creată o persoană juridică nouă, infracțiunile comise anterior transformării vor putea fi reținute ca prim termen al recidivei.

Pe de altă parte, în cazul absorbției se consideră că doar antecedentele penale ale persoanei juridice absorbante, nu și cele ale

persoanei absorbite, vor fi luate în considerare la stabilirea stării de recidivă. Având în vedere multiplele posibilități de transformare a unei persoane juridice, ar fi însă bine-venită clarificarea pe cale legislativă a situației recidivei în caz de fuziune, divizare etc.

În calitate de exemplu elocvent în acest caz, putem invoca prevederile Codului penal al României, care în art.151 descriu clar consecințele comasării și divizării persoanei juridice și influența lor asupra aplicării instituției recidivei, și anume:

(1) În cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare intervenită după comiterea infracțiunii, răspunderea penală și consecințele acesteia se vor angaja:

a) în sarcina persoanei juridice create prin fuziune;

b) în sarcina persoanei juridice absorbante;

c) în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate [3].

O altă situație ce necesită atenție este pedeapsa care urmează a fi aplicată persoanei juridice în caz de recidivă. Și anume, dacă persoana juridică recidivează cu o infracțiune care prevede în calitate de pedepse doar amenda și privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate – poate fi aplicată lichidarea, luând în considerare că persoana nu își corectează comportamentul delincvent? Prin deducție generală din prevederile legislației Republicii Moldova, nu avem o astfel de soluție, deoarece legea prevede expres minimul pedepsei. Nu este foarte clar, care ar putea fi limita maximă a pedepsei, și dacă putem aplica o pedeapsă care nu este prevăzută de componența de infracțiune concretă.

În acest caz – legislația română prevede expres posibilitatea aplicării și în această ipoteză a toate pedepsele prevăzute de art. 131-39, chiar dacă ele nu se regăsesc în norma de incriminare. Spre exemplu, deși textul care incriminează furtul ce constituie crimă nu prevede decât amenda, interzicerea unei activități și confiscarea, dacă fapta este comisă în condițiile recidivei generale și perpetue, persoanei juridice i se poate aplica sancțiunea dizolvării. [4, p.355]

În concluzie, opinăm – persoana juridică este un subiect aparte în dreptul penal al Republicii Moldova, motiv pentru care trebuie să fie individualizate și descrise pe larg toate aspectele răspunderii penale, recidiva – fiind un exemplu elocvent de lacună legislativă.

Chiar dacă răspunderea penală a persoanei fizice și a celei juridice sunt similare, există totuși o multitudine de situații specifice, care trebuie să fie concretizate și prevăzute expres pentru o aplicare eficientă și uniformă a legislației în domeniu.

Referințe:

1. Codul penal al RM, adoptat prin Legea RM nr.985 din 18.04.2002, publicat în: *Monitorul Oficial*, nr.128-129 din 13.09.2002, intrat în vigoare la 12.06.2003.
2. STRETEANU, F., CHIRIȚĂ, R.. *Studii juridice*, Ediția 2. București: C.H. BECK, 2007, p.355.
3. Legea nr.286/2009 privind Codul penal, publicată în: *Monitorul Oficial*, nr.510 din 24 iulie 2009.
4. STRETEANU, F., CHIRIȚĂ, R. *Op. cit.*, p.355.

**ARTICOLUL 237 CP RM:
PROBLEME DE APLICARE ȘI SOLUȚII DE
PERFEȚIONARE A CADRULUI INCRIMINATOR**

Stanislav COPEȚCHI

În literatura de specialitate se menționează că se va aplica art.26 și alin.(1) art.237 CP RM în cazul păstrării, procurării, transportării sau expedierii de către dobânditor (care nu este fabricant) a cardurilor sau a altor instrumente de plată false, provenite de la fabricantul acestora, în vederea punerii lor în circulație [1, p.41; 2, p.69].

Pe o poziție diferită s-a situat instanța de judecată în următorul caz din practica judiciară a Republicii Moldova: „C.V. acționând prin înțelegere prealabilă cu persoane neidentificate de către organul de urmărire penală, în scopul fabricării și punerii în circulație a cardurilor bancare, în perioada anului 2012, dintr-o sursă neidentificată, a obținut (subl. ne aparține) trei carduri bancare false, pe care le deținea și le păstra (subl. ne aparține) la domiciliul său în or. Florești, str. Păcii, 23”[3]. De consemnat că acțiunile lui C.V. au fost calificate atât de acuzatorul de stat, cât și de către instanța de judecată în baza alin.(1) art.237 CP RM [4] în formă consumată.

Putem afirma cu certitudine că o asemenea soluție de încadrare este incorectă. Observăm că instanța de judecată a reținut în conduita inculpatului C.V. acțiunea de obținere (alias procurare), precum și cea

de păstrare a cardurilor false, nu însă acțiunea de fabricare și/sau de punere în circulație a cardurilor false. În context, accentuăm că procurarea și păstrarea unor asemenea entități corporale nu sunt prevăzute de legiuitor în calitate de modalități normative alternative de exprimare a faptei prejudiciabile consemnate la art.237 CP RM. De asemenea, acestea nu pot fi considerate nici modalități faptice ale acțiunii de fabricare sau ale celei de punere în circulație. Acestea au un conținut diferit.

În aceste condiții, în conjunctura infracțiunii prevăzute la art.237 CP RM procurarea și/sau păstrarea cardurilor false, chiar dacă făptuitorul urmărește punerea lor în circulație, nu constituie acte de executare propriu-zise. Lipsa actelor de executare desemnează lipsa laturii obiective, motiv pentru care fapta infracțională specificată la art.237 CP RM nu poate fi considerată consumată.

Mai mult, în lipsa actelor de executare, o atare faptă nu poate fi calificată nici ca tentativă la infracțiunea prevăzută la art.237 CP RM. Pe bună dreptate se menționează în doctrină că tentativa de infracțiune necesarmente implică săvârșirea unor acte de executare care să ducă la exteriorizarea intenției infracționale de a comite infracțiunea [5, p.281]. Actele de executare trebuie să formeze o parte a laturii obiective. Reiterăm că în speță, procurarea și păstrarea cardurilor false nu constituie modalități de exprimare a faptei prejudiciabile.

Prin urmare, procurarea și păstrarea cardurilor false trebuie catalogate drept acțiuni de pregătire a punerii în circulație a respectivelor entități. Corespunzător, la calificare trebuie reținută norma de la art.26 CP RM raportat la norma de la art.237 CP RM. Evident, cu condiția că făptuitorul urmărește drept finalitate punerea în circulație a acestor obiecte. În caz contrar, cele comise nu pot cădea sub incidența art.26, art.237 CP RM. În cele din urmă, surprindem că constatarea eronată a conținutului laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.237 CP RM a determinat efectuarea unei încadrări juridico-penale greșite de către instanța de judecată. Mai exact, instanța i-a dat faptei comise o apreciere mai aspră decât cea pe care o comportă de facto. O asemenea calificare este denumită în literatura de specialitate drept calificare în exces semnificând faptul că semnele infracțiunii sunt reflectate în exces în norma aplicată pentru evaluarea juridico-penală [5, p.19].

În același registru, subliniem că legiuitorul moldav ar trebui să-și revadă poziția față de textul incriminator consemnat la art.237 CP RM și, în special, în ceea ce privește cercul modalităților normative de exprimare a faptei prejudiciabile. Suntem de părere că procurarea și păstrarea cardurilor sau a altor instrumente de plată false, alături de alte acțiuni prejudiciabile (de ce nu?) ar trebui inserate în textul art.237 CP RM în calitate de modalități normative cu caracter alternativ de exprimare a ilicitului penal. În susținerea poziției noastre, evocăm următoarele argumente:

Primo – în plan comparat atestăm suficiente modele legislative care prevăd expres procurarea, păstrarea, transportarea, expedierea etc. a cardurilor sau a altor instrumente de plată false drept modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile. De exemplu, în Codul penal al Ucrainei [6], la art.200 este incriminată, inter alia, „...achiziționarea, păstrarea, transportarea, expedierea în scopul comercializării a documentelor de transfer, a carnetelor de plată false sau folosirea ori comercializarea acestora...”. În Codul penal al Azerbaidjanului [7], la art.205 este stabilită fapta de „fabricare, procurare sau comercializare a cardurilor de credit sau de decontare ori a altor documente de plată false”. În legislația României [8], la art.317 din Codul penal este incriminată punerea în circulație a valorilor falsificate arătate la art.315, precum și primirea, deținerea sau transmiterea acestora, în vederea punerii lor în circulație. În Codul penal al Muntenegrului [9], la alin.(1) art.260 este prevăzută răspunderea penală pentru „fabricarea, achiziționarea, păstrarea, transmiterea cardurilor false sau folosirea acestora”.

Secundo – din perspectivă interpretativă sistemică rezultă că operațiunile ilegale cu bunuri interzise sau limitate în circuitul civil trebuie să se bucure de o listă mult mai largă. Așadar, observăm că procurarea, păstrarea etc. constituie modalități normative de exprimare a ilicitului penal consemnat la alin.(2) art.217, alin.(2) art.2171, art.290 CP RM etc. Interpretând prin analogie textul acestor norme desprindem concluzia, potrivit căreia legiuitorul urmează să dea dovadă de coerență în incriminarea unor comportamente infracționale. Nu este clar de ce în cazul unor incriminări cercul acțiunilor-/inațiunilor infracționale este unul larg, în timp ce în cazul altor – mult prea restrâns.

Este adevărat că la incriminarea unor conduite socialmente periculoase trebuie să se țină cont de regula construcției unei legi penale laconice. Totodată, considerăm că atingerea acestui deziderat nu trebuie să dăuneze altor doleanțe urmărite prin incriminare unor fapte, printre care: aprecierea la justa valoare a pericolului celor comise, aplicarea unei pedepse corespunzătoare gradului de pericol social pe care-l comportă fapta prejudiciabilă comisă etc. În ce ne privește, considerăm că procurarea, păstrarea, transportarea etc. a cardurilor sau a altor instrumente de plată false în scopul punerii în circulație grosso modo nu comportă mai puțin pericol social decât fabricarea și punerea în circulație a acestora. Chiar și așa, cel abilitat cu aplicarea legii penale ar putea ține cont de acest lucru în procesul de individualizare a pedepsei penale, ținând cont de faptul instituirii de către legiuitor în conținutul normei supuse analizei a unor sancțiuni alternative și relativ-determinate. În orice caz, nu considerăm oportun ca procurarea, păstrarea, transportarea, expedierea etc. a cardurilor sau a altor instrumente de plată false să fie considerată drept pregătire la infracțiunea prevăzută la art.237 CP RM. O asemenea soluție de încadrare promovată de legiuitor vine în contradicție cu scopul pedepsei penale exprimat în restabilirea echității sociale, din moment ce gradul de pericol social al conduitei făptuitorului este nejustificat subevaluată. În definitiv, avansăm propunerea de lege ferenda de a insera în textul art.237 CP RM în calitate de modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile a următoarelor acțiuni: procurarea, păstrarea, transportarea, expedierea.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
2. STATI, V. *Infracțiuni economice. Note de curs*. Ediția a II-a, revizuită și actualizată până la data de 1 iunie 2016. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.
3. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 noiembrie 2015. Dosarul nr. Dosarul nr.1ra-1359/2015 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5072 (vizitat la 12.06.2018).
4. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
5. COPEȚCHI, S., HADÎRCA, I. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.

6. Уголовный кодекс Украины <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-7/> (accesat 26.06.2018).
7. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30420353#pos=1964;-102 (accesat 26.06.2018).
8. Noul Cod penal al României <http://www.imliasi.ro/Noul%20cod%20penal.pdf> (accesat 26.06.2018).
9. Criminal Code of Montenegro <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (accesat 26.06.2018).

REFLECȚII ASUPRA INCRIMINĂRII ÎN art.243 alin.(1) lit. a), b) și c) CP RM A INFRAȚIUNII DE SPĂLARE A BANILOR DE CĂTRE O PERSOANĂ CARE TREBUIA SĂ ȘTIE CĂ BUNURILE CONSTITUIE VENITURI ILCITE

Gheorghe ULIANOVSKI, Aurora OLARU

Infrațiunea de spălare a banilor în modalitățile prevăzute în art.243 alin.(1) lit.a), b) și c) CP poate fi săvârșită atât de o persoană care știa, cât și de către o persoană care trebuia să știe că bunurile constituie venituri ilicite. În practica judiciară prin intermediul ridicării excepției de neconstituționalitate s-a pus problema neconstituționalității incriminării în art.243 alin.(1) lit.a), b) și c) CP a infracțiunii de spălare a banilor săvârșită de către o persoană care trebuia să știe că bunurile constituie venituri ilicite din motivul că contravine art. 22 și 23 din Constituție [1]. Curtea Constituțională prin decizia nr.109 din 7 noiembrie 2017 a declarat inadmisibilă această excepție de neconstituționalitate din motivul „că legiuitorul a preluat aproape în întregime dispozițiile art.6 «Infracțiuni de spălare a banilor» din Convenția privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională, astfel încât prevederile articolului menționat sunt corelative faptelor incriminate în art.243 din Codul penal” [2].

Nu suntem de acord cu această decizie a Curții Constituționale. Într-adevăr, prin Legea nr.243-XVI din 16.11.2007, art.243 CP a fost modificat și în alin.(1) lit.a), b) și c) al acestui articol au fost incriminate ca infracțiune de spălare a banilor săvârșită de către o persoană care trebuia să știe că bunurile constituie venituri ilicite prin implementarea faptelor prevăzute în art.6 din Convenția privind

spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională adoptată la Strasbourg la 8 noiembrie 1990, ratificată de către RM prin Legea nr.914-XI din 15 martie 2002 [3] și în art. 9 din Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului adoptată la Varșovia la 16 mai 2005, ratificată de către RM prin Legea nr.165-XVI din 13 Iulie 2007 [4]. Însă implementarea acestei infracțiuni din Convențiile menționate prin incriminarea ei în art.243 alin.(1) lit.a), b) și c) CP a fost făcută de către Parlament cu neglijarea principiilor de implementare a normelor de drept internațional în dreptul intern al Republicii Moldova. Astfel, în dreptul internațional public după formele de implementare a normelor tratatelor internaționale în dreptul intern, tratatele se clasifică în tratate cu aplicare directă sau fără aplicare directă [5, p.115-120].

Convențiile din 8 noiembrie 1990 și din 16 mai 2005 menționate *supra* sunt tratate fără aplicare directă în dreptul intern al statelor părți, deoarece în art. 6 și 9 a lor este expres prevăzut faptul că statele părți vor incrimina faptele prevăzute în ele ca infracțiuni de spălare a banilor „conform dreptului său intern”. Conceptul tratatelor internaționale cu aplicabilitate directă și, respectiv, fără aplicabilitate directă este legiferat și în Legea nr. 595 din 24.09,1999 privind tratatele internaționale ale RM [6]. Conform acestei Legi, dispozițiile tratatelor internaționale care după modul formulării, sunt susceptibile de a se aplica în raporturile de drept fără adoptarea de acte normative speciale, au caracter executoriu și sunt direct aplicabile în sistemul juridic și sistemul judiciar al RM. Pentru realizarea celorlalte dispoziții ale tratatelor, se adoptă acte normative corespunzătoare. La inițierea negocierilor în vederea încheierii unui tratat internațional, Ministerul Justiției prezintă avizul privind compatibilitatea proiectului tratatului internațional cu prevederile Constituției RM și legislația națională. Dacă tratatul internațional prezentat Parlamentului spre examinare implică adoptarea unor legi noi sau modificarea legilor în vigoare, proiectul legii privind ratificarea, acceptarea, aprobarea sau aderarea la tratatul internațional și proiectele legilor privind modificările în legislație se prezintă concomitent (vezi art.7, art.11, 31, 20 ale acestei legi).

În acest sens și Curtea Constituțională în hotărârea nr.55 din 14.10.1999 privind interpretarea unor prevederi ale art.4 din Constituția RM a statuat că „...*autoritățile abilitate cu negocierea și încheierea tratatelor internaționale stabilesc la etapa preliminară dacă legile interne concordă cu prevederile tratatelor internaționale. Legiuitorul, la rândul său, de asemenea are obligația de a verifica concordanța dispozițiilor proiectelor de lege cu normele tratatelor internaționale. În cazul în care se depistează o neconcordanță între legislația internă și normele internaționale, legislația internă urmează să fie supusă revizuirii*” [7, p.64].

Neglijând aceste principii de implementare a normelor de drept internațional în dreptul intern al RM, legiuitorul a implementat faptele prevăzute în Convențiile din 8 noiembrie 1990 și din 16 mai 2005 în dreptul penal al RM prin încriminarea lor în art. 243 alin.(1) lit.a), b) și c) CP ca infracțiuni de spălare a banilor săvârșite de către o persoană care trebuia să știe că bunurile constituie venituri ilicite, fără a verifica compatibilitatea acestor fapte cu legea penală și cadrul juridic existent în RM.

Astfel, conform art.1 alin. (1) și (2) CP, Partea generală a CP cuprinde norme generale și speciale cu caracter de principiu și asigură unitatea dreptului penal. De aceea nicio regulă sau normă din Partea specială nu poate fi contrară normelor cu caracter de principiu din Partea generală. Unul din aceste principii este principiul vinovăției în dreptul penal prevăzut în art.6 CP conform căruia răspunderii penale poate fi supusă numai persoana care a săvârșit cu vinovăție, adică cu intenție sau din imprudență, faptă prevăzută de legea penală.

Pentru a asigura respectarea acestui principiu în dreptul penal, legiuitorul în art.14 CP a statuat că constituie infracțiune doar fapta săvârșită cu vinovăție. Pentru a exclude răspunderea penală pentru fapte săvârșite fără vinovăție, legiuitorul a legiferat expres formele de manifestare a vinovăției prin definirea noțiunilor de infracțiune săvârșită cu intenție în art.17 CP, de infracțiune săvârșită din imprudență în art.18 CP și de infracțiune săvârșită cu două forme de vinovăție în art.19 CP. Astfel, în dreptul penal al RM răspunderea penală este subordonată principiului vinovăției.

Referitor la expresia „*de către o persoană care trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite*” din textul art.243 alin.(1) lit.a), b) și

c) CP, ea semnifică o atitudine psihică neglijentă a persoanei și exprimă obligațiunea ei de a ști că bunurile spălate constituie venituri ilicite. Altfel spus, atitudinea psihică a persoanei constă în aceea că persoana nu-și dă seama (nu știe) de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale de spălare a banilor ce constituie venituri ilicite, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor lor prejudiciabile, deși trebuia (era obligată) să știe despre caracterul prejudiciabil al acestor acțiuni ale sale.

Însă, conform art.18 CP se consideră că infracțiunea a fost săvârșită din neglijență, ca modalitate a vinovăției în formă de imprudență, dacă persoana nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă. Din aceste prevederi ale art.18 CP rezultă că legiuitorul a legiferat neglijența după două criterii, persoana: a) trebuia să prevadă urmările acțiunilor sau inacțiunilor sale prejudiciabile și b) putea să prevadă. În literatura de specialitate și în practica judiciară primul criteriu „*trebuia să prevadă*” este denumit criteriul obiectiv al neglijenței, iar al doilea criteriu „*putea să prevadă*”, este denumit criteriul subiectiv al neglijenței [8, p. 51].

Definind în art.18 CP noțiunea de neglijență criminală, legiuitorul între condiția obiectivă „*trebuia să prevadă*” și cea subiectivă „*putea să prevadă*” a pus conjuncția „și”, ceea ce înseamnă că neglijența este considerată criminală în prezența ambelor condiții. În lipsa cel puțin a uneia din aceste două condiții, neglijența nu poate fi considerată criminală și persoana săvârșește faptă fără vinovăție.

Această concluzie a noastră se confirmă și prin dispozițiile art.20 CP, conform cărora fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă. Contrar acestor prevederi ale art.18 CP, legiuitorul în art.243 alin. (1) lit.a), b) și c) CP a redus neglijența persoanei care trebuia să știe că bunurile spălate constituie venituri ilicite doar la obligațiunea ei de a ști (trebuia să știe) că acestea constituie venituri ilicite, indiferent de faptul dacă această persoană putea sau nu putea să știe despre caracterul prejudiciabil al acestor

acțiuni ale sale. Astfel, prevederile art.243 alin. (1) lit.a), b) și c) CP admit răspunderea penală a persoanei care trebuia să știe că bunurile spălate constituiau venituri ilicite și în cazul când această persoană nu putea să știe despre caracterul prejudiciabil al acestor acțiuni ale sale.

Însă în acest caz fapta conform art.20 CP se consideră săvârșită fără vinovăție, din motivul că persoana nu a putut să știe despre caracterul prejudiciabil al faptei sale. În legătură cu aceste constatări, menționăm faptul că legislațiile penale ale unor state, printre care și din Uniunea Europeană, prevăd ca infracțiuni unele fapte săvârșite fără vinovăție și răspunderea penală pentru ele, denumită răspundere penală strictă sau obiectivă [9, p.199].

Nu suntem împotriva încriminării și în dreptul penal al RM a unor fapte săvârșite fără vinovăție. Însă pentru a încrimina asemenea fapte este nevoie, mai întâi, de a revizui normele din Codul penal în vigoare și de a stabili o reglementare juridico-penală a răspunderii penale pentru ele. De aceea, lipsa conceptului de infracțiune săvârșită fără vinovăție și a reglementării juridico-penale a răspunderii penale pentru ele în dreptul penal al RM a avut ca rezultat încriminarea în art.243 alin. (1) lit.a), b) și c) CP a infracțiunii de spălare a banilor, săvârșită de către o persoană care trebuia să știe că bunurile constituie venituri ilicite fără vinovăție, și este contrară principiului vinovăției garantat de art.6 CP. Acest fapt, conform art.51 alin.(2) CP exclude răspunderea penală pentru această infracțiune.

Referințe:

1. Sesizarea 138g/2017 din 20 octombrie 2017 privind excepția de neconstituționalitate a art.243 alin.(1) lit.a) și c) din C P, Accesat [28.06.2018] Disponibil:<http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=698&l=ro>.
2. Decizia nr.109 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 138g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 243 alin.(1) lit.a) și c) din Codul penal al R.M. nr.985-XV din 18 aprilie2002(spălarea banilor). Accesat [28.06.2018] Disponibil:<http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=698&l=ro>.
3. *Monitorul Oficial al R.M.*, 2002, nr.43-45, art.281.
4. *Monitorul Oficial al R.M.*, 2007, nr.117-126, art.532.
5. BURUIAN, A., BALAN, O., SERBENCO, E. *Drept internațional public*. Chișinău, 2005, p.115-120.
6. *Monitorul Oficial al R.M.* 2000, nr.24-26, art.137.

7. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ. *Culegere de hotărâri și decizii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2001. p.64-66.
8. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. ș.a. *Codul penal al R.M. Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009. p.51-53.
9. KLIP, A. *Drept penal European. O abordare integrativă*. Chișinău: Cartier, 2014. p.199-2005; БЕРНАТ, У. *Правовая система США*. Москва: Новая юстиция, 2007. с.858-866.

PRINCIPIUL PERSONALITĂȚII LEGII PENALE

Veaceslav TIMOTIN

Principiul personalității legii penale, denumit și *principiul cetățeniei active sau naționalității active*, este prevăzut în legislația noastră penală în dispozițiile din alin.(2) art.11 CP RM. Potrivit acestor dispoziții: „Cetățenii Republicii Moldova și apatrizii cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului țării sunt pasibili de răspundere penală în conformitate cu Codul penal al Republicii Moldova”.

Examinând textul din alin.(2) art.11 CP RM, scoatem în evidență că legea penală a Republicii Moldova se poate aplica numai dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

– **să se fi săvârșit în afara teritoriului țării, în întregime, o faptă care, potrivit legii noastre penale, constituie infracțiune**. Nu are nicio importanță dacă fapta a fost comisă în formă consumată sau tentativă, ori dacă făptuitorul a contribuit la săvârșirea ei în calitate de autor, organizator, instigator ori complice. De asemenea, nu are importanță natura sau gravitatea infracțiunii. În același timp, este necesar ca toate actele de executare să se fi săvârșit în afara teritoriului țării [2, p.51; 3, p.149]. Mai mult decât atât, nu doar actele de executare, dar și rezultatul infracțiunii trebuie să se producă în afara hotarelor țării noastre, indiferent dacă este vorba despre unul și același stat străin. În afara teritoriului țării înseamnă „teritoriul unui alt stat sau un loc nesupus vreunei suveranități” [5, p.86];

– **fapta săvârșită**, în opinia majorității autorilor, **să fie prevăzută ca infracțiune în legislația penală a Republicii Moldova**. Nu se cere a fi îndeplinită condiția dublei incriminări. Această idee nu este susținută de toți doctrinarii. De exemplu, C.Bulai [1, p.101-102]

susține că trebuie să se „revină la condițiile dublei incriminări pentru incidența legii penale în temeiul principiului personalității”. În opinia autorului respectiv, „lipsa condiției dublei incriminări poate plasa cetățenii statului sau apatrizii cu domiciliul permanent în statul nostru (*n.a.*) într-o situație de inferioritate fizică și morală pe teritoriul unui stat cu alte condiții de viață (de exemplu, în situația în care ar fi nevoie să-și procure și să poarte o armă pentru a se apăra, fapt care constituie infracțiune în Republica Moldova”.

Cu toate acestea, tratatele de extrădare, bilaterale sau multilaterale, consacră aproape fără excepție, regula dublei incriminări: pentru a se putea acorda extrădarea unei persoane fapta pentru care aceasta este urmărită trebuie să fie pedepsită ca infracțiune atât de legea statului solicitant, cât și de legea statului solicitat. De exemplu, potrivit dispozițiilor art.2 din Convenția europeană de extrădare, adoptată la Paris la 13 decembrie 1957 „vor da loc la extrădare faptele pedepsite de legile părții solicitante și ale părții solicitate...”. Prevederi similare se întâlnesc în marea majoritate a tratatelor de extrădare.

Condiția dublei incriminări după s-a mai menționat și în alte publicații [4, p.130] este expresia în materia extrădării a principiului legalității. La baza acestei condiții stă excepția potrivit căreia dacă fapta pentru care se solicită extrădarea nu este incriminată în statul solicitat, nu se poate acorda extrădarea persoanei solicitate, întrucât dacă aceasta ar fi săvârșit aceeași faptă în statul solicitat nu ar fi fost pedepsită, astfel încât acordarea extrădării fără îndeplinirea acestei condiții ar contraveni principiului legalității. Cu toate că condiția dublei incriminări nu este expres prevăzută în Codul penal al Republicii Moldova în alte legi cum ar fi de exemplu art.45 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr.371 din 01.12.2006 stipulează următoarele: „Extrădarea poate fi admisă, potrivit Codului de procedură penală art.544 alin.(3), numai dacă fapta pentru care este învinuită sau a fost condamnată persoana a cărei extrădare se solicită este prevăzută ca infracțiune atât de legea statului solicitant, cât și de legea Republicii Moldova.

Prin derogare de la dispozițiile alin.(1), extrădarea poate fi acordată și în cazul în care fapta nu este prevăzută de legislația Republicii Moldova dacă pentru această faptă este exclusă cerința dublei incriminări printr-un tratat internațional la care Republica Moldova

este parte. Diferențele existente între calificarea juridică și denumirea dată aceleiași infracțiuni de legile celor două state nu prezintă relevanță dacă prin tratatul internațional sau, în lipsa acestuia, prin declarație de reciprocitate nu se prevede altfel”.

– **făptuitorul trebuie să fie cetățean al Republicii Moldova sau apatrid cu domiciliul permanent în Republica Moldova.**

Calitatea de cetățean sau apatrid trebuie să existe în momentul săvârșirii infracțiunii. Cetățenia presupune apartenența legală a persoanei unui stat. În conformitate cu prevederile din art.3 al Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024 din 02.06.2000 „Cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătura juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană”.

Potrivit art.1 din aceeași lege, apatrid, este considerată persoana care nu este considerată cetățean al nici unui stat, conform legislației acestora. Alin.(1) art. 6 din Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr.275 din 10.11.1994 stabilește că „apatrizii au dreptul de domiciliere în Republica Moldova în baza actelor de identitate valabile”. Procedura de recunoaștere a statutului de apatrid este reglementată în Capitolul X¹ din Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr.200 din 16.07.2010 (art.87¹-87¹¹). Potrivit alin.(3) din art.87⁷ din legea respectivă, străinului căruia i s-a recunoscut statutul de apatrid i se eliberează actele de identitate prevăzute la art.73 alin.(1) lit.c) din prezenta lege, de asemenea, acesta se bucură de drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituția Republicii Moldova și Legea nr.275 din 10.11.1994 cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova. Actele de identitate pot fi: buletinul de identitate pentru apatrizi și la cerere, document de călătorie – apatridului căruia i s-a acordat drept de ședere permanentă în Republica Moldova sau i s-a recunoscut statutul de apatrid.

Apatrid cu domiciliul permanent este persoana care posedă permis de ședere în Republica Moldova și buletin de identitate. În conformitate cu prevederile din art.73 al Legii privind regimul străinilor în Republica Moldova nr.200 din 16.07.2010 „Permisul de ședere și buletinul de identitate pentru apatrizi atestă identitatea străinului și dreptul de ședere în Republica Moldova, precum și durata

și scopul pentru care i s-a acordat acest drept”. În conformitate cu art.75 din aceeași lege „Permisul de ședere permanentă se eliberează la data acordării dreptului de ședere permanentă în Republica Moldova, pe perioada valabilității actului de identitate național, și se reînnoiește succesiv”;

- o altă condiție de aplicare a principiului personalității poate fi dedusă din sintagma „sunt pasibili de răspundere penală în conformitate cu prezentul cod”.

Aceasta ar însemna că persoana care a comis infracțiunea trebuie să întrunească toate trăsăturile/condițiile pentru a-i fi posibilă aplicarea răspunderii penale în conformitate cu legea penală a Republicii Moldova. Este vorba despre trăsăturile subiectului infracțiunii, temeiul răspunderii penale, să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, să nu existe cauze care înlătură răspunderea penală etc.

În afară de aceasta, făptuitorul să nu fi fost judecat pentru fapta dată în statul străin, deoarece potrivit prevederilor din art.7 alin.(2) CP RM, nimeni nu poate fi supus de două ori urmării penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă.

Dacă în virtutea unor împrejurări (de ex., făptuitorul s-a eschivat de la răspundere penală) și nu a fost judecat în străinătate pentru fapta comisă pe teritoriul acestui stat, și nu a fost condamnat (sau este achitat) de un alt stat terț pentru infracțiunea dată, atunci acesta poate fi supus răspunderii penale conform legii penale a Republicii Moldova. Posibilitatea urmării penale a unui cetățean al Republicii Moldova în conformitate cu legea penală și procesual-penală a Republicii Moldova există doar în cazul dacă această persoană nu a fost condamnată (sau a fost achitată) pentru infracțiune în oricare alt stat (atât în statul unde acesta a săvârșit infracțiunea, cât și într-un alt stat terț, pe teritoriul căruia el a fost reținut).

Referințe:

1. BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: All, 1997.
2. BOROI, A. *Drept penal. Partea generală*, București: C.H. Beck, 2006.
3. DOLTU, I. Aplicarea legii penale române cetățenilor români care au comis infracțiuni pe teritoriul altor state. Principiul personalității legii penale române. În: *Dreptul*, 2006, nr.1.

4. GRAMA, M. Condiția dublei incriminări în materia extrădării. În: *Integrare prin cercetare și inovare, Conferința științifică națională cu participare internațională, Rezumate ale comunicărilor, Științe sociale*, 10-11 noiembrie 2014. Chișinău, 2014, p.129-131.
5. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. *Drept penal. Partea generală*. Vol.I. Chișinău: Tipografia centrală, 2012.
6. Convenția europeană de extrădare, adoptată la Paris la 13 decembrie 1957;
7. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371 din 01.12.2006;
8. Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 05.06.1991.
9. Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova nr.275 din 10.11.1994.
10. Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr.200 din 16.07.2010.

CONȚINUTUL REFERATELOR PRESENTINȚIALE ÎNTOCMITE ÎN CADRUL SISTEMULUI NAȚIONAL DE PROBAȚIUNE

Augustina BOLOCAN-HOLBAN

Probațiunea, per ansamblu, este o parte integrantă a sistemului de justiție penală cu implicații multidimensionale, atât juridico-penale, cât și sociale, faptul reieșind din scopul și rolul acesteia prevăzute de lege. Probațiunea presentințială, potrivit Legii nr.8 cu privire la probațiune din 14.02.2008, reprezintă evaluarea psihosocială a personalității bănuیتului, învinuitului, inculpatului, fiind o primă etapă din cadrul întregului sistem de probațiune care include, potrivit legii, și alte categorii: probațiune sentințială în comunitate, probațiune penitenciară, probațiune postpenitenciară, probațiunea juvenilă [1].

Elementul-cheie al probațiunii presentințiale îl constituie referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității, care se întocmește la demersul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată. Studiul referatelor presentințiale puse la dispoziție de Inspectoratul Național de Probațiune relevă mai multe carențe în sistem, acestea fiind sesizate și pe parcursul analizei răspunsurilor în baza chestionarului expediat la adresa a 42 de birouri teritoriale de probațiune. Referatele analizate sunt tipizate ca formă și

conținut, având o structură identică (fiind preluate prevederile ordinului anterior al ministrului justiției nr.560 din 2008 și Recomandării Oficiului Central de Probațiune nr. 25 din 2014, privind modalitatea întocmirii referatelor presentințiale).

Astfel, fiecare referat presentințial de evaluare conține: *introducere; sursele de informații; date privind personalitatea bănuțitului, învinuitului sau inculpatului; date privind comportamentul bănuțitului, învinuitului sau inculpatului; factorii care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitată întocmirea referatului; perspectivele de reintegrare în societate.* În comparație, noul Regulament privind modul de întocmire a referatului presentințial de evaluare a personalității, aprobat prin Ordinul ministrului justiției nr. 299 din 02.05.2018, în vigoare din 18.05.2018, prevede și elemente noi în structura acestuia, în special ce vizează atitudinea făptuitorului față de faptă, consecințe, victimă și posibilitatea consilierului de probațiune de a formula concluzii cu referire la natura sancțiunii penale: *„La întocmirea referatului presentințial, în cazul în care informațiile acumulate permit acest lucru, consilierul de probațiune formulează concluziile sale cu privire la oportunitatea sau inoportunitatea aplicării unei anumite măsuri de ordin penal în raport cu personalitatea celui evaluat, necesitatea unor programe probaționale sau educaționale”*[2]. Astfel, referatul presentințial de evaluare psihosocială cuprinde informații referitoare la: *profilul psihosocial al bănuțitului, învinuitului, inculpatului, mediul familial, precum și evoluția persoanei din punct de vedere educațional și profesional; mediul social, mobilitatea (geografică, socială, profesională); problemele de ordin social și individual, inclusiv psihoemoționale cu care se confruntă persoana; probleme de sănătate, dependențe cu impact criminogen; atitudine față de faptă, consecințe, victimă* [2].

În prezent, referatele nu prea conțin o abordare personalizată, în baza analizei factorilor care au influențat comiterea infracțiunii, mediului în care s-a dezvoltat, a fost instruit sau în care a activat făptuitorul, toți factorii fiind enumerați, fără a fi analizați. Factorii care pot influența conduita generală a infractorului, în fiecare caz concret, se selectează dintre cei menționați în Recomandarea OCP, astfel, caracterizarea personalității făptuitorului este una similară pentru

majoritatea cazurilor solicitate. Spre exemplu, „conștientizează că fapta de care este învinuit are un impact negativ; insuficiență de resurse financiare; lipsa supravegherii din partea părinților; a dezvoltat un comportament antisocial, preluând comportamente negative ca modele”. De asemenea, referatele conțin și mențiuni privind riscul recidivei din partea făptuitorului, deși răspunsurile în baza chestionarului relevă dificultatea abordării acestui aspect, evidențiindu-se necesitatea de a fi discutat în cadrul instruirilor și meselor rotunde. La moment, concluzia se limitează la formulări *riscul recidivei este „minim” sau „maxim.”* Evaluarea posibilității de a comite noi infracțiuni ar fi o formulare mai corectă, în opinia noastră, pornind de la noțiunea legală a recidivei, potrivit alin. (1) art. 34 CP RM: „Se consideră recidivă comiterea cu intenție a uneia sau mai multor infracțiuni de o persoană cu antecedente penale pentru o infracțiune săvârșită cu intenție” [3]. Or, situația când infracțiunea este comisă pentru prima dată (persoana neavând antecedente penale, sau acestea au fost stinse sau ridicate, sau a expirat termenul de prescripție de atragere la răspundere penală), nu ține de recidivă sub aspect juridico-penal. O altă latură problematică ține de nivelul re-integrării sociale pe care trebuie să-l descrie consilierul de probațiune în cadrul referatului prezentințial. Și în acest caz, formulările sunt similare cu cele menționate *supra* „grad minim, mediu sau înalt de reintegrare socială”, evaluarea fiind bazată strict pe informația pe care a reușit să o acumuleze consilierul de probațiune. O mare parte a referatului prezentințial se bazează pe relatarea datelor privind persoana pentru care a fost solicitat referatul, fiind descrise mediul familial și social, pregătirea școlară și profesională, aspectele sunt analizate vădit disproporționat în raport cu alte părți componente ale referatului, fiind în detrimentul acestora (ex. comportamentul făptuitorului până la comiterea infracțiunii și după comiterea infracțiunii, analiza perspectivelor de reintegrare, etc.). Astfel în cadrul unui referat, analiza comportamentului manifestat anterior și ulterior săvârșirii faptei se rezumă la: „Y conștientizează gravitatea faptei comise, regretă și își asumă responsabilitatea pentru acțiunile săvârșite, dar are nevoie de susținere și consultarea unui specialist pentru a-și putea modifica comportamentul.

Pornind de la cele expuse mai sus, considerăm că probabilitatea repetării săvârșirii faptei este sporită, depinzând mult de influența

ulterioară a prietenilor, acțiunile echipei multidisciplinare și atitudinea familiei”.

Formulările evazive și tipizate nu pot oferi soluții calitative și bine argumentate instanțelor de judecată, or, calitatea referatului presentințial poate fi apreciată în urma unei abordări mai mult sau mai puțin personalizate, fiecare caz tratat ca fiind unul singular, căci mai multe infracțiuni, deși pot fi calificate în baza aceluiași articol, nu pot fi identice. O altă constatare ține de multitudinea surselor de informații conținute într-un referat presentințial, care, de fapt, reprezintă doar lista persoanelor contactate de către consilierul de probațiune, fără a fi indicate mențiuni cu privire la interacțiunea în procesul colectării informației, dificultățile întâmpinate etc. Observăm tendința de a indica cât mai multe surse, ceea ce nicidecum nu conferă o valoare calitativă referatului.

Revenind la aspectul abordat *supra*, ce vizează posibilitatea oferirii unor recomandări cu privire la categoria sancțiunii penale față de făptuitor, considerăm că aceasta ar oferi o valoare și ar contura esența unui referat presentințial, în cazul în care complexitatea informațiilor acumulate ar oferi această posibilitate.

Referințe:

1. Legea cu privire la probațiune nr. 8-XVI din 14.02.2008.
2. Ordinul ministrului justiției nr. 299 din 02.05.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de întocmire a referatului presentințial de evaluare psihosocială a personalității (în vigoare din 18.05.2018).
3. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat la 18 aprilie 2002, în vigoare din 12 iunie 2003.

VINOVĂȚIA SUBIECTULU ACTIV AL SPĂLĂRII BANILOR

Maria STRULEA

Fiind o infracțiune pentru care scopul, ca și semn al laturii subiective, este expres prevăzut de legiuitor, spălarea banilor se comite cu intenție directă. Totodată, spălarea banilor are ca obiect material produsul unei *infracțiunii principale/predicat*, față de care se aplică modalitățile normative ale faptei prevăzute la art. 243 alin. (1) Cod penal. În conformitate cu Convenția de la Varșovia din 2005, *infracțiunea principală/predicat* se referă la orice infracțiune, în urma căreia produsele sunt rezultate și susceptibile de a deveni obiectul unei infracțiuni prevăzute la art. 9 din Convenție.

În doctrină și jurisprudență deseori se ridică întrebarea privind atitudinea subiectivă dedusă din prevederile art. 243 Cod penal în conformitate cu care subiectul activ „trebuia să știe” că bunurile constituie venituri ilicite. Expresia „trebuia să știe” din prevederile art. 243 Cod penal, se referă la latura subiectivă a subiectului spălării banilor în raport cu produsul infracțiunii principale/predicat.

Astfel, dispoziția normativă vizează punerea în aplicare a prevederilor art. 9 par. 3 lit. (b) a Convenției de la Varșovia din 2005, la care Republica Moldova este parte, potrivit căreia, „**par.3.** Fiecare parte poate adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a conferi, în baza dreptului său intern, caracterul de infracțiune tuturor sau unora dintre faptele prevăzute la paragraful 1, în [...] cazul când infractorul:[...], **b)** trebuia să presupună că bunurile constituiau produse [1]”. Potrivit Raportului explicativ la Convenție, „Articolul 9” alineatul (3) din Convenție se referă la *mens rea*. Procesul de evaluare a dovedit că poate fi foarte dificil să se demonstreze elementul moral al unei infracțiuni de spălare a banilor, deoarece instanțele deseori prescriu (sau se presupune că prescriu) un nivel foarte ridicat de cunoaștere a originii produselor de către autorii infracțiunii de spălare a banilor. Adăugarea acestui paragraf la prezenta Convenție permite, de asemenea, părților să sancționeze penal autorul presupus al unei infracțiuni penale (a) atunci când a suspectat că bunul a fost produsul unei infracțiuni și/sau (b) atunci

când ar fi trebuit să fie conștient de faptul că bunul era produsul unei infracțiuni. Paragraful (a) prevede un element moral mai puțin subiectiv și ar putea fi aplicat unei persoane care gândește cel puțin asupra chestiunii originii produselor (este suficient să suspecteze că bunul este produsul unei infracțiuni), dar nu are certitudinea că bunul în cauză să fi fost unul original infracțional. Punctul 3(b) prevede incriminarea comportamentului neglijent, în cazul în care instanța, pe baza unei evaluări obiective a probelor, se pronunță asupra chestiunii dacă autorul infracțiunii ar fi trebuit să fie conștient de faptul că bunul era produsul unei infracțiuni, pe care a presupus-o sau nu. Paragraful 3 articolul 9 incriminează actele care nu sunt menționate în Convenția Națiunilor Unite din 1988. Acest paragraf este opțional. Rezultă că dacă o Parte decide să nu îl adopte în dreptul său intern, nu poate fi ridicată sau criticată în cadrul procedurilor de urmat prevăzute de Convenție [2, pct.97]”. Prin urmare, judecătorul trebuie să aprecieze elementul subiectiv al autorului infracțiunii, față de obiectul material provenit dintr-o infracțiune predicat. Expresia „trebuia să știe” lasă judecătorului puterea de apreciere în raport cu criteriul obiectiv al vinovăției persoanei în raport cu sursa provenienței veniturilor supuse spălării banilor, fără a îi conferi o putere autonomă de incriminare care ar afecta puterea legiuitorului în formularea politicii penale. Astfel, inculpatul nu poate să fie condamnat pentru o încercare de a săvârși infracțiunea absentă a mentalității specifice, element necesar pentru infracțiunea de fond [3, p.909]. În asemenea condiții, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a notat în jurisprudența sa că textul „trebuia să știe” se referă la latura subiectivă [care, de altfel, se caracterizează prin intenție directă] a subiectului spălării banilor în raport cu produsul infracțiunii principale/predicat, care urmează a fi stabilită în fiecare caz concret. Totodată, Curtea a reținut că intenția sau scopul infracțiunii poate fi dedus din împrejurări de fapt obiective, luându-se în considerare cunoștințele sau statutul subiectului, mai ales, în cazul neonorării unor obligații opozabile acestuia prin efectul legii[4, pct.36, 37]. De altfel, Curtea a reținut că textul „trebuia să știe” de la art. 243 Cod penal, își are suportul normativ anume în convențiile prenotate.

Neonorarea obligațiilor profesionale la care s-a referit Curtea Constituțională a Republicii Moldova, atunci când a interpretat

restrictiv expresia „trebuia să știe” de la art. 243 Cod penal, se atribuie la categoria unor profesioniști cărora legea le-a oferit competența în a reacționa în cazul tranzacțiilor suspecte sau cu risc de a fi implicate în spălarea banilor. Mai mult decât atât, în conformitate cu recomandările GAFI [5, p.20], statele trebuie să se asigure că elementul intențional pentru a proba spălarea banilor să poată fi dedus din circumstanțele factuale obiective. Drept urmare, este necesar să se stabilească, pe baza probelor certe, că bunurile constituie venituri ilicite, provin din săvârșirea infracțiunilor, iar făptuitorul trebuia să știe aceasta, în virtutea unor criterii obiective, inclusiv normative. În lipsa acestor circumstanțe, nu se poate înregistra fapta spălării banilor. Revine probatoriului să determine, *in concreto*, în ce măsură subiectul trebuia să cunoască caracterul ilicit al obiectului material al spălării banilor, astfel încât aprecierea vinovăției persoanei să se fundamenteze pe criteriul normativ și să exprime obligația persoanei de a prevedea posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile cu respectarea măsurilor de precauție prescrise.

Sintagma „trebuia să știe” din prevederile art. 243 CP s-ar interpreta prin prisma atitudinii psihice a autorului infracțiunii de spălare a banilor (indiferent de participarea sa la infracțiunea predicată), astfel încât el să nu se aple în eroare asupra caracterului penal al faptei săvârșite. Cunoașterea („știe”) sau suspiciunea („trebuia să știe”) reprezintă o cerință esențială a răspunderii penale pentru spălarea banilor. Astfel, în cazul în care o persoană nu știe sau nu suspectează că bunul în cauză este rezultatul unui comportament criminal, chiar dacă în realitate este, aceasta nu va fi ținută responsabilă de spălarea banilor, or, cunoașterea sau suspiciunea, sunt, prin urmare, *mens rea* pentru infracțiunea principală a spălării banilor [6, p.9]. Făcând referință la Recomandarea 20 a GAFI, obligația de raportare a suspiciunii provenienței infracționale a veniturilor și a implicării lor în eventuala spălarea banilor este pusă în sarcina unui profesionist, astfel încât suspiciunea pe care o are subiectul să fie dedusă din atribuțiile activității sale. Tocmai de aceea, pentru un segment îngust de subiecți, în funcție de circumstanțele cauzei, existența unei suspiciuni a spălării banilor (sau a tranzacțiilor suspecte), trebuie să fie determinată *in mod obiectiv*, indiferent dacă persoana are sau nu o bănuială.

Referințe:

1. Convention du Conseil de l'Europe relative au blanchiment, au dépistage, à la saisie et à la confiscation des produits du crime et au financement du terrorisme, Varsovie, 2005 Disponibil: [https://www.coe.int /fr/web/ conventions/full-list/-/conventions/treaty/198](https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198)
2. Rapport explicatif de la Convention du Conseil de l'Europe relative au blanchiment, au dépistage, à la saisie et à la confiscation des produits du crime et au financement du terrorisme, 2005 Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d388e>.
3. RAINVILLE, P. *Gradation de la Culpabilite Morale et des Formes de Risque de Prejudice dans le Cadre de la Repression de la Tentative*. Vol. 37, no. 4, decembre 1996. (1996) 37, pp. 909-970.
4. Decizia nr.109 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 138g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 243 alineatul (1) literele a) și c) din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 (spălarea banilor), par.36,37.
5. Recommandations du GAFI – Normes internationales sur la lutte contre le blanchiment de capitaux et le financement du terrorisme et de la prolifération Disponibil: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf.
6. MARSHALL, P. *Chancery Bar Association Money Laundering. Note*. Part 1, May 2013, rev.1.

DELIMITAREA INFRAȚIUNII DE PROXENETISM DE ALTE INFRAȚIUNI CONEXE

Adrian TĂBÎRȚĂ

Uniunea Avocaților din Republica Moldova

În vederea delimitării infraționii de proxenetism de la alte componente de infraționii conexe, precum și pentru asigurarea caracterului unitar al jurisprudenței în materia incriminării faptelor de proxenetism, trafic de ființe umane și trafic de copii, instanța împuternicită cu regularizarea practicii judiciare a elaborat Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22 noiembrie 2004 *Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii* [1], care a fost completată și modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 9 din

22 decembrie 2008 [2], precum și prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.13 din 22 decembrie 2014 [3]. Vorbind despre elementele comune ale infracțiunilor de proxenetism, a traficului de ființe umane, precum și a traficului de copii, menționăm că acestea sunt niște infracțiuni formale care se consideră consumate din momentul începerii activității infracționale. De asemenea, infracțiunile analizate în anumite modalități normative au obiect material și se exprimă prin corpul victimei, atunci când atingerea valorii sociale se face pe calea influențării nemijlocite infracționale asupra corpului victimei. Un prim element de delimitare a infracțiunii de proxenetism de alte infracțiuni conexe se referă la aspectul prezenței sau lipsei libertății consimțământului victimei, infracțiunea de proxenetism urmează a fi delimitată de infracțiunile specificate la art. 165 Cod penal al Republicii Moldova, în continuare – CP RM, precum și de infracțiunea de trafic de copii incriminată de art. 206 CP RM, atunci când astfel de infracțiuni sunt săvârșite cu scopul exploatarei sexuale a victimei în prostituție. În acest sens, scopul principal care în principiu identifică obiectul juridic special al art. 165 CP RM, este în toate cazurile apărarea dreptului la libertatea de voință și acțiune a persoanei, iar în cazul art. 206, acest scop poate fi identificat doar în prezența circumstanțelor agravante consemnate la lit. a)-c) și f) alin. (2) art. 206 CP RM. *Per a contrario* art. 220 CP RM are sarcina de a apăra bunurile moravuri în relațiile de conviețuire socială și asigurarea licită a mijloacelor de existență.

Spre deosebire de normele penale conexe, în cazul infracțiunii de proxenetism, voința victimei de a se prostitua nu cunoaște o influență de natură să o altereze. Iar în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 165 și lit. a)-c) și f) alin. (2) art. 206, se atestă o viciere a consimțământului, posibil și lipsa acestuia.

Nu în zadar în dispoziția art. 165 CP RM se utilizează sintagma „*cu sau fără consimțământul acesteia*”, adică a victimei. Or, chiar și atunci când victima infracțiunilor specificate la art. 165 CP RM își exprimă consimțământul de a fi recrutată, transportată, transferată, adăpostită sau primită, acest consimțământ nu poate îndeplini condițiile unui consimțământ valabil exprimat. El este mereu viciat datorită influențării, îmbăcând oricare din modalitățile consemnate la lit. a)-c) alin. (1) și la lit. f), g) alin. (2) art. 165 CP RM.

În partea ce ține de art. 206 Cod penal al Republicii Moldova în dispoziția normei de incriminare nu se regăsesc și nici nu sunt necesare textele „*cu sau fără consimțământul victimei*”: din motiv că în vîntea vîrstei victimei infracțiunii de la art. 206 CP RM, aceasta nu este liberă să-și exprime consimțământul de a fi transportată, adăpostită, sau primită. Nici persoana care deține controlul asupra copilului nu este liberă să-și dea consimțământul. Aceasta deoarece scopul exprimării consimțământului este unul contrar legii, adoptînd una din formele menționate la lit. a)-h) alin. (1) art. 206 CP RM. Din aceste considerente, este invalid consimțământul acordat subiectului infracțiunii prevăzute la art. 206 CP RM. În ipoteza infracțiunilor specificate la art. 165 CP RM, consimțământul victimei este nevalabil din alte motive, și anume datorită faptului că este afectat de constrângere sau de modalități de captare non-agresivă, îmbrăcînd una din formele prevăzute la lit. a)-c) alin. (1) și la lit. f), g) alin. (2) art. 165 CP RM. Un alt aspect de delimitare rezidă în calitatea victimei. Atunci cînd victima are calitatea de minor, determinarea la prostituție nu poate fi calificată conform art. 165 sau 220 CP RM. O asemenea soluție de calificare ar presupune încălcarea principiului neadmiterii dublei sancționări pentru aceleași fapte.

În aceste împrejurări poate fi aplicată doar o singură normă și anume art. 208 CP RM. Această soluție de calificare urmează a fi reținută în virtutea principiului interdicției interpretării extensive defavorabile a legii penale. Aplicarea art. 208 CP RM este mai favorabilă făptuitorului, comparativ cu art. 220 CP RM.

Un alt element de delimitare implică faptul că victima infracțiunilor prevăzute la art. 165 CP RM o poate avea persoana care la momentul săvîrșirii infracțiunii a împlinit vîrsta de 18 ani.

Nu mai puțin relevant este elementul ce vizează modalitatea de realizare a laturii obiective. În aceste împrejurări, dacă victima nu a avut libertatea să ia hotărîrea de a practica prostituția, fapta nu constituie infracțiunea de proxenetism, deoarece ea s-a realizat prin constrângere, ci nu prin determinare. Altfel spus, nu sunt compatibile noțiunile „*determinare la prostituție*” utilizată în dispoziția art. 220 CP RM și „*constrângere la prostituție*” care este utilizată de normele de la art. 165 CP RM. Mai mult, nu este posibil concursul ideal dintre determinarea la prostituție și constrângerea la prostituție: în cazul

constrângerii la prostituție, victima nu poate să-și dirijeze acțiunile, fiind nevoită să urmeze voința făptuitorului, iar în cazul determinării la prostituție, victima are o alternativă, având de ales între a urma voința făptuitorului și a nu se conforma acesteia. Constrângerea la prostituție este posibilă în două situații: a) făptuitorul impune victima care a decis să înceteze practicarea prostituției, să practice această activitate; b) făptuitorul impune victima să practice prostituția sub controlul său ori al unei alte persoane, în pofida dorinței victimei de a a practica prostituția de sine stătător [4]. La fel ca în prim situație, în ce-a de-a doua voința făptuitorului este în dezacord cu voința victimei.

Totuși, obiectul acestui dezacord diferă: disponibilitatea de a continua practicarea prostituției (în prima situație); modul de practicare a prostituției, de sine stătător sau sub supraveghere (în cea de-a doua situație). Constrângerea la prostituție urmează a fi deosebită de determinarea la prostituție, constând în propunerea de a continua această activitate pentru o remunerare mai mare, inclusiv de a o continua în străinătate. La fel, nu poate fi considerată constrângere la prostituție promiterea de către făptuitor a unor foloase, facilități, privilegii. Astfel, de oferte sunt posibile în contextul infracțiunii de proxenetism. Însă ele nu pot fi specificate pentru infracțiunile prevăzute la art. 165 sau art. 206 CP RM, deoarece nu înrăutățesc poziția victimei, nu o pun într-o situație fără ieșire, ce ar sili-o să continue practicarea prostituției.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22.11.2004 „cu privire la practica aplicării legislație în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii” [Accesat: 22.03.2018]. Disponibil: http://juri.sprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=230
2. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 9 din 22 decembrie 2008 „pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislație în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii [Accesat: 22.03.2018]. Disponibil. <http://jurisprudenta.csj.md/searchhotexpl.Php?Id=142>.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 13 din 22 decembrie 2014 „pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22.11.2004 „Cu privire la practica aplicării legislație în cauzele depre traficul de ființe umane și traficul de copii”, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 9 din 22

decembrie 2008 [Accesat: 22.03.2018]. Disponibil: http://juris_prudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=197

4. Лаевский, В. Противодействие торговле людьми: некоторые вопросы квалификаций преступлений. В: *Судовы весник*, 2006, № 3, с. 14-17.

EVOLUȚIA NORMATIVĂ A TITULATURII art.278 CP RM (Actul terorist)

Violeta M. COJOCARU

Este știut că titulatura unui articol din cadrul unei legi reflectă conținutul normelor înscrise sub imperiul acestui articol. În cazul legii penale, denumirea articolului, ce conține norme de incriminare, redă esența juridico-penală a faptelor socialmente periculoase regăsite sub egida articolului. În cadrul prezentului demers științific, ne propunem să supunem discuției aspectele ce vizează titulatura art.278 Cod penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1]), inclusiv din perspectiva evoluției reglementărilor penale în această materie.

Până la adoptarea Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.136 din 19.06.2008 (în continuare – Legea RM nr.136/2008) [2], titulatura art.278 CP RM era următoarea: „Terorismul”. De fapt, această titulatură s-a păstrat de la adoptarea actualului Cod penal, până la intervenirea legii sus-indicate. Așadar, prin legea enunțată denumirea art.278 CP RM a fost modificată din „Terorismul” în „Actul terorist”. La prima vedere, s-ar părea că modificarea operată de legiuitor nu este una de substanță, creându-se impresia că aceasta constituie, mai degrabă, un „joc de cuvinte”. Realitatea este alta. Considerăm mai mult ca reușită o asemenea schimbare de poziție legislativă. *Infra* vom aduce argumentele de rigoare. *Primo* – terorismul reprezintă un fenomen, în timp ce actul terorist constituie infracțiune. Legea penală incriminează fapte prejudiciabile și săvârșite cu vinovăție, nu însă fenomene. În context, în doctrină se subliniază că terorismul reprezintă un fenomen social complex, iar actul terorist constituie fapta infracțională concretă, adică una din formele de exprimare ale terorismului [3, p.79]. După T.B. Isaeva, terorismul este un fenomen social complex, iar actul terorist formează fapta infracțională legată indisolubil de acest fenomen social, și care derivă din el [4, p.8]. S.M. Ivliev privește

terorismul nu ca o infracțiune concretă și nici ca o totalitate de infracțiuni, ci ca un fenomen social multidimensional, care la sfârșitul secolului XX-începutul sec. XXI a devenit o problemă globală a contemporaneității [5, p.14].

De consemnat că abordările doctrinare reliefate *supra* au și un suport juridic. Astfel, în corespundere cu art.3 din Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea terorismului nr.120 din 21.09.2017 [6], terorismul este definit drept fenomen (*subl. ne aparține*) cu un grad înalt de pericol social, caracterizat printr-o ideologie radicală și o practică de influențare prin violență a luării unor decizii de către autorități și instituții publice sau organizații internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale. În cele din urmă, susținem cele evocate de I.Artamonov: „Din punct de vedere juridico-penal răspunderea survine nu pentru terorism, dar pentru săvârșirea unor fapte ilegale concrete” [7, p.6]. Mai mult, terorismul nu constituie doar un fenomen social complex, ci și o ideologie. *In concreto*, terorismul reprezintă ideologia atingerii anumitor țeluri prin aplicarea violenței sau prin amenințarea aplicării violenței. În context, subliniem că Codul penal nu sancționează ideologiile. Infracțiunea constituie fapta (acțiunea sau inacțiunea) prejudiciabilă. Ideologia nu este faptă prejudiciabilă. În doctrină se arată că ideologia violenței se exprimă în promovarea unor idei, teorii, concepții ce justifică și sprijină posibilitatea aplicării acțiunilor violente pentru atingerea rezultatelor politice necesare teroriștilor [8, p.103]. Singura ideologie, cât de negativă ar fi, până când nu este materializată într-o faptă socialmente periculoasă (acțiune sau inacțiune), prevăzută de Codul penal, nu constituie infracțiune [8, p.103].

Secundo – termenul „terorism” nu este de natură juridică, ci de natură social-politică, fapt susținut și în literatura de specialitate [9, p.244; 7, p.6; 3, p.79; 10, p.117; 11, p.62, 12, p.19]. Consemnabilă este observația făcută în doctrină: „Reieșind din sufixul «-ism», terorismul nu presupune o faptă sau o totalitate de fapte, ci un fenomen al vieții sociale” [4, p.8].

Tertio – termenul „terorism”, *lato sensu*, desemnează nu doar actul terorist, ci și alte infracțiuni cu caracter terorist. Potrivit art.134¹¹ CP RM prin infracțiune cu caracter terorist se înțelege una din

infracțiunile prevăzute la art. 140¹, 142, 275, 278, 278¹, 279¹, 279², 279³, 280, 284 alin. (2), art. 289¹, 292 alin. (1¹) și alin. (2) în partea ce vizează faptele prevăzute la alin. (1¹), art. 295, 295¹, 295², 342 și 343.

În definitiv, conchidem că actul terorist este expresia preferabilă pentru descrierea faptelor infracțiunilor reunite sub imperiul art.278 CP RM, întrucât, pe de o parte, este o noțiune juridică, iar pe de altă parte, desemnează strict faptele prejudiciabile prevăzute la art.278 CP RM. În același timp, actul terorist reprezintă una din exprimările terorismului. Poate cea mai principală. Din aceste motive, susținem poziția legiuitorului moldav concretizată în modificarea denumirii art.278 CP RM, precum și a dispoziției normei consemnate la alin.(1) art.278 CP RM.

În alt registru, observăm însă că la operarea remanierilor sus-indicate în textul normei de incriminare, precum și în titulatura art.278 CP RM, au fost admise unele inadvertențe legislative. În special, avem în vedere omisiunea legiuitorului de a interveni cu modificări în tot textul art.278 CP RM, nu însă doar în partea dispoziției normei înscrise la alin.(1) art.278 CP RM, precum și în titulatura respectivului articol. *In concreto*, a rămas intactă dispoziția normelor prevăzute la alin.(5) și (6) art.278 CP RM, în care este consacrată o circumstanță specială de individualizare a pedepsei penale pentru comiterea actelor teroriste, în sensul atenuării acesteia, precum și o clauză specială de liberare de răspundere penală pentru săvârșirea actelor teroriste. În ambele norme, legiuitorul a decis să păstreze sintagma hibrid „actul de terorism”. Nu putem îmbrățișa o asemenea poziție legislativă, întrucât: a) este contrară raționamentelor enunțate mai sus și b) nu corespunde principiului coerenței la adoptarea unui act normativ; or, în acord cu lit. d) alin.(1) art.3 din Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr.100 din 22.12.2017 [13], la elaborarea unui act normativ trebuie respectat principiul coerenței normelor juridice.

Avându-se în vedere actuala titulatură a art.278 CP RM și, luând în calcul regula coerenței la adoptarea textului de lege, sugerăm legiuitorului să uniformizeze termenii utilizați în conținutul normelor înscrise la art.278 CP RM prin înlocuirea expresiei „actul de terorism” cu „actul terorist”. Este vorba de expresia „actul de terorism” regăsită la alin.(5) și (6) art.278 CP RM.

După noi, termenul „actul de terorism” este unul hibrid. Este o combinație dintre termenii „terorism” și „actul terorist”. Din

considerentele reliefate *supra*, considerăm mai reușită sintagma „actul terorist”, nu însă „actul de terorism” pentru redarea esenței faptelor infracționale prevăzute la art.278 CP RM.

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129; republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.136 din 19.06.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.145-151.
3. СВИСТИЛЬНИКОВ, А.Б., ШАРУТЕНКО, В.Н. К вопросу о разграничении понятий «терроризм» и «террористический акт». В: *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*, 2010, №4(48), с.78-81.
4. ИСАЕВА, Т.Б. Основные дефиниции терроризма. В: *Российский следователь*, 2008, №21, с.7-10.
5. ИВЛИЕВ, С.М. *Уголовно-правовые средства противодействия терроризму/ Автореферат дис... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 26 с.*
6. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea terorismului, nr.120 din 21.09.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.364-370.
7. АРТАМОНОВ, И.И. „Терроризм”: проблемы уголовной ответственности. В: *Уголовное право*, 2002, №3, с.4-6.
8. ТАРБАГАЕВ, А.Н. Проблемы уголовно-правовой квалификации терроризма. В: *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*, 2013, №1, с.101-106.
9. ГАССЕР, Х. Террористические акты, «терроризм» и международное гуманитарное право. В: *Международный журнал красного креста. Сборник статей*, 2002, с.235-268.
10. АРТАМОНОВ, И.И. *Некоторые предложения по совершенствованию правовой основы борьбы с терроризмом*, с.114-119. http://crimmas.ru/books/terrorizm_v_rossii_razdel_5.pdf (accesat: 18.06.2018)
11. МУСАЕЛЯН, М.Ф. Понятие «терроризм» и его соотношение с понятиями «террор» и «террористический акт». В: *Журнал российского права*, 2009, №1, с.56-64.
12. КОМАРОВА, М.А. *Терроризм в уголовном праве России/ Автореферат дис... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 26 с.*
13. Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr.100 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.7-17.

INFRAȚIUNILE PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ ÎN DREPTUL PENAL ROMÂNESC

Igor CIOBANU, Artur COTRUȚĂ

Familia și căsătoria reprezintă un sector de viață socială pe care societatea feudală îl consideră a fi de resortul bisericii. Biserica creștină a dat căsătoriei conform scopului ei etic, o însemnătate spirituală, a privit-o ca o instituție a ei și a trecut-o între taine. De aceea reglementarea juridică a căsătoriei în pravile va oglindi trăsăturile esențiale ale poziției sociale a societății medievale și în special a bisericii [1, p.55]. Societatea medievală cu rigurozitate contacta cu infractorii și victimele infracțiunilor sexuale. Victimele crimelor sexuale erau ignorate de societate și aceasta era un impediment pentru a se căsători, copii născuți în urma acestor infracțiuni erau considerați bastarzi.

Răpirea de față sau de femeie – o infracțiune ce atenta la familie și era o crimă destul de gravă pentru societatea medievală, deoarece fondarea unei familii și nunta a doi tineri necesita blagoslovenia și acceptul părinților, și acordul bisericii care stabilea gradele de rudenie, după care se pronunța pro sau contra mariajului. Conform nomocanoanelor bizantine, numai îndemnul de a răpi o femeie se pedepsea cu turnarea plumbului topit în gură. În țările române normele juridice calificau răpirea de persoane prin moarte, mercenarii plătiți pentru a răpi erau pedepsiți cu moartea și incinerarea corpului [2, p.259]. *Seducția* era o infracțiune care era tratată ca ademenire în scopul de a întreține relații sexuale. Relațiile sexuale până la căsătorie erau criticate aspru de societatea medievală, sensul actului sexual era de a da viață copiilor care aveau drepturi de moștenire doar dacă familia avea acordul bisericii și în urma cununii a părinților [2, p.259]. Se pedepseau persoanele învinuite la a treia tentativă de seducție cu spânzurătoarea. În situația când robul își seducea stăpâna și aveau raporturi sexuale, se pedepsea cu moartea prin decapitare.

Se pedepsea prin plimbarea infractorilor goi prin târg, apoi erau muștrați criminalul și persoana abordată, erau impuși să țină post, și să se pocăiască. Societatea critica dur relațiile sexuale de în afara căsătoriei, cei implicați în raporturi sexuale erau batjocoriți. În timpul

lui Vasile Lupu un călugăr catolic fusese ars pe rug cu o fată, fiindcă a sedus-o și avusese relații sexuale [3, p.544]. Săracii care seduceau femeile erau pedepsiți cu bătaia și erau plimbați goi prin târg.

Violul era o infracțiune gravă când infractorul constrângea altă persoană în incapacitatea de a se apăra, pentru a întreține o relație sexuală. Copiii născuți din violuri nu aveau dreptul la moștenire [4,p.137]. Se sancționa cu moartea în cazurile când infractorul nu dispunea de mijloace financiare să achite victimei [4, p.137-138]. Se sancționa cu sechestrarea a unei jumătate de avere pentru cei din rândurile boierilor și negustorilor. Violurile în care victime erau femeile văduve, infractorii erau sancționați cu amendă [4, p.137-138].

Violarea minorilor se pedepsea cu tăierea unui fragment al nasului sau a urechii, criminalul se deposeda de jumătatea hainelor și alimentelor pe care le avea [2, p.256]. Infractorii din celelalte categorii sociale erau bătuți și alungați din localitate [4, p.137-138].

Sodomia era o infracțiune deosebit de gravă și consta în raporturi sexuale dintre bărbați, sau între femei, sau bărbați cu animale, femei cu animale [4,p.148]. Era pedepsită cu moartea prin decapitare după care erau arse trupurile infractorilor și victimelor [4, p.148-149].

Bigamia se condamna bărbatul vinovat prin trimiterea la ocnă. Pentru bigamie bărbații se pedepseau cu bătaia și erau plimbați goi prin târg [4, p.108].

Desfrânarea, adulterul soției, nașterea unui copil de către o femeie necăsătorită erau niște infracțiuni considerate de către societatea medievală ca acte imorale. Adulterul era un act imoral și infidelitate conjugală, nu numai a soțului/soției, dar și a celeilalte persoane amant/amantă. Relațiile sexuale interzise erau numite ca curvie sau preacurvie [4, p.89.] Erau sancționate de biserică și de stat prin pedepse penale. Pedeapsa în dreptul bizantin era moartea, documentele însă confirmă aplicarea normei cutumiare pentru aceste infracțiuni și practica răscumpărării vinei prin compozițiune.

Soții ce-și depistau soția în adulter aveau dreptul să o pedepsească cu moartea.

Ca motiv de divorț pentru soț putea servi și un sărut al soției cu un alt bărbat sau vizitarea unei locuințe străine. De acest drept se bucura și soția, pentru realizarea procesului de răzbunare soții puteau să angajeze un asasin sau să ceară sfatul altora [4, p.89].

Incestul, amestecul de sânge, era o infracțiune care consta în întreținerea de relații sexuale între părinți și copii, frați și surori. Aceste legături sexuale erau oprite de legile morale, bisericești, juridice de către societate, biserică și stat. În Sintagma lui Matei Vlastares pentru acest tip de infracțiune se prevedeau pedepse corporale și canonice, normele juridice din țările române erau influențate de cele bizantine care erau aplicate de organele judiciare din Moldova și Țara Românească. Pedepse laice – se pedepseau la alegerea judecătorului prin pedepse corporale ca biciuire și tăierea cartilajului la nas [5,p.103]. Incestul se condamna și era stabilit după vârsta și gradul de rudenie al persoanei coparticipante, fiind impuși să țină post, să bată mătănii și să se împărtășească pentru păcat [2,p.303]. Pedepse canonice: cu părinți – post, mătănii și împărtășanie pe un termen de 20 de ani; cu verișoară de gradul I – 10 ani; cu verișoară de gradul II – 9 ani; cu cumătra – 11 ani; cu fina – 20 de ani; cu soția fratelui – 11 ani; cu frate sau soră – 12 ani.

Bigamia era o infracțiune gravă împotriva normelor societății medievale, ce consta în relația unui bărbat cu două femei, indiferent de locuiau împreună sau separat [2, p.108], se condamna bărbatul vinovat prin trimiterea la ocnă. Pentru bigamie bărbații se pedepseau cu bătaia și erau plimbați goi prin târg.

Proxenetism – normele juridice ale epocii numeau hotru (supuitor, codoș) pe persoanele ce susțineau prostituția, era o infracțiune gravă, aspru criticată de stat, biserică și societate. În normele juridice ale epocii se cunoștea sub termenul *hotru* – infracțiunea era catalogată mai gravă de curvie și preacurvie, se pedepsea prin pedeapsa cu moartea și incinerarea corpului [2, p.124]. În cazurile când mama își obliga fiica să se prostitueze, se sancționa cu tăierea cartilajului dintre nări la nas.

Ierosilia era infracțiune gravă ce consta în profanarea valorilor bisericești și faptele de sacrilegiu [6,p.65]. Ca ierosilie era considerată violarea, răpirea, căsătoria cu o slujitoare a cultului și anume, călugăriță, pedeapsa diferă în caz că persoana a fost silită sau benevol s-a căsătorit. Călugărița, conform canoanelor bisericești și normelor juridice ale acelor timpuri, este considerată mireasa Domnului [5, p.95-96]. Ierosilia se califica drept crimă cu trei infracțiuni numite de normele juridice ale vremii păcate mari: Sânge amestecat (incest); Preacurvia; Furt [2, p.258].

Abaterea de la normele bisericești se pedepsea cu moartea. În caz de violare, răpire și căsătorie de călugăriță, se modificase pedeapsa cu moartea pentru această infracțiune odată cu apariția ideilor iluministe, și s-a trecut la sechestrarea averii infractorului ce trecea în posesia mănăstiri din care făcea parte slujitoarea cultului, pedeapsa se răsfrângea și asupra copiilor care erau considerați bastarzi și erau lipsiți de dreptul de a moșteni ceva din averea părinților.

Infracțiunile privind viața sexuală conform legislației RM și doctrinei juridice, constituie relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală și libertatea sexuală a persoanei, libertatea psihică, integritatea corporală sau sănătatea persoanei [7, p.550].

În pravilele medievale românești și canoanele bisericești, infracțiunile privind viața sexuală atentau la instituția familiei, bunele moravuri ale societății și evoluția acesteia, și nu în ultimul rând încălcarea și nerespectarea dogmelor creștine, crimele sexuale erau în unele cazuri echivalente cu erezia

Referințe:

1. POPESCU, A. Instituția căsătoriei și condiția juridică a femeilor din Țara Românească și Moldova în sec.al XVII-lea. În: *Studii*. Tomul 23. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p.55-88.
2. *Îndreptarea Legii 1642*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962. 1116 p.
3. GIURESCU, Constantin C., *Istoria Românilor*, Partea a doua. Vol. III. București: Fundația Regală pentru literatură și artă, 1943. 711 p.
4. *Carte Românească de învățătură 1646*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961. 428 p.
5. ZABOLOTNAIA, L. *Femeia în relațiile de familie în Țara Moldovei în contextul european până la în. Sec. XVIII-lea*. Chișinău: Pontos, 2011.
6. ARAMĂ, E. COPTILEȚ, V. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: CEP USM, 2012. 288p.
7. BRÎNZĂ, S. STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.1. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1326 p.

ABORDĂRI METODOLOGICE PRIVIND CONȚINUTUL CONCEPTULUI DE POLITICĂ PENALĂ

Gheorghe GLADCHI, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

În literatura de specialitate, precum și în documentele oficiale, dar și în materialele publicistice frecvent, concomitent cu noțiunile de reacție socială împotriva criminalității și lupta contra criminalității, este folosită denumirea de politică penală. Modul de abordare, conținutul acestor termeni, de regulă, diferă mai mult sau mai puțin, alături semnificația acestora este apropiată sau chiar identică. Până în prezent fiecare din noțiunile date mai generează discuții științifice și, respectiv, nu pot fi apreciate ca având un conținut destul de clar sau, cel puțin – o semnificație unică. Prin politică penală se subînțelege activitatea statului de apărare a cetățenilor și societății împotriva actelor infracționale și criminalității în ansamblu. Conținutul politicii penale constă în stabilirea scopurilor și sarcinilor, precum și elaborarea mijloacelor și metodelor de luptă contra criminalității. Politica penală are trei semnificații: 1) activitate a statului exprimată în actele normative care determină scopurile, sarcinile și principiile luptei antiinfracționale; 2) activitate practică specială a statului pentru realizarea scopurilor, sarcinilor și principiilor luptei antiinfracționale și 3) doctrină științifică privind strategia și tactica luptei împotriva criminalității.

Chiar dacă au fost realizate multiple cercetări ale politicii penale, până la ora actuală lipsește o unitate a opiniilor privind conținutul acestui concept, importanța și raportul acestuia cu noțiunile apropiate. Din punctul de vedere al modului de definire a conceptului de „politică penală”, de-a lungul timpului s-au conturat două mari clase de definiții care diferă principal între ele.

Astfel, unii autori înțeleg politica penală ca parte sau direcție a politicii statului în domeniul luptei contra criminalității, care se realizează doar prin mijloace și metode ale dreptului penal. Politica penală, în acest sens, este reacția statului față de comiterea infracțiunilor, exprimată prin politica de criminalizare și penalizare a faptelor, determinarea strategiei și tacticii, formelor și metodelor juridice penale de contracarare a infracțiunilor; prin politica cercetării

infrațiunilor, identificării vinovaților și realizării justiției; prin politica executării pedepselor penale și altor măsuri de influență juridice penale. De exemplu, politica penală este definită „ca politică a statului, elaborată și aplicată de către organele abilitate de stat, realizată prin criminalizarea, penalizarea și decriminalizarea faptelor, dar și prin elaborarea aspectelor procesual-penale și execuțional-penale orientate spre apărare împotriva infrațiunilor și prevenire a acestora” [1, p. 55] sau „mod de efectuare a represiunii penale ca măsură de ținere sub control criminologic al criminalității” [2, p. 75]. Prin urmare, potrivit modalității date de abordare, politica penală este parte sau direcție a luptei cu criminalitatea și reprezintă doar partea represivă a reacției sociale împotriva criminalității. În această ordine de idei, precizăm că politica penală, într-un sens strict, etimologic, este susceptibilă să desemneze doar o activitate represivă.

De aceea, în doctrina franceză se face distincție între „politique pénales” și „politique criminelles”, aceasta din urmă acoperind o sferă mai largă de preocupări în raport cu fenomenul criminal [3, p.50]. Mai mult, politica penală a fost inițial definită și elaborată în cadrul sociologiei dreptului penal, prin prisma reacției represive a statului față de crimă și criminalitate, fiind tributară epocii în care a fost formulată, în sensul că specific acestei perioade este gândirea unor măsuri împotriva crimei, având un caracter preponderent represiv. Crearea termenului de „politică penală” este atribuită penalistului german, reprezentant ilustru al școlii clasice a dreptului penal și criminologiei Anselm von Feuerbach (1775-1833), care l-a folosit pentru prima oară în manualul său de drept penal (1803), definind politica penală ca „ansamblul procedurilor represive prin care statul reacționează contra crimei”. Potrivit definiției lui Feuerbach, politica penală este sinonimă cu teoria și practica sistemului penal [4, p.13].

Conceptul de politică penală a fost dezvoltat în continuare de profesorul universitar austriac și german Franz von Liszt (1851-1919), specialist în drept penal, criminologie și drept internațional, fondator al Uniunii Internaționale a Dreptului Penal, reprezentant al școlii sociologice a dreptului penal, în lucrarea Sarcinile politicii penale (1888/1894). Prin politică penală, Franz von Liszt înțelegea acele principii, în conformitate cu care statul trebuie să lupte contra criminalității folosind pedepsa și măsurile înrudite acesteia.

Dacă drept obiectiv al politicii sociale este înlăturarea sau cel puțin diminuarea factorilor sociali ai crimei, atunci politica penală este preocupată de infractorul concret. Politica penală pretinde, în general, ca tipul și quantumul pedepsei să corespundă particularităților persoanei infractorului, pe care pedeapsa dată, prin cauzarea unui rău acestuia, trebuie să-l rețină de la săvârșirea în viitor a altor infracțiuni [5, p. 7]. În accepțiunea celei de-a doua clase de definiții, politica penală cuprinde toate măsurile de influență asupra infracționalității (economice, sociale, juridice, ideologice, demografice, politice, organizaționale, administrative etc.), abordarea conceptuală fiind mult mai largă, sistemică și interdisciplinară. Politica penală este considerată activitatea statului în domeniul luptei contra criminalității, cu participarea și susținerea instituțiilor societății civile, precum și a cetățenilor. De asemenea, drept caracteristică generală, această clasă de definiții lărgeste sfera activităților din domeniul luptei contra criminalității, folosind acest concept nu numai la activități legate de reacția organelor abilitate ale statului față de comiterea infracțiunilor (prin politici de drept penal, procesual-penale sau execuțional-penale), ci și la activitățile de prevenire a infracțiunilor (prin politici de prevenire socială generală și specială), precum și la activitățile de resocializare și reintegrare socială a delincvenților (de regulă, prin politici postpenitenciare) realizate de stat și societate.

Politica penală cuprinde nu doar mijloacele și metodele juridice penale, practica ati-criminală, dar și prevenirea infracțiunilor, resocializarea și reintegrarea socială a delincvenților realizate de stat și societate. În doctrina penală română se dă o semnificație extinsă noțiunii de politică penală, dincolo de sensul pur represiv [6, p.14]. Modalitatea respectivă de abordare conceptuală a politicii penale, din anii 80 ai secolului trecut, domină și în literatura de specialitate rusă. Un șir de autori ruși (P.S. Dagheli, I.M. Galiperin, V.I. Kurleandskii, V.N. Kudreavțev, A.A. Gherțenzon, C.C. Voshodov, N.A. Beleaev, E.F. Pobegailo etc.) înțeleg politica penală ca totalitate a tuturor eforturilor statului în domeniul contracarării criminalității [7]. Potrivit academicianului V.N. Kudreavțev politica penală cuprinde nu doar politica juridică penală, dar și politica judiciară, politica în domeniul prevenirii sociale a infracțiunilor, politica execuțional-penală [8, p.16].

În literatura juridică autohtonă, politica penală este definită ca parte a politicii generale a statului care cuprinde ansamblul de măsuri și mijloace de prevenire și combatere a fenomenului infracțional, precum și ansamblul principiilor de elaborare și aplicare a acestor mijloace și măsuri, adoptate la un moment dat, într-o anumită țară [9, p.10].

Aceeași tendință se desprinde și din definiția dată de Mireille Delmas-Marty, autoarea franceză, specialist în dreptul privat și științele criminale, înțelegând prin politică penală „ansamblul procedurilor prin care corpul social organizează răspunsurile la fenomenul criminal” [4, p. 13], constituind „teorie și practică a diferitelor forme de control social” [4, p. 13] sau din definiția dată de Nicolas Queloz, profesor de drept penal și criminologie, Universitatea din Fribourg, Elveția, președinte al Asociației Internaționale a criminologilor francofoni, care definește politica penală ca „un ansamblu de mijloace (legislative și practice) pus în aplicare într-o societate pentru a încerca să se prevină și să se reacționeze în fața diverselor forme de criminalitate” [10, p. 51-58]. Odată cu trecerea timpului, politica penală se detașează atât de dreptul penal, cât și de criminologie și de sociologia criminalității, căpătând o semnificație proprie. Această detașare nu se realizează însă prin opoziție față de aceste științe, ci mai degrabă, ca o sinteză a principiilor care le guvernează și care au impact asupra politicii penale. Este subliniată necesitatea ca politica penală să nu fie redusă la noțiunea de drept penal, ci să fie văzută ca reacție organizată și deliberată a colectivității împotriva activităților delictuoase, deviante sau antisociale [11, p.118]. Prin urmare, această abordare conceptuală fiind mult mai largă, sistemică și interdisciplinară, practic identifică noțiunile de politică penală și de reacție socială împotriva criminalității.

Totodată, nu este suficient argumentată extinderea exagerată a domeniului politicii penale prin includerea în cadrul acesteia a măsurilor care doar favorizează, având o influență indirectă asupra obținerii succesului în lupta contra criminalității.

Abordarea respectivă, de regulă, lipsește politica penală de specificul ei, „dizolvând-o” în politica socială [12, p.101].

Politica penală fiind parte a politicii generale a statului, sigur că interacționează cu anumite domenii ale politicii sociale: economic, ideologic, cultural-educativ etc.

Este principal a desprinde din definițiile analizate de politică penală trăsăturile distincte, care țin de esența acesteia, cum ar fi: 1) elementul definitoriu al politicii penale este lupta împotriva fenomenului infracțional; 2) politica penală este o activitate a statului, cu susținerea și participarea instituțiilor societății civile, precum și a cetățenilor de rând; 3) politica penală cuprinde atât reacția organelor abilitate ale statului față de săvârșirea infracțiunilor, cât și activitățile de prevenire a infracțiunilor, de resocializare și reintegrare a delincvenților realizate de stat și societate; 4) politica penală este procesul decizional al societății care privește criminalitatea și lupta contra criminalității.

Referințe:

1. BUJOR, V., CIAGLIC, T. Principiile politicii penale. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr. 1 (32), p. 55-57.
2. BEJAN, O., elab. *Dicționar de criminologie*. Chișinău, 2009. 104 p.
3. CIOCLEI, V. *Manual de criminologie*. București: ALL BECK, 1998. 176 p.
4. DELMAS-MARTY, M. *Les grands systemes de politique criminelles*. Paris: PUF, coll. „Themis”, 1992. 462 p.
5. ЛИСТ, Ф.Ф. *Задачи уголовной политики. Преступление как социально-патологическое явление*. Москва: Инфра-М, 2016. 110 с.
6. BULAI, C. *Drept penal român, Partea generală*. Vol. I. București: Șansa, 1992. 220 p.
7. Понятие уголовной политики и ее роль в противодействии преступности. [Accesat 30.06.2018] Disponibil: <http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/ugolovnaya-politika.html>.
8. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Основания уголовно-правового запрета*. Москва: Наука, 1982. 304 с.
9. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. *Drept penal, Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 327 p.
10. QUELOZ, N. Politique criminelle: entre raison scientifique, rationalité économique et irrationalité politicienne... In: *Pandectele Române*, 2011, no. 1. Bucarest: Wolters Kluwer, p. 51-58.
11. MIHAI, M.-C. *Abordări metodologice asupra problemei definirii politicii penale*, p. 116-124. [Accesat 30.06.2018] Disponibil: <http://drept.ucv.ro/R SJ/images/articole/2009/R SJ4/A10MadalinaPutinei.pdf>
12. ИСМАЙЛОВ, И.А. *Преступность и уголовная политика* (актуальные проблемы организации борьбы с преступностью). Баку, 1990. 306 с.

VIOLENȚA ÎN FAMILIE: DE LA TRADIȚIE SPRE FAPTĂ INCRIMINATĂ

Alina ȘAVGA

Fenomenul violenței în familie este perceput de o bună parte din populația Republicii Moldova drept element al culturii naționale, tradiție care a supraviețuit percepției contemporane a normelor de comportament intrafamilial. Abitual, părinții acceptă în scopuri educative să-și agreseze fizic copiii, copiii îndrăznesc să își insulte/lovească părinții, iar soții tolerează abuzurile conjugale, percepându-le drept o normă de viață.

Chiar și la începutul sec. XXI violența în familie rămâne a fi tolerată drept o situație „normală”, alimentată de stereotipuri și prejudecăți, sentiment de rușine (jenă) față de cei apropiați de a povesti despre cele întâmplate, frica că agresorul va deveni și mai violent, diferite probleme ce țin de locuință, dependență financiară, lipsa sprijinului din partea prietenilor, obișnuința emoțională față de soț [1, p.7]. Deși violența în familie vizează atât femeile, cât și bărbații și copiii din toate păturile sociale, indiferent de sex, vârstă, afiliere etnică și religioasă, aceasta afectează în mod disproporționat femeile. Estimările naționale realizate de Biroul Național de Statistică atestă că în Republica Moldova fiecare a patra femeie este supusă unei forme de violență în familie, în timp ce numărul ordinelor de restricție de urgență și a ordonanțelor de protecție eliberate este în permanentă ascendență. Evident, violența are un pronunțat caracter gender, există chiar o cultură a violenței gender, care denaturează percepția generațiilor viitoare despre familie. Modelul abuziv de comportament în cuplu este transmis din familie în familie, din generație în generație.

Mulți dintre subiecții violenței, fiind educați în familii în care violența era un fenomen real, nici nu conștientizează că există și un alt mod de comportament sau alte modalități de rezolvare a conflictelor [2]. Nu întâmplător, proverbele și zicalele moldovenești vin să confirme caracterul tradițional al violenței aplicate asupra femeilor și copiilor, dar și toleranța societății față de existența acestui fenomen: „soție nebătută, casă nemăturată”, „nu mă bate, nu mă iubește”, „bătaia e ruptă din rai”, „nu ascunde bățul de copil”, „unde dă mama, acolo crește”, „îl bat, ca să fac om din el” etc.

Violența din cadrul familiei nu este altceva decât produsul unei violențe generalizate la scară socială, reproducând tendințele de creștere a agresiunilor în societate. Pe de altă parte, violența (intra)familială are un impact puternic asupra violenței sociale, amplificând posibilitatea de reacție agresivă a membrilor atunci când se află în diferite situații de criză ori conflict. Dat fiind fenomenul tot mai vizibil în majoritatea societăților contemporane, al creșterii violenței și a agresiunilor în cadrul familiei, S. Steinmetz și M. Straus (1974), au apreciat că grupul familial s-a transformat dintr-un leagăn de securitate într-un veritabil „leagăn al violenței”, schimbare care face din familie una dintre cele mai violente instituții sociale din ultimele decenii. Se pare că aici agresivitatea este extrem de puternică, mai puternică decât în oricare altă comunitate [3, p.14-15].

Inconsistența în modul de încadrare a comportamentelor și atitudinilor în registrul violenței este dictată de gradul diferit de percepție și conștientizare la nivel comunitar, atât a femeii, cât și a copilului în raport cu ceilalți membri ai familiei, precum și de definirea neuniformă a conceptului de violență. Un prim aspect implicat îl constituie percepția culturală a violenței. Studiile realizate pe grupuri delimitate cultural arată că încadrarea comportamentelor în definiția violenței, la nivel comunitar, este făcută sub aspect cultural. Fiecare comunitate definește violența în cuplu în raport cu propriile cadre culturale de identificare și ierarhizare a gradelor de violență. Încercarea de a combate violența la nivel comunitar prin intermediul implementării măsurilor legislative nu este o soluție în reducerea violenței, or la nivelul relațiilor interpersonale nu este asumată definiția legislativă a violenței atunci când aceasta este impusă ca un mecanism extern de reglementare. Existența fenomenului violenței în familie este alimentată de mentalitatea rudimentară a populației. Este imperativ necesar ca membrii comunității să conștientizeze violența și să-și asume responsabilitatea confruntării cu problema violenței.

Studiile comparative realizate în mai multe comunități, diversificate sub aspect cultural, arată că definirea violenței asupra copilului și femeii depind, de asemenea, de nivelul de valorizare socială a acestora. În țările est-mediteranene, spre exemplu, abuzul fizic asupra femeii nu este perceput social ca fiind violență și nu este definit ca formă de violență la nivelul juridic.

Femeia este valorizată prin raportare la castitate, și de aceea, în cazul relațiilor sexuale extramaritale sau în cazul în care este victima unui viol, femeia poate fi omorâtă. Un studiu realizat în Egipt, privind cauzele uciderii femeilor, arată că 47% din totalul femeilor ucise, au fost omorâte de către rude, iar majoritatea femeilor fuseseră victime ale unui viol în afara relației de cuplu. În Afganistan, deși violența asupra femeii este extremă, de la formele abuzului fizic și maltratare până la ucidere, atât în relația de cuplu cât și în relațiile sociale, aceste comportamente nu sunt definite ca violență. Dreptul la viață al femeii afganeze poate fi decis de către soț sau de către comunitate atunci când se apreciază că femeia a încălcat standardele culturale privind îmbrăcămintea sau comportamentul în public.

Lipsa de consens privind definiția violenței în familie, întâlnită la nivel sociocultural, este regăsită și în abordările cercetătorilor și specialiștilor în domeniu. În literatura de specialitate nu există o definiție care să acopere problematica violenței și care să fie bazată pe consensul cercetătorilor. În sens larg, violența domestică înseamnă îndreptarea agresivității către un membru de familie, de obicei soția, dar uneori și copiii sau persoanele vârstnice, uneori bărbații, respectiv orice persoane aflate dintr-un anumit motiv în inferioritate, în stare de dependență [5, p.188]. Prevenirea și combaterea violenței în familie fac parte din politica națională a Republicii Moldova de protecție și susținere a familiei și reprezintă o importantă problemă de sănătate publică. Pentru consolidarea, ocrotirea și sprijinirea familiei, pentru asigurarea respectării principiilor fundamentale ale legislației cu privire la familie, recunoscând fenomenul violenței în calitate de problemă socială și faptul că realizarea egalității de gen între femei și bărbați constituie elementul-cheie în prevenirea violenței asupra femeilor, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.45-XVI din 01 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Aceste prevederi legale au un rol important în informarea populației și cultivarea simțului de intoleranță față de existența violenței în familie, împărtășirea bunelor practici de intervenție în cazurile de violență în familie. Prin implementarea legii s-a propus acoperirea unui segment lacunar din domeniul dreptului autohton și cercetarea complexă a violenței în familie, în special sub aspectul problemelor legate de răspunderea penală și contravențională pentru

violența în familie, a controverselor și incoerențelor constatate în procesul de încadrare juridică a acestor fapte.

Incriminarea expresă a faptelor de violență în familie în legislația Republicii Moldova este relativ recentă, or până la introducerea infracțiunii prevăzută la art. 201¹ Cod penal al RM (introdus prin Legea nr.167 din 09.07.2010) și art.78¹ Cod contravențional al RM (introdus prin Legea nr.196 din 28.07.2016), abuzurile în familie se sancționau în baza componentelor cu caracter general (vătămare corporală, viol, omor etc.) Cu toate acestea, faptele prejudiciabile săvârșite în cadrul familiei, de cele mai dese ori rămân a fi nesancționate din motivul confidențialității relațiilor de familie pe de o parte, precum și de reticența statului și a organelor de drept de a interveni într-o sferă considerată încă „privată”.

Astfel, urmează să încurajăm inițiativele de adoptare a măsurilor specifice îndreptate spre ridicarea nivelului de conștientizare a populației, asigurarea accesului victimelor la justiție și repararea prejudiciului cauzat, pedepsirea agresorilor, precum și consolidarea independenței economice a femeilor și accesul lor egal la instruire și angajare în câmpul muncii.

Referințe:

1. MACARI, N. *Soluții practice și legale pentru victimele violenței în familie*. Chișinău: Asociația Avocaților Americani/Inițiativa pentru Supremăția Legii, 2008. p.28.
2. *Profilul victimelor violenței în familie*. [Accesat 30.06.2018] Disponibil: <https://vdocuments.mx/profilul-victimelor-violentei-in-familie.html>
3. RĂDULESCU, S. *Sociologia violenței (intra)familiale: victime și agresori în familie*. București: Lumina Lex, 2001. p. 351.
4. ROTH-SZAMOSKOZI, M. *Femei și copii victime ale violenței*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2005. p.381.

**IMPLICAȚIILE STĂRII DE EBRIETATE ASUPRA
CONCURSULUI INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE
LA art. 264 ȘI 264¹ DIN CODUL PENAL**

Nicolae POSTOVANU

În pct. 18 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999 se explică, printre altele: „Răspunderea penală conform art. 264¹ alin. (1) survine numai în cazurile în care conducerea mijlocului de transport de către o persoană, care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare, nu provoacă urmările indicate la art. 264 CP, pe cale de consecință, în cazul provocării urmărilor enunțate, se va aplica calificarea corespunzător dispozițiilor art. 264 alin. (2), (4), (6) CP”. În legătură cu explicația precitată, V.Stati menționează, cu drept cuvânt: „Ideea, reliefată în această explicație, este prezentată într-o manieră trunchiată, fiind lipsită de valoare informativă. Ideea în cauză vizează posibilitatea existenței concursului dintre una din infracțiunile specificate la alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM și infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 264¹ CP RM” [1].

Valoarea redusă a explicației din pct. 18 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999 o confirmă practica judiciară. Astfel, într-o speță, C. M. a fost condamnat în baza alin. (6) art. 264 CP RM. În fapt, la 01.05.2017, în jurul orei 02.00, acesta conducea motocicletă de marca „Zubr” pe traseul Chișinău-Ungheni. În aceste circumstanțe, fiind în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat (cu concentrația de alcool în aerul expirat de 0,54 mg/l), având o viteză neadaptată condițiilor rutiere, neținând cont de dexteritatea sa în conducere care i-ar permite să prevadă situațiile periculoase și situația rutieră, C.M. s-a izbit de un pylon. În urma accidentului rutier, pasagerii din atașul motocicletei conduse de C.M. – S.Gh. și C.C. – au decedat [2].

Din această speță aflăm că, în momentul comiterii infracțiunii, făptuitorul se afla în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat. Însă în speță nu este specificată cauza decesului celor două victime. Mai precis, nu se concretizează dacă decesul celor două victime se află în legătură cauzală cu fapta de conducere a mijlocului de transport de

către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat *ori* cu neadaptarea vitezei condițiilor rutiere și cu omisiunea făptuitorului de a ține cont de dexteritatea sa în conducere care i-ar permite să prevadă situațiile periculoase și situația rutieră.

În opinia lui V. Stati, „este posibil concursul dintre oricare din infracțiunile specificate la alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM și infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 264¹ CP RM (conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare)” [3, p. 133-134]. Același autor precizează că un astfel de concurs este posibil doar în prezența anumitor concluzii: „Săvârșirea oricăreia din infracțiunile specificate la alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM presupune nu pur și simplu starea de ebrietate a făptuitorului, dar starea de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau starea de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. În această ipoteză, o condiție la fel de importantă este ca urmările prejudiciabile nominalizate în art. 264 CP RM să nu se afle în legătură causală cu fapta de conducere a mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare” [4].

Într-o altă speță, B. V. a fost condamnat conform alin. (4) art. 264 și alin. (1) art. 264¹ CP RM. În fapt, la 04.10.2010, aproximativ la ora 17.00, fiind în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat, acesta conducea automobilul de marca „Moskvici” pe una din străzile satului Moara de Piatră, raionul Drochia. Având intenția de a efectua depășirea automobilului de marca „Nissan” condus de C.A., B.V. a ieșit pe partea opusă a părții carosabile destinată mișcării transportului în sens opus, unde a tamponat automobilul condus de C.A. În urma accidentului rutier, pasagerul L.L, care se afla în automobilul de marca „Nissan”, a decedat pe loc. Lui C.A. i-a fost cauzată o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Aceste urmări se află în legătură causală cu încălcarea regulilor stabilite de lit. a) pct. 14, lit. a), b), c) și d) subpct. 1) pct. 45, subpct. 2) pct. 45, lit. a) și b) subpct. 1) pct. 47, lit. b) și c) art. 51, subpct. 2) pct. 52, subpct. 1) pct. 54 din Regulamentul circulației rutiere [5].

Astfel, aflarea făptuitorului în stare de ebrietate este menționată de rând cu alte cauze ale producerii urmărilor prejudiciabile sus-menționate. O asemenea abordare *in globo* denotă superficialitate. După S. Brînza, V. Stati și N. Gordilă, aplicarea alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM (fără a fi necesară aplicarea alin. (1) art. 264¹ CP RM) este posibilă în cazul în care urmările prejudiciabile se află în legătură cauzală „cu o încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, alta decât conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.

Această condiție o considerăm obligatorie, pentru a nu se admite aplicarea de două ori a răspunderii pentru aceeași încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, concretizată în conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare” [6, p. 365; 7, p. 742-743].

În opiniile lui S. Brînza și V. Stati, „dacă urmările prejudiciabile nominalizate în art. 264 CP RM se află în legătură cauzală cu încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport – concretizată în conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare – atunci răspunderea urmează a fi aplicată numai în conformitate cu alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM. Nu va fi necesară calificarea suplimentară în baza alin. (1) art. 264¹ CP RM” [8, p. 439].

În concluzie, lipsa sau prezența concursului uneia dintre infracțiunile, prevăzute la alin. (2), (4) sau (6) art. 264 CP RM, și a infracțiunii, prevăzute la alin. (1) art. 264¹ CP RM, nu poate fi stabilită fără a se răspunde la următoarele două întrebări: 1) se exprimă oare starea făptuitorului în ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare; 2) constă oare cauza producerii urmărilor prejudiciabile, prevăzute în art. 264 CP RM, în fapta de conducere a mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de

ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare?

Referințe:

1. STATI, V. Observații critice îndreptate spre optimizarea unora dintre hotărârile recente ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXVIII Международная научная конференция (26-27 августа 2017 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов*. Переяслав-Хмельницкий, 2017. Вып. 8, ч.3, с. 123-140.
2. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.04.2018. Dosarul nr. Ira-435/2018*. [Accesat 03.06.2018] Disponibil: http://juris.prudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10947
3. STATI, V. *Infracțiuni în care mijlocul de transport apare ca obiect material sau ca mijloc de săvârșire a infracțiunii*. Chișinău: CEP USM, 2010, p. 133-134.
4. STATI, V. Sugestii și observații pe marginea unor proiecte de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 5, p. 5-15.
5. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 15.04.2014. Dosarul nr. Ira-602/2014*. [Accesat 04.06.2018] Disponibil: http://juris.prudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2089
6. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 365.
7. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 742-743.
8. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 439.

NATURA JURIDICĂ A SECRETULUI PROFESIONAL ÎN LEGISLAȚIA EXTRAPENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Costică MOȚOC

Următoarele informații pot fi considerate secrete: tot ce se aduce la cunoștință în mod explicit sau tacit persoanei de încredere.

În cazul în care informația secretă constituie grija persoanei care o deține, ea se recunoaște a fi *secret primar*. Când persoana dispune de un secret străin, această informație obține un caracter *secret secundar*.

Unele profesii sunt supuse obligației de a păstra secretul profesional. Divulgarea unor secrete, pe care o persoană le deține în virtutea profesiei, ar putea aduce grave prejudicii materiale sau morale unor persoane cât și provocarea neîncrederii în exercitarea unor profesii [1]. Etica confidențialității se fundamentează pe încredințarea datelor cu caracter personal unui angajat care nu va dezvălui, fără acordul clientului, niciun element al actului efectuat.

Informațiile deținute de o persoană, în virtutea profesiei, referitoare la viața intimă, sănătate sau orice altă situație cu privire la o anumită persoană sunt secretele profesionale (secretul adopției, secretul medical, secretul bancar; secretul asigurărilor; secretul de avocat; secretul notarial; taina mărturisirii). Alte forme de informații secrete, care nu sunt încredințate persoanei în virtutea profesiei, au un alt statut juridic – sunt recunoscute, după caz, secret de serviciu etc.

De specificat că legislația în vigoare a Republicii Moldova nu oferă definiții și deosebiri dintre *secretul profesional* și *secretul de serviciu*. Se întâmplă că secretul comercial al unei firme poate constitui secretul profesional al unui angajat care are obligația de a păstra confidențialitatea acestor informații. Secretul de serviciu este determinat de prevederile legislative speciale în domeniul serviciului public, cum ar fi: secretul urmăririi penale; secretul militar; secretul fiscal etc. care nu pot fi recunoscute profesionale. Incertitudinea terminologică duce la o tratare neuniformă și diferită a acestor concepte conexe. Prin urmare, se argumentează necesitatea unui studiu științific temeinic în materia reglementării extrapenale și protecției juridico-penale a secretului profesional.

Legislația extrapenală a Republicii Moldova asigură protecția secretului profesional prin prevederile din Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 din 24.10.2008 [2], după cum urmează:

1. Divulgarea informației confidențiale despre examenele medicale de depistare a contaminării cu virusul imunodeficienței umane (HIV) ce provoacă maladia SIDA de către personalul medical sau de către alte persoane care, în virtutea obligațiilor de serviciu, dețin astfel de informații (*art. 75. Divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu virusul imunodeficienței umane (HIV) ce provoacă maladia SIDA*);

2. Divulgarea tainei mărturisirii de către un deservent al cultului religios (*alin.(7) art.54. Încălcarea legislației cu privire la cultele religioase*);

3. Neasigurarea de către entitățile raportoare a păstrării secretului comercial, bancar sau profesional în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului (*alin.(2) art.291⁶. Neasigurarea confidențialității*);

4. Neasigurarea de către angajații organelor cu funcții de supraveghere a păstrării secretului comercial, bancar sau profesional în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului (*alin.(3) art.291⁶. Neasigurarea confidențialității*);

5. Nerespectarea de către participantul profesionist la piața valorilor mobiliare a obligațiilor de păstrare a secretului comercial și profesional (*alin.(5) art.304². Nerespectarea cerințelor față de participanții profesioniști pe piața financiară nebanară*).

Legislația în vigoare a Republicii Moldova nu oferă definiția secretului profesional, ceea ce poate crea confuzii la aplicarea legii în procesul de asigurare a dreptului la confidențialitate. Însă, în opinia noastră, secretul profesional posedă anumite particularități:

– constituie *un instrument de protecție a informațiilor confidențiale* (de orice tip, în orice formă și pe orice suport) de care iau cunoștință angajații în cursul exercitării atribuțiilor lor profesionale. În conformitate cu Legea Republicii Moldova nr.133 din 08.07.2011, privind protecția datelor cu caracter personal [3], *date cu caracter personal* constituie orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal). Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct

sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale;

– reprezintă *un drept legal al clientului*, pe de o parte, și *o obligație etico-legală a angajatului*. În virtutea profesiei, persoana este obligată să păstreze secretul informațiilor privitor la orice aspect al datelor cu caracter personal care i-a fost încredințată. Prin urmare, persoanele care exercită aceste profesii nu pot dezvălui nicio informație care le-a fost adusă la cunoștință în cadrul activității lor;

– are ca obiect *date cu caracter personal aflate în posesia celor care profesază meseriile din domeniul sănătății și al bunăstării sociale* (lucrătorii medicali, farmaciști, asistenți sociali, avocați, notari, polițiști, cadre didactice etc.). Nu orice tip de informație poate constitui secret profesional. Astfel, informația care nu conține niciun nume concret, niciun detaliu, ci permite doar o descriere în termeni generali, nu fac parte din secretul profesional.

– are un caracter *permanent*, chiar și atunci când relația de încredere sau contractul de muncă este terminat, spre exemplu, obligativitatea de a menține secretul profesional medical pe toată durata tratamentului și chiar după decesul pacientului.

Violarea secretului profesional are loc prin:

- Divulgarea intenționată;
- Divulgarea din neglijență;
- Alte forme de violare.

Modul de violare a secretului profesional nu contează și poate fi materializat prin următoarele forme: trimiterea prin E-mail; transmiterea documentelor; oferirea sau lăsarea cu bună-știință pe altcineva să privească monitorul PC sau să asiste la discuții cu clienții, unde există verosimilitatea divulgării datelor cu caracter personal; confirmarea unor informații cunoscute; nesemnarea declarațiilor de confidențialitate etc.

Referințe:

1. The Professional Secret, Confidentiality and Legal Professional Privilege in Europe (An update on the Report by D.A.O. Edward, QC) http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dv/ccbeedward_report_update_/ccbeedward_report_update_en.pdf (accesat: 26.05.20 1).
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.

3. Legea Republicii Moldova, nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr.170-175.

CONEXITATEA LUĂRII DE MITĂ CU TRAFICUL DE INFLUENȚĂ: CONSIDERAȚII TEORETICE ȘI PRACTICE

Cristian BRÎNZA

În conformitate cu alin. (2) art. 44 al Legii nr. 82 din 25.05.2017 a integrității, luarea de mită și traficul de influență sunt considerate acte de corupție. Comparând alin. (1) art. 326 CP RM (care prevede răspunderea pentru traficul de influență) cu art.333 CP RM (care stabilește răspunderea pentru luarea de mită), remarcăm mai multe similitudini legate de: obiectul material sau imaterial al infracțiunii; caracteristicile modalităților normative ale faptei prejudiciabile; conținutul laturii subiective. Atestăm și anumite tangențe care vizează subiectul infracțiunilor comparate. Or, din art. 333 CP RM se poate deduce că subiectul infracțiunilor de luare de mită este, după caz: arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu; persoana care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală; persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală; participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Nu este exclus ca persoanele, care posedă astfel de calități speciale, să aibă influență sau să susțină că au influență asupra unui factor de decizie în sensul art. 326 CP RM, adică asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau funcționar internațional.

În mod firesc, asemănările reliefate influențează asupra interpretării și aplicării alin. (1) art. 326 și art. 333 CP RM. Dovada o constituie următoarea speță: P. R. a fost condamnat în baza lit. b) și d) alin. (2) art. 326 și lit. c) alin. (2) art. 333 CP RM. În fapt, prin hotărârea Curții de Apel Chișinău, acesta a fost desemnat ca administrator al procesului de insolvență al unei întreprinderi.

La 06.03.2015, aproximativ la ora 16.00, P.R. se afla pe str. Petricani, mun. Chișinău.

În aceste împrejurări, dânsul, împreună cu alte două persoane, a pretins de la B.V., un creditor al întreprinderii pe care P.R. o gestiona, pentru o altă persoană, bani în sumă de 500 de euro. P.R. a susținut că, în schimbul acestor bani, va influența un judecător al Curții de Apel Chișinău să emită o încheiere prin care va fi admisă cererea de demisie a lui P.R. și va fi desemnat un alt administrator al procesului de insolvență. În aceleași împrejurări, P.R. a extorcat de la B.V. bani în sumă de 85.000 lei. În schimbul acestor bani, P.R. urma să depună la Curtea de Apel Chișinău cererea sa de demisie, pentru a oferi creditorilor posibilitatea înlocuirii sale cu un alt administrator al procesului de insolvență [1]. Nu întâmplător am subliniat sintagma „pentru o altă persoană”. În opinia C. Timofei, această sintagmă „desemnează acea ipoteză când traficantul de influență urmărește să asigure un profit material sau imaterial unor terțe persoane, și anume: 1) persoanelor apropiate traficantului de influență, de a căror soartă este preocupat acesta; 2) persoanelor care în viitor îi pot fi utile traficantului de influență, oferindu-i anumite contraprestații” [2].

În speța reprodusă *supra* nu se concretizează cine este terța persoană care ar urma să beneficieze de profitul pe care urmărește să i-l asigure P.R. Deși este redusă ca posibilitate, nu excludem varianta că persoana terță în cauză este acel judecător al Curții de Apel Chișinău care ar fi urmat să emită o încheiere de admitere a cererii de demisie a lui P.R. și de desemnare a unui alt administrator al procesului de insolvență. Dacă această supoziție este adevărată, atunci P. R. ar fi trebuit să răspundă nu în baza lit. b) și d) alin. (2) art. 326 CP RM, dar conform alin. (5) art. 42 și lit. b) alin. (2) art. 325 CP RM. În context, C. Timofei relevă: „Dacă pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de bani, titluri de valoare, servicii, privilegii, alte bunuri sau avantaje, se face pentru o persoană publică, persoană cu funcție de demnitate publică ori persoană publică străină sau pentru un funcționar internațional – de către o persoană care are influență sau care susține că are influență asupra celei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică ori persoane publice străine sau asupra aceluia funcționar internațional, pentru a o (a-l) face să îndeplinească sau nu ori să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale, indiferent dacă asemenea acțiuni au fost sau nu săvârșite – atunci acea

persoană publică, persoană cu funcție de demnitate publică, persoană publică străină sau acel funcționar internațional urmează să răspundă pentru corupere pasivă, în baza art. 324 CP RM” [2].

La rândul său, V. Dobrinioiu afirmă: „Dacă făptuitorul ar primi foloasele pentru funcționar, înseamnă că nu ar avea loc o vânzare de influență, deoarece, plătind prețul despre care este vorba, terțul interesat ar cumpăra nu influența făptuitorului, ci serviciul ce-i va fi făcut de funcționar” [3, p. 200]. În altă speță, la 15.05.2008 a fost emisă ordonanța de începere a urmăririi penale în baza art. lit. b) alin.(2) art.326 CP RM, în legătură cu comiterea traficului de influență de către Z., administratorul pieței CPC „Coop” din Telenești.

În concret, susținând că are influență asupra directorului pieței din Telenești, în scopul de a o face să îndeplinească acțiuni ce intră în obligațiile ei de serviciu, Z. a extorcat de la C.S. bani în sumă de 200 dolari SUA. La 17.09.2009, R.M. a fost condamnată în baza alin. (1) art. 333 CP RM. În fapt, aceasta era președinte al Cooperativei de consum „Apcacoop” din or. Telenești, având calitatea de persoană care gestionează o organizație comercială. La 10.06.2008, în jurul orei 12.00, în biroul său de serviciu din or. Telenești, R.M. a primit de la C.S., bani în sumă de 200 dolari SUA, pentru acordarea a două locuri de comercializare pe teritoriul pieței din or. Telenești, acțiuni ce intră în obligațiunile ei de serviciu. În această cauză, printre martori s-a numărat D.Z. [4]. Putem presupune că este vorba de Z., împotriva căreia la 15.05.2008 a fost emisă ordonanța de începere a urmăririi penale în baza lit. b) alin. (2) art. 326 CP RM.

Așadar, inițial, s-a considerat că D. Z. și-a traficată influența. Ulterior, s-a ajuns la concluzia că a nu a fost posibilă exercitarea influenței (în sensul art. 326 CP RM) asupra lui R.M. Explicația constă în faptul că aceasta din urmă nu posedă calitățile cerute pentru factorii de decizie susceptibili de influențare nominalizați în art. 326 CP RM: persoană publică; persoană cu funcție de demnitate publică; persoană publică străină; funcționar internațional. Referindu-se la o situație aparent asemănătoare, C. Timofei consideră că urmează a fi aplicate regulile de calificare stabilite pentru infracțiunea săvârșită în prezența intenției nedeterminate (neconcretizate): „Or, remarcăm că făptuitorul are nu o reprezentare individual determinată, dar o reprezentare generală despre persoana care ar urma să beneficieze de

foloasele necuvenite pe care el le promite, le oferă sau le dă. În situația dată, calificarea urmează a fi făcută nu în funcție de orientarea intenției (deoarece nu este posibil a o individualiza), dar în funcție de cine anume va accepta sau va primi efectiv acele foloase necuvenite: 1) numai traficantul de influență; 2) numai persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional; 3) atât traficantul de influență, cât și persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional. Corespunzător fiecăreia din aceste ipoteze, deosebim următoarele trei soluții de calificare: 1) alin. (1¹) art. 326 CP RM; 2) art. 325 CP RM; 3) alin.(1¹) art. 326 și art. 325 CP RM” [5]. În ultima dintre spețele reproduse mai sus, inițial, s-a considerat că remunerația ilicită este destinată lui D.Z. Ulterior, s-a ajuns la concluzia că remunerația ilicită era destinată lui R.M. În aceste circumstanțe, este întemeiată condamnarea lui R.M. în baza alin. (1) art. 333 CP RM. Nu manifestarea intenției nedeterminate (neconcretizate), dar evaluarea incorectă a circumstanțelor faptei comise reprezintă cauzele revizuirii calificării inițiale a celor comise.

Referințe:

1. *Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26.12.2017. Dosarul nr. Ira-1684/2017.* [Accesat 29.05.2018] Disponibil: http://juri.sprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10142
2. TIMOFEI, C. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 326 CP RM (Partea I). În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr. 11, p. 55-60.
3. DOBRINOIU, V. *Traficarea funcției și a influenței în dreptul penal.* București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
4. *Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 09.07.2010. Dosarul nr. Ira-776/2010.* [Accesat 30.05.2018] http://juris.rudenta.csj.md/archive_courts/cauta/
5. TIMOFEI, C. *Op. cit.* (Partea II). În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr. 12, p. 69-75.

**CONCEPTUL DE INSULTĂ ÎN CONJUNCTURA
INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA
art. 146 din CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA**

Rodica BERDILO

În viziunea lui I.Gheorghiaș, „termenul „invectivă” se aplică întregii clase a expresiilor jignitoare, ofensatoare, proferate în variate situații. „Invectivă” este un termen generic pentru anumite modele de exprimare orală a descărcării emoționale, pe care lingviștii nu le-au studiat în profunzime, considerându-le undeva la marginea proceselor de comunicare” [1].

La rândul său, N.D. Golev menționează: „Funcția invectivă a limbii constituie una dintre funcțiile ei firești, fiind strâns legată de posibilitatea (și necesitatea vitală) de utilizare creativă a vocabularului” [2]. În art. 146 CP RM, funcția invectivă a limbii își găsește realizarea în contextul provocării stării de afect a făptuitorului prin adresarea acestuia de către victimă a unor insulte grave. În legislația autohtonă nu găsim definiția noțiunii de insultă. În schimb, este definită noțiunea sinonimă de injurie. În conformitate cu art. 2 al Legii nr. 64 din 23.04.2010 cu privire la libertatea de exprimare, „injurie” înseamnă „exprimare verbală, scrisă sau nonverbală care ofensează intenționat persoana și care contravine normelor de conduită general acceptate într-o societate democratică”. De asemenea, în alin. (1) art. 69 Cod contravențional, noțiunea de injurie este desemnată prin textul „vorbele sau faptele care înjosesc onoarea și demnitatea persoanei”. Făcând o comparație, menționăm că, în alin. (1) art. 47³ Cod cu privire la contravențiile administrative, noțiunea de injurie era definită în felul următor: „înjosirea premeditată a onoarei și demnității unei persoane prin acțiune, verbal sau în scris”.

Astfel, pot fi punctate următoarele caracteristici ale noțiunii de „injurie”:

- 1) se exprimă într-o formă verbală, scrisă sau nonverbală;
- 2) ofensează persoana căreia îi este adresată injuria;
- 3) este comisă cu intenție;
- 4) contravine normelor de conduită general-acceptate într-o societate democratică.

Vizavi de *prima* dintre aceste caracteristici, exprimarea verbală a injuriei constă în rostirea, enunțarea, verbalizarea de către victima infracțiunii, prevăzută la art. 146 CP RM, a unor cuvinte perceptibile pentru subiectul infracțiunii în cauză. În acest caz, victima infracțiunii, prevăzută la art. 146 CP RM, este cea care vorbește, iar subiectul acestei infracțiuni este cel care ascultă. La rândul său, exprimarea scrisă a injuriei presupune elaborarea și prezentarea de către victima infracțiunii, prevăzută la art. 146 CP RM, a unor semnale grafice perceptibile pentru subiectul infracțiunii în cauză. Spre deosebire de exprimarea verbală a injuriei (care implică expresia sonoră din oralitate), exprimarea scrisă a injuriei presupune expresia grafică a lexemului scris. După E. Mohorea, E. Ciobanu și V. Capcelea, „comunicarea scrisă este folosită atunci când nu este posibilă cea orală, când nu există alt mijloc de comunicare sau când comunicarea scrisă este mai avantajoasă în comparație cu celelalte mijloace de comunicare și, îndeosebi, întotdeauna este necesară existența unei forme scrise” [3, p. 111]. Când privește exprimarea nonverbală a injuriei, aceasta presupune transmiterea (prin expresia sau mimica facială, privire, poziția sau mișcărilor corpului, comunicarea tactilă, ținută, aspectul general etc.) de către victima infracțiunii, prevăzute la art. 146 CP RM, a unor mesaje cu o anumită semnificație, perceptibile pentru subiectul infracțiunii în cauză.

Cea de-a *doua* caracteristică a noțiunii de injurie constă în ofensarea unei persoane. Din perspectiva art. 146 CP RM, starea de ofensare îi este provocată subiectului infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM. Definind noțiunea de ofensare, O.A. Apunevici afirmă că aceasta se exprimă în „starea emoțională negativă, trăită ca nedreptate și neajutorare, care apare în rezultatul nepotrivirii dintre expectativă și comportamentul real al subiecților în cadrul unei interacțiuni, în situații cu semnificație personalizată” [4]. N. I. Gusakov privește mai nuanțat conținutul noțiunii de ofensare: „Ofensarea este nu doar o reacție emoțională la o nedreptate, dar și o faptă, un proces. În oricare proces, al cărui subiect este o persoană, există un scop, o consecutivitate a etapelor și un rezultat. Dacă fapta celui ofensat (căci ofensarea, așa cum s-a menționat mai sus, nu este pur și simplu o emoție reactivă) ar fi privită ca o secvență de elemente, atunci am putea evidenția: 1) prezența unui scop (acte de persoane ofensate nu sunt spontane sau hao-

tice, dar consecvente și logice, fiind subordonate unui scop); 2) prezența valorii sinelui pentru persoana ofensată (ideea respectului de sine); 3) prezența în tabloul existențial al persoanei ofensate a ideii de dreptate/nedreptate; 4) existența unei acțiuni injuste (ofensatoare, jignitoare); 5) conștientizarea faptului că acțiunea, îndreptată împotriva persoanei ofensate, este injustă (jignitoare)” [5, p. 28]. În contextul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, fapta celui ofensat se exprimă în omorul săvârșit în stare de afect.

Cea de-a *treia* caracteristică a noțiunii de injurie rezidă în caracterul intenționat al acțiunii de injurie. Aceasta înseamnă că victima infracțiunii, prevăzute la art. 146 CP RM, își dă seama de caracterul prejudiciabil al injuriei și dorește să o săvârșească. Întrucât injuria constituie o acțiune cu componentă formală, ea poate fi săvârșită doar cu intenție directă. În contextul analizat, considerăm relevante următoarele opinii: „Nu pot fi săvârșite cu intenție indirectă infracțiunile cu componente formale” [6, p. 240]; „Regula este că infracțiunile formale pot fi comise doar cu intenție directă” [7, p. 161]. *Ad similibus*, aceste puncte de vedere pot fi reținute în cazul injuriei, chiar dacă această acțiune nu are un caracter infracțional.

În fine, cea de-a *patra* caracteristică a noțiunii de injurie presupune că injuria contravine normelor de conduită general-acceptate într-o societate democratică. Libertatea de exprimare este vitală pentru existența unei societăți democratice. În acest sens, în parag. 2 art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, se prevede că exercitarea libertății de exprimare „poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică”, inclusiv „pentru protecția moralei, a reputației sau a drepturilor altora”. În hotărârile CEDO în cauzele *Handyside vs Regatul Unit* și *Erbakan vs Turciei*, se subliniază că orice formalitate, condiție, restricție ori sancțiune aplicată trebuie să fie proporțională cu scopul legitim urmărit. Prin Legea nr. 316 din 09.12.1994 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, art. 118 „Injuria” a fost exclus din Codul penal din 1961. Această dezincriminare a injuriei (și, implicit, stabilire a răspunderii contravenționale pentru fapta în cauză) exprimă proporționalitatea sancționării injuriei cu scopul legitim urmărit: protecția moralei, a reputației sau a drepturilor altora.

Or, injuria nu este o manifestare a libertății de exprimare. Ea reprezintă un exemplu de exercitare abuzivă a acestei libertăți. Prin urmare, este justificată sancționarea contravențională a injuriei.

Din perspectiva art. 146 CP RM, scopul prevenirii infracțiunilor poate fi, de asemenea, inclus în lista de scopuri legitime urmărite prin sancționarea injuriei. Or, prin sancționarea acestei acțiuni, se contribuie, într-o măsură anumită, la prevenirea săvârșirii omorului în stare de afect.

Referințe:

1. GHEORGIAȘ, I. *Structuri ale invectivei în româna actuală*. [Accesat 24.06.2018] Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V3906/pdf>.
2. ГОЛЕВ, Н. Д. *Юридический аспект языка в лингвистическом освещении*. [Accesat 24.06.2018] Disponibil: <http://lingvotech.com/golev-99>.
3. MOHOREA, E., CIOBANU, E., CAPCELEA, V. *Introducere în știința comunicării*. Bălți: Indigou Color, 2018.
4. АПУНЕВИЧ, О.А. Коррекция обиды и обидчивости в подростковом возрасте. В: *Психологическая коррекция как фактор обеспечения безопасности развития личности*. Череповец: ЧГУ, 2011, с. 44-95.
5. ГУСАКОВ, Н.Ю. *Обида: психогенез деструктивного поведения*. Йошкар-Ола: МарГУ, 2010.
6. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. *Drept penal: Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012.
7. COPEȚCHI, S., HADÎRCĂ, I. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE EVAZIUNE FISCALĂ A ÎNTREPRINDERILOR, INSTITUȚIILOR ȘI ORGANIZAȚIILOR

Tudor BUZDUGAN

Din momentul apariției structurilor organizaționale sociale (comună, așezare, sat, oraș, stat), pentru asigurarea existenței structurii, au fost percepute de la membrii comunității plăți, care pentru început erau denumite *dijme, bir, tribut* care erau percepute fie pentru deținerea terenurilor agricole, fie pentru activitatea de meșteșugar. Ulterior, după ascensiunea structurilor organizaționale sociale, acestea au fost denumite *impozite*.

Dezvoltarea intensă a statelor și relațiilor comerciale naționale și internaționale a contribuit la apariția și diferențierea formelor juridice a activităților de întreprinzător, venitul obținut din activitatea acestora la fel urma să fie impozitat. La apariția și diferențierea formelor juridice ale activităților de întreprinzător, au contribuit nemijlocit dezvoltarea intensă a statelor și diversificarea relațiilor comerciale naționale și internaționale, care, la rândul lor, au generat apariția și a noilor impozite și taxe.

Cum am menționat anterior, formele organizatorice ale întreprinzătorilor au cunoscut o evoluție intensă, care s-a soldat cu apariția societăților comerciale, societăților pe acțiuni, întreprinderilor individuale și societăților cu răspundere limitată etc.

Impozitele care urmau să fie achitate, aveau menirea de a asigura existența și activitatea organelor de conducere publice, însă nu toți membrii societății sunt de acord să contribuie la asigurarea activității organelor publice de conducere. Nedorința de a participa la constituirea bugetului statal sau orășenesc a dus la apariția fenomenului de eschivare de la plata impozitelor prin diferite metode.

Metodele de eschivare de la plata impozitelor au îmbrăcat diferite forme, începând de la tănuirea venitului real obținut și continuând cu prezentarea datelor eronate cu privire la venitul real obținut sau cheltuielile suportate. Din impozitele colectate, Statul trebuie să exercite atribuțiile de apărare, promovare și asigurare a „interesului public” și, nu în ultimul rând, a „interesului individual” al fiecărui

cetățean prin mijloacele legale prevăzute în Constituția fiecărui stat. Pentru a exercita aceste atribuții importante, statul are nevoie de resurse umane și desigur financiare.

În mare parte, statul obține resursele financiare necesare din impozite și taxe percepute de la cetățeni (contribuabili), deși sunt create întreprinderi de stat și municipale, care prin activitatea lor, obținând venit și profit, la fel contribuie la formarea bugetului local și național. Pericolul social sporit al infracțiunii de evaziune fiscală a întreprinderilor este condiționat de importanța impozitelor și a taxelor percepute de la contribuabili pentru formarea Bugetului Public Național al Republicii Moldova sau a celui local, în cazul taxelor locale.

Cu părere de rău, Politica penală pe care legiuitorul din Republica Moldova a aprobat-o cu privire la descriminalizarea unor categorii de infracțiuni economice, creează impresia că nu se conștientizează totalmente pericolul infracțiunii de evaziune fiscală a întreprinderilor, ceea ce va duce la imposibilitate impunerii respectării legislației penale și fiscale de către contribuabili. Un aspect important în cercetarea formelor, metodelor, vinovăției în cazul săvârșirii evaziunii fiscale, este identificarea subiectului infracțiunii, care potrivit doctrinarilor poate fi stabilit în două categorii, persoana juridică și persoana fizică. De menționat că subiectul evaziunii fiscale uneori nu coincide cu subiectul infracțiunii în sensul art.244 Cod penal al Republicii Moldova, din considerentul că subiect al impunerii (contribuabilul) poate fi numai persoana juridică, iar subiect al infracțiunii – persoana juridică și cea fizică responsabilă din cadrul întreprinderii, organizației sau instituției, actele vizând ținerea evidenței contabile, autentificarea acesteia, prezentarea ei la organele fiscale sunt realizate de către conducătorii întreprinderii, instituției și organizației, contabilii-șefi, contabili, precum și de către alți funcționari care îi înlocuiesc. Generalizând, diferențiem două categorii de subiecți ai infracțiunii de evaziune fiscală a întreprinderilor, persoana juridică și persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii infracțiunii, a atins vârsta de 16 ani.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015
2. BOFEA, P. *Metode și tehnici fiscale*. Tipografia Someșului, 2002.

3. Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, ediție specială din 08.02.2007.
4. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. Publicat: 14.04.2009 în *Monitorul Oficial*, nr. 72-74.
5. ROUSSEAU, J.J. *Contractul social sau Principiile Dreptului Politic*. 1762.
6. Legea Nr. 113 din 27.04.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 90-93.
7. POALELUNGI, M., DOLEA, I., SÎRCU, D. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, 2013.

OBIECTUL MATERIAL/IMATERIAL AL INFRAȚIUNII DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT

Gheorghe RENIȚĂ

Printre semnele care se raportează la obiectul infracțiunii se numără și obiectul material (format din entități care au o natură corporală, de regulă, este vorba fie de un bun, fie de corpul persoanei) sau, după caz, obiectul imaterial (entități corporale – informația, bunuri intelectuale, energia etc.). Totuși, spre deosebire de obiectul juridic, „nu toate infracțiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârșirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează (nu constă, nici nu se exprimă) într-o entitate materială, astfel că valoarea socială și, implicit, relațiile sociale ocrotite de legea penală pot fi vătămate sau amenințate prin influențarea asupra acestei entități” [1, p.89]. Această teză este valabilă, cu ajustările de rigoare, și în privința obiectului imaterial al infracțiunii. Prin conduita sa ilicită, făptuitorul poate leza sau pune în pericol valorile și relațiile sociale protegute de o normă de incriminare nu neapărat prin influențarea unui obiect material ori imaterial. Așadar, vom atesta prezența obiectului material/imaterial doar în cazul acelor infracțiuni pentru care comiterea lor implică o faptă exercitată asupra unei entități materiale sau imateriale.

În succintele rânduri *infra*, ne propunem să stabilim dacă infracțiunea de manipulare a unui eveniment, incriminată la art. 242¹ CP RM, are sau nu obiect material/imaterial.

Conceptul de „obiect material” este determinat în prezent exclusiv în baza legii penale, mai precis, în conformitate cu descrierea din norma juridică de incriminare; există norme juridice în care acest concept apare în mod explicit, după cum există și norme juridice în care obiectul material rezultă în mod implicit din modul de descriere a conduitei infracționale [2, p.48]. Din nou, precizăm că această afirmație poate fi extrapolată și în privința obiectului imaterial al infracțiunii. Astfel, în vederea stabilirii obiectului material/imaterial al infracțiunii în discuție, trebuie să pornim de la textul incriminator prevăzut la art. 242¹ CP RM. Deocamdată, cu titlu preliminar, este de remarcat că, în pct. 24 și 25 ale Deciziei Curții Constituționale a României nr. 363 din 7 mai 2015 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, se menționează că „în ipoteza infracțiunilor (...) legiuitorul trebuie să indice în mod clar și neechivoc obiectul material al acestora în chiar cuprinsul normei legale sau acesta să poată fi identificat cu ușurință prin trimiterea la un alt act normativ de rang legal cu care textul incriminator se află în conexiune, în vederea stabilirii existenței/inexistenței infracțiunii”. Prin aceeași decizie s-a constatat că, dacă legiuitorul își respectă numai din punct de vedere formal competența constituțională de a legifera, fără ca prin conținutul normativ al textului incriminator să stabilească cu claritate și precizie obiectul material al infracțiunii, aceasta poate determina o lipsă de previzibilitate a respectivului text [3]. În așa fel, legiuitorului român i s-a transmis un mesaj cât se poate de clar și răspicat: să respecte standardul de calitate a legii penale, inclusiv și atunci când descrie obiectul material/imaterial al infracțiunii. Altminteri, norma penală nu va trece testul de previzibilitate. Considerăm că și legiuitorul moldav ar trebui să fie receptiv la acest mesaj și să învețe din „greșelile” altora.

Trecând de la general spre particular, reținem că în corespundere cu art. 242¹ CP RM, constituie infracțiune încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană.

La *prima facie*, textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă” pare să dea în vileag obiectul material/imaterial al infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Însă, la o inspecție mai atentă, constatăm că locuțiunea luată în vizor se referă nu la obiectul material/imaterial al infracțiunii, ci la scopul infracțiunii și, prin urmare, ține de latura subiectivă a infracțiunii. Aceasta rezultă expres din sintagma care însoțește textul în discuție, *i.e.* „cu scopul de a obține”. Dincolo de aceasta, nu ne putem imagina cum ar putea fi, spre exemplu, influențate, în sensul art. 242¹ CP RM, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă. Ca o paranteză, prin comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM făptuitorul urmărește ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv (scopul imediat) și, totodată, dorește să obțină bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (scopul mediat). Conduita ilicită a făptuitorului nu este îndreptată nemijlocit spre influențarea infracțională a entităților pe care acesta urmărește să le obțină. A raționa *per a contrario* ar însemna distorsionarea naturii juridice a infracțiunii de manipulare a unui eveniment și, în consecință, alunecarea în arbitrar. Astfel, din conținutul legislativ al art. 242¹ CP RM nu putem deduce, în mod explicit, existența unui obiect material/imaterial al infracțiunii.

Ex aequa, luând în considerare semantismul conceptelor „încurajare”, „instruire”, cu care operează legiuitorul la descrierea textului incriminator specificat la art. 242¹ CP RM, considerăm că în aceste ipoteze infracțiunea de manipulare a unui eveniment nu poate să aibă obiect material/imaterial. Or, încurajarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu presupune, prin definiție, exercitarea unor acțiuni asupra unei entități materiale sau imateriale.

Pe lângă aceste două modalități normative alternative ale faptei prejudiciabile, și termenul „influențare” desemnează *verbum regens* al infracțiunii de manipulare a unui eveniment. În opinia lui V. Stati, „în sensul art. 242¹ CP RM, influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat se poate concretiza în: aplicarea violenței; înșelare; intimidare; amenințare; măgulire; provocarea

sentimentului de răzbunare, a invidiei etc.; determinarea pe altă cale ilegală [4, p.220]. Din perspectiva acestei aserțiuni, subliniem că infracțiunea de manipulare a unui eveniment are obiect material doar în acele ipoteze când influențarea, în sensul art. 242¹ CP RM, presupune acțiuni exercitate fie asupra corpului unui participant la eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat (e.g. aplicarea violenței), fie asupra unui bun mobil sau imobil care aparțin acestuia (e.g. distrugerea unui bun). De asemenea, nu este exclus să apară în calitate de obiect material al infracțiunii de manipulare a unui eveniment și corpul unui animal (deși potrivit art. 287 Cod civil în privința animalelor se aplică, *mutatis mutandis*, dispozițiile referitoare la lucruri, prin excelență, animalele nu sunt lucruri și, astfel, ele nu pot fi atribuite la categoria de bunuri).

În concret, avem în vedere situația ipotetică în care făptuitorul ar comite agresiuni asupra unui animal ce aparține unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, așa încât să-l determine pe acesta din urmă să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. În fine, este posibil ca relațiile sociale, apărute împotriva infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, să se proiecteze și în entități imateriale. Avansând pe această linie de gândire, s-ar putea întâmpla ca făptuitorul să influențeze, spre exemplu, un program pentru calculator care aparține victimei infracțiunii, pentru ca aceasta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra unui eveniment sportiv sau de altă natură și care oferă ocazii de a paria.

În concluzie, doar în cazurile în care infracțiunea de manipulare a unui eveniment se exprimă în influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat putem, implicit, să identificăm prezența: 1) doar a obiectului material al infracțiunii; 2) doar a obiectului imaterial al infracțiunii; 3) atât o obiectului material al infracțiunii, cât și a obiectului imaterial al infracțiunii. Corelativ, în celelalte ipoteze infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM nu are obiect material/imaterial. Totodată, împrejurarea că anume în mod implicit putem stabili prezența sau lipsa obiectului material/imaterial nu pare să antameze o problemă de previzibilitate a legii penale.

Referințe:

1. BRÎNZĂ, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.

2. POPA, N.D. *Obiectul material al infracțiunii*. București: Universul Juridic, 2010. 240 p.
3. *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 495.
4. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.

UNELE PARTICULARITĂȚI ALE LATURII SUBIECTIVE A INFRACTIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE

Cristina PÎRȚAC

Particularitățile laturii subiective a componentelor de infracțiuni de la art. 332 Cod penal al Republicii Moldova au relevanță pentru calificarea juridică corectă a faptelor de fals în acte publice, dar și pentru individualizarea judiciară a pedepsei penale.

Titulatura respectivelor componente de infracțiuni nu permite să determinăm forma de vinovăție prin care poate fi comisă această infracțiune. Astfel, apelăm la interpretarea conținutului normativ al infracțiunilor de fals în acte publice, care se rezumă la *înscrierea de către o persoană publică, în documentele oficiale a unor date vădit false, precum și falsificarea unor astfel de documente, dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale*. Din cele relatate, reiese că latura subiectivă a acestei componente de infracțiune se caracterizează prin vinovăție în forma de intenție. La fel, este necesar să ne referim și la semnele secundare ale laturii subiective, care în conținutul normativ de la art. 332 CP RM reprezintă semnele de bază ale acesteia, prin urmare stabilirea lor este obligatorie pentru calificarea juridică corectă. În acest sens, legiuitorul indică asupra următoarelor semne ale laturii subiective:

- 1) interes material;
- 2) alte interese personale.

Evident că aceste din urmă semne ale laturii subiective ale componente de infracțiune au menirea de a permite o delimitare clară a componentelor de infracțiuni de la art. 332 CP RM de alte componente de infracțiune sau contravenții. Cu toate acestea, legiuitorul nu vine cu interpretarea legală a acestor semne, lăsând la discreția persoanelor care aplică legea să releve conținutul lor.

Interesul material constituie motivul generat de necesitatea făptuitorului de a-și spori activul patrimonial (de a obține sau de a reține un câștig material) sau de a-și micșora pasivul patrimonial (de a se elibera de cheltuieli materiale) [3]. Autorul Iu. Varankina afirmă că tendința de a îmbogățire a persoanelor terțe, starea materială a cărora nu influențează direct asupra veniturilor subiectului infracțiunii, poate fi apreciată drept un alt motiv, decât interesul material, spre exemplu – interesul rudeniei, mulțumire pentru un serviciu prestat anterior etc. Or, interesul material presupune în exclusivitate tendința persoanei de obținere a venitului material în exclusivitate pentru sine [6]. Considerăm că limitarea interesului material la persoana subiectului infracțiunii este una nejustificată, din considerentele că legiuitorul nu a indicat a cărui interes material servește imbold al elementului material al infracțiunilor de la art. 332 CP RM. La rândul său, „alte interese personale” reprezintă semnul alternativ interesului material, prin urmare, prezumă orice folos sau avantaj care are un caracter nematerial. Astfel de interes vine în contradicție cu interesul bunei desfășurări a activității în sfera publică. La această categorie putem atribui: carierism, dorința de a obține mențiuni sau premii, năzuința de a „îmbunătăți” criteriile de evaluare a serviciului, ascunderea incompetenței sale profesionale etc.

La nivel legislativ național, interesul personal presupune orice interes, material sau nematerial, care rezultă din necesitățile sau intențiile personale ale acestora, din activități care altfel pot fi legitime în calitate de persoană privată, din relațiile lor cu persoane apropiate sau persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate, din relațiile sau afiliațiile personale cu partide politice, cu organizații necomerciale și cu organizații internaționale, precum și care rezultă din preferințele sau angajamentele acestora [4]. Autorii S. Brînză și V. Stati, analizând problema esenței motivului infracțional „alte interese personale”, consideră că acesta din urmă trebuie să țină doar pe interesele persoanei care a comis infracțiunea (subiectului infracțiunii), nu și a persoanelor terțe [1]. Suntem de acord cu acest punct de vedere. Or, în situația în care persoana comite fals în acte publice în interesul unui terț, astfel de situație depășește conținutul noțiunii de „alt interes personal”. O altă interpretare, ar contravine evident principiului legalității de la art.3 alin. (2) CP RM, care indică că interpretarea

extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise. La rândul său, autorul autohton A. Reșetnicov se pronunță pentru excluderea din cadrul art.332 CP RM a sintagmei „dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale”. La această concluzie cel din urmă a ajuns, citându-l pe O.S. Kapinus, care afirmă, pe bună dreptate, că divizarea motivelor infracțiunii în interese personale și interese care nu au un caracter personal contravine însăși esenței motivului infracțiunii, care are caracterul unui fenomen intrinsec, personal-psihologic; în plus, o asemenea divizare a motivelor infracțiunii nu are relevanță juridico-penală, deoarece nu descoperă semnificația juridică a motivului infracțiunii [5].

În doctrina penală rusă s-a pus problema delimitării așa-numitei „sesizări eronate a interesului de serviciu” de „alte interese personale”. În acest sens, B.S. Volkov afirmă că aceste motive sunt „de excludere reciprocă”, coexistența ambelor în contextul uneia și aceleiași infracțiuni fiind imposibilă. Aceste interese au o influență diferită față de caracterul prejudiciabil al faptei. Astfel, „sesizarea eronată a interesului de serviciu” reiese nu din tendința de a obține o satisfacție egoist-personală, ci din sentimentul eronat de bună-credință a patriotismului [7].

În continuarea acestei idei vine autorul V.V. Romanov, care precizează că ar fi posibil să se accepte poziția „sesizării eronate a interesului de serviciu” numai în cazul în care persoana publică consideră cu bună-credință că fapta sa este conformă interesului serviciului public, pe când în realitate, această faptă este contrară intereselor în cauză [8]. În practica judiciară, constatarea unor astfel de circumstanțe va fi dificil de demonstrat. Mai mult ca atât, practica judiciară autohtonă cunoaște cazuri în care semnul „alte interese personale” nici nu a fost indicat prin descriere (precizare). Astfel, Curtea Supremă de Justiție, examinând cauza penală de învinuire în comiterea infracțiunii de la art. 332 CP RM, corect a indicat citat – „... *la imputarea semnului calificativ de «alte interese personale», organul de urmărire penală trebuie să stabilească care este acel «alt interes personal» și să-l descrie în conținutul ordonanței, ca învinuita să aibă posibilitate de a cunoaște și de a se apăra împotriva învinuirii aduse prin prezentarea, după caz, a probelor apărării.*

Din conținutul ordonanței de punere sub învinuire se vede că organul de urmărire penală nu explică în detalii în ce constă acel «alt interes personal» pe care l-ar fi dorit să-l obțină sau la obținut inculpata ...” [2]. Procesul calificării juridice a infracțiunilor implică stabilirea corectă a conținutului semnelor facultative ale laturii subiective a componenței de infracțiune de la art. 332 CP RM, fapt care se justifică și prin conținutul prezentului articol.

Referințe:

1. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal*. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală. p. 932.
2. Decizia Curții Supreme de Justiție din 07 septembrie 2016, dosarul 1ra-1186/2016, http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7170 (accesat la 27.06.2018).
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM) nr. 11 din 24.12.2012. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2013, nr.6, p.4, modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.41 din 18.12.2017; Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1 din 23.02.2015.
4. Legea cu privire la conflictul de interese, nr. 16 din 15.02.2008. Publicată: 30.05.2008 în *Monitorul Oficial*, nr. 94-96, art. 351.
5. REȘETNICOV, A. Răspunderea pentru falsificarea documentelor în legislațiile penale ale unor state din Estul Europei. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.11. p. 36.
6. ВАРАНКИНА, Ю. Проблемы квалификации преступлений, совершаемых из корыстной или иной личной заинтересованности (на примерах судебно-следственной практики по уголовным делам о преступлении, предусмотренном ст. 145.1 УК РФ) В: *Уголовное право*, 2008, № 6, с. 17-18.
7. ВОЛКОВ, Б.С. *Мотив и квалификация преступлений*. Казань, 1968, с. 130.
8. *Служебный подлог: учебное пособие*. В. В. РОМАНОВА. Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2017, с. 32.

ASPECTE REGULATORII PRIVIND OPERAREA APARATELOR DE ZBOR FĂRĂ PILOT

Constantin VOZIAN

Este bine cunoscut faptul că știința este într-o permanentă dezvoltare, iar apariția de noi tehnologii are loc cu o viteză inimaginabilă. Observăm cum devin realitate proiecte care cu câteva decenii în urmă păreau a fi desprinse din filme science-fiction.

Cele mai mari ascensiuni le putem observa în dezvoltarea utilajelor industriale, tehnologiilor militare, dezvoltarea de roboți și inteligență artificială. Un exemplu elocvent al ascensiunii de dezvoltare a tehnologiilor îl reprezintă apariția aparatelor de zbor fără pilot, sau cum este obișnuit să fie numite acestea – a *dronelor*.

Dezvoltarea acestor dispozitive a început mai mult ”din apă decât în zbor” și are originea încă de la sfârșitul secolului XIX, atunci când Nicola Tesla a construit și demonstrat prima minicorabie pilotată radio, fapt ce nu a rămas fără atenția oamenilor de știință din acea perioadă și ce a constituit un prim pas în dezvoltarea de mai departe a tehnologiilor controlate de la distanță.

Fiind inspirat de succesul fraților Wright, care au reușit pentru prima dată în istoria aeronauticii să efectueze un zbor dirijat cu un aparat de zbor cu motor, inginerul militar american Charles F. Kettering propune în anul 1910 dezvoltarea unui aparat de zbor controlat nu de factorul uman, ci de un mecanism de ceasornic. În pofida faptului că proiectul părea greu de imaginat pentru acele timpuri, constructorul a reușit să obțină finanțare din partea armatei SUA. Cu toate acestea, după un șir de eșecuri proiectul a fost retras, nefiind utilizat nici măcar în Primul Război Mondial. Respectiv, anul 1933 reprezintă perioada în care se consideră că a avut loc apariția a ceea ce în prezent este cunoscut ca aparat de zbor fără pilot. Anume în acest an inginerii britanici au construit primul aparat de zbor fără pilot care putea decola și ateriza și, respectiv, putea fi utilizat de mai multe ori. Ulterior au urmat invenții similare și ale altor mari puteri din acele timpuri (SUA, URSS, Germania), acestea fiind pe larg utilizate în cel de-al Doilea Război Mondial [1]. Cu toate că dronele au apărut și s-au dezvoltat în sectorul militar, utilizarea acestora în circuitul civil nu

poate fi neglijată, iar în ultima perioadă capătă o răspândire din ce în ce mai largă. Așadar, numărul acestora este într-o perioadă de continuă creștere. Dronele civile au apărut abia mai aproape de anul 2000, deosebindu-se semnificativ de cele militare.

Din momentul apariției aparatelor de zbor fără pilot, acestea au cunoscut o popularitate ascendentă. În acest sens, atestăm o creștere considerabilă a numărului de utilizări al dronelor civile în diverse activități, precum: cartografierea și topografierea teritoriului, operațiuni de căutare-salvare, agricultură, aerofotografiere, inspectarea rețelelor de comunicații (conduce, magistrale, fire etc.).

Avantajul utilizării aparatelor de zbor fără pilot, în raport cu alte dispozitive, constă în faptul că acestea permit economisirea resurselor financiare și pot fi utilizate în locuri greu accesibile, acolo unde factorul uman este imposibil de implicat (calamități naturale, incendii, zone cu relief greu accesibil, etc.). Cu toate că utilizarea dronelor în activități de genul respectiv aduce foarte multe beneficii, una din problemele majore care există la moment atât la nivel internațional, cât și regional și național, constă în faptul că nu există un cadru normativ clar care ar încadra în câmpul legal operațiunile aeriene cu astfel de dispozitive. În momentul actual, sunt întreprinse măsuri de reglementare a domeniului vizat de instituții internaționale, precum Organizația Internațională a Aviației Civile, Agenția Europeană de Siguranță a Aviației, cât și la nivel național de către majoritatea statelor în care fenomenul utilizării dronelor devine tot mai răspândit.

Preocupările statelor de a reglementa utilizarea dronelor au la bază intenția de a asigura siguranța terțelor persoane care ar putea avea de suferit de pe urma utilizării acestora, prin măsuri de asigurare a siguranței zborurilor aeronavelor civile și securității aeronautice, vieții și sănătății persoanelor, vieții private etc. Pe de altă parte, este necesar de creat condiții favorabile pentru utilizatorii de drone, astfel încât această tehnologie pe care o putem numi de-a dreptul un dispozitiv al viitorului aduce numeroase beneficii utilizatorilor și nu ar trebui să nu poată fi folosită sau să fie permisă cu restricții sau cerințe prea dure. Pentru aceasta, la elaborarea cadrului normativ pe domeniul respectiv, organele abilitate țin cont de numeroase criterii, printre care dimensiunile aparatelor de zbor fără pilot, zonele de spațiu aerian în care se utilizează, teritoriul deasupra căruia se efectuează zborul etc.

iar cerințele propriu-zise trebuie să fie direct proporționale riscurilor pe care dronele le prezintă.

În această ordine de idei, în studiul respectiv am analizat principalele abordări la nivel internațional privind procesul de elaborare a cadrului normativ de utilizare a aparatelor de zbor fără pilot. Așadar, necesitatea de a reglementa activitatea cu aparate de zbor fără pilot la bord („*Drone*”) reprezintă o preocupare atât la nivel național, cât și la nivel european și internațional. Scopul reglementării activității aparatelor de zbor fără pilot nu este de a interzice operarea acestora, ci, dimpotrivă, de a asigura un mediu favorabil pentru utilizarea lor, în contextul în care, pe de o parte, statele au obligația de a garanta siguranța zborurilor aeronavelor civile care transportă pasageri, mărfuri și, respectiv, implică vieți omenești, iar pe de altă parte, pentru a nu aduce atingere altor drepturi civile ale oamenilor cum sunt dreptul la viață privată, siguranța personală etc.

Îngrijorarea statelor și comunității civile nu este lipsită de sens. Multitudinea de activități în care pot fi utilizate actualele drone, specificul particular al planificării și efectuării misiunilor de zbor, caracterul dual (utilizare atât civilă, cât și militară) al noilor tehnologii au, în cazul instituțiilor guvernamentale cu atribuții în domeniu, caracterul unui examen de maturitate și fac din supravegherea activităților de zbor în care sunt implicate aceste noi echipamente de zbor o adevărată „piatră de încercare”.

Astfel, în contextul conștientizării riscurilor implicate de utilizarea necontrolată a noilor tehnologii, se pune din ce în ce mai acut problema stabilirii unor cerințe de certificare a echipamentelor, licențiere a personalului, limitelor de operare etc. care să permită comunității civile să monitorizeze nivelul de siguranță (asemănător sistemului implementat în cazul „aviației clasice”) al operațiunilor aeriene din această zonă. Suplimentar, normele urmează să stabilească cerințe pentru dotarea cu tehnologie de protecție, care să oprească zborul în zone interzise („*No fly zone*”), cum sunt aeroporturile, centralele nucleare, instalațiile energetice etc., precum și instrucțiuni pentru operator. De asemenea, pentru ca persoanele antrenate în utilizarea dronelor să poată cunoaște care sunt regulile minime pentru utilizarea acestora, sunt necesare măsuri pentru ca operatorii de drone să fie instruiți despre ce au și ce nu au voie să facă („*dos and don'ts*”).

Funcționalitatea și viabilitatea normelor ce reglementează utilizarea dronelor se datorează mecanismului de atragere la răspundere contravențională sau penală a persoanei care a încălcat norma, în funcție de caracterul faptei și al urmărilor prejudiciabile care au survenit. Așadar, scopul final pe care îl urmăresc statele prin elaborarea de cerințe pentru utilizarea dronelor nu constă în împiedicarea sau stagnarea dezvoltării ramurii respective, ci urmăresc obiectivul de a asigura, pe de o parte, desfășurarea operațiunilor cu aeronave fără pilot în diverse domenii, iar pe de altă parte, garantează asigurarea vieții și sănătății oamenilor, proprietății și vieții private, securității statale și, nu în ultimul rând, siguranței zborurilor și securității aeronautice.

Referințe:

1. The Johns Hopkins APL Technical Digest can be accessed electronically at www.jhuapl.edu/techdigest.

STATUTUL AGENTULUI SUB ACOPERIRE ÎN SISTEMUL SUBIECȚILOR PROCESULUI PENAL

Artiom ENI

Categoria de subiecți ai procesului penal este diferită de cea pe care o cunoaște dreptul penal [1, p. 75]. În accepțiunea dreptului penal, art. 21 Cod penal al Republicii Moldova atribuie calitatea de subiect persoanelor fizice și juridice, pasibile de răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunii. În dreptul procesual-penal în noțiunea de „subiecți” intră organele și persoanele care își desfășoară activitatea împreună în vederea realizării procesului penal, finalitatea căruia constituie rezolvarea conflictului născut din săvârșirea infracțiunii. Fiind suprapuse sferile celor două noțiuni, se observă că subiectul în sensul dreptului penal apare în persoana unui singur participant din categoriile organelor și persoanelor implicate în procesul penal, și anume, în persoana bănuțului, învinuitului și inculpatului [2, p. 103].

În conformitate cu prevederile art.1 alin.(1) Cod de procedură penală al RM, procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului Cod [4].

Astfel, din cuprinsul normei citate rezultă că, *lato sensu*, subiecții procesului penal sunt organele și persoanele ca titulari de drepturi și obligații, cu interese și atribuții diferite, stabilite de Codul de procedură penală. În literatura de specialitate, se menționează că pentru a deține calitatea de subiect al procesului penal se cer a fi întrunite cumulativ următoarele condiții:

- 1) exercitarea funcției procesuale;
- 2) prezența statutului procesual-penal, adică a totalității de drepturi și obligații;
- 3) participarea la raporturile juridice procesual-penale [2, p. 103].

În lumina acestor condiții, putem defini noțiunea de „subiecți ai procesului penal” ca fiind organele și persoanele care exercită o funcție procesuală, sunt titulari de drepturi și obligații suficiente pentru realizarea interesului procesual, și apar în raporturile de drept procesual penal în condițiile stabilite de Codul de procedură penală.

Doctrina procesual-penală mai relevă abordări legate de noțiunea de „participant al procesului penal” [3, p. 109]. Noțiunea de participant al procesului penal înglobează toți titularii care au un rol în vreo activitate procedurală, din rândul acestora făcând parte organele judiciare, părțile și alte persoane, accepțiune care îi recunoaște pe toți acei care iau parte la procesul penal. Potrivit doctrinei române, prin termenul „organ judiciar” se are în vedere instanțele de judecată, procurorul, organul de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală. Iar, potrivit doctrinei autohtone și legislației Republicii Moldova prin „organ judiciar” se înțelege instanța de judecată. Observăm că art. 6 pct. 29) Cod de procedură penală, definește noțiunea de parte în proces, și anume sunt persoane care în procesul penal exercită funcții de acuzare sau apărare în baza egalității în drepturi și a principiului contradictorialității [4]. Deja în funcție de interesul procesual promovat de către partea în proces, această categorie a subiectului în procesul penal se divizează în partea acuzării (procuror, organul de urmărire penală, partea vătămată, partea civilă și reprezentării lor) și partea apărării (bănuț, învinut, inculpat, apărător, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor). Mai există o categorie de subiecți ai procesului penal, care nu promovează niciun interes procesual și care au calitatea de alte persoane participante la proces (asistent procedural, grefier, consilier de probațiune, interpret, traducător,

specialist, expert, martorul, reprezentatul legal și avocatul acestuia). Analizând categoriile de subiecți ai procesului penal și condițiile legale cărora urmează să corespundă, are o importanță determinarea locului în sistemul acestora a agentului sub acoperire.

Legislația procesual-penală autohtonă operează cu termenul de investigator sub acoperire, iar agentul sub acoperire poartă mai mult o denumire comunitară a acestui subiect procesual, menținându-se esența și natura juridică a instituției respective. Potrivit art. 6 pct. 20 Cod de procedură penală, *investigator sub acoperire* este persoană oficială care exercită confidențial activitate specială de investigații, precum și altă persoană care colaborează confidențial cu organele de urmărire penală [*ibidem*]. Alte prevederi normative cu caracter procesual-penal nu definesc termenul de investigator sub acoperire, însă atât art. 136 alin. (4) Cod de procedură penală al Republicii Moldova, cât și art.30 alin. (4) din Legea privind activitatea specială de investigație, stabilesc cine poate fi desemnat în calitate de investigator sub acoperire. Astfel, investigatorii sub acoperire sunt angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne; Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție; Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției, ori sunt persoane antrenate pentru efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete. În contextul prevederilor precizate, rezultă că investigator sub acoperire în cadrul procesului penal poate fi un ofițer de investigații, special desemnat în acest scop, din cadrul instituțiilor enumerate *supra* sau poate fi o altă persoană antrenată pentru efectuarea investigației sub acoperire, care se numește colaborator confidențial în sensul art. 15 din Legea privind activitatea specială de investigație. Potrivit art.9 alin.(1) din Legea privind activitatea specială de investigație, ofițerul de investigații este persoana împuternicită care, în numele statului, efectuează măsurile speciale de investigații în conformitate cu legislația în vigoare. Iar, conform art.15 alin. (1) al aceluiași act normativ, colaboratorii confidențiali sunt persoane care, printr-un acord scris sau verbal, se obligă să ofere ofițerului de investigații informații, să participe la pregătirea și efectuarea măsurilor speciale de investigații, precum și să contribuie într-un alt mod, neinterzis de lege, la activitățile speciale de investigații [5]. Stabilind categoriile de persoane care pot fi desemnate

în calitate de investigatori sub acoperire și pornind de la esența investigației sub acoperire ca măsură specială de investigație, care constă în obținerea de date și informații cu privire la obiectul cauzei penale și persoanele la care se referă ordonanța procurorului, prin care se autorizează această măsură specială de investigație, agentul (investigatorul) sub acoperire se atribuie la categoria subiecților ai procesului penal. Sub aspectul dat, urmează a fi relevat că nu prezintă interes conceptual cine este persoana care se desemnează în această calitate, fie că este vorba despre ofițer de investigații, fie că despre colaborator confidențial. Oricum, ca esență, agentul sub acoperire este persoana care exercită o funcție procesual-penală, este titular de atribuții suficiente pentru realizarea interesului procesual și apare în raport de drept procesual-penal. Astfel, agentul sub acoperire ca subiect procesual contribuie la administrarea probelor în cadrul urmăririi penale. Unele din atribuțiile acestuia fiind stabilite de prevederile art. 136-138 Cod de procedură penală și art. 30 din Legea privind activitatea specială de investigație. Totodată, acesta participă la raporturile juridice procesual-penale, și anume, este subiectul nemijlocit care efectuează măsură specială de investigație sub formă de investigație sub acoperire, fiind în raport de subordonare cu procurorul care a autorizat-o, punând la dispoziția acestuia în totalitate datele și informațiile obținute. Pornind de la criteriul interesului procesual promovat care îl are agentul sub acoperire, persoana care exercită investigația sub acoperire, ne referim la ofițerul de investigație sau colaboratorul confidențial, urmează a fi catalogată la partea acuzării a procesului penal.

Referințe:

1. VOLONCIU, N. *Drept procesual penal*. București 1972, p.75.
2. DOLEA, I, ș.a. *Drept procesual penal*. Ed. a 3-a, rev. și completată. Chișinău, 2009, p. 103.
3. NEAGU, I. *Tratat de Drept procesual penal. Partea generală*. București: Global Lex, 2004, p. 109.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat la 14.03.2003, republicat în *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.248-251/699 din 05.11.2013, în vigoare din 12.06.2003.
5. Legea privind activitatea specială de investigație, nr. 59 din 29.03.2012, publicată în *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr. 113-118/373 din 08.06.2012, în vigoare din 08.12.2012.

PUNEREA LA DISPOZIȚIE A UNUI SPAȚIU PENTRU CONSUMUL DE DROGURI

Carmen-Elena ROȘU

Fenomenul drogurilor în România a început să dobândească în perioada actuală proporții deosebit de îngrijorătoare, care ar trebui să pună pe gânduri toți factorii implicați în prevenirea și contracararea flagelului morții albe. Se remarcă o severă accentuare a problematicii drogurilor traficate în mod ilicit pe teritoriul Statului român, cu precizarea necesară – și deloc liniștitoare – că numărul constatărilor efectuate, separat ori în comun, de către vameși și poliție nu identifică, niciodată și în nici o țară de pe mapamond, situații reale de trafic ilicit de droguri ce se desfășoară în mod efectiv de către organizațiile infracționale ori de persoane în interes propriu.

Masiva și surprinzătoarea implicare a cetățenilor români în comiterea infracțiunii de trafic de stupefiante, în continuă creștere, a făcut necesară o actualizare și o reglementare juridică mai amănunțită în această materie. Astfel a fost adoptată de către Parlamentul României Legea nr.143 din 26 iulie 2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, care a abrogat dispozițiile art. 312 din Codul penal în ceea ce privește produsele sau substanțele stupefiante, precum și alte dispoziții contrare.

Sub umbrela unui număr de 11 infracțiuni pe care le prevede Legea nr.143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, sunt incriminate practic toate faptele posibile, prin care s-ar putea încălca regimul legal al substanțelor și produselor stupefiante, psihotrope, cât și al plantelor ce conțin asemenea substanțe, cu alte cuvinte, regimul drogurilor [1, p. 78]. Într-adevăr, cele 11 infracțiuni care cuprind 55 de modalități normative prin care se poate încălca regimul drogurilor, plus unele forme agravate, vin să susțină ideea, că practic este acoperită toată plaja de fapte prin care s-ar putea încălca regimul drogurilor [2, p. 80]. Una dintre cele 11 infracțiuni stipulate de Legea 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri este punerea la dispoziție a unui spațiu pentru consumul de droguri, și care se regăsește incriminată în conținutul art. 5: „*Punerea la dispoziție, cu știință, cu orice titlu, a unei locuințe sau a unui local*

ori a oricărui alt loc amenajat, în care are acces publicul, pentru consumul ilicit de droguri ori tolerarea consumului ilicit în asemenea locuri se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi". Astfel, cum se poate observa din reglementarea făcută de legiuitorul român, infracțiunea de punere la dispoziție a unui spațiu pentru consumul propriu are un obiect juridic principal și un obiect juridic secundar. Obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale referitoare la sănătatea publică, ce sunt grav vătămate prin nerespectarea dispozițiilor juridice cu privire la consumul de droguri, iar obiectul juridic secundar constă în relațiile sociale referitoare la sănătatea fizică și psihică a persoanei, care ar putea deveni consumator sau consumator dependent de droguri. Obiectul material îl constituie drogurile de risc cât și drogurile de mare risc, enumerate în Tab.-anexă I-III ale Legii 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri. Lista cu substanțele și produsele stupefiante se găsește ca anexă la Legea nr. 143/2000, făcând parte integrantă din aceasta, iar prin includerea ei ca anexă, au rezolvat unele dificultăți întâlnite în practică în legătură cu aplicarea ex-art. 312 din Codul penal (infracțiunea de trafic de stupefiante), în sensul în care au existat cazuri de persoane care, deținând ilegal stupefiante, au încercat să le comercializeze, iar în fața instanței de judecată au invocat că nu aveau cunoștință de faptul că respectivele substanțe sau produse erau catalogate drept stupefiante și prin urmare instanțele de judecată au fost nevoite să constate aplicarea dispozițiilor art. 30 din Noul Cod penal privind eroarea de fapt.

Lista cuprinde un număr de patru tabele în care sunt înscrise toate drogurile și precursorii care se află sub control național. Astfel, în Tab. I și II au fost înscrise drogurile de mare risc (de exemplu: heroina, L.S.D., metadona, mescalina, morfina etc. în Tab. I și cocaina, codeina, fentanilul, hidromorfonul, opiul etc. în Tab. II). Tab.I conține un număr de 47 de droguri, Tab. II un număr de 111 droguri. Tab. numărul III cuprinde un număr de 70 de droguri de risc (de ex., canabisul frunze, hașișul sau rășina de canabis și hașișul lichid, diazepamul, meprobamatul, nitrazepamul, oxazepamul, fenobarbitalul etc.). Tab. IV cuprinde precursorii care se folosesc în laboratoarele clandestine pentru fabricarea ilicită a unor droguri. De exemplu, substanța chimică denumită anhidridă acetică (după Legea

nr. 143/2000) se folosește în procesul chimic al transformării morfinei în heroină. Datorită proprietăților precursorilor, de a fi strâns legate de producerea/transformarea unor droguri în alte droguri cu o altă formulă chimică, legiuitorul a hotărât ca acestea să fie puse sub control național, fiind prevăzute în Tab. IV, anexă la Legea nr. 143/2000. Printre alți precursori prevăzuți în tabelul numărul IV, mai menționăm: efedrina, ergomatrina, ergotamina, acidul lisergic, acetona, permanganatul de potasiu, toluenul etc.

Subiectul activ al infracțiunii nu trebuie să fie calificat, aceasta putând fi săvârșită de către orice persoană. Participația penală [3, p.315 și urm.] este posibilă atât sub forma coautoratului, cât și sub forma instigării sau a complicității. În cazul în care subiectul activ are calitatea de cadru medical sau face parte din categoria persoanelor care potrivit legii au atribuții în lupta împotriva drogurilor sau îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității publice, iar fapta a fost comisă în exercitarea acestei funcții, constituie circumstanță agravantă (art. 13 din Legea 143/2000).

Statul este subiectul pasiv principal al infracțiunii, iar subiectul pasiv secundar este persoana fizică care suportă consecințele ca urmare a săvârșirii faptei, fiindu-i afectată sănătatea.

Organizarea consumului de droguri pentru public este o faptă extrem de gravă, deoarece încalcă în mod flagrant interdicția consumului ilicit de droguri și contribuie la răspândirea flagelului toxicomaniei [4, p. 56]. Urmarea imediată a infracțiunii, – starea de pericol creată pentru sănătatea publică.

Legătura de cauzalitate trebuie să existe între fapta comisivă sau omisivă și urmarea socialmente periculoasă. Forma de vinovăție cu care se săvârșește infracțiunea de punere la dispoziție a unui spațiu pentru consumul de droguri nu poate fi decât intenția directă, deoarece făptuitorul prevede rezultatul faptei sale și urmărește producerea lui, iar în situația tolerării consumului de droguri, forma de vinovăție poate îmbrăca atât forma intenției directe cât și indirecte.

Tentativa infracțiunii nu se pedepsește [5]. Infracțiunea de punere la dispoziție a unui spațiu pentru consumul de droguri este o infracțiune continuă, prin urmare presupune și un moment al epuizării. Infracțiunea prevăzută la art. 5 este una de pericol, astfel că pentru existența ei nu se cere producerea vreunui rezultat.

Infrațiunea prevăzută de art. 5 se pedepsește cu închisoare de la 2 ani la 7 ani și interzicerea unor drepturi. Drogurile și alte bunuri care au făcut obiectul infrațiunii prevăzute la art.5 se confiscă, așa cum prevede art. 16 din Legea nr. 143/2000. Dacă acestea nu se găsesc, condamnatul este obligat la plata echivalentului lor în bani. Banii, valorile sau orice alte bunuri dobândite prin valorificarea drogurilor, de asemenea se confiscă și constituie venituri ale bugetului de stat.

Prin urmare, activitatea incriminată presupune, în primul rând, existența unui „anumit loc” – locuință, grădină, local, garaj, șalupa, etc. – aflat în folosința organizatorului, pe care acesta îl pune la dispoziția consumatorilor de droguri; în al doilea rând, informarea – directă ori indirectă – a unui cerc mai larg ori mai restrâns – de persoane, despre existența unui asemenea loc și facilitatea oferită de a consuma acolo droguri; și, în al treilea rând, asigurarea ambientului propice scopului și, de bună seamă, a discreției. Va fi irelevant pentru realizarea infrațiunii în această modalitate dacă drogurile ori instrumentarul trebuincios (seringi, pipe, plasturi etc.) sunt puse la dispoziție de organizator, de furnizori „calificați” ori ocazionali, sau aduse chiar de către consumatori, după cum este irelevant dacă organizatorul pretinde ori primește sume de bani sau alte foloase pentru serviciul prestat ori oficiază gratuit astfel de întruniri.

Nu va prezenta importanța împrejurarea că drogurile sunt consumate de toxicomani în colectiv (simultan) ori individual (separat). Conceptul „tolerare” a consumului de droguri presupune și el, la rândul său, existența unui loc – de tipul celui exemplificat mai sus – aflat în folosința sau la dispoziția autorului infrațiunii, în care acesta îngăduie administrarea ori autoadministrarea de droguri [6, p. 326]. Așadar, în această modalitate normativă gradul de implicare a autorului infrațiunii este mai redus, activitatea lui limitându-se la simpla permisiune de a i se folosi „locul” de către toxicomani pentru a consuma droguri. Nu prezintă importanță pentru realizarea infrațiunii dacă autorul îngăduie consumul de droguri mai multor persoane concomitent [7].

Referințe:

1. ABRAHAM, P. s.a. *Drogurile, reglementari internationale si interne*. Cluj-Napoca: Dacia 2004, p.78.
2. *Ibidem*, p.80.

3. MITRACHE, C., MITRACHE, C. *Drept penal român. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2010, p.315 și urm.
4. BULAI, C., FILIPAȘ, A., MITRACHE, C. *Instituțiile de drept penal*. București: Trei, 2001, p. 56.
5. Anterior intrării în vigoare a Legii nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în *Monitorul Oficial al României*. Partea I, nr.757 din 12 noiembrie 2012, legiuitorul sancționa tentativa infracțiunii prevăzută la art. 5 din Legea 143/2000.
6. DIMA, T. *Infracțiuni contra sănătății publice prevazute în legi extrapenale* (cu referire la droguri). Bucuresti: Lumina Lex, 2002, p.326.
7. *Ibidem*.
8. LITEANU, T., ȘTEFAN, T., STOICA, C. *Traficul de droguri. Repere. Dimensiuni și perspective*. București: ANI, 2005.
9. BOROI, A., NEAGU, N., RADU-SULTĂNESCU, V. *Infracțiuni prevăzute de Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri*. București: Rosetti, 2001.

PARTICIPAȚIA PENALĂ VS NEGLIJENȚA ÎN SERVICIU (art.329 CP RM): SCURT EXAMEN DE COMPATIBILITATE

Adrian POPENCO

Una din întrebările profilate atât în literatura de specialitate, cât și în practica judiciară rezidă în posibilitatea existenței participației penale în cazul infracțiunilor de neglijență în serviciu.

Aparent, răspunsul este unul simplu. *In concreto*, acesta transpare tranșant din conținutul prevederii înscrise la art.41 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1]), în corespundere cu care „se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate” (*subl. ne aparține*). De aici rezultă ideea că participația penală este posibilă doar în cazul infracțiunilor intenționate. I.Macari menționează că forma intenționată de vinovăție indică faptul că, în genere, participația este o unire a unui grup de persoane, care acționează într-o direcție, strâns legat printr-o unire internă, cu o voință unică îndreptată spre săvârșirea unei infracțiuni premeditate [2, p.204].

Din textul art.329 CP RM se desprinde fără echivoc că forma vinovăției cu care acționează făptuitorul la săvârșirea neglijenței în serviciu o constituie imprudența.

Prin urmare, ar rezulta că nu este posibilă participația penală în cazul infracțiunilor de neglijență în serviciu.

Totuși, studiul practicii judiciare în materia infracțiunilor reunite sub denumirea de neglijență în serviciu demonstrează lipsa unei coeziuni absolute față de problematica abordată. Bunăoară, este ilustrativ următorul fragment dintr-o speță din practica judiciară a Republicii Moldova: „...fără a nega faptul, că infracțiunea de neglijență în serviciu este una din imprudență (culpă), care în viziunea părții apărării exclude participația, s-a constatat că inculpații S.C. și M.D. au săvârșit-o în coautorat (subl. ne aparține), întrucât consecințele produse sunt rezultatul neîndeplinirii de către fiecare dintre ei nu numai a obligațiilor de serviciu strict determinate în legătură cu funcțiile deținute în perioada de referință, dar și ca rezultat al neîndeplinirii unor obligațiuni de serviciu comune pentru ambii...” [3]. Interesantă apreciere. Nu susținem o atare abordare. Aceasta nu concordă cu definiția legală a participației penale; or, legiuitorul a stabilit „negru pe alb” că participație poate fi doar la infracțiunile intenționate, dar nu și la cele imprudente. Tot așa și A.I. Rarog punctează că este imposibilă participația la infracțiunile din imprudență [4, p.218]. Fiind veritabile infracțiuni pasibile de săvârșire în exclusivitate din imprudență, faptele de neglijență în serviciu nu sunt susceptibile de săvârșire în participație penală. În aceste condiții, așa cum se relevă în doctrină, rezultatul cauzat din imprudență nu constituie rezultat al participației penale [5, p.64].

Într-o altă speță din practica judiciară, acuzatorul de stat a indicat în actul de învinuire următoarele circumstanțe de fapt: „P.Ș. având drept atribuții de serviciu aplicarea corectă a actelor normative și metodice, care reglementează procesul de documentare și evidență a mijloacelor de transport..., acționând în înțelegere prealabilă și de comun acord cu alte persoane (subl. ne aparține), constatând că mijlocul de transport de model „Audi Q7” cu numărul caroseriei WAUZZZ4F58N050128 nu a fost supus vămuirii, a acceptat înmatricularea acestuia eliberând certificatul de înmatriculare cu date false, cu indicarea caroseriei nr. WAUZZZ4F58N050128, care aparținea de fapt autoturismului de model „Audi A6C6”, prin ce, contrar prevederilor alin.(1) art.136 Cod vamal, a acceptat ilegal utilizarea mijlocului de transport, care nu a fost vămuț pe deplin și în

*așa mod a determinat la formarea către bugetul de stat a unui prejudiciu în proporții deosebit de mari” [6]. Drept răspuns la cele reflectate în rechizitoriu, instanța de judecată a reținut, inter alia, în sentința de achitare, precum că „...în ordonanța de punere sub învinuire, procurorul indică că în privința lui R.S., C.A. și P.Ș. există anumite probe că au săvârșit infracțiunea prevăzută de art.42, lit.b) alin.(2) art.329 CP RM, ceea ce ar presupune că fiecare din ei ar fi săvârșit o infracțiune în participație”. În continuare, instanța, în mod neclar, punctează: „În pofida acestui fapt din textul ordonanței nu este clar cine cu cine în participație ar fi săvârșit și în ce calitate, adică cine este autor, organizator, instigator sau complice, iar în rechizitoriu aceste circumstanțe pur și simplu lipsesc” [6]. Observăm ca fiind contradictorii statuările instanței. Pe de o parte, instanța notează critic, dar just, asupra celor reflectate de acuzatorul de stat în actul de învinuire și, în special, asupra reținerii eronate la încadrare a art.42 CP RM drept normă care desemnează participanții la infracțiune. Pe de altă parte însă, apare neclară nedumerirea instanței față de omisiunea acuzatorului de stat de a consemna cu exactitate rolul concret îndeplinit de fiecare din subiecți la săvârșirea neglijenței în serviciu. Acest lucru nici nu trebuia făcut, din moment ce comportamentul celor trei inculpați a fost încadrat în tiparul art.329 CP RM. Specificarea rolului juridic urma a fi făcută doar în ipoteza în care calificarea era alta, dar nu cea de la art.329 CP RM; or, așa cum am punctat *supra*, nu poate fi participație la infracțiunile din imprudență, în general, și la infracțiunile de neglijență în serviciu, în special. Din aceste motive, împărtășim în totalitate argumentele instanței de apel față de statuările eronate ale instanței de fond exprimate pe marginea existenței participației penale la comiterea neglijenței în serviciu: „...nu există participație la infracțiunile din imprudență, iar în cazul din speță fiecare inculpat la fiecare etapă de înmatriculare/reînmatriculare a avut calitatea de autor al infracțiunii, au săvârșit infracțiuni distincte, încălcând independent normele stabilite de fișa de post și la fiecare etapă au avut posibilitatea și cu certitudine a avut obligațiunea de descoperire a deficiențelor menționate în speță” [7].*

Totuși, cum trebuie apreciat rolul fiecărei persoane care și-a adus aportul la săvârșirea neglijenței în serviciu?

Răspunzând la această întrebare, Gh.Dărăngă și D.Lucinescu susțin că în cazul îndeplinirii defectuoase a îndatoririlor de serviciu, când mai multe persoane, acționând împreună, își îndeplinesc în mod defectuos aceste îndatoriri din culpă, fiecare va răspunde ca autor, fiindcă contribuția fiecăruia a concurat nemijlocit la producerea rezultatului [8, p.72]. Nu susținem afirmația potrivit căreia, aceștia urmează a fi considerați drept autori. În context, în doctrina română se relevă că coautoratul nu este posibil, atunci când poziția subiectivă a ambilor autori s-a caracterizat prin culpă [9, p.419].

În lipsa participației penale, fiecare dintre subiecți care se face vinovat de comiterea neglijenței în serviciu și care a cooperat cu celălalt la săvârșirea faptei infracționale urmează a fi tras la răspundere penală în baza art.329 CP RM în mod de sine stătător. Cu privire la acest aspect, X.Ulianovschi notează: „Dacă unii au cooperat din culpă, ea trebuie constatată la fiecare persoană care a cooperat, însă nu va exista participație propriu-zisă, ci o simplă cooperare materială, deoarece lipsește legătura subiectivă dintre participanți” [10, p.19].

În fine, S.Copețchi și I.Hadîrca menționează, cu drept cuvânt: „În cazul în care mai multe persoane cooperează la săvârșirea unei infracțiuni din imprudență, comportamentul acestora trebuie calificat de sine stătător. Fiecare persoană va răspunde, în limita vinovăției sale, pentru fapta săvârșită și urmarea prejudiciabilă cauzată” [11, p.304]. Elocvente, în acest sens, sunt acele cauze penale intentate în baza art.329 CP Republica Moldova, unde mai multe persoane figurează în postura de subiect al neglijenței în serviciu, fiecare din ele, pe bună dreptate, fiind trase la răspundere penală în mod de sine stătător pentru faptele sale [12; 13].

În cele din urmă, conchidem că potrivit legislației penale a Republicii Moldova instituția participației penale este incompatibilă cu neglijența în serviciu (cel puțin, la etapa actuală).

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. MACARI, I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală*. Chișinău: CE USM, 2002. 398 p.

3. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 24 iulie 2014. Dosarul nr.1ra-134/2014 .http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2835 (accesat: 24.05.2018)
4. РАРОГ, А.И. *Квалификация преступлений по субъективным признакам*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 304 с.
5. КУХТИНА, Т.В. Проблемы соотношения соучастия и неосторожного сопричинения в уголовном праве. В: *Вестник ЮУрГУ, Серия «Право»*, 2016, №1, с.62-66.
6. Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 26 februarie 2016. Dosarul nr.1-173/2016https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (accesat: 24.05.2018).
7. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 13 decembrie 2016. Dosarul nr.1a-591/2016 https://cac.instante.justice.md/apps/pdf_gene ator/base64/create_pdf.php (accesat: 26.05.2018).
8. VASILIU, T., PAVEL, D., ANTONIU, G. et. al. *Codul penal al Republicii Socialiste România. Comentat și adnotat. Partea specială. Vol.II*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1977. 696 p.
9. DIACONESCU, Gh., DUVAC, C. *Tratat de drept penal: Partea specială*. București: C.H. Beck, 2009. 1158 p.
10. ULIANOVSCI, X. *Participația penală*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000. 240 p.
11. COPEȚCHI, S., HADÎRCA, I. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.
12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22 februarie 2017. Dosarul nr.1ra-419/2017http://jurisprudenta.csj.md/searchcol_penal.php?id=8283 (accesat: 27.05.2018).
13. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017. Dosarul nr.1ra-985/2017 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9926 (accesat: 27.05.2018).

INCRIMINAREA FAPTELOR DE CORUPERE A ALEGĂTORILOR ȘI ALTOR INFRAȚIUNI ELECTORALE ÎN FRANȚA

Ghenadie TANAS

Datorită faptului că Republica Moldova din momentul obținerii independenței sale a preluat anumite concepte și rațiuni doctrinare ale dreptului francez, precum caracteristicile instituției președintelui statului, modelul mecanismului și aparatului de stat, diferite instituții ale dreptului civil ș.a., studierea legislației care incriminează coruperea alegătorilor și alte infracțiuni îndreptate împotriva exercitării drepturilor electorale, prezintă o importanță și interes aparte. În anul 1992 Franța a trecut de la vechiul Cod penal, care a fost elaborat în 1810 și pe parcursul a două secole a suferit câteva etape de modificări esențiale, la actualul Cod penal [1]. În cadrul Codului penal din 1992 nu se regăsesc incriminate infracțiunile politice și cele de natură electorală. Coruperea alegătorilor și alte atentate la drepturile electorale ale cetățenilor au fost preluate de Codul electoral francez [2], în cadrul unui capitol aparte (capitolul VII, articolele L.86 – L.117-1). Componentele incriminate de Codul electoral francez pot fi grupate în patru categorii:

1) participarea ilicită la alegeri (fără a avea acest drept) – L.86; L.88; L.91-L.93;

2) utilizarea contrar destinației a mijloacelor financiare alocate din contul bugetului de stat pentru finanțarea campaniei electorale a candidatului ori formațiunii politice – L.90 și L.91-1;

3) încălcarea (perturbarea) mersului alegerilor – L.96-L.104;

4) coruperea alegătorilor și falsificarea alegerilor (falsificarea documentelor de evidență și organizare administrativă, precum și a rezultatelor alegerilor în general) – L.87; L.94; L.95; L.106-L.109.

Codul electoral francez se remarcă prin meticulozitatea incriminării, însă în efortul său de incriminare acesta fragmentează componentele de infracțiune și, totodată, diluează mult din caracterul imperativ al normelor. În cele afirmate exemplificăm prevederile art. L.90 al Codului electoral [2], care incriminează fapta candidatului de „a folosi sau a permite utilizarea panoului său în alt scop decât prezentarea sa și a programului său politic, pentru mulțumiri sau

anunțul retragerii sale din cursă”. Același articol incriminează la alin.(2) fapta candidatului „de a acorda unei terțe părți locația sa de afișare”. În ambele cazuri, fiind stabilită sancțiunea unei amenzi de 9.000 euro. Dacă este să revenim la grupul al patrulea („coruperea alegătorilor și falsificarea alegerilor”) din categoria propusă supra, printre „noianul” de fapte incriminate de Codul electoral francez, un loc distinct îl ocupă infracțiunile de influențare a votului alegătorilor: fie prin „mită electorală” acordată unui subiect sau grup de subiecți (L.106); fie prin violență și amenințări (L.107); fie prin promisiuni necorespunzătoare făcute unui organ colegial (L.108).

Articolul L.106 [2] stabilește: „Orice persoană, care prin daruri în bani sau în natură, prin promisiuni de libertate, favoruri privind angajarea în sectorul public ori privat, sau obținerea oricăror alte beneficii speciale încearcă obținerea votului unei alte persoane, sau unui grup de persoane, fie direct, fie prin intermediul unui terț, a determinat sau încearcă să determine una sau mai multe dintre ele să voteze într-un anumit fel, se sancționează cu pedeapsa închisorii de până la 2 ani cu amendă de 15.000 euro”.

Ipoteza violentă a influențării opțiunii electorale este incriminată de articolul L.107: „Persoanele care prin agresiune, violență sau amenințări îndreptate împotriva unui elector, fie că îl fac să se teamă de a pierde locul de muncă, de pagube pricinuite lui, familiei ori averii sale, încearcă să-l determine să se abțină de la vot, sau încearcă să-i influențeze votul, vor fi pedepsite cu sancțiunea închisorii de până la 2 ani și amendă de 15.000 euro” [2].

Datorită fragmentării excesive a componentelor de infracțiune, despre care am vorbit deja art.L.108 incriminează ca infracțiune distinctă coruperea unui organ colegial (în totalitate sau în parte): „Orice persoană care influențează votul unui colegiu electoral, sau a unei părți din acest colegiu, prin daruri sau libertăți, prin promisiuni de libertăți sau favoruri administrative făcute unei comune ori unei colectivități/comunități de cetățeni, se va pedepsi cu închisoarea de până la 2 ani și cu o amendă de 15000 euro”. Legislația franceză stabilește la articolul L.109 sancțiuni duble pentru un „funcționar public” care comite fapte incriminate la articolele L.106-L.108.

Sub noțiunea de „funcționar public” se înțelege persoana investită cu anumite competențe, atribuții funcționale atât în cadrul procesului

electoral cât și în afara acestuia. Astfel, spre deosebire de legislațiile Germaniei, Marii Britanii și Austriei, legislația Franței nu reduce calitatea calificată a subiectului doar la scrutinul electoral sau referendum. În calitate de concluzii la cele analizate supra, trebuie să spunem că unele experiențe pozitive ale statelor cu un sistem democratic statornic pot fi preluate de Republica Moldova.

Îndeosebi merită atenție reglementările care responsabilizează alegătorul, îl motivează să conștientizeze opțiunea sa de vot, să lucreze asupra propriei educații (politice și juridice, deopotrivă), să se informeze de sine stătător și să combată opinia generală pe care o au formațiunile politice referitoare la capacitățile mai mult decât modeste ale alegătorului de a discerne între curentele politice și candidați. Alegătorul trebuie „educat” să renunțe la așteptarea „pomenelor electorale” făcute în cadrul campaniilor electorale.

În perioada actuală când diseminarea informațiilor false a căpătat amploare, așa-zisele „fake-news” difuzate în perioada finală a campaniei electorale sunt capabile să determine schimbări majore ale opțiunilor electorale. Momentul difuzării acestor false știri nu este ales întâmplător. Întregul proces de negare și tragere la răspundere a celor care au diseminat informațiile false durează în timp, iar de multe ori trecerea timpului face ca prejudiciul cauzat partidului sau candidatului să devină irecuperabil pentru imagine și popularitate.

Republica Moldova trebuie să-și fortifice legislația la acest capitol, în ceea ce privește incriminarea și pedepsirea „fake-news”, după modelul statelor occidentale.

Referințe:

1. Codul penal francez. Code pénal (dernière modification: 05.11.2017; édition 07.11.2017). [Accesat 05.05.2018] Disponibil: <http://codes.Droit.org/CodV3/penal.pdf>.
2. Codul electoral francez. Code électoral (dernière modification: 17.09.2017; édition 21.09.2017). [Accesat 05.05.2018] Disponibil: <http://codes.droit.org/CodV3/electoral.pdf>.

CONFISCAREA SPECIALĂ ÎN DREPTUL VAMAL

Andrei IOSIP

Evoluția iminentă a sistemului juridic din Republica Moldova și tendința asocierii acesteia cu Uniunea Europeană reprezintă două considerente importante ce condiționează o meditație profundă asupra instituțiilor de drept penal și rolului lor în sistemul legislativ contemporan. Una din aceste instituții este confiscarea specială, aplicată în dreptul vamal, în special în cazul infracțiunii de contrabandă. Vazută inițial ca o măsură de siguranță și reglementată tradițional în legislația penală, confiscarea specială își găsește pe larg aplicare atât în dreptul intern, cât și în dispozițiile internaționale.

Articolul 1 al Convenției Europene privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii, semnată la Strasbourg la 08 noiembrie 1990, prezintă „*confiscarea ca o măsură ordonată de o instanță judecătorească ca urmare a unei proceduri referitoare la una sau mai multe infracțiuni, măsură care conduce la privarea permanentă de acel bun*”. Pe plan intern, instituția confiscării speciale este reglementată de prevederile art. 106 Cod penal, fiind definită ca o pedeapsă complementară care constă în trecerea forțată și gratuită în proprietatea statului a tuturor sau a unei părți din bunurile care se află în proprietatea condamnatului și care au fost destinate, folosite sau rezultate din infracțiune prin una din următoarele modalități: a) utilizate sau destinate pentru săvârșirea unei infracțiuni; b) rezultate din infracțiuni, precum și orice venituri din valorificarea acestor bunuri; c) date pentru a determina săvârșirea unei infracțiuni sau pentru a-l răsplăti pe infractor; e) deținute contrar dispozițiilor legale; f) convertite sau transformate, parțial sau integral, din bunurile rezultate din infracțiuni și din veniturile de la aceste bunuri; g) care constituie obiectul infracțiunilor de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului.

Călăuzitoare în acest sens sunt și prevederile pct. 20 al Hotărârii Plenului CSJ nr.5 din 24.12.2010, „privind practica judiciară în cauzele referitoare la contrabandă, eschivarea de la achitarea plăților vamale și contravențiile vamale”, potrivit căreia „Mărfurile și obiectele care constituie obiectul contrabandei, pot fi confiscate în

beneficiul statului conform prevederilor art. 46 alin. (4) Constituția R. Moldova, art.106 Cod penal și art.162 Cod procedură penală.

Confiscarea specială se aplică persoanelor care au comis contrabanda. Pot fi supuse confiscării speciale și bunurile menționate la art.106 alin. (2) lit. c)-g) CP care aparțin altor persoane în cazul în care acestea le-au acceptat știind despre dobândirea, deținerea, transformarea ilegală a acestor bunuri sau despre faptul că sunt rezultate din infracțiuni. Litigiile privind drepturile asupra obiectelor recunoscute ca fiind corpuri delictive într-o cauză penală se vor examina în ordinea procedurii civile. Totodată, la aplicarea confiscării speciale este important de a ține cont de prevederile art. 46 Constituția Republicii Moldova – dreptul la proprietatea privată și protecția acesteia, or, dreptul de proprietate este consfințit la art. 46 alin. (3) Constituția Republicii Moldova și stipulează că averea dobândită licit nu poate fi confiscată și că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

În același timp, conform prevederilor Declarației Universale a Drepturilor Omului (art.17), Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (art.1 al Protocolului adițional nr.1), orice persoană are dreptul la proprietate atât singură, cât și în asociere cu alții, nimeni nu va fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa, orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Din dispozițiile legale expuse mai sus reiese două condiții obligatorii pentru ca averea să poată fi confiscabilă: - ca ea să fie în proprietatea condamnatului; - ca ea să intre sub incidența uneia sau mai multor situații prevăzute la art.106 Cod penal. Aceste două condiții urmează să fie motivate de către instanță în hotărârea sa de confiscare a averii.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, simpla faptă de încălcare a legislației nu este destulă pentru aplicarea măsurii de confiscare. Este necesar de stabilit dacă măsura de confiscare corespunde gravității situației create (Hotărârea CEDO din 06 noiembrie 2008 cazul Ismayilov contra Federației Ruse).

Așadar, pe lângă aplicarea prevederilor art. 106 Cod penal, pentru a trece forțat bunul proprietarului în proprietatea statului, această situație urmează a fi verificată prin prisma principiilor generale elaborate de jurisprudența Curții Europene: - dacă o așa imixtiune în

dreptul la proprietate este prevăzută de lege; - dacă urmărește un scop legitim; - dacă este necesară într-o societate democratică; - dacă este proporțională cu circumstanțele cauzei, cerințele generale ale societății, coroborate cu cerințele de a proteja drepturile de proprietate.

Totodată, este necesar de stabilit dacă măsura de confiscare corespunde gravității situației create (cauza *Ismaylov vs F.Rusă* din 06.11.2008). Confiscarea nu este o metodă de recompensare a prejudiciului statului, dar ca o măsură de siguranță și de pedepsire a inculpatului pentru comiterea infracțiunii incriminate (cauza *Bendenoun vs Franța* din 24.02.1994), la care instanțele trebuie să țină seama că acesta să nu fie vădit disproporțională față de natura și gravitatea faptei, raportat cu bunul supus confiscării.

Hotărârea pronunțată de CtEDO în cauza *Grifhorst c. Franței* oferă criteriile de apreciere cu privire la încălcarea art.1 din Protocolul nr.1 adițional la Convenție. În această cauză, instanța de contencios european a hotărât unanim încălcarea articolului 1 din Protocolul nr.1 adițional la Convenție (protecția proprietății) pentru natura disproporțională a sancțiunii (penalitate) constând în confiscarea sumei de bani plus o amendă egală cu o jumătate din sumă pe care a omis să o declare (225.000 guildeni olandezi, echivalentul a 116.828 euro), impuse petentului pentru omisiunea de a declara o sumă de bani autorităților vamale la granița dintre Franța și Andora.

În fapt, la data de 29 ianuarie 1996, în drum spre Franța, petentul a fost oprit de vameșii francezi. Fiind întrebat dacă are de declarat sume de bani, petentul a răspuns ca nu are. Vameșii au percheziționat autovehiculul acestuia și au găsit 500.000 guildeni olandezi, echivalentul a 233.056 euro. Toate sumele respective au fost confiscate întrucât petentul ar fi încălcat art.464 din Codul vamal francez. În speță, CtEDO a reținut faptul, că ingerința în cauză (confiscarea sumei de bani cumulată cu amenda) era prevăzută de legea franceză și urmarea un scop legitim – combaterea spălării banilor proveniți din traficul de droguri. Totuși, Curtea a notat, în primul rând, că nu există nici un indiciu în dosar că petentul a fost judecat sau condamnat anterior pentru spalare de bani. Unica infracțiune pretins comisă de acesta era nedeclararea deliberativă a sumei de bani aflate în posesie.

Totodată, Curtea a accentuat severitatea penalității impuse petiționarului, în particular confiscarea combinată a întregii sume de

bani aflate în posesie și amenda în proporție de 50% din suma respectivă, per total 349.584 euro. Astfel, Curtea a reținut faptul că sancțiunea impusă nu a fost proporționată cu pericolul social al faptei, nefiind păstrat un just echilibru între interesul general și drepturile fundamentale ale individului. Principiul proporționalității în impunerea sancțiunilor de către statele membre ale Uniunii Europene a fost statuat și prin jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene de la Luxembourg. Astfel, din cauza Comisiei c. Greciei rezultă că, în absența armonizării legislației comunitare, statele membre sunt competente să adopte aceste sancțiuni pe care le consideră necesare. Totuși CJCE a stabilit faptul că, atunci când statele membre utilizează de această competență, sunt obligate să se conformeze legislației comunitare și principiului proporționalității în virtutea căruia măsurile administrative și sancțiunile stabilite nu trebuie să depășească ceea ce este strict necesar pentru atingerea obiectivelor urmărite, iar procedurile de control nu trebuie să fie atât de disproporționată față de gravitatea încălcării încât aceasta să constituie un obstacol al libertății conferite de Tratatul Comunităților Europene.

În concluzie, conchidem că instituția confiscării speciale în dreptul vamal urmează fi aplicată proporțional încălcării admise sau comise de către individ, fără a se urmări exproprierea acestuia decât dacă aceasta necesitatea este dictată imperativ de circumstanțele cauzei coroborate cu normele legale aplicabile. Or, sancțiunea aplicată persoanei vinovate trebuie să aibă întâi de toate caracter educativ și nu aplicată în scopul lipirii arbitrare de proprietate.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională din 08.11.1990. În: *Tratate Internaționale*, nr.35/107 din 2006. Ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.914-XV din 15.03.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 43-45/281 din 28.03.2002.
2. Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională din 08.11.1990.
3. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 72-74/195 din 14.04.2009.
4. Decizia Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-477/18, pronunțată la 27 martie 2018.

5. CEDO; cauza Grifhorst vs Franței, hotărârea din 26 februarie 2009, www.echr.coe.int.
6. CEDO; cauza Moon vs Franța, hotărârea din 09 iulie 2009, www.echr.coe.int.

CONSIDERAȚII PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORULUI

Daniela ROMAN

Foarte mulți minori comit infracțiuni contra persoanei, infracțiuni privind regimul drogurilor, infracțiuni contra patrimoniului etc., situație ce reclamă o reacție socială pe măsură. Această realitate crudă i-a determinat pe autorii de specialitate să propună, iar pe legiuitor să adopte, o paletă largă de sancțiuni aplicabile minorilor infractori.

În acest sens, legiuitorul a stabilit că minorii au capacitate penală începând cu vârsta de 14 ani, iar în ceea ce-i privește pe minorii cu vârsta între 14 și 16 ani a instituit o prezumție relativă de lipsă a discernământului (*iuris tantum*). Prezumția poate fi răsturnată dacă se probează că au săvârșit fapta cu discernământ.

Începând cu vârsta de 16 ani, existența discernământului este prezumată, de asemenea, *iuris tantum*. Astfel, minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani și minorii care au împlinit această vârstă, dar nu au avut discernământ în momentul comiterii faptei prevăzute de legea penală, nu răspund penal. În reglementarea actuală, alegerea măsurii educative ce urmează a fi dispusă se face, în primul rând, după criterii obiective (dacă a mai săvârșit anterior o infracțiune ori dacă pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită de minor este de o anumită gravitate), cu luarea în considerare, în al doilea rând, a criteriilor generale de individualizare a pedepselor prevăzute în art. 74 NCP, care se aplică *mutatis mutandis* și în cazul individualizării măsurilor educative [1, p.304]. Regulile generale privind regimul sancționator aplicabil minorilor sunt cuprinse în art. 113-116 C. pen. Potrivit art. 113 C. pen.:

„(1) *Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal.*

(2) *Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.*

(3) *Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii?*

Din examinarea dispozițiilor art. 113 C. pen. rezultă trei situații în care se poate afla un minor care a comis o faptă prevăzută de legea penală, respective [1, p.330-333]:

a) la data săvârșirii faptei minorul are sub 14 ani, situație în care funcționează *prezumția legală absolută de incapacitate penală* a minorului;

b) în momentul săvârșirii faptei minorul are între 14 și 16 ani, situație în care acesta răspunde penal dacă se probează că a săvârșit-o cu discernământ. În acest caz, activează o *prezumție legală relativă de incapacitate penală* a minorului;

c) la data comiterii faptei minorul are între 16 și 18 ani, situație în care minorul răspunde penal. În această ipoteză intră în acțiune o *prezumție legală relativă de capacitate penală* (se presupune, până la proba contrarie, că minorul avea discernământ la data comiterii faptei prevăzute de legea penală).

Discernământul este aptitudinea minorului de a-și da seama de caracterul antisocial al faptei sale și de a-și manifesta conștient voința pe planul relațiilor interumane.

Existența discernământului cu prilejul săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală nu înseamnă și existența vinovăției, însă constituie o premisă pentru aceasta [1, p.332].

În raport cu legea penală, minorul care încheie o căsătorie înainte de a împlini vârsta de 18 ani, dobândind astfel capacitate de exercitare a drepturilor sale civile la fel ca majorul [art. 39 și art. 272 alin. (2) C. civ.] nu răspunde penal dacă *prezumția de existență a discernământului a fost răsturnată prin concluziile unui raport de expertiză* [1, p.305]. Minorul poate răspunde penal numai dacă elementul material (acțiunea sau inacțiunea) al laturii obiective, ce reprezintă conduita interzisă de legea penală, a fost efectuat, integral sau parțial, după împlinirea vârstei de 14 ani. Dacă numai rezultatul socialmente periculos s-a survenit după vârsta de 14 ani, minorul nu răspunde penal, pentru că existența condiției vârstei se apreciază la data efectuării elementului material al laturii obiective.

De asemenea, la fel ca în ceea ce privește actul obiectiv de conduită, și existența discernământului se stabilește în raport de momentul efectuării elementului material al infracțiunii.

Față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, în principiu, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Alegerea măsurii educative care urmează să fie luată față de minor se face, în condițiile art. 114 C. pen., potrivit criteriilor prevăzute în art. 74 din același cod.

Referințe:

1. NEAGU, N. *Instituții de drept penal*. București: Universul Juridic, 2014. p. 304.
2. ANTONIU, G., BOROI, AL., BULAI, B., MITRACHE, C., MITRACHE, CR., TEODORESCU, V., VASIU, I., VLĂȘCEANU, A. S.A. *Explicatii preliminare ale noului Cod penal*. Vol. II. București: Universul Juridic, 2011.
3. PĂUN, C.I., PASCU S.A. *Noul Cod penal comentat*. Partea generală, vol. I. p. 656.
4. ZOLYNEAK, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 1994, p. 854.

PRINCIPIUL MITIOR LEX

Drăgălin PĂDURE

Apărarea valorilor sociale esențiale ale societății împotriva infracțiunilor constituie scopul principal al legii penale contemporane. Acest scop se proliferază în politica penală a fiecărui stat prin elaborarea și implementarea unui mecanism juridico-penal prompt, suficient și relevant. Pedepsirea infractorilor este la fel de esențială precum reabilitarea acestora, iar principiul aplicării legii mai favorabile constituie primul pas spre o reintegrare de succes a condamnatului. Principiul activității legii penale presupune, ca regulă generală, aplicarea legii tuturor infracțiunilor săvârșite în timpul cât aceasta se află în vigoare: „Caracterul infracțional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală în vigoare în momentul săvârșirii faptei” (art.8 CP RM). Acest principiu este indisolubil legat de cel al legalității, care reprezintă o caracteristică specifică statului de drept: „Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni nici supus unei pedepse penale decât în baza unei hotărâri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală” (alin.(1) art.3 CP RM). Prin aplicarea legii penale în timp se înțelege

ansamblul de norme juridice penale ce izvorăsc din rațiuni de politică penală, prin care se reglementează modul de aplicare a principiului mitior lex în raport cu timpul săvârșirii infracțiunii și cu momentul tragerii la răspundere penală a celor ce au săvârșit infracțiuni. Problematika aplicării legii penale în situațiile de tranziție a determinat exprimarea a două curente de opinie diametral opuse: teza ultraactivității legii vechi, potrivit căreia în caz de tranziție se va aplica legea existentă în momentul săvârșirii infracțiunii, și teza retroactivității legii în vigoare, potrivit căreia în caz de situație tranzitorie se va aplica noua lege penală [1]. Aceste excepții se aplică în situațiile de tranziție determinate de succesiunea legilor penale, atunci când o infracțiune este săvârșită sub imperiul legii penale anterioare, însă făptuitorul este urmărit penal, judecat ori execută pedeapsa sub imperiul noii legi penale. Totodată, ținând cont de faptul că niciuna dintre cele două soluții nu este pe deplin echitabilă, nu răspunde exigențelor privind egalitatea de tratament juridic, s-a impus a treia soluție juridică, cunoscută sub denumirea de principiul mitior lex, principiu potrivit căruia în cazul situațiilor determinate de succesiunea legilor penale se va aplica legea penală mai favorabilă.

Instanțele judecătorești pot dispune aplicarea legii penale mai favorabile în intervalul cuprins între momentul săvârșirii faptei și momentul judecării definitive. Acest principiu este reflectat în art.10 și art.101 CP RM. Astfel, în conformitate cu alin.(1) art.10 CP RM, legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale. Totodată, aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive (art.101 CP RM) presupune că legea nouă, care intervine după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, prevede un regim sancționator mai blând decât cel aplicat de instanță, fie că este vorba de o categorie mai ușoară, fie, deși prevede o pedeapsă din aceeași categorie, aceasta are un maxim special mai redus. Mecanismul de aplicare a legii penale mai favorabile poate fi privit în două direcții:

1. Prima orientare doctrinară și jurisprudențială se bazează pe postulatul următor, legile se compară, dar nu se combină.

Pentru determinarea legii mai favorabile, trebuie să fie examinate și comparate între ele legile succesive sub raportul condițiilor de incriminare a faptei, de tragere la răspundere penală și de sancționare [2, p.71], fiind luată în considerare nu numai pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea săvârșită, dar și toate normele și instituțiile incidente în cauză și care influențează răspunderea penală a făptuitorului. Legea penală mai favorabilă se determină prin 1) compararea legilor succesive; 2) stabilirea în concret a legii mai favorabile și 3) aplicarea acesteia în ansamblu.

Prin urmare, se aplică legea cea mai favorabilă și nicidecum dispozițiile mai favorabile din legile succesive. O combinație a dispozițiilor mai favorabile dintre două legi succesive este hibridă și duce la crearea, pe cale judecătorească, a unei a treia legi (*lex tertia*), consecință inadmisibilă. Prin acest procedeu combinatoriu judecătorul își depășește atribuțiile sale și pătrunde nepermis în domeniul legislației realizând un abuz de putere, astfel că nu există niciun argument care să justifice îmbinarea a două sau mai multe legi penale. Acceptarea *lex tertia* ar însemna ca organele judiciare să exercite un atribut care nu le revine, intrând în sfera de competență constituțională a legiuitorului.

2. Potrivit celei de-a doua opinii, legea penală mai favorabilă se determină prin raportare la fiecare instituție care se aplică în mod autonom. Dacă încadrarea faptei s-a făcut după una dintre legi, care era mai favorabilă, aceasta nu exclude aplicarea dispozițiilor din cealaltă lege cu privire la alte instituții, dacă acestea sunt mai favorabile, independent de încadrarea juridică a faptelor după legea nouă sau după cea anterioară. Doctrina majoritară a fost și rămâne fidelă ideii de aplicare a legii mai favorabile în mod distinct pentru fiecare instituție autonomă. Interpretarea potrivit căreia legea penală mai favorabilă presupune aplicarea instituțiilor autonome mai favorabile, este de natură să înfrângă exigențele constituționale: nu se poate reține că o normă din Codul penal care reglementează cu privire la o anumită instituție de drept penal este independentă de legea căreia îi aparține. Prin urmare, trebuie să fie interzisă alternarea instituțiilor de drept penal din cele două legi, deoarece, în caz contrar, în aplicarea legii penale mai favorabile s-ar crea o discriminare pozitivă cu consecința creării unui privilegiu pentru infractorul care este judecat în perioada de tranziție a legii.

În practica de aplicare a legii penale algoritmul este următor:

– Mai întâi, se recomandă examinarea tuturor aspectelor privitoare la temeiul și condițiile tragerii la răspundere penală pentru infracțiunea săvârșită. În acest caz, va fi mai favorabilă legea care prevede astfel de condiții, dacă acestea nu sunt îndeplinite în fapt [3, p.2-4]. De asemenea, autorul român Fl.Strețeanu avertizează că este posibil ca, în legătură cu fapta săvârșită, una dintre legi să prevadă anumite condiții pentru tragerea la răspundere penală, anumite cauze care înlătură caracterul infracțional al faptei, răspunderea penală, aplicarea pedepsei sau executarea acesteia [3, p.2-4]. În astfel de situații, va fi mai favorabilă legea care prevede condiții speciale pentru tragerea la răspundere penală.

– În al doilea rând, dacă după examinarea acestor elemente nu se ajunge la determinarea legii mai favorabile, se analizează legile succesive sub aspectul sancțiunilor prevăzute pentru fapta săvârșită, fiind mai favorabilă, desigur, legea care prevede o pedeapsă mai ușoară. Pentru stabilirea pedepsei mai ușoare, se ține seama mai întâi de natura sancțiunii, când pedepsele sunt de aceeași natură, se ține seama de durata sau cuantumul acestora, adică de limitele maxime și minime prevăzute de lege.

Legea se recunoaște favorabilă dacă ea permite stabilirea și aplicarea unei pedepse mai ușoare pentru infracțiunea săvârșită.

Din practica CEDO am sintetizat următoarele concluzii:

1. Lex mitior este legea cea mai favorabilă acuzatului, ținând seama de situația acestuia, de natura infracțiunii și de circumstanțele în care a săvârșit-o. După stabilirea pedepselor care rezultă din legile aplicabile și în lumina faptelor cauzei, trebuie să se aplice legea care este efectiv cea mai favorabilă acuzatului (Scoppola împotriva Italiei) [4].

2. Dacă o lege penală mai severă nu se poate aplica în cazul actelor săvârșite înainte de intrarea sa în vigoare, atunci o lege penală mai favorabilă trebuie să se aplice actelor comise anterior, dar judecate ulterior intrării sale în vigoare. După stabilirea pedepselor care rezultă din legile aplicabile și în lumina faptelor cauzei, trebuie să se aplice legea care este efectiv cea mai favorabilă acuzatului (Maktouf și Damjanović împotriva Bosniei și Herțegovina) [5].

3. Pentru identificarea legii penale mai favorabile, trebuie să se recurgă la o comparație globală a regimului represiv al fiecăreia din

legile penale aplicabile în cazul acuzatului (metoda comparației globale), iar judecătorul nu poate efectua o comparație regulă cu regulă (metoda comparației diferențiate), alegând regula cea mai favorabilă din fiecare din legile comparate.

Referințe:

1. Decizia Curții Constituționale a României nr.265 din 6 mai 2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.5 din Codul penal privind admisibilitatea excepției de neconstituționalitate ridicată de Înalta Curte de Casație și Justiție (Secția penală în Dosarul nr.5714/118/2012). https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2014/05/Decizie_265_2014.pdf
2. CIOBANU, Gh. Aplicarea legii penale mai favorabile după intrarea în vigoare a Noului Cod penal. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși”, Târgu Jiu, Seria „Științe juridice”, 2015, nr.1, p.71-82. http://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2015-01/06_Gheorghe%20CIOBANU.pdf (accesat: 15.06.2018).
3. STRETEANU, Fl. *Documentare privind aplicarea în timp a legii penale în condițiile intrării în vigoare a Noului Cod penal*. București, Ministerul Justiției, 2012, 41p. <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2012/04/Aplicarea-legii.pdf>.
4. Case of Scoppola versus Italy (no.2) Application no.10249/03. Judgement of 17 September 2009. Strasbourg. <http://www.menschenrechte.ac.at/orig/095/Scoppola.pdf>.
5. Hotărârea CEDO din 18 iulie 2013 în cauza Maktouf și Damjanović împotriva Bosniei și Herțegovinei (Cererile nr. 2312/08 și 34179/08), Strasbourg). <https://www.legal-tools.org/doc/5e3c45/pdf/>.

TERMENUL DE FOLOSIRE RAȚIONALĂ ȘI INTERACȚIUNEA SA CU DREPTUL MEDIULUI ȘI DREPTUL DE PROPRIETATE

Mircea GLADCHI

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Termenul respectiv este folosit pentru prima dată în legislație în Legea cu privire la protecția mediului înconjurător din 16.06.1993 în articolul 1. Relațiile omului și societății cu mediul se reglementează de Constituție, de prezenta lege și de prevederile altor legi și acte legislative ce țin cont de problematica protecției mediului și folosirii raționale a resurselor naturale. Ce are presupune termenul de „folosință rațională” rămâne la discreția legiuitorului. Sintagma respectivă poate fi tălmăcită sau privită din mai multe puncte de vedere.

Un punct de vedere ar fi utilizarea unei resurse naturale în așa fel încât atingerea lui să nu prejudicieze nici mediul înconjurător, nici sursa respectivă de resurse naturale. O altă interpretare ar putea fi sub aspect economic, valorificarea rațională la maximum a resursei respective pentru a obține un venit cât mai impunător de pe o suprafață sau cantitate minimă. Dreptul la folosință ca atribut al dreptului de proprietate se manifestă diferit în funcție de bunul deținut în proprietate. Ca, de exemplu, Codul civil prevede posibilitatea limitării dreptului de folosință sau dispoziție a unor categorii de proprietari în funcție de bunurile care le au în posesie.

Doar că vorbim despre limitele dreptului de proprietate în general, există mai multe cazuri când aceasta este posibil. Doctrina prevede două divizări când discutăm despre limitele dreptului de proprietate, limitele obiective, sau materiale și limitele legislative.

Limitele materiale sunt definite de însăși întinderea în spațiu a obiectului limitând odată cu obiectul și ideea de drept de proprietate asupra lui. Limitele legislative sunt acele limite care statul le oferă pentru a proteja anumite valori sau alți subiecți de drept, ca de exemplu limitele dreptului de proprietate în probleme ce țin de dreptul de vecinătate (aici în mare parte este vorba despre limitarea dreptului de a folosință) sau limitele dreptului de proprietate în ceea ce ține de posibilitatea exproprierii terenurilor agricole (limitarea dispoziției) sau

restricția aplicată terenurilor agricole cu bonitate înaltă de a fi utilizate doar în scopul agricol, adică iarăși avem o restricție a folosirii bunului determinată de destinația terenului.

Subiectul respectiv este unul destul de important pentru abordarea problematicei noastre. Este necesar de menționat că deși relațiile legate de folosirea componentelor de mediu, având ca obiect resursele naturale, pot să se refere la obiectul dreptului civil și, prin urmare, pot fi raporturi civile. Acestea se explică prin faptul că expresia cu sens larg „folosirea componentelor de mediu” este legată problema dreptului de proprietate, dreptului de uzufruct, dreptului de servitute, dreptului de gaj etc. Însă referitor la dreptul mediului, avem ca obiect al raporturilor de mediu un drept specific, și anume, folosirea rațională. Instituirea acestui drept specific rezidă în faptul că realizarea unei protecții a factorilor de mediu, fără o reglementare a unei folosințe raționale a componentelor mediului nu ne poate oferi realizarea scopului general al dreptului mediului [1, p.31].

Ce este folosirea rațională – folosirea rațională trebuie să fie interpretată drept o folosire limitată a proprietarului în posesia unei resurse naturale, sau în cazurile când activitatea subiectului respectiv poate sau afectează nemijlocit mediul și prin activitatea acestuia exploativă poate produce deteriorări ale mediului ambiant.

Adică este vorba despre anumite limite impuse proprietarului sau posesorului de exploatare a unui bun care este sau ar putea afecta mediul ambiant. Aceste limite de obicei sunt impuse de către stat prin elaborarea legislației în domeniul respectiv. Alt termen care ar putea fi folosit, sau este folosit în acest aspect în doctrină și, după părerea noastră, mai reușit este „folosință oneroasă limitată” [2, p.13] sau folosință limitată în interes public [2, p.16]. Termenii respectivi de fapt redau caracterul acțiunilor din perspectiva persoanelor fizice sau juridice ce dețin în proprietate bunuri care ar putea afecta nemijlocit mediul înconjurător, sau exploatarea lor duce la afectarea nemijlocită a mediului înconjurător. *Folosința oneroasă limitată* exprimă caracterul restrâns al proprietarului de exploatare al bunului care o resursă naturală sau poate afecta mediul, într-un mod ce nu îi va permite exploatarea sa la maximum din cauza riscului de uzură sportivă sau deteriorare, sau imposibilitatea conservării resursei naturale sau a mediului înconjurător. *Folosința limitată în interesul public* exprimă

un alt aspect al fenomenului, dar tratat sub altă înclinație, adică observăm ca iarăși este vorba despre limitarea atributului de folosință, doar că aici avem indicarea scopului și faptul că limitarea respectivă se face în folosul comunității. Considerăm abordarea întrebării respective destul de interesantă și utilă pentru prezent. Folosința obiectivelor strategice pentru dezvoltarea normală a unei comunități pot fi puse în pericol din cauza necunoașterii sau abuzului care au loc în raport cu acestea. Exploatarea resurselor naturale fără o oarecare limită duce nemijlocit la epuizarea lor și la distrugerea calităților de mediu în care s-au format și au existat. Folosința rațională trebuie să fie un termen mai des utilizat, care ar permite publicului să atragă la răspundere proprietarii care, prin acțiunile proprii, duc la deteriorarea sau înrăutățirea condițiilor de mediu.

Referințe:

1. TROFIMOV, I., ARDELEAN, G., CREȚU, A. *Dreptul mediului*. Chișinău, 2015. 320 p.
2. WINTER, G. *Property and environmental Protection in Europe*. Europa Law Publishing, 2016. 363 p.

НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОЦИАЛЬНО-АДАПТАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС ОСУЖДЕННЫХ

Ирина КОНСТАНТИНОВА

С учетом положений действующего уголовного и уголовно-исполнительного законодательства Республики Молдова, в котором законодатель активно и методично применяет термин «*тюремное заключение*», использование устойчивого в доктрине выражения «*лицо, осужденное к лишению свободы*» считается устаревшим пережитком советского уголовно-исполнительного и исполнительно-трудового законодательства, вводящим в заблуждение правоведов, педагогов пенитенциарной системы и социальных работников. Именно поэтому нами в тексте исследования будет применяться выражение «*лицо, осужденное к тюремному заключению*», представляемое уместным, концептуально верным и законодательно оправданным решением.

Факторами успешной социальной адаптации лиц, осужденных к тюремному заключению, следует признать: (1) образование и (2) навыки межличностной коммуникации. Так, одним из основных средств исправления осужденных является **образование** [1, с.2-5]. Данный постулат вписывается в концепцию постоянного развития и усовершенствования уголовно-исполнительной системы, финальной целью которой является эффективное внедрение современных информационно-образовательных технологий [2, с.4-8].

Образование как средство исправления лиц, осужденных к тюремному заключению, – специально организованный в интересах лица, общества и государства, осуществляемый в учреждениях, исполняющих наказание в виде тюремного заключения, нормативно-урегулированный, управляемый и контролируемый активный процесс обучения и воспитания, направленный на нейтрализацию отрицательных черт характера, искоренение негативных потребностей (исправление), а равно последующую социальную адаптацию, сопровождающийся констатацией достижения лицом, получающим образование, установленных законодательством образовательных уровней (образовательных цензов). Итак, финальной точкой внедрения информационно-образовательных технологий является *социальная адаптация лиц, осужденных к тюремному заключению* [1, с.2-5]. Иным фактором успешной социальной адаптации следует признать **навыки межличностной коммуникации** лица, отбывающего наказание в виде тюремного заключения, так как за период его нахождения в социальной изоляции он утрачивает большую их часть с различными социальными группами, иными словами, не умеет общаться с лицами в условиях свободы. *Коммуникативное ограничение*, а подчас и *коммуникативная изоляция* приводят к неспособности лица, осужденного к тюремному заключению, к восстановлению навыков педагогической обучаемости.

Именно поэтому полагаем необходимым выводить на более качественный уровень выработку, коррекцию и закрепление психосоциальных навыков лица в целях повышения качества обучаемости и коммуникативности.

Образование осужденного является частью его адаптации и ресоциализации. В литературе адаптация означает процесс взаимо-

действия образовательной среды и обучаемого, обеспечивающий адекватный ответ со стороны обучаемого ко вновь появившимся образовательным условиям [3, с.3-4]. В свою очередь, *ресоциализация* означает процесс освоения индивидом социальных норм и культурных ценностей, не освоенных или недостаточно освоенных ранее, или радикально отличающихся от освоенных им ранее.

Этому предшествует разрушение ранее принятых ценностей и моделей поведения личности (*десоциализация*) [4, с.10]. Ресоциализация осуществляется изменениями установок индивида, целей, норм и ценностей жизни. Автор Н.А. Коновалова уточняет, что в случаях интенсивной ресоциализации осужденные подвергаются воздействию идей, противоречащих их прежнему мировоззрению. Если эти идеи прививаются, то коренным образом меняется не только поведение индивида, но и его восприятие жизни [4, с.10]. По результатам изучения педагогического опыта современной пенитенциарной системы [5, с.10] приходится констатировать следующие пробельности исполнительного законодательства в области развития и внедрения информационно-образовательных технологий: 1) отсутствует любая научно обоснованная технология использования современных средств социальной адаптации осужденных в процессе их непрерывного обучения; 2) существующие средства подготовки осужденных к тюремному заключению являются недостаточными и малоэффективными. На законодательном уровне были осуществлены две попытки идентификации приоритетов воспитательнообразовательного процесса осужденных: в 2003 [6] и в 2016 году [7]. Основная проблема, выявленная нами, состоит в низкой эффективности пенитенциарной системы в реализации цели наказания – *социальной реинтеграции осужденного лица и предупреждения совершения новых преступлений*.

Так, в части информационно-образовательного процесса как ныне существующий, так и предыдущий нормативно-правовые акты носят лишь декларативный характер. В то же время, приходим к выводу, что *дистанционное обучение лиц, осужденных к тюремному заключению*, полностью вписывается в цели, обозначенные в указанных документах на республиканском уровне и должно быть реализовано.

Дистанционное образование – это один из высокоэффективных способов, активно вовлекающих обучение с использованием информационных технологий в целях решения дидактических и теоретико-методологических задач, присущих данной форме обучения. По нашему мнению, **дистанционное обучение** – это *целенаправленный процесс интерактивного взаимодействия обучающихся и обучающихся между собой и со средствами обучения, индифферентный к их расположению в пространстве и времени и реализуемый в специфической системе.*

Характерными чертами дистанционного образовательного процесса являются: гибкость, модульность, экономическая эффективность, ориентация на потребителя, опора на коммуникационные и информационные технологии. В мировой практике сложилось три вида организации учебного процесса: а) учебный процесс, связанный с отсутствием контактов между преподавателем и обучающимся; б) учебный процесс, связанный с периодическими консультациями с использованием компьютера (преподавателя-консультанта); в) процесс педагогической поддержки обучаемого с помощью консультаций и проведение групповых занятий. Все три вида предполагают самостоятельное обучение, использование информационных средств, промежуточный и итоговый контроль.

Дистанционная форма обучения осужденных гуманитарным наукам и получения ими специфических специальностей возможна, и она уже практикуется многими вузами Республики Молдова. Вместе с тем, помимо главной проблемы законодательного вакуума и декларативности вышеуказанных норм права, в вопросе законной возможности получать такие виды образования для осужденных к тюремному заключению существует *проблема качества и доступности недостаточного дидактического материала*, используемого при обучении осужденного. В частности, кроме учебников и учебных пособий, необходимо работать с материально-техническими образцами и экспонатами, так как это нужно для обучения прикладным и техническим предметам в целях формирования базисных профессиональных компетенций. Лица, осужденные к тюремному заключению, ограничены в возможности передвижения, не могут воспользоваться своим

правом ввиду его законного ограничения посредством наказания в виде тюремного заключения.

Принимая во внимание вышеизложенные аргументы, полагаем целесообразным введение самостоятельной главы в Исполнительный кодекс Республики Молдова, посвященной общему и профессиональному образованию, профессиональному обучению лиц, осужденных к тюремному заключению.

В данной главе нужно закрепить положения, касающиеся дефиниции основных воспитательно-педагогических категорий; образования и его структурных элементов; принципов и механизма реализации прав и обязанностей лиц, осужденных к тюремному заключению, в области общего и профессионального образования, профессионального обучения; включения среднего профессионального образования в число основных средств исправления осужденных; регламентацию процедуры получения образования различных уровней либо его приостановки в случае водворения осужденных за допущение нарушения режима отбывания наказания в изолированные помещения.

Литература:

1. АЛЕЕВСКАЯ, А.О. Дистанционное образование в пенитенциарных учреждениях США. В: *Информационно-аналитический журнал «Ведомости уголовно-исполнительной системы»*, 2015, №4 (155). http://www.or.fsin.su/upload/territory/Or/PDF/vedomosti/PDF/2015/Ved%20UIS_4_2015.pdf (дата посещения: 10.06.2018).
2. АНДРЕЕВ, А.А., СОЛДАТКИН, В.И. *Дистанционное обучение: сущность, технология, организация*. Москва: Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.
3. АЛЕЕВСКАЯ, А.О. *Указ. соч.*
4. ГАЛЧЕНКОВА, И.С. *Адаптация учащихся и студентов к использованию информационных технологий в дистанционном образовании.*/ Дисс... канд. педагогич. наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика, педагогика образования и история образования, 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (информатика). Смоленск: Смоленский государственный педагогический университет, 2004. 196 с.
5. КОНОВАЛОВА, Н. А. Деятельность специалиста по социальной работе по созданию условий для ресоциализации осужденных в исправительном учреждении. В: *Информационно-аналитический журнал «Ведомости уголовно-исполнительной системы»*, 2015,

- №4(155).
http://www.or.fsin.su/upload/territory/Or/PDF/vedomosti/PDF/2015/Ved%20UIS_4_2015.pdf (дата посещения: 10.06.2018)
6. МОЛЧАНОВ, Н.А., ВЕРБИЦКАЯ, Н.О. *Высшее профессиональное образование осужденных в исправительных колониях лесной отрасли средствами дистанционных технологий*. УДК 376.6
<https://www.science-education.ru/pdf/2014/2/255.pdf> (дата посещения: 13.06.2018).
 7. Постановление правительства Республики Молдова № 1624 от 31.12.2003 Об утверждении Концепции реформирования пенитенциарной системы и Плана мероприятий на 2004-2020 годы по реализации Концепции реформирования пенитенциарной системы. В: *Официальный монитор Республики Молдова*, 2004, № 13-15. Утратило силу согласно Постановлению правительства РМ № 1462 от 30.12.2016. В: *Официальный монитор Республики Молдова*, 2017, № 50-59.
 8. Постановление правительства Республики Молдова № 1462 от 30.12.2016 года Об утверждении Стратегии развития пенитенциарной системы на 2016-2020 годы и Плана действий по ее внедрению. В: *Официальный монитор Республики Молдова*, 2017, № 50-59.

CONTRADICTORIALITATEA ȘI EGALITATEA ARMELOR LA ETAPA PREZENTĂRII MATERIALELOR DE URMĂRIRE PENALĂ

Tatiana VIZDOAGĂ

Potrivit art. 293 Cod pr.pen. după verificarea de către procuror a materialelor cauzei, atunci când din probele administrate rezultă că există fapta prejudiciabilă, a fost constatat făptuitorul și s-a stabilit că acesta poartă răspundere penală, se va realiza, după caz, punerea lui sub învinuire; dacă acțiunea nu a fost îndeplinită în cursul urmăririi penale, apoi se va purcede la întocmirea rechizitoriului prin care se va dispune trimiterea cauzei în judecată sau, dacă făptuitorul a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, doar se va întocmi rechizitoriul prin care se va dispune trimiterea cauzei în judecată.

În afară de acestea, legiuitorul obligă procurorul să aducă la cunoștință învinuitului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și reprezentanților lor despre terminarea urmăririi penale, locul și termenul în care ei pot lua cunoștință de materialele cauzei. Vom avea în vedere că prezentarea materialului de urmărire penală constituie acțiunea procesuală prin care înainte de întocmirea rechizitoriului și trimiterea cauzei în judecată, procurorul pune la dispoziția învinuitului întreg materialul dosarului, pentru ca acesta să-l cunoască și să facă, eventual, cereri noi sau declarații suplimentare.

Existența instituției procesuale a prezentării materialului de urmărire penală învinuitului constituie o garanție că acesta poate combate, încă din faza urmăririi penale, acuzarea ce i s-a adus. În sursele de specialitate s-a pus accentul pe dreptul învinuitului de a lua cunoștință de materialele urmăririi penale împreună cu apărătorul său, mai cu seamă că cunoașterea pieselor dosarului este urmată de analiza critică a probelor efectuată împreună cu un avocat, specialist al dreptului [1, p.506]. Prin urmare, dacă legiuitorul obligă organele de urmărire penală să afle adevărul, administrând probe, atât în favoarea, cât și în defavoarea învinuitului, urmărirea penală nu s-ar considera completă dacă acesta nu ar lua cunoștință de materialul probator care s-a administrat în cauză, pentru a putea să-și realizeze drepturile

garantate de art.66 Cod pr.pen. Dată fiind importanța instituției prezentării materialului de urmărire penală pentru realizarea dreptului la apărare al învinutului, legiuitorul a considerat-o ca fiind un drept al acestuia, dar, în același timp, și o obligație impusă organului oficial.

Potrivit practicii constante a CtEDO, titularul sarcinii probei în procesul penal este persoana care susține actul de acuzare, întrucât acuzatul este prezumat nevinovat până la proba contrară.

Din aceeași premisă generată de prezumția nevinovăției. Curtea a mai dedus o valență: *„acuzatul nu trebuie să dovedească nimic, putând adopta o conduită pasivă, are dreptul totuși de a urma un asemenea comportament, dar nu și obligația, astfel că poate renunța la acest drept și poate merge până acolo încât să facă probă susținerilor sale”*. În plus art. 6 paragr. 1 din Convenție impune ca în procesul penal autoritățile de urmărire să comunice apărării toate probele pertinente aflate în posesia lor, atât cele care acuză, cât și cele care înlătură acuzația adusă celui urmărit. Posibilitatea indirectă pur ipotetică pentru cel învinuit sau inculpat de a discuta argumentele acuzării inserate în textul unei decizii judiciare, nu poate fi admisă ca echivalentul valabil al dreptului acestuia de a le combate în mod direct [2, p.497]. Și în Statutul Curții Penale Internaționale de la Roma este prevăzut expres că sarcina probării vinovăției acuzatului este asupra procurorului. În acest context, se menționează că organele de urmărire penală nu vor putea respinge apărările acuzatului ca nedovedite, ci doar ca neîntemeiate după verificarea lor prin administrarea de probe [3, p.373]. Prin urmare, chiar dacă organele de urmărire penală au administrat probe din care ar reieși existența faptei și a vinovăției, nu se trece sarcina contraprobei asupra învinutului, deoarece fiind subiecți oficiali desemnați prin lege pentru a realiza probatoriul le revine și această obligație, iar celelalte părți pot cere cercetarea unor probe adiționale care nu au fost administrate de organul de urmărire penală, însă prezintă importanță pentru cauză.

Pentru a se lua cunoștință de materialele urmăririi penale, ele se prezintă cusute în dosar, numerotate și înscrise în borderou.

La cererea părților, vor fi prezentate și corpurile delictive, vor fi reproduse înregistrările audio și video, cu excepția cazurilor prevăzute în art.110 Cod pr.pen. Dacă dosarul penal are mai multe volume, acestea se prezintă concomitent pentru a se lua cunoștință de

materialele respective ca persoana care se familiarizează cu ele să poată reveni la oricare din aceste volume de mai multe ori.

Pentru a se lua cunoștință de dosarele voluminoase, procurorul, printr-o ordonanță, poate întocmi un grafic, coordonat cu apărătorul, prin care stabilește data și numărul volumelor pentru studiere. Termenul pentru a se lua cunoștință de materialele urmăririi penale nu poate fi limitat, însă în cazul în care persoana care ia cunoștință de materiale abuzează de situația sa, procurorul fixează modul și termenul acestei acțiuni, considerând volumul dosarului.

În speța *AOA Neftyanaya Kompaniya Yukos c. Rusiei*, suplimentar la principiile generale relevate pe marginea art. 6 §3 lit. b), Curtea a specificat că fiecare acuzat în virtutea Convenției trebuie să beneficieze de facilitățile necesare apărării sale, inclusiv de a lua cunoștință de rezultatele investigațiilor desfășurate pe durata întregului proces. Cu referire la circumstanțele speței, Curtea a stabilit că obiectul unuia din procese în care a fost antrenat reclamantul, este cererea Ministerului Finanțelor fundamentată pe două rapoarte de audit financiar, precum și probele prezentate de autoritatea specializată din subordinea ministerului, documente care *per total* numărau mai mult de 43 mii de pagini; în vederea satisfacerii exigențelor art. 6 §3 lit. b), reclamantului urma să-i fi fost pusă la dispoziție oportunitatea reală de a studia în întregime documentele respective și de a pregăti apărarea în termene rezonabile în baza acestor probe pentru examinarea în fond a cauzei [4, p.26]. Astfel, organul oficial va crea învinuitului posibilitatea pentru a avea timpul material suficient la dispoziție în vederea luării de cunoștință de întregul material în cele mai bune condiții, fiind interzisă limitarea timpului în scopul de a-l împiedica pe inculpat să-și exercite acest drept. Învinuitul și apărătorul lui pot propune sau invoca probe, pot solicita excluderea din dosarul cauzei a probelor administrate cu încălcări sancționate prin dispozițiile art. 94 Cod pr.pen.

În concluzie, menționăm că anume cunoașterea de către învinuit și apărătorul lui a învinuirii formulate, dar și accesul la întregul material probator acumulat pe parcursul urmăririi penale, garantează esența procesului judiciar – contradictorialitatea și egalitatea armelor.

Numai astfel va fi posibil duelul dintre acuzare și apărare în fața instanței, prin confruntarea de opinii și argumente legate de soluția pe

care trebuie să o adopte judecătorul, doar așa se va putea ajunge la aflarea adevărului. Din ciocnirea permanentă, pe bază egală, a intereselor contrare, instanța va putea face o apreciere imparțială numai după cunoașterea exactă a tuturor pozițiilor și argumentelor invocate. Doar cunoscând probatoriul acuzării, cu argumentarea sau dezmințirea lui, partea apărării își va putea desfășura activitatea sa procesuală. Pe parcursul unei asemenea competiții, este asigurată cercetarea deplină, sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei și aprecierea echidistantă de către judecată a faptei incriminate și a vinovăției celui acuzat.

Referințe:

1. TEODORU, Gr. *Tratat de Drept procesual penal*. Ed. a 3-a. București: Hamangiu, 2013.
2. BÂRSAN, C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*. București: All Beck, 2005.
3. PUȘCAȘU, V. *Prezumția de nevinovăție*. București: Universul Juridic, 2010.
4. POALELUNGI, M., SÂRCU, D. În: *Manualul judecătorului în cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013.

**PRACTICI NETRADIȚIONALE ALE ALTOR STATE
ÎN ASIGURAREA ACȚIUNII CIVILE**

Veaceslav BOTNARI

Aplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii atât în Republica Moldova, cât și în alte state în cadrul unui proces civil cu scopul de a asigura executarea efectivă a unei hotărâri judecătorești definitive. Conform articolului 175 alin.2 Cod de procedură civilă al RM, *Judecătorul sau instanța dispune, la cererea participanților la proces, aplicarea și a altor măsuri de asigurare a acțiunii care să corespundă scopurilor specificate la art.174. Pot fi admise concomitent mai multe măsuri de asigurare a acțiunii, dacă valoarea bunurilor sechestrate nu depășește valoarea acțiunii*. Așa cum rezultă expres din conținutul normei suscitată, părțile sunt libere să solicite instanței aplicarea unui spectru nelimitat de măsuri asigurătorii, iar instanța are suport juridic de a le admite. Totuși, practica judiciară autohtonă denotă aplicarea cu precădere a unui număr foarte limitat de măsuri asigurătorii printre

care: sechestrul, interdicția de înstrăinare, suspendarea actului. Evident că popularitatea acestor măsuri se datorează în primul rând și faptului că, în marea lor parte, cauzele civile se referă la încasarea unor sume sau contestarea unor acte, iar solicitanții consideră suficientă aplicarea acestor măsuri în calitate de instrumente pentru a asigura posibilitatea executării unei hotărâri favorabile în viitor. Însă nu putem nega nici reticența participanților la proces, dar și a instanței de a admite măsuri de asigurare care ies din practica obișnuită pe respectivele cauze.

În cele ce urmează, am dori să abordăm unele exemple din practica judiciară străină, cu precădere din sistemul de drept anglo-saxon în vederea identificării unor practici mai puțin obișnuite în Republica Moldova în materia asigurării acțiunii civile. În acest sens, putem aduce drept exemplu de procedură care, în opinia noastră, ar putea să se regăsească și în legislația Republicii Moldova. Astfel, în Marea Britanie există posibilitatea admiterii solicitării de aplicare a măsurilor de asigurare a acțiunii solicitate, însă doar pentru o scurtă perioadă de timp, la discreția instanței, cum ar fi 7-14 zile [1, p.12].

Concomitent cu admiterea solicitării, instanța fixează o ședință cu înfățișarea ambelor părți, în care fiecare parte își va expune poziția în fața instanței cu privire la chestiunea de menținere a măsurilor de asigurare. În funcție de argumentele expuse în contrariu în fața instanței cu privire la chestiunea de asigurare a acțiunii, instanța va putea decide asupra menținerii acestor măsuri și pentru restul procesului, fie va dispune anularea acestora.

Având în vedere că legislația națională obligă instanța să examineze cererea de asigurare a acțiunii chiar în ziua depunerii, este evident că în situația depunerii cererii prin cancelaria instanței de judecată, cealaltă parte nu are posibilitatea să se expună și atunci instanța trebuie să ia o decizie imediat executorie pentru tot restul procesului, bazându-se doar pe explicațiile uneia dintre părți.

Cealaltă parte este de principiu obligată să conteste încheierea instanței pentru a-și expune poziția. Introducerea unui asemenea mecanism, aplicarea căruia poate fi lăsată la discreția instanței, ar menține, pe de o parte, caracterul urgent al instituției asigurării acțiunii, dar ar consolida, pe de altă parte, principiul contradictorialității.

Un alt instrument, de această dată în legislația Suediei, constă în

posibilitatea acordată persoanei care consideră că în privința sa ar putea fi dispuse măsuri de asigurare a acțiunii, de a depune anticipat poziția sa referitor la o asemenea chestiune. Este de menționat că faptul depunerii unei asemenea referințe anticipate pe marginea chestiunii de asigurare a acțiunii cât și conținutul acesteia, va rămâne confidențială pentru ceilalți participanți la proces până când nu va fi depusă o cerere de asigurare a acțiunii. Această posibilitate acordată părții ce poate fi afectată de aplicarea măsurilor de asigurare ca și în exemplul precedent, vine să confirme principiul contradictorialității.

În ce privește măsurile de asigurare a acțiunii propunem spre examinare *cauza Bank St. Petersburg OJSC vs Vitaly Arkahgelsky* [2] în care Curtea de Apel în Marea Britanie a dispus în calitate de măsură de asigurare de a interzice reclamantului recunoașterea și executarea pe teritoriul Marii Britanii a unei hotărâri judecătorești irevocabile emisă în Federația Rusă până la examinarea cauzei aflate pe rolul instanței Marii Britanii. Pârâtul a motivat solicitarea unei asemenea măsuri de asigurare prin faptul că acea hotărâre a fost obținută de reclamant prin fraudă, și după inițierea mai multor cauze între aceleași părți, dar în diverse jurisdicții, ambele părți au ales ca instanțele Marii Britanii să dețină competența exclusivă de a soluționa litigiile existente între părți. Inițial, solicitarea pârâtului în admiterea unei asemenea măsuri a fost respinsă de instanța de fond, motivând că o asemenea măsură ar fi o ingerință în jurisdicția unui alt stat.

Totuși, instanța de apel, admițând contestația pârâtului a dispus aplicarea acestei măsuri și a explicat că o asemenea măsură nu afectează jurisdicția străină, ci doar pe reclamant, căruia nu i se permite să continue anumite proceduri de recunoaștere și executare silită a hotărârii emisă de instanța din Federația Rusă, precum și să nu inițieze alte proceduri noi în acest sens. Așa cum explică și practicienii din Marea Britanie, o asemenea măsură este deosebit de rară, fiind pentru prima dată emisă în 1928 și urmată de foarte puține ori până în cauza sus descrisă [3]. Într-o altă cauză examinată de instanțele judecătorești din Mare Britanie – *AB vs CD* [4] – reclamantul a solicitat obligarea pârâtului de a executa contractul până la finalizarea examinării în fond a cauzei. La originea cauzei se aflau raporturile contractuale între părți în baza cărora reclamantul primea de la pârât un drept (licență) de a face comerț online pe o anumită piață.

După o anumită perioadă de derulare a contractului, pârâtul i-a comunicat reclamantului că va înceta furnizarea dreptului la licență reclamantului. Conform condițiilor contractuale prejudiciile pe care reclamantul le putea solicita de la pârât în cazul neexecutării contractului erau limitate. Disputele între părți urmau a fi soluționate în arbitraj. Astfel, reclamantul s-a adresat în arbitraj cu solicitarea de a obliga pârâtul la executarea contractului. În același timp, a depus în instanță solicitarea de a obliga pârâtul să execute contractul până când arbitrajul se va expune în fond asupra pretenției sale. În motivarea solicitării s-a invocat că în măsura în care prejudiciile ce pot fi solicitate de reclamant de la pârât pentru neexecutare Contractului sunt limitate, atunci, chiar dacă arbitrajul îi va da câștig de cauză, o ulterioară acțiune în compensarea prejudiciilor nu ar fi pe măsură să repare prejudiciile ce ar putea fi cauzate acestuia.

Astfel, pentru a se asigura că nu va suferi un prejudiciu ce nu va putea fi reparat prin admiterea pretențiilor sale în arbitraj, dar nici printr-o acțiune ulterioară în compensarea prejudiciilor, a fost înaintată o asemenea solicitare. Este de menționat că în instanțele naționale, admiterea unei asemenea măsuri de asigurare ar fi din start interpretată ca fiind similară cu obiectul acțiunii și deci nu va putea fi admisă.

În Marea Britanie, în prima instanță aplicarea acestei măsuri de asigurare a fost refuzată însă motivând că compensarea prejudiciilor materiale ce vor surveni va fi un remediu suficient pentru a-l repune pe reclamant în drepturi. Curtea de Apel însă a emis o altă soluție explicând că: obligația primară a unor părți contractante este de a executa contractul, iar obligația de a plăti despăgubiri pentru neexecutare este una secundară. În același timp, înțelegerea de a limita răspunderea pecuniară a părților pentru neexecutarea contractului nu poate fi o scuză pentru a nu executa. Astfel, Curtea a menționat că ar fi injust ca să nu impună această măsură de asigurare în situația în care una dintre părți în mod grosolan și cinic încalcă contractul, iar cealaltă parte va fi în imposibilitate de a-și repara prejudiciile real suportate.

În continuare, vom prezenta o cauză [5, 6] noncomercială în care soția și copilul de 9 ani al unui bărbat, acuzat și condamnat de hărțuire sexuală a unor alți copii, au solicitat măsură de asigurare sub forma interdicției de a se apropia mai aproape de 100 m de locuința, automobilul sau alt loc unde se află ea sau copilul, precum și

interdicția de a o filma sau fotografia pe ea, copilul, casa sau automobilul în care se vor deplasa. Interdicția a fost aplicată față de două persoane necunoscute (reporteri/paparazzi), dar a căror fizic a fost descris de solicitantă. O perioadă îndelungată măsura de asigurare a fost menținută fără a fi cunoscute persoanele în cauză, iar reclamanta întreprindea numeroase tentative de a identifica acele persoane.

După ce soțul reclamantei a revenit în casă, măsurile de asigurare au fost menținute în aceeași formulare. Instanța a constatat că de protecția pe care a instituit-o asupra reclamantei și copilului se va bucura și soțul acesteia în timpul când vor fi în apropierea lor, totuși a argumentat că acest aspect nu înlătură motivele pentru care măsurile au fost instituite, și că, prin menținerea măsurilor aplicate, va asigura dreptul la viață privată și de familie al reclamantei și copilului ei, care, datorită soțului, și mai ales în apropiere de acesta s-ar putea să fie supuse unei hărțuiri din partea persoanelor necunoscute.

În fine, vom prezenta o cauză relativ recentă în care a fost dispusă o măsură inovativă asigurătorie sub forma de obligație a pârâtului de a comunica din timp reclamantului despre intenția sa de a înstrăina sau angaja în oricare ale raporturi oarecare bunuri ale sale. Această măsură de asigurare a fost dispus în *cauza Holyoake și alții vs Candy și alții* [7]. În efectul acestei măsuri, reclamantul care va cunoaște despre eventuala înstrăinare a bunului reclamantului, va putea în funcție de efectul pe care îl va avea această înstrăinare asupra patrimoniului debitorului să solicite instanței o interdicție de înstrăinare (sechestr) asupra aceluși bun.

Deși pare a fi o măsură lipsită de eficacitate, totuși dat fiind faptul că este una mai puțin invazivă, obținerea acesteia necesită argumente mai puțin convingătoare și mai puține probe decât ar fi fost necesare pentru obținerea unei interdicții de înstrăinare (sechestr), ceea ce poate fi uneori convenabil participanților. Noutatea acestei măsuri, în jurisprudența Marii Britanii, consta în faptul că este dispusă de una singură. Anterior, asemenea măsuri erau dispuse împreună cu altele, cum ar fi interdicțiile de înstrăinare, obligația de a comunica despre toate proprietățile ș.a. În urma examinării hotărârilor sus-expuse putem constata că deși jurisprudența Marii Britanii oferă exemple destul de netriviale pentru realitățile Republicii Moldova, aplicarea unor asemenea instrumente este însoțită de o motivare deosebit de

minuțioasă care nu lasă loc de dubii și interpretări părților la proces și care oferă o explicație concludentă celor ce o citesc despre necesitate sau lipsa de necesitate în admiterea uneia sau altei măsuri de asigurare.

Referințe:

1. Injunctions. Top 10 cases of 2014, revista Olswang, [Accesat la 14.01.2016] Disponibil: http://www.olswang.com/media/48383645/injunctions-the_top_10_cases_of_2014.pdf.
2. Cauza Bank St Petersburg Ojsc & Anor v Arkhangelsky & Ors (Rev 1) [2014] EWCA Civ 593 (14 May 2014) [Accesat la 16.06.2018] Disponibil: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2014/593.html>.
3. The court of appeal grants rare anti-enforcement injunction, Luke Pardey [Accesat la 14.01.2016] Disponibil: <http://theinjunctionsblog.com/the-court-of-appeal-grants-rare-anti-enforcement-injunction/>.
4. AB v CD [2014] EWCA Civ 229 (06 March 2014) Accesat la 16.06.2018 pe pagina web: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2014/229.html>.
5. Kerner v WX & Anor [2015] EWHC 1247 (QB) (06 May 2015) [Accesat la 16.06.2018] Disponibil: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2015/1247.html>.
6. Kerner v WX & Anor [2015] EWHC 128 (QB) (27 January 2015) [Accesat la 16.06.2018] Disponibil: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2015/1247.html>.
7. Holyoake & Anor v Candy & Ors [2016] EWHC 970 (Ch) (29 April 2016) [Accesat la 16.06.2018] Disponibil: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2016/970.htm>.

**ACTELE DE DISPOZIȚIE ALE PĂRȚILOR ÎN PROCESUL CIVIL ȘI ÎN PROCEDURA DE EXECUTARE SILITĂ.
(Esența și finalitatea)**

Vladislav CLIMA

Menționăm că, în cadrul procesului civil și procedurii de executare, părțile pot face o serie de acte de dispoziție, care desemnează manifestarea de voință a subiecților de drept în scopul de a declanșa o anumită procedură în fața instanței de judecată/organului de executare sau de a elimina obstacolele care ar putea împiedica ori determina încetarea încă din start a procesului sau în scopul de a evita crearea de

situații defavorabile uneia din părți. În acest sens, vom reține că evoluția actelor de dispoziție ca concept a parcurs un drum anevoios de la faza incipientă, când tranzacția era actul de dispoziție al părților cel mai uzitat în cursul procesului civil până la etapă actuală de dezvoltare, unde o pondere însemnată ocupă recunoașterea, renunțarea etc. Vom reitera că părțile pot face o serie de acte de dispoziție, care pot fi definite ca fiind „*actele de voință ale părților privind drepturile materiale ale acestora ori mijloacele procesuale recunoscute pentru promovarea în condiții normale a drepturilor lor.*” Ca efecte, toate actele de dispoziție ale părților duc la încheierea procesului, respectiv la închiderea dosarului. Totodată, actele de dispoziție, din moment ce au fost efectuate, sunt irevocabile.

Astfel, aplicarea în practică a actelor de dispoziție ale părților permite încetarea rapidă a procesului, dar și micșorarea cheltuielilor, economisirea timpului și stabilirea între părți a relațiilor de parteneriat.

În virtutea principiului disponibilității, părțile au posibilitatea de a hotărî nu doar existența procesului prin declanșarea lui în urma depunerii cererii de chemare în judecată, ci și de a pune capăt procesului aflat pe rol, chiar dacă nu s-a intrat sau nu s-au finalizat dezbaterile în fond. De asemenea, părțile au puterea de a determina și conținutul procesului, stabilind cadrul procesual în privința obiectului procesului și a limitelor acestuia, precum și în ceea ce privește sfera participanților la proces.

În acest sens, e de menționat că având în vedere că executarea silită constituie parte integrantă a procesului civil, principiul disponibilității își păstrează vocația caracterului său fundamental și în faza executării silite, cu luarea însă în considerare a specificității activității execuționale. Concomitent e de evidențiat că în conținutul principiului disponibilității în procesul civil și procedura de executare se circumscrie dreptul persoanei de a depune sau nu cererea de chemare în judecată, dreptul de a determina limitele acțiunii, dreptul de a solicita modificarea acțiunii, renunțarea la acțiune de către reclamant sau recunoașterea acțiunii de către pârât, precum și tranzacționarea părților. A fost relevat, de asemenea, că creditorul în faza executării silite dispune de dreptul de a iniția procedura de executare prin introducerea unei cereri în fața executorului judecătoresc și, totodată, acesta poate renunța oricând la executarea declanșată.

În corespundere cu prevederile alin. (2)¹ art. 60 Cod de procedură civilă al RM „*În faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, reclamantul este în drept să modifice temeiul sau obiectul acțiunii. Exercitarea acestui drept după începutul dezbaterilor judiciare constituie o acțiune nouă, care poate fi depusă în instanță în ordine generală. În asemenea cazuri, continuă examinarea cererii depuse anterior ori se dispune încetarea procesului, dacă reclamantul renunță la acțiunea inițială. Instanța restituie părții, printr-o încheiere protocolară, cererea de modificare a temeiului sau obiectului acțiunii, precum și actele anexate.*”, iar potrivit dispozițiilor alin. (3) din articolul citat, nu se consideră modificare a acțiunii, dacă reclamantul completează temeiul acțiunii, mărește sau micșorează cuantumul pretențiilor, completează acțiunea cu pretenții accesorii sau soliciță compensarea valorii obiectului pierdut sau pierit.

În felul acesta, în categoria cererilor de modificare a acțiunii civile sunt incluse orice cereri prin care una dintre părți modifică o cerere în justiție cu care a sesizat anterior instanța, indiferent că aceasta era o cerere principală, una accesorie sau una incidentală.

Important de menționat că legea nu reglementează regimul juridic al cererii de modificare a acțiunii civile, aceasta fiind incidentă nu numai în cazul cererii de chemare în judecată, dar și în cazul cererii reconvenționale sau altei cereri incidentale, a cărei natură juridică este aceea de veritabilă cerere de chemare în judecată, urmând a se aplica în mod corespunzător. O altă formă a actelor de dispoziție ale părților este renunțarea reclamantului la acțiune, reglementată de art. 60 alin. (2) CPC care dispune: „*Pe tot parcursul examinării cauzei, reclamantul este în drept să renunțe la acțiune*”.

Astfel, în baza principiului disponibilității, reclamantul poate face în cursul procesului de judecată acte de renunțare, punând astfel capăt litigiului început, în orice fază s-ar afla. Având în vedere importanța acestei instituții cât privește efectul acesteia și impactul asupra participanților la proces, a fost evidențiat că voința reclamantului, în sensul de a renunța, nu trebuie să fie alterată de niciun viciu de consimțământ (eroare, dol sau violență). De asemenea, intenția cu care a fost exprimată nu trebuie să fie ilicită sau imorală. Renunțarea la judecată are ca efect lipsirea de eficacitate a cererii de chemare în judecată și, respectiv, se deduce concluzia că reglementarea riguroasă

anticipează suspiciunile ce planează asupra corectitudinii actului de judecată. Când privește instituția recunoașterii acțiunii civile de către pârât, vom reitera că aceasta constituie exprimarea voinței pârâtului în sensul de a recunoaște pretențiile ridicate împotriva sa de către reclamat ori a părții împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre judecătorească de a renunța la calea de atac, apel ori recurs, după caz, pe care legea i-o pune la dispoziție.

În această ordine de idei, se impune de a accentua importanța faptului ca autorul recunoașterii trebuie să aibă prerogativa, capacitatea de a face un asemenea act procesual, de a dispune de un drept, adică să aibă capacitatea de exercițiu necesară.

Totodată, am precizat că voința de a recunoaște se manifestă ca un act unilateral, producând efecte fără a fi necesar consimțământul părții adverse. Intenția de a recunoaște trebuie să fie exprimată clar, precis, fie în mod expres, fie în mod implicit. Nu produce niciun efect recunoașterea incertă, dedusă dintr-o anumită atitudine sau dintr-un anumit comportament căruia nu i se poate atribui în mod sigur valoare de recunoaștere. Deci, voința de recunoaștere nu se poate prezuma.

Relevând Statistica Uniunii Europene, am arătat că în 80% dintre cazuri tranzacțiile contribuie la soluționarea conflictelor până ca părțile să ajungă în instanța de judecată și doar 20% dintre conflicte ajung a fi soluționate pe cale judiciară. Astfel, accentuăm actualitatea și importanța acestei instituții, definind-o ca o formă de conciliere cu scopul de a rezolva diferendele unui litigiu pe cale amiabilă, făcând ca procesul să ia sfârșit, iar dacă acesta nu era declanșat se evită începerea lui. Tranzacția este un mod rezonabil de a preîntâmpina desfășurarea unui proces ori de a-l încheia, fapt care mulțumește deopotrivă părțile aflate în conflict. Referitor la concesiile pe care le fac părțile, susținem în continuare că acestea nu trebuie neapărat să fie egale sub raportul pretențiilor sau al valorii lor, trebuie doar să fie reciproce. Analizând această instituție procesuală, ajungem la concluzia că la realizarea unei tranzacții de împăcare, care presupune, pe de o parte, un element convențional, iar pe de altă parte, un element judiciar, rolul primordial și determinant revine voinței părților. Dar nu trebuie să minimalizăm rolul instanței de judecată căruia i se prezintă și care constată, confirmă actul procesual de dispoziție, care fără contribuția judecătorului nu ar produce efectele dorite.

Prin urmare, efectuând o generalizare a informației abordate, concluzionăm că în condițiile sistemului judecătoresc al Republicii Moldova tranzacția reprezintă un mijloc foarte eficient de soluționare a unor litigii dintre părți. Prin intermediul contractului de tranzacție instanțele judecătorești își pot reduce substanțial sarcina de lucru, economisind timp, dar și alte cheltuieli aferente unui proces de judecată.

Reținem că Codul de executare al RM, care va constitui principalul element de referință în analiză, operează cu termenul de executare benevolă. În acest sens, menționăm faptul că executarea silită a unei hotărâri judecătorești intervine doar atunci când debitorul refuză să execute benevol hotărârea, adică doar neexecutarea voluntară a unui titlu executoriu deschide calea executării silite.

Prevederile din Codul de executare, prin care se instituia un termen de executare benevolă a hotărârilor judecătorești, constituie o opțiune acordată de către legiuitor debitorului pentru realizarea propriilor obligații până la aplicarea forței coercitive a statului.

Având în vedere prevederile cadrului legal existent, prin care conceptul de executare benevolă a hotărârii judecătorești este incorporat în cadrul procedurii de executare silită, subliniem o situație de contradicție și incoerență între unele prevederi ale Codului de executare al RM. Conceptul de executare benevolă inserat în Codul de executare a RM în redacția modificată din 2012 a suscitat polemici aprinse în mediul de specialitate, vehiculând cu ideea că forma de executare silită și sintagma de executare benevolă se exclud reciproc, Recunoscând constituțională sintagma de executare benevolă, legiuitorul moldav pentru a contracara neclaritățile și a evita orice situație de confuz creată, totuși a exclus cuvântul „benevol”.

Din ansamblul drepturilor procesuale care sunt rezervate părților în procedura de executare prin prisma principiului disponibilității, un interes sporit îl prezintă cel consfințit de articolul 4 alin. (2) Cod de executare al RM, și anume, dreptul părților de a executa documentul executoriu prin încheierea unei tranzacții. Reiterăm că pornind de la prevederile art. 62 Cod de executare al RM, pot fi conturate caracterele unei etape de sine stătătoare a procedurii de executare, care succede intentarea procedurii de executare, și anume, procedura de conciliere a părților.

Totodată, delimităm situația încheierii de către părți a tranzacției de împăcare, reglementată de art. 62 alin. (3) Cod de executare al RM, de cazul când părțile pot conveni condițiile executării silită fără a încheia tranzacția de împăcare, potrivit art. 62 alin. (3) Cod de executare al RM. Tranzacția de împăcare la etapa executării silită presupune anume acel mecanism de executare benevolă, care are drept scop fie renunțarea de la aplicarea forței coercitive, exercitată prin intermediul executorului judecătoresc, fie încetarea procesului executării silită, dacă o astfel de procedură este deja declanșată. În această ordine de idei, vom identifica și vom contura natura juridică a actelor de dispoziție ale creditorului în procedura de executare. Primul act de dispoziție al creditorului care, de fapt, demarează întregul proces de executare silită constituie dreptul creditorului de a porni executarea silită sau de a interveni într-o executare silită deja începută.

Creditorul are, în principiu, monopol deplin asupra opțiunii de sesizare a organului de executare, fiind alegerea acestuia dacă înțelege să solicite sau nu punerea în executare silită a titlului său. Ca un corolar al posibilității de a porni sau nu procedura execuțională, a fost remarcat dreptul creditorului de a renunța oricând fie la întreaga executare, fie doar la o parte a acesteia, cea din urmă situație putând fi întâlnită când creditorul își limitează, ulterior, urmărirea la anumite modalități sau anumite bunuri sau când, după îndeplinirea unei părți a creanței sale, acesta înțelege să stopeze continuarea executării, mulțumindu-se cu partea din creanță efectiv executată până la același moment, cu toate că inițial solicitase executarea întregii obligații. Analizând doctrina, precum și legislația națională și cea internațională, în scopul perfecționării cadrului procesual civil și execuțional civil, urmărindu-se și cel de a contribui la interpretarea corectă și la aplicarea uniformă a legii, au fost formulate următoarele **recomandări**:

- modificarea alin. (1) art. 1333 Cod civil prin redarea în următoarea redacție: „*Tranzacția de împăcare aprobată de instanța de judecată are între părți autoritatea lucrului judecat*”. Acesta se impune pentru a evita neclaritățile cu referire la multiplele denumiri ale aceluiași termen din legea materială și cea procesuală.

- de asemenea, considerăm oportună instituirea în legea procesual civilă a unei obligații în sarcina creditorului de a soma debitorul

asupra executării benevole a documentului executoriu până la intentarea procedurii de executare silită, deoarece conceptul de executare benevolă prevăzut de legislația execuțional-civilă denaturează specificul executării silite, deoarece conform procedurii de executare, pe de o parte, executorul judecătoresc urmează să întreprindă imediat toate acțiunile necesare în vederea executării hotărârii judecătorești, iar pe de altă parte, este obligat să acorde debitorului, în cadrul procedurii de executare silită deja intentată, un termen de 15 zile pentru executarea benevolă a documentului executoriu.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 082 din 22.06.2002.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225-XVI din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 111-115 din 12 iunie 2003.
3. Codul de Executare al al Republicii Moldova nr. 443 din 24.10.2004, În: *Monitorul Oficial* nr. 214-220 din 05 noiembrie 2010.
4. Recomandarea nr. Rec. (2003)17 Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei în materie de executare a deciziilor judecătorești din 09.09.2003.
5. BELEI, E., PITIC, M. Puterea de lucru judecat al tranzacției. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr. 4 (31), p.44-50.

**GARANȚIILE DREPTURILOR PERSOANELOR
INTERESATE ÎN CAZUL APLICĂRII SECHESTRULUI
ÎN PROCESUL PENAL**

Eduard ABABEI

Măsurile asigurătorii, din care face parte și sechestrul, reprezintă măsuri procesuale cu caracter real care au drept efect indisponibilizarea bunurilor mobile sau imobile pentru a evita ascunderea, distrugerea, înstrăinarea sau sustragerea de la urmărire a acestora, bunuri ce pot face obiectul confiscării speciale sau extinse, ori pot servi la garantarea executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a reparării pagubei produse prin infracțiune [1].

La aplicarea măsurii sechestrului asupra bunurilor, nu se exclud erorile și abuzurile din partea organelor abilitate. O chestiune care

suscită discuții și generează anumite probleme se referă la evaluarea și inventarierea bunurilor, acolo unde adesea se strecoară erori de apreciere, fie exagerându-se sau, dimpotrivă, diminuându-se valoarea, nefiind corect determinat ori neluat în calcul gradul de uzură al bunurilor respective. Executarea hotărârii judecătorești privind aplicarea sechestrului pe bunuri este însoțită, în unele cazuri, de aplicarea constrângerii necorespunzătoare circumstanțelor cauzei penale, bunăoară, ridicarea bunurilor sechestrate în situațiile în care putea fi dispusă păstrarea acestora la proprietar; lăsarea bunurilor în gestiunea posesorului în cazul în care era evidentă necesitatea de a le ridica de la el etc. Se întâmplă că, fără necesitate, este deteriorată averea care nu este supusă ulterior sechestrului. Bunurile față de care a fost aplicat sechestrul se pot păstra în condiții necorespunzătoare, ceea ce ar putea duce la alterarea proprietăților sau, în general, deteriorarea.

Analiza temeiurilor pentru contestarea legalității acțiunilor (inațiunilor) organului de urmărire penală, care aplică măsura sechestrului, denotă că motive de contestare sunt acțiunile necalificate ale organelor de urmărire penală, ceea ce, la rândul său, reprezintă argumentul forte al necesității antrenării specialiștilor în procesul de aplicare a sechestrului asupra bunurilor [2, p.145-146].

În viziunea autorului Costel Niculeanu, instituirea sechestrului asigurător poate fi contestată numai pentru motive de nelegalitate referitoare la actul procesual prin care este dispusă măsura sau la actul procedural prin care aceasta este dusă la îndeplinire. Atunci când contestația este soluționată de instanța de judecată, hotărârea pronunțată poate fi atacată cu recurs, iar ultima hotărâre adoptată intră sub prezumția absolută a autorității lucrului judecat, ceea ce, în viziunea autorului nominalizat, face inadmisibilă o nouă contestație împotriva sechestrului pentru aceleași motive. Împotriva sechestrului asigurător se poate face contestație potrivit legii civile, dacă procesul penal a fost definitiv soluționat, dar fără rezolvarea acțiunii civile și dacă nu s-a făcut plângere împotriva modului de aducere la îndeplinire a măsurii. Prin interpretare *per a contrario* se impune concluzia că dacă în timpul procesului penal a fost formulată contestație, hotărârea pronunțată prin care a fost menținut sechestrul intră sub autoritatea lucrului judecat, de aceea nu mai poate fi introdusă o nouă contestație având același obiect la instanța civilă. Contestația la instanța civilă

poate fi făcută împotriva actului procesual prin care s-a pus în executare măsura asigurătorie, situație ce prezintă un aspect de legalitate, nu și pentru probleme de oportunitate invocate de învinuit, inculpat, partea civilmente responsabilă sau oricare altă persoană interesată [3, p. 184-189]. Contestația nu este suspensivă de executare, ceea ce înseamnă că bunurile rămân indisponibilizate pe parcursul procedurii de contestare [4, p.235].

Se întâlnesc cazuri în care organul de urmărire penală aplică în mod eronat sechestrul asupra bunurilor în privința cărora, în conformitate cu prevederile legii procesual-civile, nu pot fi aplicate măsuri asigurătorii. Drept urmare, persoanele ale căror bunuri au fost sechestrate se pot adresa în vederea apărării drepturilor lor patrimoniale în ordinea procedurii civile.

Cu acțiune în privința scoaterii bunurilor de sub sechestrul se poate adresa proprietarul sau posesorul bunului care deține această avere în baza legii sau contractului, deoarece după caracterul și natura lor juridico-penală aceste acțiuni sunt de revendicare, adică vizează revendicarea proprietății dintr-o posesie străină ilegală. De asemenea, enumerarea și stabilirea categoriilor de bunuri asupra cărora nu poate fi aplicat sechestrul contribuie la asigurarea garanției păstrării după debitor și a persoanelor aflate la întreținerea acestuia a bunurilor care le sunt necesare pentru existența corespunzătoare și continuarea activităților cotidiene și profesionale. Pentru scoaterea bunurilor de sub sechestrul în procesul urmăririi penale, este suficientă doar hotărârea organului de urmărire penală, dacă au dispărut temeiurile care au determinat aplicarea, în special: renunțarea la acțiunea civilă sau retragerea acesteia; stabilirea faptului că sechestrul a fost aplicat asupra bunurilor în privința cărora, conform prevederilor legii, nu poate fi aplicată această măsură de constrângere procesual-penală; dacă prin infracțiunea comisă nu a fost cauzat un prejudiciu material; dacă nu a fost constatat faptul că „averea altor persoane” a fost dobândită pe cale infracțională. O interpretare atât de diferită a normelor de procedură penală nu poate genera o reprezentare clară referitor la aceste circumstanțe. În ce ne privește, considerăm că orice circumstanță din categoria celor invocate poate servi în calitate de temei al scoaterii bunurilor de sub sechestrul. Cererile persoanelor terțe privind eliberarea bunurilor de sub sechestrul reprezintă un litigiu de

drept civil care urmează a fi examinat în conformitate cu prevederile legii procesual-civile. Terțele persoane care nu sunt parte la procesul penal, sunt în drept de a înainta acțiune în ordine civilă referitor la scoaterea bunurilor de sub sechestru. În cazul admiterii acestei acțiuni, hotărârea judecătorească are caracter prejudiciar, măsura sechestrului fiind revocată. Considerăm că prevederea de la art. 210 CPP „...de a ridica sechestrul asupra bunurilor în cazurile în care se constată ilegalitatea punerii acestora sub sechestru de către organele de urmărire penală fără autorizația respectivă” are obiectivul asigurării drepturilor persoanei ale cărei bunuri au fost supuse, ilegal și nejustificat, măsurii de constrângere. În aceeași dispoziție se arată că, în baza cererii părții civile sau a altor persoane interesate privind repararea prejudiciului material în ordinea procedurii civile, organul de urmărire penală sau instanța de judecată este în drept să mențină bunurile sub sechestru și după încetarea procesului penal, scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau achitarea persoanei, timp de o lună de la intrarea în vigoare a hotărârii respective.

În concluzie, amintim că necesitatea menținerii măsurii sechestrului decade, dacă: 1) prejudiciul, în vederea recuperării căruia a fost aplicat sechestrul, a fost reparat benevol; 2) nu și-a găsit confirmare faptul că bunurile aflate la alte persoane au fost obținute din activități infracționale; 3) s-au dispus soluțiile încetării urmăririi penale sau a scoaterii bănuितului (învinuitului) de sub urmărirea penală total ori în limitele și în latura în care a fost aplicat sechestrul asigurator.

Referințe:

1. DEDIU, D. *Valorificarea bunurilor mobile sechestrate în cursul procesului penal* Disponibil: <http://revistaprolege.ro/valorificarea-bunurilor-mobile-sechestrate-cursul-procesului-penal/>, accesat la 30 iunie 2018).
2. ТУТЫНИН, И. *Наложение ареста на имущество как мера уголовно-процессуального принуждения*/Дисс. канд. юрид. Наук Москва, 2005, с. 145-146.
3. NICULEANU, C. Considerente referitoare la posibilitatea și limitele contestării sechestrului asigurator instituit în vederea asigurării reparării pagubei cauzate prin săvârșirea infracțiunii. În: *Dreptul*, 2009, nr. 8, p.188-189.
4. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina Noului Cod de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2014, p. 659.

CONSIDERAȚII PRIVIND POLITICA DE CLEMENȚĂ

Ilie CRECIUN

În 1978, Departamentul de Justiție al Statelor Unite (DOJ) a introdus o nouă metodă de detectare a cartelurilor, cunoscută sub denumirea de *Corporate Leniency Policy*. Justificarea sistemului, numită și program de amnistie sau imunitate, a fost destul de simplă: DOJ ar promite să nu pedepsească o companie implicată într-un cartel ilegal în schimbul unei mărturisiri și cooperări care ar permite punerea sub acuzare a altor membri ai înțelegerii [1, p. 2].

Cu toate acestea, programul inițial de clemență corporativă a fost rar utilizat, iar Diviziunea Antitrust a primit în medie doar aproximativ o cerere de clemență pe an. Nicio cerere de clemență făcută în cadrul programului inițial privind clemența corporativă nu a determinat identificarea unui cartel internațional sau național mare. În august 1993, Diviziunea Antitrust și-a revizuit Programul de clemență corporativă pentru a face mai ușor și mai atractiv pentru companii să prezinte și să coopereze cu Diviziunea Antitrust.

Trei revizuiți majore au fost făcute în cadrul programului: (1) clemența este automată pentru întreprinderile eligibile, dacă nu există o anchetă preexistentă; (2) clemența poate fi disponibilă chiar dacă cooperarea începe după desfășurarea investigației; și (3) toți ofițerii, directorii și angajații care vin împreună cu societatea și cooperează sunt protejați de urmărirea penală. Aceste revizuiți au făcut programul mai transparent și au ridicat stimulentele pentru companii ca să raporteze activitatea criminală și să coopereze cu Diviziunea Antitrust.

Ca rezultat al acestor modificări, Diviziunea Antitrust a înregistrat o creștere de aproape douăzeci de ori a ratei de solicitare a clemenței, făcând ca programul de clemență să fie cel mai eficient instrument de investigație al Diviziunii. Programele de clemență oferă informații de neegalat din interiorul cartelului despre originile și interfuncționarea cartelurilor secretizate. În Statele Unite, companiile au fost amendate cu mai mult de 5 mld. USD pentru infracțiunile antitrust începând cu anul fiscal 1996, cu peste 90% din acest total legat de investigații asistate de solicitanții de clemență [2, p. 2-3].

Având în vedere eficiența politicii de clemență în deconspirarea

acordurilor anticoncurențiale, aceasta a fost integrată și implementată în mai multe state.

În UE această politică a fost introdusă în 1996. În atare context, sistemul european de clemență a fost expus în Comunicarea Comisiei privind neaplicarea amenzilor sau reducerea cuantumului acestora în cazurile de cartel [3]. Cât privește Republica Moldova, politica de clemență a fost reglementată în Legea concurenței nr. 183/2012 [4], în vigoare și în prezent. În conformitate cu art. 84 alin. (1) din legea prenotată, clemența este recompensa acordată de Consiliul Concurenței pentru cooperarea întreprinderilor și asociațiilor de întreprinderi cu Consiliul Concurenței, în cazul în care acestea sunt sau au fost parte a unui acord anticoncurențial. Recompensa constă în exonerarea de la aplicarea amenzii (imunitate la amendă) sau reducerea cuantumului acesteia.

Potrivit art. 90 din Legea concurenței, întreprinderea sau asociația de întreprinderi poate beneficia de clemență, dacă îndeplinește cumulativ următoarele condiții generale:

- a) cooperează în mod real, total, continuu și prompt cu Consiliul Concurenței pe parcursul întregii proceduri de investigație;
- b) a încetat, la solicitarea Consiliului Concurenței, implicarea în presupusul acord;
- c) nu a dezvăluit intenția sa de depunere a unei cereri pentru clemență sau elemente ale cererii.

Întreprinderile pot fi exonerate de amendă în două situații, numite de către legiuitor: imunitate de tip A și imunitate de tip B.

Complementar condițiilor generale, pentru a beneficia de imunitate de tip A, întreprinderile urmează să îndeplinească cumulativ condițiile, menționate la art. 86 din Legea concurenței:

- a) întreprinderea sau asociația de întreprinderi este prima care furnizează informații și elemente probatorii care, în opinia Consiliului Concurenței, permit declanșarea procedurii de investigație și efectuarea de inspecții;
- b) la data furnizării elementelor probatorii, Consiliul Concurenței nu deținea suficiente elemente pentru declanșarea procedurii de investigație sau efectuarea de inspecții.

Pentru a beneficia de imunitate de tip B, întreprinderile urmează să îndeplinească cumulativ următoarele condiții, menționate la art. 87 din

Legea concurenței, adăugător celor generale:

a) întreprinderea sau asociația de întreprinderi este prima care furnizează informații și elemente probatorii ce vor permite Consiliului Concurenței să stabilească existența acordului anticoncurențial;

b) la data furnizării elementelor probatorii, Consiliul Concurenței nu deținea suficiente elemente pentru a stabili existența acordului anticoncurențial;

c) nicio întreprindere sau asociație de întreprinderi nu obținuse imunitatea de tip A în legătură cu presupusul acord.

Analizând aceste două tipuri de imunitate, stabilim că distincția dintre acestea se rezumă la două aspecte principale: momentul când pot fi solicitate și calitatea informațiilor deconspiratoare. Astfel, pe de o parte, avem în vedere imunitatea de tip A, atunci când nu este inițiată o investigație, iar informațiile oferite de solicitant sunt suficiente pentru a o iniția. Pe de altă parte, avem în vedere imunitatea de tip B, atunci când este inițiată o investigație, dar încă nu este posibilă constatarea încălcării, iar informațiile oferite de solicitant sunt suficiente pentru constatarea încălcării. Urmare a acestor reflecții, prin prisma prevederilor legale, este cert faptul că în cadrul unei investigații nu este posibilă acordarea ambelor tipuri de imunitate, în favoarea a două întreprinderi diferite. Întreprinderile care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea imunității pot beneficia de o reducere a cuantumului amenzii față de nivelul care le-ar fi fost aplicat în mod normal. Pentru a putea beneficia de reducere, potrivit art. 89 din Legea concurenței, întreprinderea trebuie să furnizeze Consiliului Concurenței elemente probatorii referitoare la pretinsa încălcare a legii, care să aducă o contribuție suplimentară semnificativă în raport cu cele aflate deja în posesia acestuia și trebuie să îndeplinească condițiile generale pentru acordarea clemenței.

Contribuția suplimentară semnificativă se referă la măsura în care elementele probatorii, necunoscute până la acea dată, furnizate de o întreprindere sau asociație de întreprinderi consolidează, prin însăși natura lor și/sau prin gradul lor de precizie, capacitatea Consiliului Concurenței de a demonstra existența presupusului acord.

În literatura de specialitate, politica de clemență este denumită drept „armă imbatabilă care mărește vulnerabilitatea cartelurilor și-l poate destructura chiar și pe cel mai compact dintre ele, dar și soluție

gratuită de ieșire din cartel, însă numai pentru primul jucător, care livrează autorităților pe toți ceilalți” [5, p. 16].

În concluzie, putem releva despre reușita politicii de clemență în prevenirea și combaterea acordurilor anticoncurențiale prin încurajarea denunțării participanților la acord între ei în schimbul exonerării totale sau parțiale de amendă. Acest sistem perturbază înțelegerea ilicită dintre concurenți, diminuează încrederea întreprinderilor referitor la tănuirea acordului, destabilizează prognozele practicii anticoncurențiale stabilite de părțile acordului și desființează acordul anticoncurențial în speranța întreprinderilor de a dobândi un avantaj în eliberarea de o obligație viitoare: plata amenzii. Astfel, politica de clemență reprezintă una dintre cele mai importante metode de combatere a acordurilor anticoncurențiale, fiind un stimulent oferit membrilor unui acord anticoncurențial pentru încetarea acestei activități ilegale.

Referințe:

1. COLINO, Sandra Marco. *The Perks of Being a Whistleblower: Designing Efficient Leniency Programs in New Antitrust Jurisdictions*. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/31309_8134_The_Perks_of_Being_a_Whistleblower_Designing_Efficient_Leniency_Programs_in_New_Antitrust_Jurisdictions (accesat la 01.06.2018).
2. HAMMOND, Scott D. *The evolution of Criminal Antitrust Enforcement Over the Last Two Decades*. The 24th annual National Institute on White Collar Crime, 2010, p. 2-3. Disponibil: <https://www.justice.gov/atr/file/518241/download> (accesat la 01.06.2018).
3. Jurnalul Oficial nr. C207 din 18.07.1996. Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1527862360530&uri=CELEX:31996Y0718\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1527862360530&uri=CELEX:31996Y0718(01)) (accesat la 01.06.2018).
4. *Monitorul Oficial*, nr. 193-197 din 14.09.2012.
5. MIHAI, E. Despre eficiența programelor europene de clemență. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr. 9, p. 16.

INGERINȚE JUSTIFICATE ÎN DREPTUL LA VIAȚĂ PRIVATĂ, CORESPONDENȚĂ ȘI DOMICILIU

Domnița VIZDOAGĂ

Cultura și civilizația occidentale sunt dominate de câteva decenii de doctrina drepturilor omului. Nu este vorba doar despre abordarea teoretică a unei probleme de drept, ci de un fenomen politic, social, intern și internațional, ridicat la rangul de axiomă a oricărei societăți care își propune să evolueze [1, p.13]. Protecția vieții private a indivizilor constituie o preocupare intensă și constantă pentru societatea modernă, în general, și pentru teoreticienii și practicienii dreptului, în particular. Prevederile referitoare la viața privată sunt necesare ca o măsură de protecție, întrucât, neavând caracter absolut, legea prevede posibilitatea limitării lor, prin efectuarea unor percheziții, ridicarea de obiecte, interceptarea comunicărilor etc.

Când și în ce condiții suntem protejați față de intruziunile nejustificate ale altora în domiciliul și corespondența noastră, pentru care anume motive agenții statului pot să intre în intimitate, cât de profundă trebuie sau poate fi o asemenea ingerință – reprezintă subiecte de interes major. Articolul 8 paragr.2 CEDO permite autorităților să deroge, în anumite condiții, de la principiul respectării dreptului la viață privată, la corespondență sau domiciliu și care este permisă numai în situațiile în care aceasta *este prevăzută de lege, a urmărit un scop legitim, este necesară într-o societate democratică și este proporțională cu scopul urmărit.*

Dreptul la respectarea vieții private, apreciat ca fiind un aspect al respectării personalității umane, presupune obligația organelor oficiale de a lua toate măsurile posibile și rezonabile pentru a nu permite amestecul în viața privată a persoanei fără consimțământul acesteia [2, p.169].

Dreptul la inviolabilitatea domiciliului, reprezintă un element indispensabil al personalității umane, care se manifestă pe plan juridic prin interdicția de a pătrunde în domiciliul unei persoanei.

Conform legii procesual-penale, domiciliul presupune o locuință, sau orice spațiu delimitat în orice mod, ce aparține sau este folosit de o persoană fizică, fie juridică.

Un alt aspect important, ce vizează viața privată, se referă la **secretul corespondenței**, acesta fiind protejat indiferent dacă este o corespondență scrisă, sau pe calea telecomunicațiilor. Respectivul drept asigură o derulare firească a relațiilor sociale și trebuie tratat în mod extensiv, fără a ne limita strict la anumite forme de realizare, deoarece pentru o protecție efectivă trebuie luat în calcul dezvoltarea tehnică continuă a metodelor și mijloacelor de comunicații.

În *cauza MM împotriva Regatului Unit* [3] CEDO a stabilit criteriile care trebuie îndeplinite pentru ca o acțiune sau o activitate să fie conformă legii. În acest sens, s-a punctat asupra necesității de a avea un temei în dreptul intern unde cel din urmă, să fie compatibil cu statul de drept, cadrul de reglementare trebuie să fie suficient de accesibil și previzibil, adică formulat cu destulă precizie pentru a permite persoanei respective să își ajusteze conduita [4].

Totodată, CEDO a statuat că legislația **trebuie să asigure o protecție juridică adecvată împotriva caracterului arbitrar și, prin urmare, să prevadă cu suficiență claritate domeniul puterii discreționare conferite autorităților competente și modul de exercitare a acestora**. La necesitate, normele respective ar trebui să stabilească, în mod clar, intensitatea și amploarea oricărei puteri discreționare cu care este abilitată autoritatea. Fără îndoială, se cer și reglementări privitoare la modul în care puterea discreționară ar trebui exercitată în contextul garanțiilor juridice potrivite.

Cu referire la criteriul **urmăririi unui scop legitim** se insistă asupra desfășurării activității în conformitate cu unul dintre scopurile prevăzute la art.8 alin. (2), care urmărește protecția drepturilor și a libertăților altora, apărarea oridinii sau a prevenirii faptelor penale ș.a. Indubitabil, abordarea scopului legitim nu poate fi în afara explicării unui alt criteriu, cel referitor la **necesitate într-o societate democratică**. În *cauza Handyside vs Regatului Unit* [5], s-a precizat că termenul *necesar*, nu este sinonim cu indispensabil și nici nu are flexibilitatea unor termeni, precum admisibil, normal, util, rezonabil sau oportun; Curtea a statuat, de asemenea, că în acest context *necesitatea* implică existența unei *nevoi sociale imperioase* [6]. Precizarea acestui termen este importantă pentru a nu permite încălcarea drepturilor fundamentale, printr-o interpretare într-un sens prea larg. Nici nu ar trebui interpretat prea literar, deoarece astfel s-ar

stabili standarde prea înalte și s-ar îngreuna desfășurarea unor activități legitime, care pot interfera în mod justificat cu drepturile fundamentale. Potrivit jurisprudenței CtEDO, o importanță aparte are categoria de **lege**. Prin lege, într-o accepțiune autonomă, se înțeleg: normele *stricto sensu*, adoptate de organul legislativ, convențiile internaționale ratificate de către stat și aplicabile în dreptul intern, jurisprudența CtEDO etc. Cât privește sintagma **prevăzută de lege** nu are referire doar la baza legală din dreptul intern, ci vizează și calitatea legii. Calitățile legii analizate de instanța europeană, în acest scop, sunt accesibilitatea și previzibilitatea [7]. Legea trebuie să fie și accesibilă în mod adecvat, ceea ce presupune înțelegerea de către cetățean a corespunderii circumstanțelor reglementărilor aplicabile unui anumit caz [8]. Legea trebuie să fie previzibilă, adică să fie redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care eventual poate apela la consultanță de specialitate – să-și corecteze conduita. Persoana trebuie să fie capabilă să prevadă într-o măsură rezonabilă consecințele unei fapte, în circumstanțele date. Legea trebuie să fie suficient de clară cu privire la împrejurările sau condițiile care justifică aplicarea ei și să conțină măsuri de protecție a persoanei împotriva ingerințelor arbitrare [9].

S-a arătat [10, p.436] că examenul asupra probabilității încălcării dispozițiilor art. 8 trebuie făcut printr-o analiză în cinci etape, care să stabilească: 1) dacă ingerința este acoperită de scopul garanției; 2) dacă a existat o ingerință în dreptul garantat; 3) dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 8 paragr. 2, în cazul în care a existat o ingerință; 4) dacă ingerința a urmărit scopurile prevăzute la art. 8 par. 2; 5) respectarea cerințelor proporționalității.

În concluzie, susținem că excepțiile procedurale prin care se poate aduce atingere vieții private, corespondenței și domiciliului sunt limitate constituțional, fiind justificate numai în cazurile expres prevăzute, stabilite garanții privitoare la modul de desfășurare și de consemnare a rezultatelor căpătate și, nu în ultimul rând, stabilite remediile de reacționare a celor care se consideră vătămați.

Referințe:

1. SLĂVOIU, R. *Protecția penală a vieții private*. București: Universul Juridic, 2016. p. 623.
2. MURARU, I., TĂNĂȘESCU, E. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.I. București: Beck, 2011, p.365.

3. *MM vs Regatul Unit*. 13 noiembrie 2012. Disponibil: [http:// hudoc echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-114517 &filename=001-114517.pdf&TID=shqifhrcwq](http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-114517&filename=001-114517.pdf&TID=shqifhrcwq). (accesat la 20 mai 2018)
4. Avizul 01/2014, privind aplicarea noțiunilor de necesitate și de proporționalitate, și protecția datelor în sectorul asigurării respectării legii, adoptat la 27 februarie 2017. Disponibil: [http://ec.europa.eu/ justice/data-protection/index.ro.htm](http://ec.europa.eu/justice/data-protection/index.ro.htm)
5. *Handyside vs. Regatul Unit*, 2 decembrie 1976. Disponibil: [http:// jurisprudentacedo.com/Handyside-contra-Marea-Britanie-Conditii-de-aplicare-ale-libertatii-de-exprimare.html](http://jurisprudentacedo.com/Handyside-contra-Marea-Britanie-Conditii-de-aplicare-ale-libertatii-de-exprimare.html) (accesat la 20 mai 2018).
6. *The Sunday Times vs Regatul Unit*, din 6 noiembrie 1980. Disponibil: <http://jurisprudentacedo.com/Sunday-Times-contra-Marea-Britanie-Libereata-de-exprimare-Conditii-de-aplicare.html> (accesat la 20 mai 2018).
7. *Sorvisto vs Franța*, 13 ianuarie 2009, paragr. 106-108. Disponibil: [http:// www.abo.fi/fakultet/media/22982/caseofsorvistovfinland.pdf](http://www.abo.fi/fakultet/media/22982/caseofsorvistovfinland.pdf) (accesat la 23 mai 2018); *Narinen vs Finlanda*, 1 iunie 2004, paragr. 34. Disponibil: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4539103> (accesat la 23 mai 2018); *Guțu vs Republica Moldova*, 7 iunie 2007, paragr. 66. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GUTU%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GUTU%20(ro).pdf) (accesat la 23 mai 2018)
8. *Varga vs România*, 1 aprilie 2008, paragr. 68. Disponibil: <http://jurisprudentacedo.com/Varga-impotriva-Romaniei-Arestare-preventiva-abuziva-Perchezitie-ilegala.html> (accesat la 20 mai 2018)
9. *Sorvisto vs Finlanda*, 13 ianuarie 2009, paragr. 110-112. Disponibil: <http://www.abo.fi/fakultet/media/22982/caseofsorvistovfinland.pdf> (accesat la 23 mai 2018) *Varga vs România*, 1 aprilie 2008. Disponibil: paragr. 68; <http://jurisprudentacedo.com/Varga-impotriva-Romaniei-Arestare-preventiva-abuziva-Perchezitie-ilegala.html> (accesat la 23 mai 2018) *Leander vs Suedia*, 26 martie 1987, paragr. 52-57. Disponibil: <http://jurisprudentacedo.com/Leander-contra-Suediei-Dreptul-la-un-remediu-intern.html> (accesat la 23 mai 2018).
10. TRECHESEL, S. *Human Rights in criminal proceedings*. Oxford Universty Press, 2006, p.536.

COMUNICAREA ACTELOR DE PROCEDURĂ CIVILĂ PRIN INTERMEDIUL POȘTEI ELECTRONICE CONEXATE LA PROGRAMUL INTEGRAT DE GESTIONARE A DOSARELOR

Igor COBAN, Radu COTOROBAI

Realitățile vieții sociale reclamă implementarea vertiginoasă a produselor progresului tehnico-științific în diferite domenii ale realității obiective. Iar justiția nu poate eluda formatul electronic în calitate de fapt obiectiv. Chiar dacă s-ar impune păreri *pro* și *contra* informatizării procesului civil, nu pot fi negate beneficiile pe care le oferă acest fenomen asupra procesului de desfășurare a justiției [1, p.119]. În ceea ce privește dezideratul privind modernizarea mijloacelor de comunicare a actelor de procedură civilă, acesta s-a realizat odată cu adoptarea Legii nr. 17 din 05.04.2018 [2], astfel încât, potrivit art. 100 alin. (1) și alin. (1¹) Cod de procedură civilă, în redacția legii menționate, „ (1) *Cererea de chemare în judecată și actele de procedură se comunică participanților la proces și persoanelor interesate, [...] la adresa electronică indicată în cererea de chemare în judecată sau înregistrată prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, sau prin alte mijloace care să asigure transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui, precum și prin delegație judiciară. (1¹) Cererea de chemare în judecată și actele de procedură ale instanței de judecată se comunică autorităților publice, persoanelor juridice de drept privat și avocaților prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor la care aceștia sunt conectați prin adresa electronică indicată în cererea de chemare în judecată, în mandatul de avocat, în alte acte ce atestă utilizarea poștei electronice. Actele de procedură expediate prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor se consideră comunicate.*” Astfel, în ceea ce privește noile reguli de comunicare a actelor de procedură civilă prin adresa electronică înregistrată prin intermediul PIGD, trezește suspiciuni și îngrijorări modul de determinare a momentului în care se consideră că actele de procedură au fost comunicate sau citațiile și înștiințările au fost recepționate, prevăzut de art. 100 alin. (1¹).

Potrivit acestora, actele de procedură se consideră comunicate, iar citațiile și înștiințările se consideră recepționate **din momentul expedierii acestora prin intermediul PIGD**. Poziție pe care nu putem să o împărtășim, cel puțin, din următoarele considerente. În primul rând, determinarea acestor momente, în redacția propusă de autorii proiectului, creează premisele încălcării dreptului la un proces echitabil, or, CtEDO, în mai multe rânduri, a statuat faptul că, obligația de comunicare a actelor de procedură, în cazul în care aceasta este prevăzută de legislația națională, se consideră a fi respectată și corespunzătoare garanțiilor oferite art. 6 §1 CEDO, din momentul în care justițiabilul *a avut posibilitatea reală* de a lua cunoștință de conținutul actului care urma să fie comunicat [3], iar obligația de probare a efectuării unei astfel de comunicări îi revine statului care o invocă. Astfel, încât Curtea a reiterat, în mai multe cazuri, faptul că **dreptul de acces la o instanță, principiul contradictorialității, precum și principiul egalității armelor, consacrate la art. 6 § 1 din Convenție, se aplică, de asemenea, în domeniul specific al comunicării actelor judiciare părților** [4].

Or, *per a contrario*, prezumarea absolută a faptului comunicării actelor de procedură și recepționării citațiilor și înștiințărilor judiciare prin simpla expediere a acestora prin intermediul PIGD, nu corespunde niciuneia din categoriile enunțate *supra*, în asemenea mod, partea căreia urmează ai fi comunicate sau care urmează a fi citată și/sau înștiințată astfel, este pusă într-o poziție dezavantajoasă, în raport cu ceilalți participanți la proces, or, nu este exclusă situația în care aceasta să nu aibă posibilitatea efectivă și reală de a accesa adresa electronică indicată. Mai mult ca atât, soluțiile respective de determinare a momentului comunicării actelor procedurale și citațiilor judiciare, sunt în contradicție și cu prevederile în vigoare ale art. 100 alin. (1) CPC, care urmează a rămâne intacte și după intrarea în vigoare a modificărilor adoptate și publicate, și anume, cu sintagmele „sau prin alte mijloace care să asigure transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui”. Astfel, o condiție *sine-qua-non* ca mijloacele prin care are loc comunicarea actelor procedurale civile către participanții la proces să treacă testul legalității, respectiv comunicarea să se considere efectuată în mod legal, cu respectarea tuturor garanțiilor dreptului la un proces echitabil este ca **aceste**

mijloace să asigure transmiterea și confirmarea actelor date, și textului acestora nemijlocit și efectiv.

Mai mult ca atât, modul respectiv de stabilire a momentului comunicării actelor de procedură este în contradicție și cu argumentarea autorilor proiectului de modificare CPC în susținerea operării modificărilor respective, astfel încât în nota informativă a proiectului privind Modificarea CPC, aceștia menționează că „[...] **cu excepția că citația și actele de procedură nu vor fi considerate ca fiind comunicate, în ipoteza în care nu există confirmarea recepționării mesajului electronic de către persoana vizată [...]**”[5].

Astfel, ținând cont de dezideratele expuse, trebuie să menționăm că, pentru a putea asigura respectarea tuturor garanțiilor oferite de art. 6, § 1 CEDO, la etapa comunicării actelor de procedură civilă prin intermediul PIGD, momentul comunicării acestora trebuie să fie considerat a fi „*momentul confirmării automate a recepționării actelor comunicate astfel*” sau, tehnologiile informaționale în domeniul expedierii și comunicării de fișiere prin intermediul adreselor electronice ne oferă o astfel de posibilitate tehnică, așa, încât expeditorul, la caz instanța de judecată, să primească confirmarea faptului că actele procesuale expediate au fost recepționate, nu neapărat și citite de către destinatar. Considerăm că o astfel de inițiativă este proporțională cu interesul atins (dreptul la un proces echitabil) și scopul urmărit prin operarea modificărilor respective.

Un alt aspect, care, în opinia noastră, trezește anumite semne de întrebare, legat de comunicarea actelor de procedură civilă prin intermediul PIGD, este faptul că, potrivit art. 100 alin. (1¹) CPC în redacția Legii nr.17 din 05.04.2018, legiuitorul reglementează expres posibilitatea unei astfel de comunicări doar în cazul unor anumite categorii de participanți la proces, și anume: *1) autorităților publice, 2) persoanelor juridice de drept privat și 3) avocaților.*

Astfel, deși, potrivit art. 166, lit. b¹) și art. 186 alin. (3) lit. d) CPC în redacția Legii nr. 05.04.2018, legiuitorul impune indicarea adresei electronice, numai în cazul reclamantului și/sau după caz pârâtului persoană juridică, considerăm că în cazul persoanelor fizice nereprezentate în instanța de judecată de către un avocat, comunicarea actelor de procedură civilă către aceștia prin intermediul PIGD ar putea fi posibilă în cazul în care cei din urmă solicită în mod expres

faptul dat, sau în mod tacit prin indicarea adresei electronice în Cererea de chemare în judecată și/sau în referință. Faptul dat fiind posibil în virtutea caracterului general al prevederilor art. 100 alin. (1) CPC citat *supra*. Însă, pentru a evita crearea unor confuzii sau crearea unei practici neuniforme în sensul dat, considerăm oportun completarea art. 100 alin. (1)¹) CPC în redacția Legii nr. 17 din 05.04.2018, după prima frază, cu următoarea propoziție „În cazul persoanelor fizice nereprezentate de un avocat, actele de procedură vor fi comunicate prin intermediul PIGD, la cererea expresă a acestora, sau în cazul indicării de către acestea a adresei electronice personale în cererea de chemare în judecată și/sau referință, după caz”.

Referințe:

1. COBAN, I. *Avantajele componentei electronice în forma actelor de procedură civilă*. În: *Rezumate ale comunicărilor: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”* (10-11 noiembrie 2015). Chișinău, 2015, p.119-121.
2. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 17 din 05.04.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 142-148/277. În vigoare din 01.06.2018.
3. Ivanova și Ivashova vs Federația Rusă, hotărârea din 26.04.2017.
4. S.C. Carbochim–S.A. Cluj-Napoca și S.C. Fenega Import-Export–S.R.L. și alții împotriva României din 17 ianuarie 2017.
5. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (simplificarea Codului de procedură civilă), pct. 4 al acesteia. http://justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_deci_zional/coordonare/2016/decembrie/nota_informativa_simplificarea_CPC10.pdf (vizitat 27.06.2018).

EFICIENȚA ȘI CONTROLUL MĂSURILOR SPECIFICE DE COMBATERE A CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE

Dumitru OBADĂ

În data de 15 noiembrie 2000 la Palermo este adoptată, fiind ulterior deschisă pentru semnare, *Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* [1], care a fost ratificată și a intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 16.10.2005. Pe lângă faptul că acest instrument juridic internațional, cu vocație de universalitate, a consacrat fundamentele normative ce vizează conținutul noțiunii de „*grup infracțional organizat*”, categoriile infracțiunilor specifice săvârșite de aceste asocieri criminale, urmărirea penală, judecarea și sancționarea faptelor de crimă organizată, în art.20 al Convenției au fost indicate în calitate de instrumente aparte de combatere a criminalității organizate – *tehnicele de anchetă speciale*.

Potrivit normei arătate, dacă principiile fundamentale ale sistemului său juridic național permit, fiecare Stat parte, ținând seama de posibilitățile sale și conform condițiilor prevăzute de dreptul său intern, ia măsurile necesare pentru a permite să se recurgă în mod corespunzător la livrările supravegheate și, când consideră potrivit, la alte tehnici de anchete speciale, cum sunt supravegherea electronică sau alte forme de supraveghere și operațiunile de infiltrare de către autoritățile sale competente pe teritoriul său în vederea combaterii eficiente a criminalității organizate. În vederea racordării cadrului normativ național prevederilor convenționale de către Parlamentul Republicii Moldova, la 22.03.2012, este adoptată *Legea nr.50 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate* [2].

Adoptarea acestui act normativ a fost dictată inclusiv de necesitatea realizării obiectivului 3 trasat în *Strategia națională de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011-2019*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.480 din 30.06.2011, potrivit căreia se impunea necesitatea armonizării legislației naționale cu *acquis*-ul comunitar, sarcină posibil de realizat prin inițierea unor propuneri legislative privind dezvoltarea cadrului de prevenire și combatere a diferitelor forme ale criminalității organizate, euro-

conformizarea legislației referitoare domeniului de reglementare, precum și elaborarea proiectului de lege privind prevenirea și combaterea criminalității organizate [3]. Mai mult, în aceeași perioadă legiuitorul operează modificări tranșante în conținutul Codului de procedură penală, unde în capitolul III al Părții generale, este introdusă Secțiunea a 5-a, care conține normele ce vizează expres desfășurarea activității speciale de investigație [4]. De asemenea, la 29.03.2012 este adoptată *Legea nr.59 privind activitatea specială de investigație*, toate aceste trei acte normative constituind tridentul juridic pus la dispoziția organelor învestite cu atribuții de prevenire și combatere a criminalității organizate în vederea eradicării acestui flagel infracțional și desfășurării unor investigații penale eficiente [5].

Așa după cum este arătat în art.1 al *Legii nr.50 din 22.03.2012*, acest act normativ reglementează măsuri specifice de prevenire și combatere a criminalității organizate, aplicate de autoritățile cu atribuții în domeniu pentru a asigura protejarea persoanei, a societății și a statului împotriva acțiunilor ilegale ale grupurilor și organizațiilor criminale. Competențele autorităților cu atribuții de prevenire și combatere a criminalității organizate sunt reliefate în conținutul art.7 al aceluiași act normativ, în corespundere cu care autoritățile:

a) desfășoară activități de prevenire și combatere a criminalității organizate prin prevenirea, depistarea și curmarea infracțiunilor în conformitate cu legislația în vigoare;

b) desfășoară activități speciale de investigații, activități de urmărire penală, de cooperare internațională, de analiză și monitorizare în domeniu.

Așadar, în capitolul IV al *Legii* sunt prevăzute categoriile și conținutul măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate. Respectiv, art.12 prescrie expres că autoritățile cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii criminalității organizate exercită *măsuri speciale de investigații și măsuri specifice de combatere a criminalității organizate*. Măsurile speciale de investigații sunt exercitate în condițiile prevăzute de legislația cu privire la activitatea specială de investigații și de legislația procesual-penală. Măsurile specifice de combatere a criminalității organizate sunt:

a) încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală;

b) infracțiunea controlată.

Încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală constă în introducerea, în condițiile prevăzute de lege, a colaboratorilor din subdiviziunile specializate în prevenirea și combaterea crimei organizate sau, după caz, a altor persoane în grupul sau organizația criminală cu scopul de a influența membrii grupului sau organizației criminale să renunțe la activitatea criminală organizată sau la comiterea anumitor infracțiuni, de a racola informatori din cadrul grupului sau organizației criminale, de a deteriora structura grupului sau organizației criminale, de a redirecționa activitatea criminală a grupului sau organizației criminale, de a dezinforma membrii grupului sau organizației criminale, precum și de a acumula informații despre componența și structura grupului sau organizației criminale, despre intențiile criminale și crimele comise anterior de grupul sau organizația criminală.

Încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală se efectuează în temeiul unei decizii a conducătorului autorității menționate la art. 6 alin. (1) din Lege. În corespundere cu prevederile art.14, infracțiunea controlată reprezintă comiterea de către persoana încadrată controlat în grupul sau organizația criminală a unei fapte ce prezintă doar semne obiective ale unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, în mod controlat și dirijat de autoritatea prevăzută la art. 6 alin. (1), în scopul curmării sau descoperirii infracțiunilor grave, deosebit de grave și excepțional de grave. Procedura de autorizare a comiterii unei infracțiuni controlate este inițiată de conducătorul autorității cu atribuții în prevenirea și combaterea criminalității organizate, care prezintă procurorului propunerea de aplicare a măsurii specifice de comitere a infracțiunii controlate. Dacă consideră motivată propunerea, procurorul înaintează judecătorului de instrucție un demers privind autorizarea comiterii infracțiunii controlate.

Judecătorul de instrucție examinează propunerea, demersul și materialele prezentate și, printr-o încheiere motivată, autorizează sau respinge demersul privind autorizarea comiterii infracțiunii controlate. În virtutea prevederilor legale, în special în temeiul art.5, controlul, conducerea și coordonarea executării măsurilor specifice de prevenire și combatere a criminalității organizate sunt exercitate de Procuratură, în condițiile Legii cu privire la Procuratură, ale Codului de procedură penală și ale altor legi.

Este surprinzător faptul că *Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură* [6] nu conține prevederi exprese care ar viza controlul, conducerea și coordonarea executării măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate. Mai mult, nici legea procesual-penală nu conține nicio prevedere în acest sens. Or, este discutabilă eficiența măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate stipulate în *Legea nr.59 din 29.03.2012* în condițiile în care, potrivit prevederilor art.2 alin.(4) CPP, normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în CPP.

De asemenea, remarcăm că sfera controlului judiciar al procedurii prejudiciare realizată de judecătorul de instrucție este expres prevăzută de normele Titlului I, cap. VIII CPP unde nu există nicio specificație normativă despre competența judecătorului de instrucție în materia autorizării săvârșirii infracțiunii controlate în calitate de mijloc specific de combatere a criminalității organizate.

În asemenea condiții, constatăm că, actualmente, este obscură perspectiva valorificării eficiente a măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate, în condițiile în care legea procesuală nu conține reglementări exprese în această privință, fiind incertă natura lor juridică. Or, trebuie de clarificat cum acestea interferează cu sfera activității speciale de investigație, este judicioasă menținerea lor și dacă da, atunci cum pot fi valorificate eficient măsurile specifice de combatere a criminalității organizate, fără a se desconsidera principiul proporționalității și al respectului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Referințe:

1. Convenția ONU nr.2000 din 15.11.2000 împotriva criminalității transnaționale organizate. În: *Tratate Internaționale*, nr. 35, art.333.
2. Legea nr.50 din 22.03.2012 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. În: *Monitorul Oficial*, nr. 103, art.343.
3. Hotărârea Guvernului nr.480 din 30.06.2011 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011-2019, În: *Monitorul Oficial*, nr. 110-112, art.546.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial*, nr. 104-110, art. 447.
5. Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigație. În: *Monitorul Oficial*, nr. 113-118, art.373.
6. Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. În: *Monitorul Oficial*, nr. 69-77, art. 113.

NATURA JURIDICĂ A APELULUI ÎN PROCESUL CIVIL

Ina JIMBEI

Reglementările relative apelului au suferit de-a lungul timpurilor un șir de modificări care au avut ca scop dezvoltarea și modernizarea instituției. Cu toate acestea, actualmente continuăm să depistăm incoerențe legislative, confundare de concepte și lacune care duc nu numai la polemici teoretice, dar și la erori, distorsiuni, lipsă de previzibilitate în practică. Depistarea acestora, dar mai ales înlăturarea lor, nu poate avea loc fără o analiză în detaliu a instituției atacării hotărârilor, rațiunii apariției, înțelegerea esenței acesteia, cauzele modificărilor și ajustărilor aduse cu timpul respectivei instituții.

Deci, în acest context, în continuare ne propunem să analizăm în detaliu conceptul apelului, istoricul apariției instituției, tipurile de apel tratate în doctrină, reglementarea acestuia în alte țări, precum și tendințele europene de dezvoltare a sa și într-un final stabilirea naturii juridice a acestei instituții. La etapa inițială de dezvoltare a statului în ceea ce privește toate „popoarele culturale ale Europei”, după cum menționează Anencov, procesele de judecată erau în mâinile societății și întotdeauna erau publice. Acesta beneficia de o totală independență în activitatea sa, deoarece puterea centrală inițial lipsea, iar ulterior era prea slabă ca să își subordoneze înfăptuirea justiției. Anume din acest motiv, hotărârile erau irevocabile și nu mai puteau fi atacate.

Dar mai târziu ca rezultat al dezvoltării și fortificării puterii de stat centrale, care tindea să își subordoneze toate instanțele populare, instanțele care înfăptuiau justiția, de asemenea, au început să își piardă din autonomie. În consecință, apare dreptul membrilor societății de a se adresa cu plângeri împotriva acțiunilor instanțelor care înfăptuiau justiția [7, p.13]. Se consideră că posibilitatea atacării hotărârilor judecătorești este legată anume de instituția apelului. În literatura de specialitate se menționează că apelul își are rădăcinile în Imperiul Roman [6, p.83]. În Republica Moldova, deja în calitate de stat independent și suveran, apelul a fost introdus prin Legea nr.942-XIII din 18.07.96 (atunci era în vigoare Codul de procedură civilă al RSSM din 1964, care fiind în mare parte o transpunere a prevederilor legislației sovietice unionale, nu conținea reglementări privind apelul,

acestea fiind excluse din legislația rusească încă în 1917). În 2003 intră în vigoare noul Cod de procedură civilă care păstrează o mare parte din reglementările anterioare relative apelului. Actualmente, instituția apelului este reglementată în Titlul III, Cap. XXXVII, art.357-396 CPC [3]. Apelul este tratat în literatura de specialitate în calitate de cale de atac [2, p.268], drept [4, p.172], formă specifică de manifestare a acțiunii civile, mijloc procesual, procedură, instituție [9, p.51], cerere/plângere, fază facultativă a procesului civil [1, p.47]. Ce ține de tipurile apelului cel mai des în doctrina întâlnim descrierea a două tipuri de apel în funcție de volumul reexaminării cauzei în instanța de apel:

1. Apelul deplin – se înțelege calea de atac la a cărei examinare pot fi prezentate nelimitat probe noi, instanța de apel având obligația de a rejudeca pricina de la început în volum deplin. Prin urmare, pot fi corectate nu numai erori comise de judecător, ci și erori ale participanților la proces. Apelul apare astfel drept continuare a procesului în prima instanță. Apelul deplin este bazat pe concepția potrivit căreia examinarea căilor de atac al hotărârilor judecătorești reprezintă o continuare normală a procesului. În această ordine de idei, instanța ierarhic superioară nu examinează temeinicia cererii de apel, ci cercetează temeinicia acțiunii înaintate [5, p.93]. Scopul apelului deplin este perfecționarea procesului care a avut loc în prima instanță. Acest tip de apel există în Franța, Bulgaria, Olanda, Luxemburg.

2. Apelul limitat – esența acestuia constă în verificarea corectitudinii hotărârii primei instanțe, fără a rejudeca pricina de la început. La examinarea apelului limitat nu pot fi prezentate noi probe, se corectează numai erorile comise de judecător. În acest context, apelul limitat nu se caracterizează drept continuare a procesului, ci drept procedură de control al legalității și temeiniciei hotărârii instanței de fond [5, p.94]. Scopul apelului limitat este îmbunătățirea hotărârii primei instanțe. Conceptul de „apel limitat” a fost preluat de așa țări ca: Germania, Spania, Italia etc. Analiza însă a situației în diferite țări ne face să concluzionăm ca nimeni nu a preluat vreunul din tipurile apelului în forma sa pură, ci au combinat aceste tipuri doar că în unele țări predomină caracteristicile unui tip în altele trăsăturile celuilalt. Referitor la natura juridică a apelului, menționăm că de la apariția apelului în doctrina procesual-civilă au fost generate o

mulțime de păreri. Convențional toate aceste păreri pot fi împărțite în patru grupe.

1. Prima grupă de autori consideră că apelul este doar o instanță de control. Este o concepție specifică mai mult pentru țările comon law. Autorii specifică ca dezavantajul acestei accepțiuni constă în faptul că instanța de apel verifică doar aspectele juridice, iar ce ține de circumstanțele de fapt acestea sunt lăsate în totalitate sub egida primei instanțe.

2. A doua grupă consideră că apelul reprezintă reexaminarea cauzei. În acest caz, apelantul nu este obligat să dovedească unele greșeli ale instanței de judecată, deoarece instanța de apel nu ia în considerație rezultatele examinării cauzei în prima instanță. În calitate de dezavantaj al acestei concepții este menționată scăderea rolului primei instanțe care se transformă într-o instanță doar într-o „etapă de trecere” sau „instanță de tranzit”.

3. Al treilea grup examinează apelul ca o posibilitate de perfecționare a cauzei și presupune că important în procedura de apel nu este controlul actului de dispoziție a instanțelor inferioare, dar aflarea adevărului obiectiv. Potrivit acestei concepții, instanța de apel ia în considerare rezultatele examinării cauzei în prima instanță.

4. A patra grupă consideră că esența procedurii în apel constituie unitatea reexaminării cauzei și controlului actului de dispoziție a primei instanțe [8, p.25].

La această ultimă opinie ne raliem și considerăm că anume acest concept al procedurii de apel trebuie să stea la baza reglementărilor relative respectivei instituții.

Referințe:

1. BELEI, E ș.a. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: „Lexon-Prim”, 2016. 444 p.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30.05.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.130-134.
3. DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: Universul juridic, 2013. 754 p.
4. MUNTEANU, Al. Cu privire la conceptul căilor de atac al hotărârilor judecătorești în procedura civilă. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.3, p.91-96.
5. КУРАС, Т.Л. Вопросы рассмотрения дел в апелляционной инстанции в порядке гражданского судопроизводства: история и

- современность. В: *Сибирский юридический вестник*, 2007, №.4 (39), с.83-87.
6. БОРИСОВА, Е.А. *Апелляция, кассация, надзор по гражданским делам*. Москва: Норма, Инфра-М, 2016. 352 с.
 7. ГРИБОВ, Н.Д. *Правовая природа апелляции в гражданском процессе*. <http://www.dslib.net/civil-process/pravovaja-priroda-apelljacji-v-civilisticheskom-processe.html> (vizitat 28.06.2018).
 8. СМАГИНА, Е. *Теоретические аспекты апелляционного производства по обжалованию решения и определению мировых судей*. <http://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-aspekty-apellyatsionnogo-proizvodstva-po-obzhalovaniyu-reshenii-i-opredelenii> (vizitat 12.10.2017).

NON BIS IN IDEM – UN PRINCIPIU ABSOLUT SAU CONDIȚIONAT LA ETAPA URMĂRIRII PENALE?

Valeriu BODEAN

Convenția Europeană a Drepturilor Omului [1], fiind un catalog al drepturilor fundamentale și una dintre construcțiile cele mai noi ale sistemului instituțional internațional, în Protocolul 7 art. 4 instituie principiul *non bis in idem* sau, cum este intitulat și articolul în cauză – dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori.

Prevăzut în mod expres în legislația națională la art. 22 Cod pr.pen. [2], („Dreptul de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori”), principiul *non bis in idem* pune în balanță două drepturi legitime din dreptul procesual-penal, și anume: pe de o parte, există dreptul societății de a obține condamnarea oricărei persoane care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, iar pe de altă parte, există dreptul acuzatului de a ști că procesul penal finalizat nu poate fi repus în discuție. Într-o expunere care vine să explice importanța și valoarea acestui principiu, s-a statuat că o justiție care nu ar putea pune niciodată capăt unui conflict nu va avea nici prestigiu față de justițiabili, nici încrederea acestora și nici vreun folos pentru societatea juridicește organizată și chiar pentru dreptatea în sine [2, p.704]. Totuși, legiuitorul a prevăzut și excepții de la principiul consacrat în art. 22 alin. (1) Cod pr.pen., fiind în căutarea unor pârghii de instituire a echilibrului despre care e menționat *supra*.

Astfel, cu referire la etapa de investigare a unor fapte penale, textul alin. (3) art. 22 Cod pr. pen. statuează că Ordonanțele procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei ori de refuz în pornirea urmăririi penale împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privința aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când aceste ordonanțe au fost anulate. În acord cu aceste dispoziții legale sunt și cele de la art. 275 pct. 7) Cod pr.pen., prin care se recunoaște drept una din circumstanțele ce exclude urmărirea penală situația în care în privința unei persoane există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri.

La fel, art. 28 Cod pr.pen. prevede posibilitatea reluării urmăririi penale, după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei, în interiorul termenului de prescripție.

Cu această atribuție însă sunt abilitați doar procurorul ierarhic superior și judecătorul de instrucție și doar atunci când:

1) soluția este afectată de un viciu fundamental;

2) apar fapte noi sau recent descoperite, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

În așa fel, principiul *non bis in idem* nu are un caracter absolut, aplicabilitatea acestuia fiind una condiționată fie de constatarea inexistenței unui viciu fundamental, fie de apariția unor fapte noi sau descoperirea unor fapte existente în timp, dar care nu erau cunoscute procurorului care a dispus soluția de netrimitere a persoanei în instanța de judecată. De aici putem desprinde cel puțin două subiecte de discutat, și anume:

1. Pe cât este de argumentată excluderea din cercul persoanelor abilitate cu atribuția de reluare a urmăririi penale a procurorului de caz, adică a subiectului procesual care a dispus soluția de scoatere de sub urmărire/încetare a urmăririi penale/clasare a cauzei. Or, procurorul care a instrumentat procesul penal nu ar putea să constate el însuși că decizia sa este afectată de un viciu fundamental, să intre în

posesia unor informații care ar indica existența unor fapte noi sau a unor fapte preexistente, dar necunoscute?

2. Care sunt căile prin care „apar” faptele noi sau „se descoperă” faptele necunoscute anterior și care sunt mijloacele procesuale de constatare a unor asemenea circumstanțe după clasarea procesului penal, care, potrivit prevederilor art. 286 Cod de procedură penală, este actul de finalizare a oricăror acțiuni procesuale într-o cauză penală?

Evoluția legislativă a instituției de reluare a urmăririi penale după scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetare a urmăririi penale sau clasare a cauzei penale nu este decât rezultatul unor căutări de mijloace procesuale de asigurare a proporționalității dintre dreptul persoanei de a nu fi urmărit repetat pentru aceleași fapte și necesitatea asigurării unei investigații eficiente pe fiecare caz penal.

Se pare însă că nici textul actual al art. 287 Cod pr.pen. nu este unul perfect, astfel încât în decizia de netrimitere a cauzei penale în instanța de judecată pot interveni procurorul ierarhic superior, judecătorul de instrucție, dar numai nu procurorul care a emis hotărârea afectată. Pare cel puțin lipsită de logică privarea unui procuror de caz de dreptul de a interveni în propria hotărâre, atunci când, de exemplu, dânsul constată că ordonanța este afectată de apariția unor fapte noi, despre care nu se cunoștea în momentul emiterii respectivei decizii.

Totodată, nu există claritate normativă în aspectul constatării indiscutabile a apariției faptelor noi sau unor fapte recent descoperite, în situația în care orice activitate procesuală pe caz a fost sistată.

Referințe:

1. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, amendată prin protocoalele adiționale la această Convenție (încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24 iulie 1997).
2. Cod pr.pen. al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.258-251.
3. TANOVICEANU, I. *Tratat de drept și procedură penală*. Ediția a II-a. Vol. V. Editura Curierul Judiciar, 1927.

LIMITELE JUDECĂRII CAUZEI ÎN PRIMA INSTANȚĂ – GARANT AL RESPECTĂRII UNOR PRINCIPII FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI PROCESUAL-PENAL

Aureliu POSTICĂ

În condițiile declarării de către Republica Moldova a devotamentului față de cursul strategic spre integrare europeană, justiția, ca ideal și valoare socială, trebuie să urmeze acest vector în strânsă consonanță cu valorile universale, axate prioritar pe ideea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei. Prioritatea națională de integrare europeană ne propulsează spre dezvoltarea conceptului unei justiții penale umanizate și racordate la înaltele standarde de responsabilizare și exigență profesională a organelor de ocrotire a normelor de drept care devin instituții-garanții ale statului de drept și protecție a individului.

În conformitate cu art.1 alin. (2) Cod pr.pen., procesul penal are *ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată* [1].

Pentru asigurarea legalității procesului penal și respectarea unor principii fundamentale pe care se bazează desfășurarea acestuia, în legislația procesual-penală au fost concepute de către legiuitor mai multe norme care oferă un plus de garanții în acest sens. În nomenclatorul acestor norme se înscrie, fără doar și poate art. 325 Cod pr.pen. cu denumirea marginală de „Limitele judecării cauzei”. Potrivit alin. (1) al textului de lege: *judecarea cauzei în primă instanță se efectuează numai în privința persoanei puse sub învinuire și numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu*. Referitor la importanța și impactul respectivelor reglementări, în sursele de specialitate au fost expuse mai multe puncte de vedere.

Într-o viziune, norma prevăzută la art. 325 este guvernată de principiul contradictorialității, aceasta asigurând un rol pasiv al

instanței în disputa dintre părți; potrivit rațiunii normei date, instanța nu poate modifica din inițiativa sa acuzarea [2, p. 746].

Într-o altă abordare, se consideră, pe drept cuvânt, că reglementările enunțate oferă inculpatului o anumită siguranță, precum și îi permite să-și pregătească efectiv și pe măsură apărarea; încadrarea juridică a faptei constituie stabilirea temeiului juridic al răspunderii penale și, totodată, a felului și limitelor pedepsei ce urmează a fi aplicată; anume din aceste rațiuni legiuitorul a prevăzut cu maximă prudență condițiile a căror îndeplinire constituie garanția dreptului la apărare, dar și cheazășia soluționării corecte a cauzei deferite justiției [3, p. 21]. Într-o accepție similară, se consideră că normele evocate dovedesc incontestabil faptul că realizarea acestor drepturi comportă exercitarea mai multor garanții specifice unei persoane acuzate de săvârșirea unei fapte penale având în vedere că, într-o accepție largă, acestea cuprind totalitatea drepturilor și regulilor procesuale care oferă posibilitatea persoanei de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc, de a contesta învinuirile, de a scoate la iveală nevinovăția sa etc. [4, p. 309].

Fără a contesta justetea aserțiunilor sus-menționate, considerăm că dispoziția art. 325 Cod pr. pen. poate fi interpretată sub două aspecte, care de fapt și conturează limitele judecării cauzei penale de către instanța de judecată:

1. *Judecarea cauzei în primă instanță se efectuează numai în privința persoanei puse sub învinuire.* În acest sens, instanța de judecată se poate pronunța numai în privința persoanei puse sub învinuire, întrucât însăși învinuirea are un caracter *in personam*, respectiv aceasta nu poate fi extinsă și la alte persoane. Decizia judecătorului nu apare ca un act juridic izolat. Actul final și de dispoziție al instanței este precedat, în mod necesar, de un complex de acte și activități procesuale de natură a pregăti soluția finală. Asemenea activități procesuale sunt realizate, de exemplu, de organul de urmărire penală și de procuror în contextul examinării cauzelor penale concrete până la pronunțarea sentinței definitive de condamnare. Astfel instanța de judecată, pornind de la limitele învinuirii, nu se poate pronunța asupra învinuirii unei alte persoane, învinuindu-l în săvârșirea aceleiași infracțiuni, fie asupra învinuirii de săvârșirea unei alte infracțiuni de către o altă persoană.

2. *Judecarea cauzei în primă instanță se efectuează numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu.* Sub acest aspect, instanța de judecată nu este în drept de a formula o învinuire suplimentară, cum ar fi cazul identificării unei infracțiuni aflate în concurs ideal sau real cu infracțiunea care face obiectul învinuirii. În același timp, instanța de judecată nu are dreptul, din inițiativa sa, să pronunțe o sentință de condamnare în care ar figura un alt articol din Codul penal care ar prevedea o sancțiune mai aspră (de exemplu, recalificarea faptei din furt în jaf). Totodată, instanța de judecată nu poate să rețină o circumstanță agravantă suplimentară, care ar justifica aplicarea unei pedepse mai aspre, dacă aceasta nu este reținută în rechizitoriu. Acest lucru reiese din prevederile tezei a II-a consacrate în art. 325 alin.(2) Cod pr.pen., potrivit căruia *modificarea învinuirii în sensul agravării situației inculpatului se admite numai în cazurile și în condițiile prevăzute de prezentul cod* [1]. Într-o asemenea situație își găsesc aplicativitate prevederile art. 326 Cod pr.pen., care reglementează regulile modificării acuzării în instanța de judecată în sensul agravării ei. Totodată, în conformitate cu teza I din art. 325 alin. (1) Cod pr.pen., *modificarea învinuirii în instanța de judecată se admite, dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare.* Prin urmare, instanța de judecată în urma examinării cauzei poate recunoaște că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai ușoară decât cea menționată în rechizitoriu, poate recunoaște unele circumstanțe atenuante, chiar dacă nu au fost identificate de procuror, poate constata cauze care înlătură caracterul penal al faptei, poate libera de răspundere penală sau de pedeapsă penală. În cazul de față, după cum se menționează în literatura de specialitate, este aplicat raționamentul *a fortiori* – odată ce instanța poate pronunța o sentință de achitare cu atât mai mult este admis ca instanța să nu fie legată de constatările din rechizitoriu [2, p. 747].

Urmare a celor cercetate, putem constata că nerespectarea de către instanța de judecată a prevederilor art.325 alin. (1) Cod pr.pen. comportă un abuz de autoritate și are drept efect încălcarea mai multor principii care guvernează buna desfășurare a procesului penal, în special:

Legalitatea procesului penal (art.7 alin. (1) CPP): *Procesul penal se desfășoară în strictă conformitate cu principiile și normele unanim*

recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale prezentului Cod; **Prezumția nevinovăției** (art. 8 alin. (1) CPP): *Persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă;* **Dreptul la apărare** (art. 17 alin. (2) CPP): *Organul de urmărire penală și instanța judecătorească sunt obligate să asigure participanților la procesul penal deplina exercitare a drepturilor lor procesuale, în condițiile prezentului Cod;* **Principiul contradictorialității în procesul penal** (art. 24 alin. (1) CPP): *Urmărirea penală, apărarea și judecarea cauzei sunt separate și se efectuează de diferite organe și persoane;* **Dreptul la un proces echitabil** (art. 6 paragr. 3 lit. b) din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale): *„Orice acuzat are, în special, dreptul: a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa; b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale...”*.

Referințe:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Partea generală) nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.248-251/699 din 05.11.2013; *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.104-110/447 din 07.06.2003.
2. DOLEA, Ig. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ)*. Chișinău: Cartea Juridică, 2016.
3. VÎZDOAGĂ, T., EȘANU, A. Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: probleme de drept penal material și procesual. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1, 2016.
4. SERBINOV, I., VÎZDOAGĂ, T. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013.

ACORDAREA ȘI ASIGURAREA ASISTENȚEI APĂRĂTORULUI LA FAZA TERMINĂRII URMĂRIRII PENALE

Ion ȘLICARI, Procuratura mun. Chișinău

La orice etapă a procesului penal, participarea activă a apărătorului dincolo de orice formalitate procesuală impusă constituie o expresie reală de aplicare în practică a principiului egalității armelor. Nu constituie excepție nici faza terminării urmăririi penale, unde sarcina procesuală activă a organului de urmărire penală este diminuată, întrucât procedura de acumulare și administrare a probelor a fost finalizată, iar procurorul, în baza acestor mijloace de probă materializate prin prisma raportului prezentat de ofițerul de urmărire penală, în baza art. 291 CPP, adoptă una din soluțiile specificate în conținutul legii procesuale. Prin urmare, verificarea pieselor dosarului, precum și accesul deplin (cu unele excepții prevăzute de lege) la materialele cauzei penale, constituie în esență una din garanțiile fundamentale ale justițiabilului la un proces echitabil în lumina jurisprudenței Curții Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Fără o examinare minuțioasă și complexă a materialelor dosarului penal, avocatul nu este în stare a acorda asistență juridică calificată clientului său aflat în conflict cu legea penală.

Potrivit dispoziției art.54 alin. (5) din Legea cu privire la avocatură [1], avocatului i se interzice să participe la proces fără a lua cunoștință în prealabil de materialele dosarului. Luând cunoștință de toate materialele dosarului și studiindu-le, avocatul are posibilitatea de a verifica plenitudinea, obiectivitatea și realizarea sub toate aspectele a urmăririi penale [2, p.110]. Studiarea neatentă, superficială, a dosarului nu permite apărătorului să aleagă o poziție corectă de apărare, făcând-o puțin efectivă pentru garantarea drepturilor și intereselor legale ale învinutului. De aceea, în context, conchidem că nu procedează corect apărătorii care, bazându-se pe experiența lor, consideră că vor intra în esența conținutului materialelor dosarului și vor selecta o poziție de apărare eficientă, pe parcursul examinării în fond a cauzei penale.

Apărătorul admis în procesul penal, luând cunoștință de materialele cauzei penale, trebuie să studieze cu lux de amănunte toate actele procedurale, care, direct sau indirect, se referă la clientul său. Nu trebuie de trecut cu vederea și materialele care se referă la alți învinuiți, mai ales când interesele participanților la comiterea faptei prejudiciabile sunt diferite. Totodată, în procesul de studiere a materialelor, apărătorul urmează să își fixeze orice încălcare depistată a normelor procesuale și materiale, a drepturilor și intereselor legale ale învinuitului. Analizei vor fi supuse și probele acumulate, și anume, dacă au fost oare obținute pe cale și procedură legală, urmând a invoca prevederile art. 94 CPP, în eventualitatea depistării unor abateri de la procedura legală de administrare a probatoriului.

Principiul *egalității armelor*, reflectat în deciziile Curții Europene, presupune că fiecare parte trebuie să aibă aceleași posibilități, în cadrul soluționării unui litigiu penal, și nici una nu trebuie să dispună de privilegii neîndreptățite [3, p.34], astfel încât să persiste posibilitatea rezonabilă a fiecărei părți, acuzare și apărare, de a-și susține cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație dezavantajată în raport cu adversarul ei [4]. Informarea învinuitului precum și apărătorului acestuia despre terminarea urmăririi penale reprezintă o obligație procesuală a procurorului, realizată, de regulă, prin comunicare în scris [5, p.276], care are scopul aducerii la cunoștință a faptului finalizării procesului de administrare a probelor și expedierii cauzei penale în instanța de judecată, inclusiv oferirea posibilității părții apărării de a se expune vizavi de învinuirea formulată și probelor confirmative în acest sens, ca fiind suficiente de a deferi cauza penală justiției penale. Informarea justițiabilului și apărătorului acestuia despre terminarea urmăririi penale, inclusiv prezentarea propriu-zisă a materialelor cauzei, nu trebuie privită ca o cerință *sine qua non* premergătoare întocmirii rechizitoriului și expedierii cauzei penale în instanța de judecată, dar mai cu seamă o garanție a respectării dreptului la apărare a învinuitului în prim-plan și doi, oferirea unor pârghii procesuale părții apărării de a „monitoriza” complexul mijloacelor de probă ce formează conținutul acuzației.

Potrivit dispozițiilor CPP, materialele urmăririi penale se aduc la cunoștința învinuitului arestat în prezența apărătorului lui, iar la cererea învinuitului – fiecăruia dintre ei, în mod separat.

Pentru a se lua cunoștință de materialele urmăririi penale, ele se prezintă cusute în dosar, numerotate și înscrise în borderou.

La cererea părților, vor fi prezentate și corpurile delictive, care nu pot fi păstrate împreună cu materialele dosarului, vor fi reproduse înregistrările audio și video, cu excepția cazurilor prevăzute în art.110 CPP RM. În eventualitatea în care învinuitul nu știe să citească, sau nu poate citi din anumite motive disfuncționale (este bolnav, nu vede etc.) procurorul îi va citi dosarul și-i va prezenta, personal, probele cauzei [6, p. 44]. Dacă dosarul penal are mai multe volume, acestea se prezintă concomitent pentru a se lua cunoștință de materialele respective, ca persoana, care ia cunoștință de ele, să poată reveni la oricare din aceste volume de mai multe ori. Pentru a se lua cunoștință de dosarele voluminoase, procurorul, printr-o ordonanță, poate întocmi un program, coordonat cu apărătorul, prin care stabilește data și numărul volumelor pentru studiere. Termenul pentru a se lua cunoștință de materialele urmăririi penale nu poate fi limitat, însă în cazul în care persoana care ia cunoștință de materiale abuzează de situația sa, procurorul fixează modul și termenul acestei acțiuni, pornind de la volumul dosarului.

Luând cunoștință de materialele cauzei penale, avocatul trebuie să comunice clientului, în mod deschis, despre verigile slabe și nesigure ale cauzei, precum și despre complicațiile ce pot însoți probarea circumstanțelor factice. Aceasta este necesar pentru ca clientul să aibă o reprezentare clară cu privire la desfășurarea posibilă a cauzei și, totodată, să planifice împreună cu apărătorul său o poziție de apărare mai eficientă în instanțele de judecată. Un apărător experimentat, anticipând poziția instanței de judecată, efectuează din timp analiza probelor ce vor fi prezentate în fața instanței, a rezultatului posibil al verificării lor în cadrul examinării judiciare, precum și a probabilității confirmării faptelor probante. Iată, de ce avocatul trebuie să fie convins de legalitatea solicitării sale [7, p. 50].

Mai mult ca atât, ținând seama de ultimele tendințe legislative, dar și de practica organelor de urmărire penală în materia administrării probelor, apărătorul la faza luării de cunoștință cu materialele cauzei penale trebuie să acorde o atenție deosebită mijloacelor de probă rezultate din activitatea specială de investigație, mai cu seamă, asupra obligației procurorului de a informa învinuitul despre faptul supunerii

acestui măsurii speciale de investigație, dacă acesta eventual nu a fost informat în cursul urmăririi penale (art. 132/5 alin. (7) CPP).

La fel, dacă în urma examinării materialelor dosarului penal învinuitul, partea apărării, constată că unele din mijloacele de probă au fost administrate cu încălcarea prevederilor legale, aceștia trebuie imediat, fie în conținutul procesului-verbal de prezentare a materialelor cauzei penale, fie printr-o cerere separată, să solicite excluderea acestora din dosar, cu invocarea punctelor concrete ale art. 94 CPP, sau art. 251 CPP, fiind astfel justificată cererea înaintată, dar și prevenită tendința vicioasă de a adresa asemenea cereri în cadrul ședinței preliminare, prin aceasta tergiversând termenul și celeritatea procesului penal la faza judecătii.

În concluzie, menționăm faptul că rolul apărătorului la faza terminării urmăririi penale este unul determinant, menit de a verifica legalitatea și complexitatea urmăririi penale, sub aspectul suficienței probatoriului administrat, dar și respectării drepturilor procesuale ale învinuitului de către actorii implicați în procesul penal derulat.

Referințe:

1. Legea cu privire la avocatură nr. 1260 –XV din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 126-127.
2. VESCO, I. *Acordarea asistenței juridice de către avocat în faza urmăririi penale*/Teză de doctor în drept. Chișinău, 2011. 110 p.
3. ГОМБЕН, Д., ХАРРИС, Д., ЗВААК, Л. *Европейская Конвенция о правах человека и Европейская социальная харта: право и практика*. Москва: МНИМП, 1998. ст. 34.
4. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Ankel vs Elveția, Hotărâre din 23,10.1996.
5. SEDLEDȚCHII, I., ȘTERBEȚ, V., ROMAN, D., VIZDOAGĂ, T. *Comentariul Codului de procedură penală al RM*. Chișinău 2005, p. 276.
6. JIDOVU, N. *Dreptul la apărare a învinuitului și inculpatului*. București: Rosetti, 2004. p. 44
7. BRÎNZĂ, L. Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.4. p.50.

PROCEDURA DE DECLARARE FĂRĂ STĂPÂN A UNUI BUN MOBIL ȘI DECLARAREA DREPTULUI DE PROPRIETATE MUNICIPALĂ ASUPRA UNUI BUN IMOBIL FĂRĂ STĂPÂN

Alexandru PRISAC

Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

Codul civil al RM [1] reglementează dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului mobil găsit și asupra bunului mobil fără stăpân în art. 323 și 324 (ocupațiunea și bunul găsit). Însă procedura privind declararea fără stăpân a unui bun mobil, reglementată în capitolul XXXII din Codul de procedură civilă al RM [2], se aplică în privința declarării fără stăpân a unui bun mobil în privința cărui s-a renunțat la dreptul de proprietate. Toate acestea din considerentul că prevederile cu privire la bunul găsit stipulează procedura de dobândire extrajudiciară asupra bunului găsit. Dat fiind faptul că bunurile fără stăpân se caracterizează prin aceea că nu au proprietar (art. 323 alin. (2) Cod civil) sau acesta nu este cunoscut, pârâtul în procesul dat în general nu poate fi determinat, și, implicit, nu putem vorbi despre o acțiune civilă și o procedură contencioasă [9, p. 38].

În acest caz, necesitatea adresării după apărare judiciară este legată, mai întâi de toate, de imposibilitatea de a îndeplini anumite acte (pozitive) corespunzătoare în raport cu bunul mobil fără stăpân. Anume inexistența pârâtului și a litigiului de drept a determinat atribuirea acestei pricini la procedura specială, ceea ce reprezintă și o diferență de acțiunea de revendicare [5. p. 210].

Obiectul examinării judiciare, în mare parte, determină caracterul activității judiciare în aceste pricini (adică totalitatea actelor judecătorului, care de regulă sunt îndeplinite în cadrul pregătirii și examinării acestor pricini, obiectul probației, conținutul hotărârii judecătorești). Însă problema dată până în momentul actual a fost obiectul unor discuții controversate.

Unii autori consideră că instanța de judecată în acest proces examinează și soluționează numai problemele privind faptele juridice, dar nu referitor la drepturile subiective și că procedura dată cu nimic nu se deosebește de procedurile privind constatarea faptelor care au valoare juridică [4, p.120, 7, p.120].

Diversitatea opiniilor privitor la aspectul dat s-a evidențiat în literatura rusă de specialitate [5, p. 213].

Însă mai întemeiată pare a fi o altă opinie [5, p.213], potrivit căreia în procesele privind declararea fără stăpân a unui bun instanța de judecată pe lângă apărarea intereselor legitime mai statuează și asupra drepturilor subiective nelitigioase [7, p.140; 8, p.119].

Este de remarcat că și autorii care susțin că obiectul procedurilor speciale sunt interesele legitime, recunosc că instanța de judecată stabilind a fi un bun fără stăpân, în dispozitivul hotărârii dispune transmiterea în proprietatea persoanei care a intrat în posesiunea lui, apărând astfel dreptul subiectiv al persoanei [5, p. 210-219]. Susținem opinia dată întrucât potrivit art. 330 alin. (1) și (2) CPC în dispozitivul hotărârii instanța de judecată: 1) declară fără stăpân bunul mobil și îl transmite în proprietate persoanei care a intrat în posesiunea lui; 2) declară fără stăpân bunul imobil și declară dreptul de proprietate municipală asupra lui.

În procedura privind declararea fără stăpân a unui bun mobil și declararea dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân nu poate fi examinată cerința privind dobândirea dreptului de proprietate prin uzucapiune, întrucât CPC al RM prevede o altă procedură în care instanța de judecată va examina cererea dată. Însă în literatura de specialitate există și opinia că ar fi oportun ca legiuitorul să admită aplicarea uzucapiunii prin intermediul procedurii analizate, fiindcă ar putea fi mai lesne stabilite condițiile acestui mod de dobândire a dreptului de proprietate [5, p.219]. Nu susținem opinia dată, deoarece condițiile uzucapării bunului vor fi stabilite mai lesne într-o procedură specială în care sunt prevăzute reguli speciale pentru examinarea unei singure cerințe – dobândirea dreptului de proprietate prin uzucapiune în urma constatării faptelor juridice corespunzătoare.

Cererea de declarare fără stăpân a unui bun mobil se depune de persoana care a intrat în posesiunea bunului. Prin urmare, acestea pot fi oricare persoană fizică sau juridică. Alin. (1) art. 327 CPC prevede reguli speciale privind competența jurisdicțională teritorială la depunerea cererii de declarare fără stăpân a unui bun mobil. Aceasta se depune la instanța judecătorească de la domiciliul ori sediul petiționarului. O altă regulă nici nu poate fi instituită, întrucât nu există parte adversă.

Cererea de declarare a dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân se depune de organul de administrare a proprietății municipale la instanța judecătorească de la locul de aflare a bunului. În special cererea dată urmează a fi depusă de Serviciul Fiscal de Stat în condițiile pct. 64 din Hotărârea Guvernului nr. 972 din 11.09.2001 [3]. Reglementările dreptului material pot prevedea diferite termene înăuntrul cărora urmează a fi depusă cererea de declarare fără stăpân a unui bun mobil sau cererea de declarare a dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân. Bunăoară pct. 64 din Hotărârea Guvernului nr. 972 din 11.09.2001 prevede că cererea de declarare fără stăpân a unui bun mobil se înaintează în instanța de judecată la expirarea unui an din ziua luării la evidență a bunurilor. Dacă cererea este depusă în judecată înainte de expirarea termenului stabilit de lege, judecătorul va refuza să primească cererea de declarare a dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân, iar instanța va scoate cererea de pe rol. *Cuprinsul cererii.* Ambele cereri trebuie să corespundă condițiilor prevăzute în art. 166 și 167 CPC, precum și celor prevăzute în art. 328 CPC, întrucât exigențele prevăzute în art. 328 CPC sunt unele suplimentare. Este de remarcat că circumstanțele indicate în cerere pot fi dovedite și prin proba cu martori, iar petiționarul urmează să îndeplinească toate condițiile pentru a fi admisă proba cu martori (achitarea taxei pentru audierea martorului, să comunice instanței numele și domiciliul lui, să demonstreze ce fapte importante pentru soluționarea pricinii poate confirma acest martor).

Examinarea cererii. În particular, este de menționat că în calitate de persoane interesate pot fi atrase numai acele persoane care ar putea avea anumite drepturi asupra bunului mobil sau imobil.

Celelalte persoane urmează a fi audiate în calitate de martori privitor la posibilul posesor de fapt al bunului [10, p. 2001]. Adică martorul nu va avea un anumit interes față de soarta juridică a bunului mobil sau imobil.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86 din 22.06.2002, în vigoare din 12.06.2003.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225-XV din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115/451, în vigoare din 12.06.2003.

3. Hotărârea Guvernului nr. 972 din 11.09.2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de evidență, evaluare și vânzare a bunurilor confiscate, fără stăpân, sechestrate ușor alterabile sau cu termen de păstrare limitat a corpurilor delictive, a bunurilor trecute în posesia statului cu drept de succesiune și a comorilor. Publicat: 18.09.2001 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 112-113/1021.
4. АБРАМОА, С.Н. Признание имущества бесхозяйный. В: *Советская юстиция*, 1965, №.20, с.8-15.
5. АРГУНОВ, В.В. *Вызовное производства в гражданском процессе*/Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2006, с. 230.
6. ЕЛИСЕЙНИЙ, П.Ф. Компетенция суда в особой производстве. В: *Советское государственное право*, 1973, № 1, с. 115-120.
7. КРЕЦУ, В.А. Охрана субъективных прав порядке особого производства. В: *Советская юстиция*, 1980, №. 146 с. 138-140.
8. КРЕЦУ, В.А. Признание имущества бесхозяйныи как способ защиты прав государства и колхозов. В: *Защита личных общественных интересов в гражданском судопроизводстве: Сборник научных трудов*. Калинин, 1985, с. 118-119.
9. ПУЧИНСКИЙ, В.К. Проект ГК РСФСР и вопросы гражданского судопроизводства. В: *Социалистическая законность*, 1963, №.3, с.32-38.
10. ЮДИН, А.В. *Особое производство в арбитражном процессе*. Самара, 2003, с.2001.

LIMITELE PARTICIPĂRII APĂRĂTORULUI ÎN CADRUL PROBATORIULUI PENAL

Anatolie CEACHIR

În cursul procesului penal, invocarea și propunerea de probe, admiterea și apoi administrarea lor de către organele competente constituie un ansamblu de acțiuni cu caracter procesual, care poartă denumirea de probatoriu [1, p.173]. Privit în sensul art. 99 Cod pr.pen., probatoriul este o totalitate de acțiuni îndreptate în scopul constatării circumstanțelor ce urmează a fi dovedite într-o cauză penală. Aceste acțiuni sunt efectuate de către instanță și părți, fiecăruia revenindu-i atribuții și obligații care rezultă din principiile legalității, oficialității, contradictorialității, prezumției nevinovăției, dreptului la

apărare etc. Apărătorul participă în probatoriul penal fără a purta sarcina probei. Dat fiind că, apărătorul este parte obligatorie și necesară a raportului juridic procesual-penal, care pe lângă drepturi presupune și obligații, consecințele nerespectării celor din urmă atrage urmări corespunzătoare.

De regulă, neîndeplinirea obligațiilor generează sancțiuni care, în aspect procesual-penal, reprezintă consecințe survenite pentru subiectul raporturilor juridice în cazul nerespectării de către acesta a normelor procesual-penale [2, p.34]. Dacă în cazul organului de urmărire penală și al procurorului, neexecutarea sau executarea vicioasă a atribuțiilor lor în cadrul probatoriului are ca și consecință inadmisibilitatea probelor și excluderea lor, această sancțiune nu poate avea efecte asupra părții apărării, făptuitorul fiind protejat de prezumția nevinovăției. Prin urmare, acuzatul nu poate suporta consecințe pentru pasivitatea apărătorului în probatoriu, în aceeași măsură cum nu poate fi obligat să-și dovedească nevinovăția.

Cu referire la acest subiect în sursele de specialitate s-au conturat două poziții. Într-o viziune [3, p. 78] se susține că o sentință de condamnare este legală, chiar dacă procurorul nu a reușit să combată un alibi al inculpatului, iar probele acuzării au fost demonstrate și nu prezintă dubii pentru instanța de judecată. Pe de altă parte, se susține că, dacă alibiul nu a fost combătut prin probe pertinente, concludente și utile, atunci în măsura în care alibiul se va considera dubios, va fi ca atare și sentința de condamnare adoptată [4, p.265].

Sarcina probei are un conținut diferit la diferite faze ale procesului penal. La faza prejudiciară, potrivit art. 254 Cod pr.pen. sarcina probei este una dublă, iar ambele elemente sunt puse pe seama organului care efectuează urmărirea penală; la faza judecării cauzei, grație poziției imparțiale a judecătorului, și din motivul aprecierii probelor prezentate de ambele părți în coroborare. Dacă partea apărării are un rol pasiv, elementele de fapt probate se vor considera cele prezentate de procuror. Prin urmare, nu este suficientă referirea la principiul prezumției nevinovăției și simpla negare a faptelor prezentate de oponentul procesual. La această etapă, se întrevide rolul important al participării apărătorului în probatoriu pentru a răsturna, prin probe, învinuirea prezentată de procuror. Legislația procesual-penală acordă avocatului, în sprijinul realizării funcției apărării, posibilitatea de a se

folosi de *toate mijloacele și metodele neinterzise de lege* (art. 67 alin. (1) Cod pr. pen.). Indiferent de orice apreciere a prevederilor legale, toate mijloacele și metodele folosite de apărător trebuie să fie în strictă conformitate cu legea și normele deontologice, or apărătorul nu poate cădea pradă viclesugurilor sau altor remedii ilegale în scopul apărării.

Cu referire la limitele participării apărătorului în probatoriul penal, art. 100 alin. (2) Cod pr.pen., înscrie dreptul de a: solicita și a prezenta obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv de a purta convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege; solicita certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții care pot să le elibereze în modul stabilit; solicita, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale.

În calitate de mecanisme ale apărării, considerăm oportunitățile pe care le are apărătorul potrivit art. 68 alin. (1) Cod pr.pen., privitoare la participarea, la propunerea organului respectiv, la efectuarea de către organul de urmărire penală a acțiunilor procesuale realizate la solicitarea sa; pregătirea materialelor în cauză în care este implicat sau a fost admis de organul de urmărire penală; prezentarea documentelor sau a mijloacelor de probă pentru a fi anexate la dosarul penal și cercetate în ședința de judecată; înaintarea cererilor; depunerea plângerilor împotriva acțiunilor și hotărârilor organului de urmărire penală; înaintarea obiecțiilor referitor la plângerile altor participanți la proces despre care a fost informat de către organul de urmărire penală sau a aflat despre ele din alte surse ș.a.

Deseori activitatea respectivă este considerată drept „investigație paralelă”, justificată din perspectiva contradictorialității și egalității armelor. Ținem să amintim despre faptul că datele căpătate în urma unei asemenea *investigații*, se vor transforma în probe admisibile doar după ce vor fi procesate de organul de urmărire penală. Este important de menționat că nici o acțiune, din cele prevăzute la art. 100, alin. (2) nu reprezintă o acțiune procesuală în adevăratul sens al cuvântului, din care considerent nu i se poate atribui un statut egal cu acțiunile procesuale realizate de organul de urmărire penală.

Chiar dacă toate probele prezentate în cauză sunt examinate în aceleași condiții, după aceleași reguli și ținând cont că nici o probă nu

are o valoare prestabilită, totuși probele apărării mai des urmăresc scopul știrbirii din valoarea probantă a datelor căpătate la urmărirea penală.

Cu toate că participarea apărătorului în probatoriul penal este o oportunitate, dar și o garanție în asigurarea dreptului la apărare, CtEDO privește „cu alți ochi” aceste aspect, or consideră că ține de competența instanțelor interne aprecierea drept legală sau ilegală a procedurii de administrare a probelor de către părți.

Dacă, indiferent de circumstanțele dubioase admise în procesul administrării probelor acestea n-au afectat pronunțarea unei hotărâri echitabile, legale și întemeiate și s-a respectat per ansamblu drepturile părților, CtEDO nu va considera acest aspect ca o încălcare a dreptului la un proces echitabil. În privința procedurii de administrare de către părți a probelor, CtEDO are o viziune aparte, considerând că administrarea și aprecierea probelor constituie, în principal, o atribuție a tribunalelor interne. Faptul că tribunalele interne au evaluat sau nu corect probele, se află, în mare măsură, în afara competenței Înaltei Curți. În acest sens, organismele Convenției analizează, conform termenilor Convenției, dacă prevederile din art. 6, paragr. 1, referitoare la caracterul echitabil al procesului au fost îndeplinite, inclusiv în privința modului de administrare a probelor.

Aceasta înseamnă, în general, că orice pretinsă părtinire sau înechitate în privința probelor va fi analizată în lumina procedurilor luate ca întreg și ținându-se seama de faptul dacă un reclamant a fost lipsit de posibilitatea de a participa efectiv la proceduri sau dacă poziția apărării a fost, în mod semnificativ, slăbită.

În cauzele penale, întreaga problemă a obținerii de probe trebuie, de asemenea, privită în lumina garanțiilor din paragr. 2 și 3. Bunăoară, avându-se în vedere prezumția de nevinovăție, membrii unui complet de judecată, atunci când își exercită atribuțiile, nu trebuie să pornească de la ideea preconcepută că acuzatul ar fi comis infracțiunea, sarcina de a dovedi acest lucru revenindu-i acuzării, orice îndoială fiind în avantajul acuzatului. Urmează, de asemenea, că acuzarea trebuie să-l informeze pe acuzat în legătură cu acuzațiile care i se aduc, astfel încât acesta să-și poată pregăti și susține apărarea, revenindu-i tot acuzării îndatorirea de a aduce probe suficiente pentru a obține condamnarea făptuitorului.

Referințe:

1. DONGOROZ, V. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*. București: Ed. Academiei, 1975, vol. I.
2. ГРОМОВ, А., ПОЛУНИН, С. *Санкции в уголовном процессуальном праве России*. Москва, 1998.
3. *Адвокат в уголовном процессе*. Под ред. В. И. Сергеева. Москва: Юнити-Дана, 2004.
4. СТРОГОВИЧ, М. *Материальная истина и судебные доказательства в советском уголовном процессе*. Москва: Академия Наук СССР, 1955.
5. МИКЕЛЕ да СИЛЬВИА. *Прецеденты Европейского Суда по Правам человека. Судебная практика с 1960 по 2002*. Перевод с французского А.А. ЖУКОВОЙ и Г.А. ПОЛИКОВСКОЙ. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004.

SARCINA PROBATORIULUI CA OBIECTIV AL PROCURORULUI

Sergiu PETRUȘCA

Prin sarcină a probatoriului (*onus probandi*) se înțelege obligația procesuală care revine unui participant în procesul penal de a dovedi împrejurările care formează obiectul probatoriului [1, p. 264]. Cu alte cuvinte, sarcina probatoriului înseamnă obligația administrării probelor în cadrul procesului penal.

Regula *actori incumbit probatio* (sarcina probatoriului revine celui care reclamă, acuză) trebuie înțeleasă în procesul penal în sensul că obligația de a proba vinovăția unei persoane revine aceluia care acuză (procuror sau persoană vătămată). Mai mult chiar, organele de urmărire și instanța de judecată sunt obligate să lămurească sub toate aspectele cauza, pe bază de probe, administrate atât în dovedirea acuzării, cât și în legătură cu aspectele care se ridică în apărarea inculpatului [2]. Astfel, conform dispozițiilor art. 100 alin. (1) CPP, în baza principiului rolului activ al organului de urmărire penală și al aflării adevărului în procesul penal, sarcina probatoriului revine organelor de urmărire penală, în special procurorului. Această sarcină, raportând-o la prevederile art. 19 alin. (3) CPP, este de fapt o obligație, deoarece organele de urmărire penală sânt obligate să strângă probele necesare pentru aflarea adevărului și pentru lămurirea

cauzei penale sub toate aspectele, în vederea justei soluționări a acesteia. Organele de urmărire penală adună probe atât în favoarea, cât și în defavoarea bănuitului sau învinuitului.

Instanța este limitată în activitatea de strângere a probelor. În toate cazurile, strângerea probelor de către instanță poate fi doar la cererea părților. Verificarea probelor se include atât în obligațiile organului de urmărire, cât și a instanței. În acest sens, instanța este obligată de a verifica totalitatea de probe propuse de către părți în vederea constatării admisibilității, pertinentei, concludentei și utilității. Aprecierea probelor se face în baza intimei convingeri a reprezentantului organului de urmărire și judecătorului. Administrarea probelor trebuie să se bazeze pe anumite principii determinate de Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și definitivate în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului. Aceste principii poartă denumirea de principii de procedură [3, p. 116].

Sarcina probatoriului nu trebuie confundată cu propunerea de probe, care constă, potrivit dispozițiilor art. 100 alin. (1) CPP, în posibilitatea pe care o au în procesul penal persoana vătămată, bănuitul, învinuitul și alți participanți la proces, de a cere organelor de urmărire penală administrarea de probe, fapt reglementat în mod distinct și pentru faza de judecată, când părțile pot propune administrarea de probe, scop în care este necesar să se arate faptele și împrejurările ce urmează a fi dovedite, mijloacele prin care pot fi administrate aceste probe, locul unde se află aceste mijloace, iar în ceea ce privește martorii și experții, identitatea și adresa lor.

Cererea privitoare la administrarea unor probe, formulată în cursul urmăririi penale, se admite sau se respinge, motivat, de către organele de urmărire penală, conform prevederilor art. 95 alin. (3), 298 alin. (1) CPP. Făcând referire specială la sarcina administrării probelor în acuzare, subliniem că, pornind de la principiul că cel ce acuză este obligat să probeze, procurorului și părții civile (dovedirea prejudiciului moral sau material) revenindu-le sarcina administrării probelor în învinuire. Potrivit principiului dat, procurorul are obligația de a manifesta o deosebită grijă în privința administrării probelor în acuzare și în apărare; superficialitatea în acuzare poate conduce la soluții neconcordate adevărului în cauzele penale. În lipsa probelor de vinovăție, bănuitul, învinuitul sau inculpatul nu este obligat să probeze

nevinovăția sa. În cazul în care părțile nu doresc sau nu știu să administreze probe în apărarea intereselor pe care le au în cauză, și asemenea probe există, sarcina probatoriului revine organelor judiciare. În realizarea sarcinii lor de a administra probele în procesul penal, organele judiciare trebuie să fie ajutate de către cei care cunosc probe sau dețin mijloace de probă.

Procedura de administrare a probelor include posibilitatea subiecților cu funcții procesuale distincte de a le combate. Această atitudine prin care se exprimă dezacordul față de conținutul unei probe nu se limitează la simpla negare a faptelor sau împrejurărilor respective, ci presupune administrarea de probe contrare.

Deci, cel ce afirmă este obligat să dovedească afirmația făcută (*eiusincumbit probatio, qui dicit, non qui negat*). Strâns legat de sarcina probei este și dreptul bănuitului, învinuitului sau inculpatului de a nu se autoincrimina, drept consacrat prin dispozițiile art. 8 CPP, înțelegând prin acesta atât dreptul la tăcere reglementat în cadrul principiului fundamental al dreptului la apărare prin dispozițiile art. 21 CPP și în jurisprudența CEDO, cât și dreptul de a nu se autoincrimina prin alte acte decât propria declarație, ambele constituind o garanție a prezumției de nevinovăție [4]. Principiul prezumției de nevinovăție este de asemenea aplicabil în administrarea probelor.

Cel mai important aspect al acestui principiu privește fundamentarea condamnării. Instanța trebuie să prezume inocența persoanei învinuite fără prejudecăți, să-l poată condamna numai în baza probelor administrate în timpul judecății. În cauza PARPERPA, TELFNER, MESSEQUE și GIABARTO, Curtea a stabilit: prezumția de nevinovăție necesită *inter alia* ca asupra membrilor completului de judecată la îndeplinirea angajamentelor sale să nu acționeze ideea preconcepută că bănuitul, învinuitul a comis fapta imputată; sarcina de a proba aparține procurorului, iar orice dubiu este în favoarea bănuitului, învinuitului. De asemenea, rezultă că procurorul are funcția de informare a bănuitului asupra acțiunii înaintate contra lui, astfel încât să pregătească și să prezinte apărarea, și să aducă probe suficiente pentru a-l condamna [5, p. 117]. Alături de acestea, în concordanță cu principiul potrivit căruia orice îndoială este în favoarea bănuitului, învinuitului (*in dubio pro reo*), dacă probele administrate în cauză nu conferă certitudine asupra vinovăției făptuitorului, procurorul urmează

a emite o hotărâre de scoatere de sub urmărire penală.

În cadrul urmăririi penale, partea apărării manifestând interesul stabilirii circumstanțelor cauzei, deși nu are obligația de acumulare a probatoriului, poate prezenta probe ce dovedesc nevinovăția bănuitului sau învinuitului. În atare situație, acesta poartă răspundere de veridicitatea probei prezentate în conformitate cu prevederile art. 310 alin. (2) Cod penal „Falsificarea probelor”, or art. 314 Cod penal „Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte”.

În mod practic, acumularea probatoriului este epuizat în momentul în care organele de urmărire penală și părțile consideră că nu mai au de administrat probe.

Referințe:

1. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Universul juridic, 2013, p. 750.
2. *Dicționar juridic online de drept penal și procedură penală, drept civil și procedură civilă, drept comercial, administrativ etc. Dicționar explicativ (dex) cu definiții pentru termeni specifici terminologiei juridice*. Accesat [19.06.2018], disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/actor-incumbit-probatio>.
3. DOLEA, I., ș.a. *Codul de Procedură penală. Comentariu*. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p.768.
4. BOROI, A., NEGRUȚ, G. *Drept procesual penal*. București: Hamangiu, 2017. Accesat [18.06.2018]; Disponibil: <https://bloghamangiu.ro/capitolul-al-vi-e2%80%91lea-probele-mijloacele-de-proba-si-procedeele-probatorii-in-procesul-penal/>.
5. Dolea, I., ș.a. *Codul de procedură penală. Comentariu*. Chișinău: Cartier juridic, 2005. p.768.

INIȚIATIVELE LEGISLATIVE ȘI CONTINUITATEA/ PREVIZIBILITATEA PROCESULUI CIVIL

Ion CARAMAN

Procesul civil reprezintă un cumul de acțiuni procesuale, desfășurate de către participanții la proces și instanțele de judecată în legătură cu examinarea și soluționarea litigiilor civile [1, p. 34]. Acțiunile procesuale realizate de către participanții la proces și instanțele de judecată sunt reglementate de Codul de procedură civilă, act normativ adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova. Deși Parlamentul este unica autoritate investită cu competențe de legiferare, intenția de legiferare poate provine și de la alți subiecți de drept. Potrivit art. 73 din Constituția Republicii Moldova [2] „Dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, **Guvernului**, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia”.

În prezentul articol, ne propunem să analizăm unele aspecte ale proiectului de lege elaborat de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova, care, în viziunea noastră, pot avea impact direct asupra bunului mers al procesului civil [3]. La art. II pct. 4 din proiectul de lege, autorii acestuia propun: La articolul 362 alineatul (1), cuvintele „de la data pronunțării” se substituie cu cuvintele „de la data comunicării”. Amintim că în conformitate cu art. 362 alin. (1) din CPC „Termenul de declarare a apelului este de 30 de zile de la data pronunțării dispozitivului hotărârii, dacă legea nu prevede altfel”.

În opinia noastră, modificarea momentului începerii curgerii termenului de declarare a apelului se va răsfrânge negativ asupra previzibilității procesului civil, readucându-se astfel situația incertă cu privire la momentul devenirii definitive a hotărârii judecătorești, existentă până la adoptarea Legii pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 155 din 05 iulie 2012 [5]. De menționat că art. 362 alin. (1) CPC în redacția de până la 05 iulie 2012 prevedea că „Termenul de declarare a apelului este de 20 de zile de la data comunicării hotărârii motivate, dacă legea organică nu dispune altfel, chiar dacă apelul a fost depus anterior. Termenul de apel curge și în cazul comunicării concomitente a hotărârii și a somației de executare”.

Considerăm că determinarea momentului începerii curgerii termenului de declarare a apelului în funcție de momentul comunicării dispozitivului hotărârii, va genera un șir de probleme, printre care putem menționa următoarele:

1. În lipsa dovezii de comunicare a dispozitivului hotărârii primei instanțe, este practic imposibil de determinat momentul în care expiră termenul de declarare a apelului.

2. În situația în care curgerea termenului de procedură (apel) va depinde în exclusivitate de conduita unei părți sau participant la proces, se va crea o incertitudine cu privire la momentul devenirii definitive a hotărârii judecătorești, fapt care va genera imposibilitatea persoanelor de a beneficia de eventualele efecte ale hotărârii judecătorești: exclusivitate, incontestabilitate, executoria-litate, prejudicialitate, obligativitate.

3. În lipsa dovezii de comunicare a dispozitivului hotărârii contestate cu apel, este posibilă situația în care cererea de apel va fi depusă după expirarea unei perioade îndelungate de timp, fapt care va duce la încălcarea dreptului părților la judecarea în termen rezonabil a cauzei și, respectiv, angajarea responsabilității statului.

În opinia noastră, din momentul intrării în vigoare a modificărilor operate prin Legea nr. 155 din 05 iulie 2012, în procesul civil au fost instituite reguli clare și concise cu privire la exercitarea dreptului de apel. În nota informativă la proiectul de lege [4], autorul proiectului susține că *„în practică se atestă situații în care părțile, deși au primit copia hotărârii judecătorești, au pierdut dreptul de exercitare a apelului din considerentul calculării termenului de la data pronunțării și nu de la data comunicării acesteia”*. Considerăm că argumentele respective nu au capacitatea de a justifica necesitatea operării modificărilor respective în varianta propusă de autor.

La fel, aceste argumente nu denotă existența unei probleme în ceea ce ține de termenul de declarare a apelului. În prezent, legislația procesuală prevede mecanisme concrete care pot fi valorificate de către părți și participanții la proces în vederea exercitării corespunzătoare a drepturilor procedurale. Totodată, legea instituie și un șir de obligații/ prezumții generatoare de efecte juridice, care trebuie respectate de către persoanele implicate întru-un proces civil.

Astfel, în calitate de contraargumente la justificările Ministerului

Justiției privind necesitatea modificării momentului începerii curgerii termenului de declarare a apelului, invocăm următoarele:

1. Pentru declararea în termen a apelului, este suficientă depunerea unei cereri de apel prealabile, fără indicarea motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază (art. 365 alin. (1¹) CPC).

2. Persoanele care **din motive întemeiate** au omis termenul de declarare a apelului pot solicita instanței de apel repunerea în termenul de procedură (art. 116 alin. (1) CPC). Totodată, în privința eventualei încheieri de respingere a cererii de repunere în termen poate fi exercitat controlul judiciar (recurs).

3. Legislația procesual-civilă instituie prezumția de înștiințare (art. 102 alin. (4¹) CPC), potrivit căreia participanții la proces înștiințați în mod legal o dată nu pot invoca necitarea lor pentru efectuarea actelor de procedură la o dată ulterioară. La fel, art. 56 alin. (3) CPC, prevede obligația participanților la proces de a se folosi cu bună-credință de drepturile lor procedurale. Astfel, din momentul dobândirii calității procesuale (statutului procesual) și informării acesteia despre examinarea unei cauze civile, persoana urmează să-și asume un rol activ în derularea procesului, să se intereseze despre soarta cauzei deduse judecății și despre soluția instanței asupra acesteia. În jurisprudența constantă a CtEDO s-a arătat că revine în primul rând celor interesați să depună orice diligență pentru protejarea propriilor interese (cauza Agapito Maestre Sanchez c. Spaniei, nr. 29608/02, hotărârea din 04 mai 2004). Conform art. 3 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative [6] „*La elaborarea unui act normativ se respectă următoarele principii: oportunitatea, coerența, consecutivitatea, stabilitatea și predictibilitatea normelor juridice*”. Analizând modificările propuse de autorul proiectului de lege prin prisma principiilor enunțate supra, ajungem la concluzia că acestea nu satisfac condițiile cu privire la oportunitate, stabilitate și predictibilitate a normelor juridice, în situația în care există tendința de a modifica mecanismul de exercitare a apelului, care începând cu anul 2012 s-a dovedit a fi practic și funcțional. În viziunea noastră, inițiativa legislativă în calitate de etapă a procesului de legiferare urmează a fi utilizată pentru a soluționa/înlătura neajunsurile existente în legislația procedurală și nu pentru crearea situațiilor

incerte din punct de vedere juridic.

În asemenea cazuri, se creează obstacole nejustificate în calea realizării sarcinilor procedurii civile – judecarea justă, în termen rezonabil, a cauzelor de apărare a drepturilor încălcate sau contestate, a libertăților și a intereselor legitime.

Referințe:

1. BELEI, E. ș.a. *Drept procesual civil. Partea specială*. Chișinău, 2016.
2. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=363979>.
3. http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/iunie/8/Proiectul_legii_07.06.2017.pdf.
4. http://justice.gov.md/public/files/2018/transparenta_in_procesul_decizional/iunie/8/NF_Proiectul_legii_07.06.2017.pdf.
5. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=344626>.
6. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=373698>.

**JUDECATA PE BAZA PROBELOR ADMINISTRATE
ÎN FAZA DE URMĂRIRE PENALĂ.
(Lacune și dezavantaje legislative)**

Sanda ȚONCU

Este de reținut că există anumite situații când datorită unor particularități, se impune adoptarea altor reguli care derogă de la cele de drept comun, tocmai pentru atingerea scopului legii penale și procesual-penale. Prin urmare, potrivit legii pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală nr. 66 din 05.04.2012, intrat în vigoare din 27.10.2012, Codul de procedură penală a fost completat cu art. 364¹, dispozițiile căruia au introdus o procedură simplificată de judecare a cauzei, care este una inovatoare și necesară anume întru accelerarea soluționării proceselor.

Această procedură prezintă avantaje care țin de celeritatea procedurii de judecată, cu efect direct asupra volumului de muncă a instanțelor judecătorești, asigurând toate garanțiile unui proces echitabil, cum ar fi legalitatea, oficialitatea și aflarea adevărului.

Constatăm un șir de avantaje, dar și cu regret dezavantaje, precum

și lacune care lasă un spațiu pentru o interpretare extinctivă, principiu interzis de legea penală, și respectiv, de cea procesual-penală.

Printre avantajele identificate, menționăm că în procedura judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală se regăsește faptul că această procedură asigură respectarea principiului celerității, prin respectarea termenului rezonabil de soluționare a cauzei penale, un avantaj care de fapt constituie și un scop primordial al instituirii procedurii judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. Prin urmare, odată cu implementarea acestui mecanism legal, din anul 2012 până în prezent, considerabil s-au redus cererile adresate instanțelor judecătorești cu privire la accelerarea proceselor penale, fapt ce semnifică o performanță notorie în domeniu. Obligatorietatea reducerii pedepsei pentru toate categoriile de infracțiuni de către instanța de judecată în cazul în care inculpatul a solicitat judecarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală constituie un alt avantaj al acestei proceduri simplificate. Aceasta, deși constituie mai mult un avantaj pentru inculpat, în mod sinalagmatic produce avantaje și pentru partea care decide acceptarea sau respingerea cererii de judecare a cauzei în procedura simplificată, adică instanța de judecată.

Acest avantaj se manifestă prin evitarea cheltuielilor de judecată suplimentare, dar și prin reducerea volumului de muncă a instanțelor judecătorești. După acceptarea judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, inculpatul va fi prevenit despre consecințele care survin concomitent cu aceasta, și anume: nu vor putea fi administrate probe noi, odată acceptată nu se mai poate reveni la procedura generală de judecare a cauzei, dar și faptul că acesta nu mai poate beneficia de prezumția nevinovăției.

Alt avantaj specific al acestei proceduri constă în aplicabilitatea în procesele penale privind toate categoriile de infracțiuni, inclusiv cele pentru săvârșirea cărora este prevăzută detențiunea pe viață, dat fiind că legiuitorul nu prevede și nu limitează în mod expres categoriile de infracțiuni beneficiare ale acestei instituții, așa cum o face spre exemplu în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției.

Sentința pe baza probelor poate fi adoptată doar în procedură simplificată și doar cu întrunirea cumulativă a condițiilor, precum întocmirea cererii personale a inculpatului privind recunoașterea

săvârșirii faptelor prezentate în rechizitoriu, solicitarea ca judecata să se facă în baza probelor administrate în faza de urmărire penală cu mențiunea nesolicitării examinării de noi probe, exigența de timp, ce presupune că cererea se depune până la începerea cercetării judecătorești, probele și datele cu privire la fapta inculpatului incluse în rechizitoriu trebuie să fie suficiente pentru a permite stabilirea unei pedepse. Menționăm, că procedura în cauză este puțin abordată în literatura de specialitate, dar are o valoare deosebită și o importanță socială semnificativă, dat fiind faptul că se aprobă în procedura simplificată, realizează mai multe scopuri ale procesului penal echitabil, și anume, economisește timpul de judecare a cauzei, reflectă căința profundă a inculpatului și solicitarea acestuia de a judeca cauza în baza probelor administrate în faza de urmărire penală, recunoscând faptele incriminate în rechizitoriu și nu solicită examinarea de probe noi. Astfel, ca rezultat al analizei științifice efectuate, au fost evidențiate și stabilite un șir de beneficii, avantaje și oportunități ale acestei instituții, dar totodată, au fost statuate și unele momente vicioase, exprimate prin lacune care trebuie remediate în scopul de a nu lăsa locuri de interpretare.

Totodată, dacă invocăm dezavantajele acestei proceduri stabilite în contextul tezei, menționăm că ele pot fi remediate prin intermediul unei reglementări mai bine chibzuite. Un dezavantaj al procedurii simplificate se explică prin imposibilitățile legale ale inculpatului și apărătorului de a contesta, după ce au solicitat judecata abreviată, probele indicate în rechizitoriu în situația când în cadrul cercetării judecătorești s-a stabilit că au fost administrate cu încălcarea prevederilor legale.

O problematică stabilită, care s-a format din practica judiciară se referă la dreptul instanței de judecată de a respinge cererea de solicitare a inculpatului ca să fie judecată cauza pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, din motiv că calificarea faptei a fost făcută incorect. Asemenea decizie poate fi luată de judecător doar la etapa inițială, când inculpatul solicită judecarea cauzei în baza unei asemenea proceduri.

Totodată, unul din dezavantaje ține de examinarea acțiunii civile în cazul în care cauza penală a fost disjunsă dintr-o altă cauză penală în vederea examinării acesteia în procedură simplificată, și anume, dat

fiind faptul că aceeași acțiune civilă reiese că urmează a fi examinată în cadrul mai multor cauze penale, instanța de judecată este nevoită, de obicei, să admită acțiunea civilă în principiu.

Alt dezavantaj este lipsa mențiunii privind recunoașterea încadrării juridice a infracțiunii incriminate, or în articol fiind prevăzută de legiuitor doar recunoașterea faptelor menționate în rechizitoriu, fapt ce nu ar lăsa loc de interpretare. Așadar, în urma analizării celor descrise supra, propunem ca procedura simplificată prevăzută la art. 364¹ Cod de procedură penală să fie completată cu prevederi exhaustive privind:

1. Excluderea din textul legii a articolelor ce reglementează procedura de adoptare a sentinței de achitare și de încetare, astfel încât sentința pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală în esență reprezintă o sentință de condamnare, întrucât se emite doar în condițiile în care vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii este confirmată prin ansamblul de probe administrate în faza de urmărire penală.

2. Să fie denumită ca o procedură specială.

3. Completarea art. 364¹ Cod de procedură penală, cu mențiunea privind recunoașterea încadrării juridice a infracțiunii incriminate, pentru a nu lăsa loc de interpretare.

Concluzionăm că art. 364¹ Cod de procedură penală este în mod cert o procedură inovativă și bine-venită în sistemul procesual penal național.

Referințe:

1. Codul de procedură penală al RM, Legea nr. 122-XV din 14.03.2003.
2. Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 13 din 16.12.2013 cu privire la aplicarea prevederilor art. 364¹ CPP de către instanțele judecătorești.
3. Recomandarea Comitetului Miniștrilor către statele membre privind simplificarea justiției penale nr. (87) 18 din 17.09.1987.
4. *Manualul Judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, 2013.
5. DOLEA, I. Un nou concept în procedura penală. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr. 4.

CONCEPTUL SANȚIUNII DECĂDERII ÎN PROCESUL CIVIL

*Tatiana CRUGLIȚCHI,
Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți*

Conceptul de „decădere” are o largă utilizare în practica judiciară, exprimând îndeosebi ideea de sancțiune determinată de neexercitarea dreptului înăuntrul unui anumit interval de timp. Noțiunea „decădere” exprimă ideea pierderii unui drept care nu a fost exercitat la timp sau pentru conservarea căruia nu s-au făcut, la timp, formalitățile prevăzute de lege. În al doilea rând, noțiunea de decădere semnifică imposibilitatea juridică de a exercita acel drept peste termen. În materie judiciară decăderea reprezintă un concept folosit spre a desemna pierderea unui drept procedural ca urmare a neexercitării sale înăuntrul termenului statornicit de lege.

Aceste accepțiuni specifice procedurii civile învederează strânsă legătură, corelația dintre noțiunea de termen și aceea de decădere, fiind logic ca, în cazul în care legea limitează în timp exercițiul unui drept, consecința să fie imposibilitatea pentru titularul acelui drept de a-l exercita după expirarea termenului, căci, în caz contrar, rațiunea existenței termenului ar dispărea. Decăderea are neîndoielnic o finalitate sancționatoare pentru neglijența manifestată de partea care nu și-a exercitat în termenul fixat de lege dreptul procesual, dar în același timp, trebuie subliniat caracterul stimulatив al pericolului aplicării acestei sancțiuni care îndeamnă partea să-și exercite dreptul cât mai rapid, în scopul înlăturării situațiilor juridice incerte.

Într-adevăr, decăderea exprimă ideea pierderii unui drept sau a unor facultăți procesuale care n-au fost exercitate în termenul prevăzut de lege. Prin mijlocirea ei legiuitorul urmărește și realizează respectarea termenelor de procedură și astfel, indirect, asigură rapiditatea în soluționarea litigiilor civile, și deci în restabilirea ordinii de drept încălcate, în respectarea legalității; și implicit asigură certitudinea drepturilor subiective și stabilitatea raporturilor civile.

Rațiunea și importanța decăderii este determinată tocmai de necesitatea stabilirii unor termene imperative de natură a disciplina activitatea procesuală. Totuși, trebuie menționat că decăderea se

răsfrânge în mod direct și energic și asupra drepturilor procedurale care nu au fost exercitate în termenul legal. De asemenea, decăderea afectează și valabilitatea acelor acte de procedură ce s-ar îndeplini peste termenul imperativ prevăzut de lege. O atare subliniere este esențială, fapt pentru care ea nu poate lipsi dintr-o definiție a decăderii. Considerăm că într-o definiție concisă decăderea constituie o sancțiune care determină stingerea unui drept procedural ce nu a fost exercitat în termenul prevăzut de lege [3, p. 297]. O atare definiție evocă două dintre trăsăturile principale ale decăderii: stingerea unui drept procedural și neexercitarea dreptului înăuntrul termenului imperativ fixat de lege.

Funcțiile decăderii decurg din chiar scopul termenelor de procedură. Decăderea este destinată să garanteze celeritatea procedurii judiciare și să contribuie la apărarea intereselor legitime ale părților.

Asemenea deziderate rezidă practic din cele două funcții importante ale decăderii, care se realizează prin simpla ei consacrare legală. A doua funcție a decăderii vizează sancționarea titularului dreptului pentru neexercitarea lui în termen. Sancțiunea decăderii produce efecte energice cu privire la dreptul neexercitat în termen. Din acest punct de vedere, decăderea este mai riguroasă decât nulitatea. Ea împiedică pe cel decăzut din drept să mai facă acte procedurale după expirarea termenului, întrucât actul tardiv va fi lipsit de efectele sale, va fi nul. Explicându-se mecanismul decăderii, s-a arătat că, în cele din urmă, sancțiunea nerespectării termenului legal este nulitatea, decăderea nefiind decât starea de drept care precede și provoacă nulitatea actelor tardive.

Nulitatea actelor tardive este o consecință a decăderii, și nu un efect imediat al încălcării textelor ce prevăd termene imperative, sancțiunea specifică și imediată a acestor reguli procedurale fiind decăderea. Cu alte cuvinte, nulitatea actelor tardive operează imediat prin intermediul decăderii [2, p. 233].

Decăderea este o sancțiune proprie numai termenelor legale imperative sau „termenelor de rigoare”, sancțiunea nerespectării termenelor prohibitive fiind nulitatea, într-adevăr actul îndeplinit prematur, adică înaintea împlinirii termenului prohibitiv, este nul. Termenele legale imperative sunt prezumate a fi statornicite sub sancțiunea decăderii, iar excepțiile de la această regulă, ca orice

excepție, sunt de strictă interpretare și aplicare [4, p. 31].

Sancțiunea decăderii intervine în situațiile când legea stabilește un termen anumit pentru exercitarea unui drept sau pentru îndeplinirea unui act procedural și partea lasă să expire acest termen fără a beneficia de el. Sancțiunea decăderii va interveni, de asemenea, în cazul în care legea stabilește o ordine în efectuarea actelor de procedură, iar partea nu a respectat-o. În legătură cu acest al doilea caz, în literatura juridică s-a arătat că decăderea intervine și atunci când legea stabilește că exercitarea unui drept trebuie să se facă într-o anumită stare a procesului [1, p. 168].

Am menționat deja că sancțiunea decăderii este o sancțiune proprie și specifică termenelor procedurale legale imperative.

O întrebare care apare este aceea dacă decăderea este incidentă și în cazul termenelor judecătorești. Deocamdată, doctrina nu ne oferă un răspuns unic la această întrebare. Astfel, prof. dr. D.C. Florescu susține că sancțiunea decăderii nu poate interveni în cazul termenelor judecătorești, deoarece judecătorii nu pot stabili aprioric dacă termenele pe care le fixează vor fi sancționate în caz de nerespectare cu decăderea, întrucât decăderea este o sancțiune energetică, cu consecințe deosebit de grave, or, din această cauză, ea trebuie aplicată cu strictețe și uniform și aceasta nu se poate realiza decât în cazul în care legea este cea care stabilește termenul [2, p. 234].

Prof. dr. I.Leș însă consideră că ori de câte ori instanța stabilește un termen pentru exercitarea unui drept procedural sancțiunea decăderii se impune. Ea reprezintă și în asemenea împrejurări singura modalitate practică destinată a disciplina activitatea judiciară [3, p. 301]. Potrivit art. 168 alin. 2 CPC al RM, instanța poate acorda reclamantului un termen pentru lichidarea neajunsurilor din cererea de chemare în judecată. Dacă persoana îndeplinește în termen toate cerințele, cererea se consideră depusă la data prezentării inițiale, în caz contrar urmând să se restituie reclamantului. Sancțiunea decăderii nu se impune dintr-o asemenea situație dacă reclamantul nu-și întregeste sau modifică cererea introductivă de instanță în termenul acordat în acest scop, deoarece el nu decede din dreptul de a sesiza ulterior instanța cu aceeași cerere, evident înăuntrul termenului de prescripție privind încălcarea dreptului subiectiv dedus judecății.

Astfel, putem considera că suntem în prezența unei decăderi

relative, fiind vorba despre decăderea din dreptul de a-i fi soluționată cererea la acel moment, dar cu rezervarea dreptului depunerii ei ulterioare.

De menționat că intră sub incidența decăderii numai drepturile procedurale, nu și dreptul material dedus în justiție. Indiferent care este obiectul litigiului decăderea stinge un drept procedural determinat, cum ar fi: dreptul de a propune probe, a formula obiecții, a exercita o cale de atac. Desigur, pierderea unor facultăți procesuale poate influența asupra posibilităților de valorificare pe calea protecției judiciare a dreptului subiectiv.

În concluzie, legiuitorul nu stabilește o decădere fără ca o rațiune suficientă să o determine, și în consecință urmează că ceea ce este prescris de lege nu trebuie privit ca reprezentând doar o simplă amenințare.

Referințe:

1. BOROI, G., RĂDESCU, D. *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*. București: All, 2015.
2. FLORESCU, D.C. *Sancțiunile procedurale civile*. București: Paideia, 2005.
3. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil*. București: All Beck, 2001.
4. UNGUREANU, O. *Nulitățile procedurale civile*. București: All Beck, 1998.

DELIMITĂRILE EXISTENTE DINTRE OBIECȚIILE MATERIAL-JURIDICE ȘI EXCEPȚIILE PROCESUALE

*Dumitru DUMITRAȘCU,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Persoana care consideră că i-a fost încălcat dreptul subiectiv civil sau interesul legitim poate sesiza instanța de judecată solicitând concursul forței coercitive a statului. În cadrul cererii de chemare în judecată, reclamantul va arăta cine se prezumă că a încălcat dreptul subiectiv civil ce îi aparține, adică va indica pe pârât.

Respectiv, pârâtul se va afla în situația de a se apăra împotriva pretențiilor reclamantului. În acest sens, legislația procesuală conferă pârâtului posibilitatea de a utiliza anumite modalități pentru apărarea poziției sale.

Aceste mijloace permit pârâtului să prezinte și să susțină poziția sa în proces, în scopul obținerii unei hotărâri judecătorești favorabile, adică de respingere a pretențiilor reclamantului. Totodată, mijloacele de apărare ale pârâtului permit judecătorului de a aprecia anumite circumstanțe neindicate de către reclamant, dar care sunt esențiale pentru justa soluționare a cauzei [6, p. 286]. În cadrul procesului civil, pârâtul poate utiliza trei modalități principale de apărare: 1) obiecții material-juridice, 2) excepții procesuale și 3) acțiunea reconvențională. Acțiunea reconvențională permite pârâtului să adopte o poziție ofensivă, să formuleze pretenții proprii față de reclamant. Ea reprezintă o acțiune civilă, care este înaintată, de către pârât, în cadrul unui proces deja pornit, în scopul de a se apăra împotriva acțiunii principale sau pentru că acțiunea reconvențională este conexă prin temeii cu acțiunea inițială [1, p. 265].

În același timp, pârâtul are posibilitatea de a discuta cele invocate de reclamant în cererea de chemare în judecată. Opinem că pârâtul poate combate, în acest sens, două aspecte:

- dreptul subiectiv civil sau interesul legitim: avem în vedere combaterea existenței raportului juridic de drept material între părți (aceasta se poate realiza prin faptul că pârâtul invocă anumite circumstanțe de fapt a cauzei din care reiese că dreptul subiectiv al reclamantului nu există, fie reclamantul nu este titularul acestuia, fie că dreptul subiectiv nu a fost încălcat; sau pârâtul se poate apăra în drept, adică prin invocarea anumitor prevederi din actele normative ce vor determina respingerea pretențiilor reclamantului);

- dreptul la acțiune: aici ne referim la faptul respectării de către reclamant a premiselor și condițiilor dreptului la acțiune (de exemplu, pârâtul invocă necompetența instanței; arată că există o hotărâre judecătorească irevocabilă pe același litigiu; ridică excepția de tardivitate etc.). Observăm că primul aspect, adică dreptul subiectiv civil sau interesul legitim, se contestă cu ajutorul obiecțiilor material-juridice, iar al doilea (dreptul la acțiune) – prin excepții procesuale.

Înainte de a identifica alte deosebiri dintre obiecțiile materiale și excepțiile procesuale, trebuie să menționăm faptul că până nu demult legislația procesual-civilă nu diviza apărările pârâtului în obiecții și excepții, generic se arăta că pârâtul poate aduce obiecții împotriva cererii reclamantului.

În acest sens, în doctrină [1, p. 264] s-a menționat că obiecțiile pârâtului se divid în două categorii: obiecții material-juridice și obiecții procesual-juridice. Modificările recente, operate în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, ne permit să afirmăm că pârâtul se poate apăra cu ajutorul obiecțiilor material-juridice și excepțiilor procesuale. În susținerea acestui punct de vedere vin prevederile art. 186 alin. (3) lit. f) și lit. h) Cod de procedură civilă [2], care dispun că în referință se indică *obiecțiile* la toate pretențiile reclamantului, circumstanțele de fapt și de drept și *excepțiile de procedură* pe care pârâtul le invocă. Deci, legislația procesual-civilă evidențiază separat excepțiile procesuale ca mijloc de apărare, recunoscând, în acest sens, importanța și utilitatea practică a excepțiilor în cadrul procesului civil. Așadar, prima diferență dintre obiecții materiale și excepții procesuale constă în scopul urmărit. Obiecțiile material-juridice pun în discuție existența dreptului subiectiv prezumat al reclamantului, pretențiile acestuia, adică însuși fondul dreptului dedus judecății. Iar excepțiile procesuale, fără a se referi la fondul dreptului, tind să scoată la evidență încălcarea unor reguli privind desfășurarea procesului, instanța urmând să dispună amânarea, suspendarea, încetarea procesului, scoaterea cererii de pe rol sau chiar respingerea acțiunii. În doctrină s-a arătat [4, p. 32] că dacă pârâtul înțelege să utilizeze obiecțiile materiale, el se va concentra pe negarea dreptului reclamantului, contestând existența sau întinderea acestuia, sau a stării de fapt prezentate. Respectiv, instanța de judecată va cerceta fondul acestui drept, va analiza atât starea de fapt, cât și regulile de drept substanțial aplicabile. Iar dacă pârâtul va alege cale apărării prin excepție, scopul acestuia va fi de a bloca temporar sau definitiv demersul judiciar, invocând o serie de argumente pentru care procesul nu poate avea loc în condițiile respective. În funcție de efectele produse, hotărârea dată asupra unei obiecții materiale dobândește autoritatea de lucru judecat, pe când hotărârea asupra unei excepții (de regulă, încheierea de ședință) are autoritate de lucru judecat numai în ceea ce privește modul de rezolvare a excepției, adică numai în fața acelei instanțe [5, p. 2]. Având în vedere și scopul urmărit, obiecțiile materiale, se referă la fondul dedus judecății, asupra fondului judecătorului se pronunță prin hotărâre judecătorească, fapt ce se realizează după examinarea cauzei.

Astfel, când are loc dezlegarea fondului, tot atunci are loc și soluționarea de către instanță a obiecțiilor materiale. Pe de altă parte, excepțiile procesuale pun în discuție legalitatea desfășurării procesului, de aceea este necesar mai întâi de a examina acest incident procedural și, dacă excepția va fi respinsă, de a trece la examinarea fondului. Deci, diferă și modul de rezolvare a obiecțiilor materiale și excepțiilor procesuale: în privința obiecțiilor materiale judecătorul se pronunță prin hotărâre judecătorească, iar în privința excepțiilor procesuale – prin intermediul încheierii. În literatura juridică au mai fost identificate următoarele deosebiri [3, p. 547-548; 5, p. 2-3]:

1) obiecția materială este un mijloc procesual pus exclusiv la îndemâna părâtului, în timp ce excepția poate fi invocată, în condițiile legii, și de alți participanți la proces;

2) excepțiile procesuale preced obiecțiilor materiale, în ceea ce privește momentul soluționării lor;

3) excepțiile opresc sau dilată procesul, fără a permite finalizarea lui, în timp ce obiecția materială permite și chiar impune încheierea procesului și anihilarea cererii reclamantului prin demonstrarea inexistenței dreptului afirmat;

4) rezolvarea excepțiilor presupune fie pronunțarea unei hotărâri prin care se finalizează procesul, fără antamarea fondului, fie pronunțarea unei încheieri interlocutorii, în timp ce asupra obiecțiilor materiale instanța fie se pronunță prin încheieri preparatorii (cum este cazul probelor), fie dă răspuns acestora în procesul de deliberare, dezvoltat ulterior în suita considerentelor.

Referințe:

1. BELEI, E. ș.a. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: Lexon-Prim, 2016.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 130-134/415 din 21.06.2013.
3. *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*. Vol. I. Coord. G.BOROI. București: Hamangiu, 2013.
4. SUCIU, Al. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*. București: Universul Juridic, 2016.
5. VASILE, An. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*. București: Hamangiu, 2013.
6. *Гражданский процессуальный кодекс Молдовы: Комментарий*. Отв. ред. А.Н. КОЖУХАРЬ, А.А. РАЙЛЯН. Кишинев: Университас, 1992.

CUPRINS:

<i>Nicolae OSMOCHESCU</i>	
Actele unirii din 27 martie 1918 și 1 decembrie 1918 – aspecte de drept internațional (Teze)	3
<i>Violeta COJOCARU, Dumitru MELNIC</i>	
Redomicilierea persoanei juridice	6
<i>Oxana MIRON</i>	
Controverse juridice în cazul apariției ulterioare a părinților declarați dispăruți fără de veste sau decedați de către instanța de judecată în cazul unei hotărâri irevocabile pentru încuviințarea adopției	10
<i>Valentin ROȘCA</i>	
Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (ICNUR) și noile provocări în era schimbărilor climatice	14
<i>Lilia GRIBINCEA</i>	
Regimul juridic al contractului de credit pentru consumatori în Uniunea Europeană	18
<i>Valeriu BABĂRĂ</i>	
Regimul conflictual al contractelor de transport de mărfuri în concepția regulamentului Roma I	22
<i>Natalia ZAMFIR</i>	
Analiza juridică a impactului proiectului de extindere hidroenergetică asupra ecosistemului transfrontalier Nistrean	25
<i>Violeta COJOCARU</i>	
<i>Elena CIOCHINA</i>	
<i>Academia de Studii Economice din Moldova</i>	
Sănătatea publică și dezvoltarea durabilă în contextul acordului de asociere ale UE și Republicii Moldova	29
<i>Augustina ȘIMAN</i>	
Res inter alios acta	34
<i>Dumitru MELNIC</i>	
Interpretarea dreptului de stabilire primar al persoanelor juridice în jurisprudența Curții de Justiție Europene	37
<i>Andrei PETRE</i>	
Concepte religioase culturale și etice în dreptul internațional umanitar	41

<i>Aurel Octavian PASAT</i> <i>Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” Cahul</i>	
Influența jurisprudenței Curții Europene de Justiție în dezvoltarea dreptului european al mediului	45
<i>Daniela ȚURCAN, Ludmila BELIBAN-RAȚOI</i>	
Reformarea statutului minorilor în dreptul civil: o tendință europeană sau o necesitate obiectivă	50
<i>Andrei NEGRU</i>	
Perspectivă de modernizare a Justiției Naționale	54
<i>Oxana CHISARI-LUNGU</i>	
Importanța instituției avocaturii în executarea justiției în Basarabia în a II-a jumătate a sec. XIX	57
<i>Sergiu FURDUI</i>	
Cu privire la contestarea hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii privind aplicarea sancțiunii disciplinare judecătorului	61
<i>Liuba ȘOVA</i>	
Aplicarea sancțiunii contravenționale în cazul pluralității de contravenții	66
<i>Oleg TELEVCA</i>	
Rolul Curții de Conturi în promovarea și asigurarea echilibrului financiar în Republica Moldova la etapa actuală	71
<i>Victor MOCANU</i>	
Principiile-cadru ale administrației publice locale	74
<i>Lilia CHIRTOACĂ</i>	
Dreptul la protecția datelor. Echilibrarea drepturilor	78
<i>Edgar ROTUNDU</i>	
Unele aspecte privind contravenția de încălcare a regimului frontierei de stat	81
<i>Natalia CRECIUN</i>	
Opinii asupra modului de reorganizare a inspecției judiciare expus în actualele proiecte de acte normative	84
<i>Corina ZAPOROJAN</i>	
Evoluția procedurilor aplicate excepțiilor de neconstituționalitate în Republica Moldova	88
<i>Nicoleta STAMATI</i>	

Democrația – între mit și realitate	93
<i>Ira SÎLI</i>	
Calificarea juridică și procesul de elaborare a normelor de drept	96
<i>Ion JECEV, Anna MALENCAIA</i>	
Asigurarea securității secretului de stat – garanția securității naționale	100
<i>Pavel ZAMFIR</i>	
Conceptul noii legi privind asigurarea calității aerului înconjurător	104
<i>Doina CUCIURCA</i>	
Trăsăturile caracteristice ale împrumutului de stat	108
<i>Natalia BACALU</i>	
Administratorul societății comerciale în sistemul de drept anglo-saxon	112
<i>Александр КАЛЕНИК</i>	
Актуальные вопросы правового положения государственных и муниципальных предприятий	115
<i>Nicolae SADOVEI</i>	
Natura juridică a protocoalelor clinice naționale în dreptul medical	120
<i>Tatiana TABUNCIC, Andrei DIGORI</i>	
Dobândirea și încetarea dreptului de proprietate asupra terenurilor cu destinație agricolă și ale fondului silvic de către persoanele străine în Republica Moldova	123
<i>Nicolae ROȘCA</i>	
Exercitarea dreptului de preemțiune la înstrăinarea valorilor mobiliare în legislația Republicii Moldova	126
<i>Vitalie MOSCALCIUC</i>	
Garanțiile juridice în sistemul și structura generală a garanțiilor	130
<i>Gheorghe CHIBAC</i>	
Evoluția raporturilor locative la etapa actuală	134
<i>Tatiana MACOVEI</i>	
Norme speciale privind protecția dreptului la muncă al persoanelor cu dizabilități	136
<i>Aliona CHISARI-RURAK</i>	

Dreptul la pensie al avocaților	140
<i>Natalia CHIBAC</i>	
Produsele de vacanță în reglementarea codului civil al Republicii Moldova	143
<i>Felicia PĂSCĂLUȚĂ</i>	
Răspunderea juridică în domeniul securității și sănătății în muncă	147
<i>Ludmila BELIBAN-RAȚOI</i>	
Evoluția istorică a contractului în favoarea unui terț	151
<i>Andriana CEBOTARI</i>	
Dreptul copilului de a întreține relații personale cu ambii părinți	155
<i>Vlada CALMÎC</i>	
Forma contractului de vânzare la distanță	159
<i>Constanța OBADĂ</i>	
Evoluția istorică a dreptului de suprafață în spațiul românesc	162
<i>Tatiana CRUGLIȚCHI</i>	
<i>Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți</i>	
Conceptul sancțiunii decăderii în procesul civil	166
<i>Vladimir PALAMARCIUC</i>	
Plata obligației monetare – fapt sau act juridic ?	170
<i>Mariana ȘARGAROVSKI</i>	
Conversiunea – aspecte de drept comparat	173
<i>Dorin CIMIL</i>	
Formele juridice de perfectare a circuitului datelor cu caracter personal	177
<i>Mircea GROZAVU</i>	
Considerații cu privire la obligațiile instituțiilor bancare de a informa consumatorii în etapa prealabilă semnării contractului de credit bancar (Comparație între stadiul actual al legislației și propunerile de modificare ale Legii nr. 202/2013 privind contractele de credit pentru consumatori)	181
<i>Sergiu BRÎNZA</i>	
Unele aspecte teoretico-practice ale concursului care include una dintre infracțiunile prevăzute la art. 264 din codul penal	185

<i>Vitalie STATI</i>	
Conotații tehnico-juridice ale răspunderii penale a administratorului băncii	188
<i>Elena ARAMĂ</i>	
Constituționalizarea ordinii juridice: identificarea problemelor	192
<i>Stela BOTNARU</i>	
Eroarea în dreptul penal comparat	196
<i>Igor HLOPEȚCHI</i>	
Considerații privind implicațiile deciziei Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 52 din 31 mai 2018 asupra normei de incriminare de la art. 320 Cod Penal al Republicii Moldova	200
<i>Lilia GÎRLA</i>	
Sinteza practicii judiciare a Republicii Moldova în materia malpraxisului medical pentru anii 2008-2018	204
<i>Mariana GRAMA</i>	
Despre gradul de prejudiciabilitate al infracțiunii	209
<i>Stela BOTNARU, Iulia BURAVCENCO</i>	
Aplicarea recidivei în cazul comiterii infracțiunii de către o persoană juridică	212
<i>Stanislav COPEȚCHI</i>	
Articolul 237 CP RM: probleme de aplicare și soluții de perfecționare a cadrului incriminator	215
<i>Gheorghe ULIANOVSCHI, Aurora OLARU</i>	
Reflecții asupra incriminării în art.243 alin.(1) lit. a), b) și c) CP RM a infracțiunii de spălare a banilor de către o persoană care trebuia să știe că bunurile constituie venituri ilicite	219
<i>Veaceslav TIMOTIN</i>	
Principiul personalității legii penale	224
<i>Augustina BOLOCAN-HOLBAN</i>	
Conținutul referatelor prezentințiale întocmite în cadrul sistemului național de probațiune	228
<i>Maria STRULEA</i>	
Vinovăția subiectului activ al spălării banilor	232

<i>Adrian TĂBÎRȚĂ</i>	
<i>Uniunea Avocaților din Republica Moldova</i>	
Delimitarea infracțiunii de proxenetism de alte infracțiuni conexe	235
<i>Violeta M. COJOCARU</i>	
Evoluția normativă a titlaturii art.278 CP RM (actul terorist)	239
<i>Igor CIOBANU, Artur COTRUȚĂ</i>	
Infracțiunile privind viața sexuală în dreptul penal românesc	243
<i>Gheorghe GLADCHI, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Abordări metodologice privind conținutul conceptului de politică penală	247
<i>Alina ȘAVGA</i>	
Violența în familie: de la tradiție spre faptă incriminată	252
<i>Nicolae POSTOVANU</i>	
Implicațiile stării de ebrietate asupra concursului infracțiunilor prevăzute la art. 264 și 264¹ din Codul Penal	256
<i>Costică MOȚOC</i>	
Natura juridică a secretului profesional în legislația extrapenală a Republicii Moldova	260
<i>Cristian BRÎNZA</i>	
Conexitatea luării de mită cu traficul de influență: considerații teoretice și practice	263
<i>Rodica BERDILO</i>	
Conceptul de insultă în conjunctura infracțiunii prevăzute la art. 146 din Codul Penal al Republicii Moldova	267
<i>Tudor BUZDUGAN</i>	
Subiectul infracțiunii de evaziune fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor	271
<i>Gheorghe RENIȚĂ</i>	
Obiectul material/imaterial al infracțiunii de manipulare a unui eveniment	273
<i>Cristina PÎRȚAC</i>	
Unele particularități ale laturii subiective a infracțiunilor de fals în acte publice	277
<i>Constantin VOZIAN</i>	

Aspecte regulatorii privind operarea aparatelor de zbor fără pilot	281
<i>Artiom ENI</i>	
Statutul agentului sub acoperire în sistemul subiecților procesului penal	284
<i>Carmen-Elena ROȘU</i>	
Punerea la dispoziție a unui spațiu pentru consumul de droguri	288
<i>Adrian POPENCO</i>	
Participația penală vs neglijența în serviciu (art.329 CP RM):scurt examen de compatibilitate	292
<i>Ghenadie TANAS</i>	
Incrimnarea faptelor de corupere a alegătorilor și altor infrațiuni electorale în Franța	297
<i>Andrei IOSIP</i>	
Confiscarea specială în dreptul vamal	300
<i>Daniela ROMAN</i>	
Considerații privind răspunderea penală a minorului	304
<i>Drăgălin PĂDURE</i>	
Principiul mitior lex	306
<i>Mircea GLADCHI</i>	
<i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova</i>	
Termenul de folosire rațională și interacțiunea sa cu dreptul mediului și dreptul de proprietate	311
<i>Ирина КОНСТАНТИНОВА</i>	
Необходимость внедрения информационно-образовательных технологий в социально-адаптационный процесс осужденных	313
<i>Tatiana VIZDOAGĂ</i>	
Contradictorialitatea și egalitatea armelor la etapa prezentării materialelor de urmărire penală	319
<i>Veaceslav BOTNARI</i>	
Practici netradiționale ale altor state în asigurarea acțiunii civile	322
<i>Vladislav CLIMA</i>	
Actele de dispoziție ale părților în procesul civil și în procedura de executare silită. (Esența și finalitatea)	327

<i>Eduard ABABEI</i>	
Garanțiile drepturilor persoanelor interesate în cazul aplicării sechestrului în procesul penal	333
<i>Ilie CRECIUN</i>	
Considerații privind politica de clemență	337
<i>Domnița VIZDOAGĂ</i>	
Ingerințe justificate în dreptul la viață privată, corespondență și domiciliu	341
<i>Igor COBAN, Radu COTOROBAI</i>	
Comunicarea actelor de procedură civilă prin intermediul poștei electronice conexe la programul integrat de gestionare a dosarelor	345
<i>Dumitru OBADĂ</i>	
Eficiența și controlul măsurilor specifice de combatere a criminalității organizate	349
<i>Ina JIMBEI</i>	
Natura juridică a apelului în procesul civil	353
<i>Valeriu BODEAN</i>	
Non bis in idem – un principiu absolut sau condiționat la etapa urmăririi penale?	356
<i>Aureliu POSTICĂ</i>	
Limitele judecării cauzei în prima instanță – garant al respectării unor principii fundamentale ale dreptului procesual-penal	359
<i>Ion ȘLICARI, Procuratura mun. Chișinău</i>	
Acordarea și asigurarea asistenței apărătorului la faza terminării urmăririi penale	363
<i>Alexandru PRISAC</i>	
<i>Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM</i>	
Procedura de declarare fără stăpân a unui bun mobil și declararea dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân	367
<i>Anatolie CEACHIR</i>	
Limitele participării apărătorului în cadrul probatoriului penal	370
<i>Sergiu PETRUȘCA</i>	
Sarcina probatoriului ca obiectiv al procurorului	374

<i>Ion CARAMAN</i>	
Inițiativele legislative și continuitatea/ previzibilitatea procesului civil	378
<i>Sanda ȚONCU</i>	
Judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. (lacune și dezavantaje legislative)	381
<i>Tatiana CRUGLIȚCHI,</i>	
<i>Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți</i>	
Conceptul sancțiunii decăderii în procesul civil	385
<i>Dumitru DUMITRAȘCU,</i>	
<i>Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți</i>	
Delimitările existente dintre obiecțiile material-juridice și excepțiile procesuale	388